

ZAGADNIENIA EKONOMIKI ROLNEJ

*Organ Komitetu Ekonomiki Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk
Instytutu Ekonomiki Rolnej i Sekcji Ekonomiki Rolnictwa PTE*

(Dodatek do numeru 5/1966)

KOSZTY I OPŁACALNOŚĆ PRODUKCJI ROLNEJ W POLSCE

PANSTWOWE WYDAWNICTWO ROLNICZE I LEŚNE

*Komitety Redakcyjne: A. Brzoza, S. Królikowski, S. Mandecki
Sekt. red. Z. Grochowski*

Adres Redakcji: Warszawa 10, ul. Koszykowa 6, bl. C, tel. 216—271
Warunki prenumeraty: rocznie 90,—zł, półrocznie 45,—zł. Cena egzemplarza 18,—zł

PWRiL 1966. Nakład 1700+80 egz. Ark. druk. 10,25; ark. wyd. 17,5. Pap. druk. sat. kl. III
80 g, 70×100. Cena zł 18,—

Pabianickie Zakłady Graficzne, Pabianice, ul. P. Skargi 40. Zam. 820-66. M-11

ZDZISŁAW GROCHOWSKI
ROZALIA BACHAŃSKA

I. KOSZTY, OPLACALNOŚĆ I DOCHODOWOŚĆ PRODUKCJI ROLNEJ W GOSPODARCE INDYWIDUALNEJ W LATACH 1960—1965

W roku ubiegłym po raz pierwszy opublikowane zostały dane o kosztach jednostkowych, opłacalności i dochodowości produkcji w gospodarce indywidualnej, obliczone nową metodą, opartą na wykorzystaniu materiałów statystyki masowej¹. W odróżnieniu od publikacji zeszłorocznej, zawierającej wyniki dla wszystkich województw, obecna publikacja, ze względu na trudności uzyskania materiałów z Głównego Urzędu Statystycznego, ogranicza się tylko do wyników dla Polski ogółem. Wyniki te dotyczą roku 1964 i 1965, przy czym dla roku 1965 nie są one jeszcze ostateczne. Z reguły jednak ewentualne późniejsze korekty materiału statystycznego są minimalne, nie będą więc miały większego wpływu na wielkość kosztów jednostkowych. Ponieważ rok 1965 jest ostatnim rokiem minionej pięcioletki, celowe będzie podsumowanie wyników tego okresu i przedstawienie zmian, jakie w tym czasie zaszły w produkcji, nakładach, kosztach jednostkowych, opłacalności i dochodowości produkcji rolnej. W tym celu publikujemy również wyniki za rok 1960, który jest podstawą odniesienia dla wszystkich porównań. Przy porównaniach tych trzeba mieć na uwadze, że wszystkie wartości wyrażone w cenach bieżących danego roku, stąd też różnice w wartości nakładów i produkcji, jakie występują pomiędzy poszczególnymi latami, są wyrazem nie tylko zmian ilościowych, lecz również zmian cen niektórych produktów rolnych i niektórych środków produkcji. Zmiany w takich pozycjach nakładów na poszczególne produkty, jak nasiona i pasze własne oraz koszty utrzymania żywej siły pociągowej wynikają również ze zmian kosztów produkcji, bowiem obrót wewnętrzny produktami wytworzonymi i zużytymi w gospodarstwie liczony jest według kosztów własnych. Jeśli chodzi o opłatę pracy, to w stosunku do ubiegłorocznej publikacji wprowadzono pewną zmianę. Początkowo przyjęliśmy zasadę niezmiennej umownej opłaty pracy w okresie jednej pięcioletki. Ze względu jednak na ogólną tendencję wzrostu cen, jednakowa opłata nominalna oznacza obniżenie opłaty realnej, a tym samym i kosztów pracy na 1 dzień i na jednostkę produkcji. Aby tego uniknąć, przyjmujemy — również dla okresu jednej pięcioletki — niezmienną, realną opłatę pracy. W tym celu opłatę pracy z roku wyjściowego, tzn. z 1960, przyjętą w wysokości 52 zł za 1 dzień, powiększamy w następujących latach o wskaźnik wyrażający stosunek dochodów nominalnych do realnych. Skorygowana w ten sposób umowna

¹ Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, dodatek do numeru 5, 1965.

opłata pracy wynosi w 1963 r. 55 zł, w 1964 r. 56 zł i w 1965 r. 58 zł. Opłata pracy w wysokości 58 zł w roku 1965 przedstawia taką samą wartość realną, jak opłata w wysokości 52 zł w roku 1960.

1. METODA OBLICZANIA KOSZTÓW JEDNOSTKOWYCH, OPLACALNOŚCI I DOCHODOWOŚCI PRODUKCJI

W poprzedniej publikacji przedstawiono szczegółowo metodę liczenia kosztów produkcji w gospodarstwach chłopskich, dlatego też ograniczamy się tu tylko do skrótego powtórzenia najważniejszych jej elementów.

Prezentowana tu metoda liczenia kosztów za podstawę rachunku przyjmuje dane statystyczne GUS. Dane rachunkowości rolnej IER wykorzystane są jako dane pomocnicze, głównie w postaci kluczy podziałowych. Z gospodarstw prowadzących rachunkowość rolną wykorzystane są w rachunku kosztów następujące parametry:

- 1) nakłady pracy żywej i siły pociągowej (odpowiednio skorygowane i dostosowane do innej wielkości gospodarstwa, innej struktury i wielkości produkcji);
- 2) normy zużycia pasz (korygowane przez bilans pasz sporządzany na podstawie danych statystycznych);
- 3) proporcje w nawożeniu mineralnym poszczególnych roślin;
- 4) wskaźniki kosztów remontów maszyn i budynków;
- 5) klucze podziałowe niektórych nakładów pieniężnych na poszczególne grupy zwierząt (ubezpieczenie, opał, wydatki weterynaryjne).

Wszystkie inne parametry niezbędne do przeprowadzenia rachunku kosztów i opłacalności produkcji w gospodarstwach indywidualnych przyjmowane są ze statystyki masowej GUS, a mianowicie:

- 1) wielkość obszaru użytków rolnych gospodarstwa;
- 2) struktura użytkowania gruntów i struktura zasiewów;
- 3) obsada inwentarzem żywym;
- 4) plony i wydajności jednostkowe zwierząt;
- 5) bilans produkcji roślinnej i zwierzęcej;
- 6) wysokość nakładów pieniężnych;
- 7) wartość środków produkcji.

Na podstawie wymienionych wyżej danych utworzono dla poszczególnych województw i dla kraju ogółem przeciętne gospodarstwo statystyczne, w którym koszty produkcji liczone są podobnie, jak w konkretnym gospodarstwie.

W stosunku do metody liczenia kosztów w gospodarstwach chłopskich stosowanej w poprzednich latach (publikacje w „Zagadnieniach” do 1964 r. włącznie) przyjęto następujące zmiany:

a) wprowadzono do rachunku pełny bilans produkcji i nakładów, co — oprócz zapewnienia poprawności całego rachunku — umożliwia obliczanie kosztów i opłacalności nie tylko poszczególnych produktów, lecz również działów produkcji i gospodarstwa jako całości;

b) wprowadzono wycenę całego obrotu wewnętrznego według kosztów własnych; niezależnie od tego dla produktów zwierzęcych zastosowano rachunek tzw. kosztów alternatywnych, w których zboże i ziemniaki liczone są według cen wolnorynkowych;

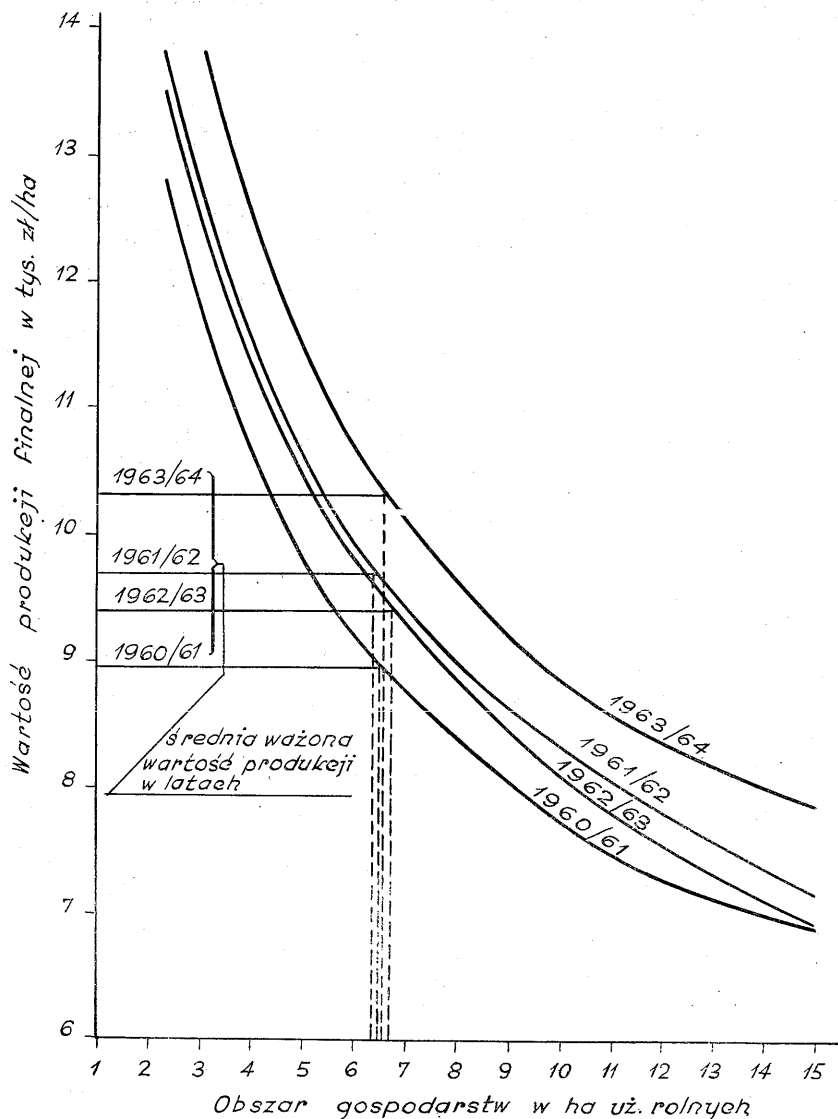
c) oprócz „kosztów własnych produkcji” obliczane są również „koszty własne gospodarstwa”, które są sumą kosztów własnych produkcji oraz świadczeń i obciążeń gospodarstwa; odpowiednio do tego liczony jest dochód globalny i czysty brutto i netto oraz wskaźnik opłacalności brutto i netto.

Wielkość obszaru gospodarstwa statystycznego

Posługując się gospodarstwem statystycznym jako podstawą rachunku kosztów i opłacalności produkcji w gospodarce indywidualnej, powstaje problem określenia przeciętnej wielkości obszaru tego gospodarstwa. Wiadomo bowiem, że poziom nakładów, w szczególności nakładów pracy, na jednostkę produkcji, a tym samym poziom kosztów jednostkowych i opłacalności produkcji wykazuje dużą zależność od wielkości obszaru gospodarstwa. Z zależności od tego, jaką przyjmiemy przeciętną wielkość obszaru gospodarstwa statystycznego, otrzymamy niższe lub wyższe koszty jednostkowe. Oczywiście, najbardziej pożądane byłoby oparcie rachunku kosztów o gospodarstwa statystyczne różnej wielkości. Ale nawet takie rozwiązanie nie usuwa konieczności wyliczenia przeciętnych kosztów jednostkowych, a tym samym przyjęcia jednej, średniej wielkości obszaru gospodarstwa statystycznego. Przy ustalaniu tej wielkości przyjęliśmy za podstawę średni obszar gospodarstw o powierzchni ogólnej powyżej 2 ha. Przy obliczaniu kosztów i opłacalności produkcji rolnej interesują nas bowiem głównie gospodarstwa dające podstawową masę produkcji towarowej. Chociaż gospodarstwa do 2 ha mają wyższą produkcję towarową z 1 ha niż gospodarstwa powyżej 2 ha, to jednak udział ich w ogólnej produkcji towarowej rolnictwa indywidualnego jest niewielki, wynosi bowiem około 8%. Jest więc rzeczą jasną, że z punktu widzenia kosztów produkcji towarowej podstawowe znaczenie mają koszty wytwarzania nie 8, lecz 92% tej produkcji. Średni dla kraju obszar użytków rolnych gospodarstw powyżej 2 ha, czyli obszar przyjętego za podstawę rachunku kosztów gospodarstwa statystycznego wynosi 6,77 ha.

Jak wiadomo, poziom produkcji i nakładów maleje wraz ze wzrostem obszaru gospodarstwa. Na wykresie 1 przedstawione są krzywe obrazujące kształtowanie się wartości produkcji finalnej z 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach prowadzących rachunkowość w latach 1960/61—1963/64. Z lewej strony wykresu zaznaczony jest, za pomocą linii prostych, średni ważony poziom produkcji finalnej w poszczególnych latach. Punkty przecięcia linii prostych i krzywych wyznaczają wielkość obszaru użytków rolnych gospodarstw, których poziom produkcji finalnej równa się przeciętnemu poziomowi we wszystkich gospodarstwach indywidualnych. Jak wynika z wykresu, wielkość takiego gospodarstwa zmienia się w różnych latach, niemniej jednak zmiany te mieszczą się w dosyć wąskim przedziale, a mianowicie od 6,4 do 6,8 ha. Tak więc przyjęta przez nas wielkość gospodarstwa statystycznego odpowiada w przybliżeniu gospodarstwu o przeciętnej dla kraju wartości produkcji finalnej z 1 ha użytków rolnych.

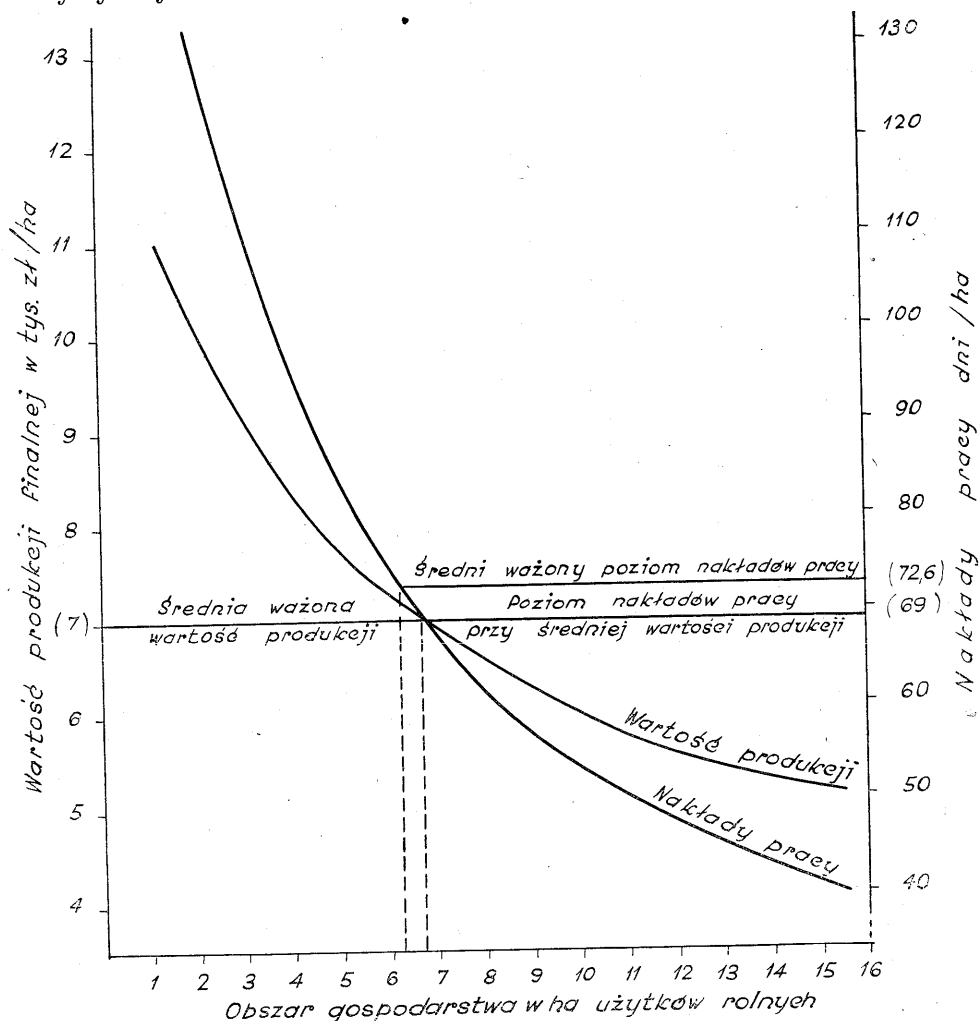
Nieco inaczej przedstawia się sprawa z nakładami pracy. Na wykresie 2 przedstawione są dwie krzywe, z których jedna obrazuje wartość produkcji finalnej, druga nakłady pracy (w dniach) na 1 ha użytków

Rys. 1. Krzywe wartości produkcji finalnej z 1 ha w gospodarstwach prowadzących rachunkowość w Polsce w latach 1960/61–1963/64

rolnych. Kierunek tych linii wyznaczony został na podstawie danych gospodarstw prowadzących rachunkowość, natomiast poziom ich został obniżony do poziomu przeciętnego, odpowiadającego danym statystycznym. Jak widzimy z wykresu, średnia ważona wartość produkcji final-

nej z 1 ha w całej gospodarce indywidualnej odpowiada mniej więcej wartości produkcji w gospodarstwie statystycznym (dokładnie w gospodarstwie o wielkości 6,7 ha). Natomiast poziom nakładów pracy w gospodarstwie statystycznym jest niższy od poziomu przeciętnego o 3,6 dni na 1 ha użytków rolnych (przeciętny poziom 72,6 dni, w gospodarstwach statystycznych 69 dni).

Rys. 2. Krzywe wartości produkcji finalnej i nakładów pracy na 1 ha w gospodarstwach indywidualnych w zależności od wielkości obszaru gospodarstw. (Dane statystyczne za rok 1963)

Przy obliczaniu kosztów produkcji w gospodarstwach indywidualnych przyjęliśmy wielkość nakładów pracy odpowiadającą przeciętnemu poziomowi produkcji, tzn. 69 dni na 1 ha. Wyższe przeciętne nakłady pracy (o 3,6 dnia) są bowiem wynikiem wysokich i mało produktywnych na-

kładów pracy w gospodarstwach do 2 ha, nie powinny więc obciążać kosztów produkcji całej gospodarki indywidualnej.

Uwagi na temat techniki obliczania kosztów jednostkowych

Nakład pracy na jednostkę powierzchni w gospodarstwach statystycznych można określić tylko w oparciu o odpowiednie dane z gospodarstw prowadzących rachunkowość. Ponieważ gospodarstwa prowadzące rachunkowość różnią się od gospodarstw statystycznych wielkością obszaru, trzeba było najpierw ustalić jakie są nakłady pracy na 1 ha przy tej samej wielkości obszaru. W tym celu wykreślono krzywą obrazującą kształtowanie się nakładów pracy w gospodarstwach prowadzących rachunkowość, w zależności od wielkości obszaru gospodarstwa. Na podstawie tej krzywej wyznaczono liczbę dni pracy na 1 ha odpowiadającą danej wielkości gospodarstwa statystycznego. Następnie biorąc za podstawę dwie sąsiednie pod względem obszaru grupy gospodarstw, obliczono dla gospodarstwa prowadzącego rachunkowość, odpowiadającego ściśle wielkością obszaru gospodarstwu statystycznemu, te wszystkie dane, które są potrzebne do obliczenia nakładów pracy. Wychodząc z ogólnej, znanej liczby dni pracy w gospodarstwie prowadzącym rachunkowość, rozdzielono je na poszczególne rośliny i grupy zwierząt według dotychczas przyjmowanych norm. Następnie normy te skorygowano tak, aby zbilansować nakłady pracy w całym gospodarstwie. Nie wydzielano przy tym ogólnogospodarczych nakładów pracy, lecz całą ilość dni pracy rozdzielano na poszczególne produkty. W ten sposób skorygowane i powiększone o nakłady ogólnogospodarcze normy pracy przeniesiono na gospodarstwo statystyczne.

W produkcji roślinnej zastosowano bez zmian normy obliczone dla gospodarstw prowadzących rachunkowość. Gospodarstwa prowadzące rachunkowość są wprawdzie lepiej wyposażone w siłę pociągową i w maszyny, co mogłoby przemawiać za niższymi nakładami pracy na 1 ha poszczególnych roślin, z drugiej jednak strony mają wyższe plony, co pociąga za sobą zwiększone nakłady pracy przy sprzęcie, zwózce i przechowywaniu produktów. W sumie te dwa czynniki nawzajem się eliminują i w związku z tym nie byłyby uzasadnione zróżnicowanie nakładów pracy w produkcji roślinnej pomiędzy gospodarstwami prowadzącymi rachunkowość i gospodarstwami statystycznymi.

Inaczej przedstawia się sprawa z nakładami na produkcję zwierzęcą. Jak wiadomo, nakłady na 1 sztukę maleją w miarę zwiększania się ilości sztuk w gospodarstwie. Ponieważ gospodarstwa statystyczne mają z reguły mniej inwentarza, dlatego też nakłady pracy na 1 sztukę będą wyższe niż w gospodarstwach rachunkowiczów. W zależności od wielkości różnicy w liczbie sztuk inwentarza nakłady na 1 sztukę w gospodarstwach statystycznych przyjęto od 10 do 20% wyższe niż w gospodarstwach prowadzących rachunkowość.

W tabelach wynikowych nakłady pracy na poszczególne produkty wyrażone są w dniach i zawierają w sobie zarówno nakłady bezpośrednie, jak i pośrednie, włącznie z nakładami na obsługę koni (w stajni).

Pozwala to uniknąć pieniężnej wyceny nakładów pośrednich, co przy zastosowaniu rachunku obrotu wewnętrznego w dwóch miernikach (nakładach pieniężnych i nakładach pracy) daje możność łącznego obliczania wszystkich nakładów pracy poniesionych na jednostkę produktu finalnego w całym cyklu produkcyjnym.

Koszt pracy obliczany jest na podstawie opłaty umownej, którą dla roku 1960 przyjęto w wysokości 52 zł na 1 dzień pracy, w roku 1964 podwyższono ją do 56, a w 1965 r. do 58 zł. Podwyżka ta wynika z zastosowania wskaźnika wyrażającego stosunek nominalnych dochodów wsi do dochodów realnych.

Nakłady żywej siły pociągowej. Ponieważ „Wyniki rachunkowości rolnej” nie zawierają danych odnośnie nakładów siły pociągowej, nie możemy — jak w przypadku nakładów pracy żywej — skorygować nakładów jednostkowych siły pociągowej z ogólnym bilansem tych nakładów. Dlatego też przy ustalaniu nakładów siły pociągowej na poszczególne produkty kierujemy się dotychczas przyjmowanymi normami. Sprawa ogólnego bilansu nakładów pracy koni w gospodarstwie nie ma dla rachunku kosztów jednostkowych tak dużego znaczenia, jak sprawa bilansu siły roboczej, gdyż liczba dni pracy konia w ciągu roku nie wpływa na ogólny koszt utrzymania konia. Dla rachunku kosztów jednostkowych produktów rolnych nie ma znaczenia absolutna ilość dni pracy końskiej, przyjmując bowiem mniejszą lub większą liczbę dni pracy konia, zwiększamy lub zmniejszamy koszt jednego dnia pracy, nie zmniejszamy natomiast — przy zachowaniu właściwych proporcji podziału nakładów na poszczególne produkty — ogólnego kosztu żywej siły pociągowej na jednostkę powierzchni i jednostkę produktu.

Koszty utrzymania konia przedstawione w tabeli I. 21 zawierają wszystkie nakłady łącznie z obsługą. W pozostałych tabelach pozycja „koszty siły pociągowej” nie zawiera nakładów pracy przy obsłudze, które — jak już wyżej wspomniano — doliczone są bezpośrednio do nakładów pracy na poszczególne produkty. Wartość sprzedanego żywca końskiego (w przeciętnym gospodarstwie statystycznym są to na ogół drobne ilości) i włosia odliczono od nakładów pieniężnych, traktując te artykuły (na równi z obornikiem) jako produkcję uboczną.

Amortyzację koni obliczono nie od pełnej wartości, lecz tylko od różnicy pomiędzy wartością konia roboczego i wartością żywca końskiego.

Obrót wewnętrzny liczony jest według kosztów własnych badanego roku. Obrót ten liczony jest zarówno w jednym mierniku pieniężnym — co ma zastosowanie przy obliczaniu struktury nakładów na 1 ha, sztukę inwentarza lub jednostkę produkcji — jak i w dwóch miernikach — co ma zastosowanie przy obliczaniu dochodu globalnego z jednostki produkcji finalnej. Oprócz liczenia obrotu wewnętrznego według kosztów własnych przeprowadzono dla produktów zwierzęcych dodatkowy rachunek kosztów alternatywnych, w których zboże i ziemniaki (własnej produkcji) policzono według cen wolnorynkowych.

Produkty uboczne (słoma, liście buraczane, obornik) liczone są według normatywnych kosztów własnych — słoma 25, liście buraczane 10 i obornik 20 zł za 1 q. Ilość słomy i obornika obliczono według norm GUS. Dla obliczenia ilości liści buraczanych przyjęto procentowy wskaźnik

w stosunku do wagi zebranych korzeni, a mianowicie dla buraków cukrowych 80 (w 1960 r. 70), dla pastewnych — 40%. Jako produkcję uboczną przy uprawie koniczyny przyjmuje się także zbiór koniczyny ścierniskowej. Plon ściernianki przyjęto w wysokości 40 q/ha, a cenę zaliczeniową 7 zł/q, tj. o 1—2 zł wyższą w stosunku do przeciętnego kosztu 1 q zielonej masy z pastwiska.

Nawożenie organiczne. Koszt nawożenia obornikiem rozdzielany jest równomiernie na całą powierzchnię z tym, że 1 ha użytków zielonych obciążany jest w wysokości $\frac{1}{4}$ kosztu przypadającego na 1 ha gruntów ornych. Wartość nasion zużytych na uprawę nawozów zielonych zaliczona została do kosztów ogólnych na produkcję roślinną. Innych natomiast kosztów uprawy nawozów zielonych nie wydzielano, weszły one jednak całkowicie w skład kosztów wszystkich produktów roślinnych.

Koszt stanowiska. Koszty uprawy 1 ha roślin motylkowych i strączkowych pomniejszone są o wartość stanowiska w wysokości 500 zł, co odpowiada w przybliżeniu wartości nakładów ponoszonych przy uprawie ugoru czarnego. Koszt stanowiska po koniczynie obciąża w całości koszty uprawy pszenicy, po seradeli — w całości koszty uprawy żyta, po strączkowych — koszty uprawy pszenicy i żyta proporcjonalnie do ich powierzchni z tym, że koszt stanowiska przy uprawie pszenicy nie może przekroczyć 500 zł na 1 ha.

Nakłady ogólnogospodarcze. Całość nakładów pracy w gospodarstwie rozdzielana jest bezpośrednio na poszczególne produkty, nie wydzielano więc ogólnogospodarczych nakładów pracy. Ogólnogospodarcze nakłady pieniężne rozdzielano na produkcję roślinną i zwierzęcą proporcjonalnie do nakładów bezpośrednich, przy czym — aby uniknąć podwójnego obciążenia produkcji zwierzęcej nakładami ogólnogospodarczymi, na skutek liczenia obrotu wewnętrznego według kosztów własnych — w nakładach bezpośrednich na produkcję zwierzęcą nie brano pod uwagę pasz własnych. Ogólnogospodarcze nakłady pieniężne wewnątrz poszczególnych działów produkcji rozdzielane są proporcjonalnie do nakładów pracy.

Amortyzacja trwałych środków produkcji liczona jest od bieżącej wartości odtworzenia według następującej stopy procentowej: budynki i urządzenia gospodarcze 2,5%, budynki mieszkalne 2,0% (produkcja rolna obciążona jest tylko 25% kosztów utrzymania budynku mieszkalnego), traktory, silniki i środki transportowe 10%, inne maszyny i narzędzia rolnicze 8%.

Koszty remontów trwałych środków produkcji liczone są według wskaźników ustalonych na podstawie danych rachunkowości rolnej. Wskaźniki te, określające koszt remontu w stosunku do wartości odtworzeniowej, wynoszą: dla budynków 0,77, dla maszyn i narzędzi 3,52%.

Koszty produkcji sprzężonej. Koszty żywca baraniego i wełny oraz jaj i żywca drobiowego rozliczane są proporcjonalnie do wartości produkcji. Przy podziale kosztów mleka i żywca wołowego zastosowano inny klucz podziałowy. Ze względu na zmieniające się proporcje cen mleka i żywca (zwłaszcza po podwyżce cen mleka we wrześniu 1963 r.), zastosowanie klucza podziałowego według wartości produkcji spowodowałoby nieuzasadniony względami produkcyjnymi wzrost kosztów mleka i ob-

nizkę kosztów żywca. Wobec tego zastosowano stały klucz podziałowy, oparty na przeciętnej relacji cen mleka i żywca wołowego w dłuższym okresie czasu, a mianowicie jak 1 do 5.

Rachunek nakładów jednostkowych w dwóch miernikach

W rachunku kosztów i dochodowości produkcji w gospodarce chłopskiej istotnym elementem tego rachunku jest wyliczenie produkcji czystej (dochodu globalnego) z 1 ha i na 1 dzień pracy. Dlatego też technika liczenia musi być dostosowana do obliczania nakładów w dwóch miernikach: dniach pracy i nakładach pieniężnych na jednostkę produktu. Ażeby suma jednostkowych nakładów pracy i nakładów pieniężnych na produkcję finalną dała sumę nakładów całego gospodarstwa, produkty obrotu wewnętrznego muszą być także liczone w dwóch miernikach. Liczenie ich w jednym mierniku pieniężnym (według kosztów własnych) uniemożliwiłoby obliczenie w końcowym rachunku pełnego dochodu globalnego z produkcji finalnej. Na dochód globalny np. z produkcji zwierzęcej składa się bowiem nie tylko dochód wytworzony bezpośrednio z samej produkcji zwierzęcej, lecz także dochód wytworzony przy produkcji pasz.

Przy obliczaniu natomiast struktury nakładów na 1 ha w produkcji roślinnej lub na 1 sztukę inwentarza nie byłoby celowe podawanie np. nakładu na nasiona lub pasze w dwóch miernikach. Dlatego też w tabelach nakładów na poszczególne produkty, nasiona i posze liczone są w jednym mierniku — pieniężnym. Niezależnie jednak od kosztu jednostkowego poszczególnych produktów, podajemy w tabelach nakłady jednostkowe w dwóch miernikach, przy czym jednostkowe nakłady pracy na 1 q w produkcji roślinnej obejmują nakłady bezpośrednie i pośrednie, jak również nakłady pracy na nasiona i pasze dla koni.

Przykład rachunku kosztów trzody w dwóch miernikach podany jest w tabeli I. 1. W tabeli tej koszt produkcji 1 q żywca wyrażony jest w jednym, pieniężnym mierniku (1932 zł) oraz w dwóch wersjach nakładów w dwóch miernikach.

W wersji pierwszej nakład na 1 q żywca wynosi 19,1 dni oraz 825 zł. Liczba dni pracy jest tu sumą nakładów pracy na produkcję pasz (w tym również pasz dla koni zatrudnionych przy obsłudze trzody) i bezpośrednio na produkcję trzody (8,4 i 10,7 dni).

W drugiej wersji nakład na 1 q żywca wynosi 10,7 dni oraz 1311 zł. Nakłady pracy obejmują tylko bezpośrednie nakłady pracy na trzodę, natomiast nakłady pracy na produkcję pasz wyrażone są w mierniku pieniężnym i mieszczą się w nakładach materiałowo-pieniężnych.

Pierwsza wersja rachunku nakładów jednostkowych służy do obliczania dochodowości produkcji na dzień pracy i na 1 ha (w produkcji zwierzęcej na 1 ha powierzchni paszowej), druga wersja do obliczania struktury nakładów na 1 ha lub 1 sztukę inwentarza (w produkcji trzody na 100 kg żywej wagi).

Rachunek nakładów jednostkowych poszczególnych produktów rolnych w dwóch miernikach w wersji pierwszej, tzn. przy liczeniu obrotu

Przykład rachunku kosztów w dwóch miernikach
(Trzoda chlewna 1965 r.)

Tabela I. 1

Wyszczególnienie	Pasze wła- sne q	Nakłady jednostkowe na pasze		Koszt wła- sny pasz zł/q	Nakłady na 1 q żywca		Razem nakłady na ży- wiec zł/q
		dni/q	zł/q		dni	zł	
Nakłady pieniężne ^a						487	487
Siła pociągowa	1,00 ^b	0,12 ^c	17,7	28,3	0,19	18	28
Pasze treściwe	1,63	1,48	115,7	201,4	2,41	189	329
Ziemniaki	9,36	0,56	26,2	58,7	5,23	246	549
Zielonki	0,40	0,13	7,1	14,7	0,05	3	6
Liście buraczane	0,66	—	10,0	10,0	—	7	7
Mleko pełne	0,15	3,43	57,2	256,0	0,52	9	39
Słoma	2,63	—	25,0	25,0	—	66	66
Nakłady materiałowo-pieniężne brutto					8,4	1025	1511
Obornik						200	200
Nakłady materiałowo-pieniężne netto					8,4	825	1311
Nakłady pracy bezpośrednie					10,7	—	621
Razem nakłady					19,1	825	1932

^a Dokładne wyszczególnienie poszczególnych pozycji nakładów pieniężnych znajduje się w tabeli I. 19.

^b Ilość koniodni.

^c W nakładach na 1 koniodzień mieszczą się tylko nakłady pracy na produkcję pasz, natomiast nakłady pracy przy obsłudze (w powyższym przykładzie 0,34 dnia na 1 dzień efektywnej pracy konia) doliczone są bezpośrednio do nakładów pracy na dany produkt.

wewnętrznego również w dwóch miernikach, ma tę zaletę, że umożliwia zbilansowanie nakładów pracy i nakładów pieniężnych całej produkcji gospodarstwa — suma nakładów jednostkowych wszystkich produktów finalnych musi się bowiem równać sumie nakładów całego gospodarstwa.

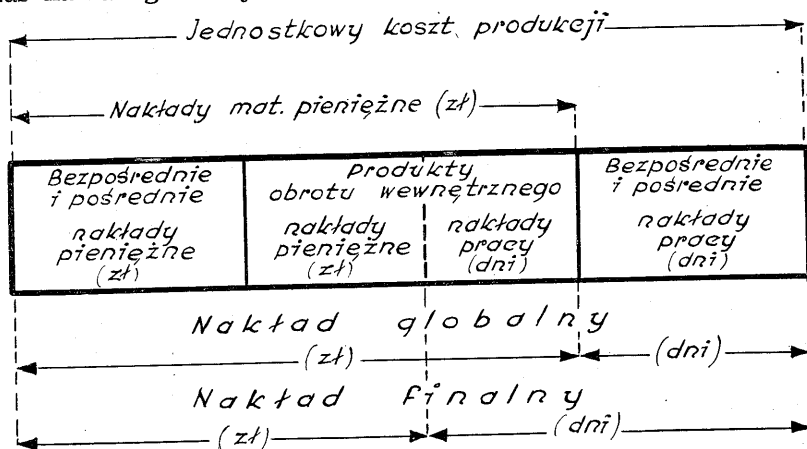
Kategoria nakładów i kosztów jednostkowych

W gospodarce chłopskiej — w przeciwieństwie np. do PGR — oprócz jednostkowego kosztu własnego, wyrażonego w jednym, pieniężnym mierniku, istotne znaczenie mają nakłady jednostkowe wyrażone w dwóch miernikach: nakładach dni pracy i nakładach pieniężnych na jednostkę produkcji. W tabeli I. 1 przytoczony był przykład obliczania nakładów jednostkowych na żywiec wieprzowy w dwóch miernikach. Przy czym nakłady jednostkowe podane były w dwóch wersjach, a mianowicie: w wersji pierwszej nakłady na 1 q żywca wynosiły 19,1 dni i 825 zł, w drugiej zaś 10,7 dni i 1211 zł. W wersji pierwszej zarówno nakłady pracy, jak i nakłady pieniężne odnoszą się do całego cyklu produkcyjnego, w wersji drugiej obejmują tylko bezpośrednie nakłady

pracy, zaś nakłady pracy na wytworzenie pasz traktowane już są jako nakład materialny.

Nakłady jednostkowe w pierwszej wersji odnoszą się do rachunku, w którym wynik produkcyjny gospodarstw ujmowany jest za pomocą produkcji finalnej, zaś w wersji drugiej — za pomocą produkcji globalnej.

Ponieważ nakłady jednostkowe w wersji pierwszej typowe dla produkcji finalnej, zaś w drugiej dla globalnej, to z braku innych, lepszych terminów, przez analogię do odpowiedniej kategorii produkcji, nakład w wersji pierwszej określać będziemy terminem **nakład finalny**, w drugiej zaś **nakład globalny**.

Rys. 3. Elementy składowe jednostkowego kosztu produkcji

Oprócz dwóch kategorii nakładów jednostkowych będziemy również mieli do czynienia z różnymi (trzema) kategoriami kosztów jednostkowych.

Pierwsza kategoria kosztów jednostkowych, to suma nakładów jednostkowych wyrażona w jednym mierniku pieniężnym. Przy czym jest sprawą obojętną, czy będzie to suma nakładów globalnych czy finalnych, w obu przypadkach suma ta jest jednakowa. W przytoczonym powyżej przykładzie nakładów jednostkowych na 1 kg żywca wieprzowego, suma nakładów wynosi 19,32 zł. Sumę nakładów jednostkowych w wyrażeniu pieniężnym określać będziemy terminem **koszt własny**.

Druga kategoria kosztu jednostkowego wynika z dodania do wartości jednostkowego kosztu własnego świadczeń gospodarstwa w przeliczeniu na jednostkę danego produktu. W przypadku omawianego tu przykładu żywca wieprzowego świadczenia te wynoszą 1,92 zł na 1 kg. Łączny koszt 1 kg wynosi więc 21,24 zł.

Dotychczas brak jest w literaturze terminu określającego sumę kosztu własnego i świadczeń na jednostkę produktu. Termin „koszt produkcji” nie będzie tu odpowiedni, bowiem świadczenia nie są nakładem produkcyjnym. Termin „koszt produkcji” pasowałby raczej do pierwszej kategorii kosztów, do drugiej zaś „koszt własny”, ponieważ jednak używamy określenia „wycena obrotu wewnętrznego według

kosztów własnych", rozumiejąc przez nie koszty bez narzutu świadczeń, dlatego też takie ustawienie terminów nie jest możliwe do przyjęcia. Terminy składające się z trzech słów nie są zbyt zreczne w użyciu, z braku jednak lepszych, będziemy się musieli takimi właśnie terminami posłużyć. W odróżnieniu od pierwszej kategorii, która wyraża **koszt własny produkcji**, druga kategoria wyraża **koszt własny gospodarstwa**. Pierwszy koszt jest pieniężnym wyrazem nakładów i wydatków produkcyjnych, drugi — wszystkich nakładów i wydatków gospodarstwa. Dla pierwszej kategorii kosztu możemy nie używać trzeciego członu powyższego terminu, ograniczając się do terminu **koszt własny**. Trzeciego członu tego terminu używać będziemy tylko w celu wyraźnego przeciwstawienia jednej i drugiej kategorii kosztu — podobnie jak używając terminu „dochód globalny” rozumiemy przez niego dochód globalny brutto; trzeciego członu tego terminu, tzn. brutto, używamy tylko w celu wyraźnego odróżnienia od „dochodu globalnego netto”.

Trzecia kategoria kosztu jednostkowego jest pochodną kategorii pierwszej, tj. kosztu własnego, różni się jednak od niej tym, że część produktów obrotu wewnętrznego liczona jest nie według kosztów własnych, lecz według cen wolnorynkowych. Według cen wolnorynkowych liczymy tylko produkty o charakterze towarowym takie, jak zboże i ziemniaki¹. W rachunku tym zakładamy pełną alternatywność wyboru przez rolnika pomiędzy sprzedażą zboża i ziemniaków, a ich przerobem na produkty zwierzęce. Dlatego też tę kategorię kosztu będziemy określać terminem **koszt alternatywny**. Jednostkowy koszt produkcji zwierzęcej oparty na tego rodzaju wycenie zbóż i ziemniaków nie jest kosztem rzeczywistym, lecz tylko kalkulacyjnym. Koszt ten ma oczywiście rację bytu z punktu widzenia polityki gospodarczej, która musi się liczyć z relacjami cen produktów przetwarzanych i przetworów. Zmiany relacji cen tych produktów na korzyść jednych lub drugich mogą bowiem wpłynąć na decyzje producentów w kierunku zwiększenia bądź ograniczenia przerobu zbóż i ziemniaków na produkty zwierzęce.

Sposób obliczania oraz wielkość kosztu alternatywnego, omawianego tu w formie przykładu żywca wieprzowego, przedstawia się następująco: średnioważona cena wolnorynkowa zbóż przeznaczonych w gospodarstwie na pasze wynosiła (w 1965 r.) 342 zł, koszt własny tych zbóż 201 zł; różnica między ceną a kosztem stanowi więc 141 zł za 1 q. Cena wolnorynkowa ziemniaków wynosiła 94 zł, koszt własny 59 zł, różnica 35 zł. Na 100 kg żywca zużyto 1,55 q zboża (nie licząc kupnych pasz treściwych i otrąb własnych z przemiału) oraz 8,34 q ziemniaków². Ilości te po-

¹ Ceny wolnorynkowe zbóż (według Rocznika Statystycznego) obniżamy o 10%, ze względu na koszty transportu i zużywanie na pasze pewnej ilości zboża o niższym standardzie (poślady), ceny wolnorynkowe ziemniaków — o 20%, ceny te bowiem odnoszą się w większym stopniu do ziemniaków konsumpcyjnych niż pastewnych.

² Ilość zboża i ziemniaków przyjęta do rachunku kosztów alternatywnych jest nieco niższa od ilości wykazanej w tabeli I. 1. Różnica ta wynika z odjęcia ubytków naturalnych. Przy liczeniu obrotu wewnętrznego nie zachodzi potrzeba odejmowania tych ubytków, bowiem zmniejszenie ilości powoduje automatyczny wzrost kosztów jednostkowych pasz, gdyż suma tych kosztów nie ulega zmianie.

mnożone przez różnice pomiędzy ceną wolnorynkową a kosztem własnym dają wzrost kosztu o 5,29 zł na 1 kg żywca. W sumie koszt alternatywny 1 kg żywca wynosi 24,61 zł (19,32 + 5,29).

Obecnie porównamy wyniki dotyczące opłacalności i dochodowości żywca wieprzowego obliczone na podstawie różnych kategorii nakładów i kosztów jednostkowych (tabela I. 2).

Tabela I. 2

Opłacalność i dochodowość produkcji żywca wieprzowego obliczona na podstawie różnych kategorii kosztów i nakładów jednostkowych

Kategoria kosztów i nakładów ^a	Nakład na 1 kg żywca		Koszt 1 kg żywca zł	Wskaźnik opłacalności w % ^b	Dochód globalny z produkcji żywca		Dochód globalny z produkcji pasz	
	dni	zł			w zł/kg	zł/dzień	zł na 1 kg żywca	zł/dzień
I A	0,107	13,11	19,32	108,2	7,80	72,8	4,86	58,0
I B	0,191	8,25	19,32	108,2	12,66	66,3	—	—
II	0,191	10,17	21,24	98,4	17,74	56,2	—	—
III	0,107	18,40	24,61	85,0	2,51	23,4	10,15	120,8

^a I A: Koszt własny produkcji — nakład globalny

I B: Koszt własny produkcji — nakład finalny

II: Koszt własny gospodarstwa — nakład finalny

III: Koszt alternatywny — nakład globalny.

^b Cena 1 kg żywca wynosi 20,91 zł.

Dla I kategorii kosztu, tj. kosztu własnego produkcji, przedstawiamy dochodowość w dwóch wersjach, a mianowicie, obliczoną na podstawie jednostkowego nakładu globalnego i finalnego. Przy zastosowaniu nakładu globalnego pasze liczone są w jednym mierniku — pieniężnym, można więc obliczyć oddzielnie dochód globalny z produkcji żywca i produkcji pasz. Dochód globalny na 1 dzień pracy z produkcji pasz będzie oczywiście równy umownej opłacie pracy. Przy zastosowaniu nakładu finalnego dochód globalny z produkcji żywca odnosi się do całego cyklu produkcyjnego, łącznie z produkcją pasz. Jak widać z tabeli, różny sposób liczenia nakładów jednostkowych (globalnych lub finalnych) nie ma wpływu na wysokość kosztu własnego i opłacalność produkcji. Różny jest tylko dochód globalny na 1 kg żywca i na 1 dzień pracy, gdyż w pierwszym przypadku dochód ten obliczony jest oddzielnie dla produkcji pasz (równy umownej opłacie pracy), i oddzielnie dla samej produkcji żywca, w drugim zaś dochód ten odnosi się do całego cyklu produkcyjnego i do łącznych nakładów pracy na produkcję pasz i na produkcję zwierzęcą.

II kategoria kosztu, a mianowicie koszt własny gospodarstwa, różni się od kosztu własnego produkcji (I B) o wielkość świadczeń, tj. o 1,92 zł/kg. Doliczenie świadczeń spowodowało oczywiście obniżenie wskaźnika opłacalności i dochodu globalnego (obecnie jest to dochód globalny netto).

W III kategorii kosztu (koszt alternatywny) zastosowano jednostkowy

nakład globalny, gdyż główna część pasz liczona jest według cen wolnorynkowych. Jak wynika z danych tabeli 1.2, tego rodzaju rachunek wykazuje nieopłacalność produkcji żywca wieprzowego. Dochód zaś globalny (brutto) na 1 dzień pracy z produkcji żywca jest przeszło 5-krotnie niższy niż z produkcji pasz zużytych na wytworzenie tego żywca i stanowi zaledwie 40% umownej opłaty pracy, podczas gdy dochód globalny z produkcji pasz 208% umownej opłaty pracy.

Z rachunku opartego na wolnorynkowych cenach zbóż i ziemniaków wynika, że przerób tych pasz na żywiec wieprzowy nie przedstawia dla rolnika prawie żadnych korzyści, bowiem dodatkowy dochód globalny (brutto) uzyskiwany z produkcji 100 kg żywca, kosztem dodatkowych 10,7 dni pracy, wynosi zaledwie 251 zł. Jeśli rolnik nie rezygnuje z produkcji, to kalkulacja jego musi być inna. Cena wolnorynkowa zbóż i ziemniaków może stanowić podstawę kalkulacji tylko niewielkiego marginesu produkcji, np. zmniejszenia lub zwiększenia produkcji o jednego tuczniaka ewentualnie odstawy sztuki mniej utuczonej w przypadku, gdy można korzystniej sprzedać nadwyżkę paszy, lub gdy zachodzi potrzeba dokupna pasz. Oczywiście tego rodzaju kalkulacja produkcji marginalnej jest istotna z punktu widzenia polityki gospodarczej, gdyż nawet drobne, lecz jednokierunkowe zmiany produkcji w masie gospodarstw wpływają na ogólny poziom produkcji w kraju, nie ma jednak większego znaczenia dla oceny rzeczywistej dochodowości produkcji trzody w gospodarstwie chłopskim, którą określa ostateczny wynik całego cyklu produkcyjnego.

Kryteria oceny opłacalności i dochodowości produkcji

Opłacalność produkcji określamy za pomocą wskaźnika wyrażającego procentowy stosunek ceny do kosztu, **dochodowość** zaś — za pomocą miernika wyrażającego wielkość różnicy pomiędzy ceną (wartością) i kosztem tj. za pomocą **dochodu czystego**, lub różnicy pomiędzy ceną i wartością nakładów materiałowo-pieniężnych, tj. za pomocą **dochodu globalnego**.

Zarówno wskaźnik opłacalności, jak i miernik dochodowości wyrażamy w dwóch wielkościach — brutto i netto. Wielkości brutto wyliczone są w oparciu o koszty własne produkcji lub nakłady materiałowo-pieniężne, wielkości netto — w oparciu o koszty własne gospodarstwa lub nakłady materiałowo-pieniężne powiększone o świadczenia gospodarstwa.

Wskaźnik opłacalności w odniesieniu do gospodarki chłopskiej jest stosunkowo najmniej miarodajnym kryterium opłacalności produkcji, zarówno ze względu na umowność wyceny kosztów pracy, jak i ze względu na cel działalności gospodarstwa chłopskiego, którym jest nie maksymalizacja zysku, lecz maksymalizacja dochodu. Wskaźnik opłacalności nie zawiera w sobie tak istotnego dla gospodarstwa chłopskiego kryterium, jakim jest efektywność wykorzystania podstawowego środka produkcji, a mianowicie ziemi. Niemniej, wskaźnik opłacalności jest miarą pozwalającą w sposób bezpośredni porównywać cenę z łączną

sumą nakładów pracy żywej i uprzedmiotowionej poniesionych na wytworzenie jednostki produktu. Wskaźnik ten znajduje zastosowanie zarówno w analizie porównawczej opłacalności produkcji w układzie przestrzennym i czasowym, jak również w analizie relacji opłacalności różnych produktów.

Dochodowość produkcji możemy wyrazić w dwóch miernikach, a mianowicie w wielkości dochodu globalnego i czystego, przy tym w przeliczeniu na różne jednostki odniesienia. Jednostką odniesienia może być jednostka produkcji (1 q, kg, litr, sztuka inwentarza), jednostka powierzchni (1 ha) lub jednostka pracy (1 dzień, 1 godzina).

Mierniki dochodowości w przeliczeniu na jednostkę **produkcji** mogą mieć zastosowanie przy analizie dochodowości tych samych produktów w różnych gospodarstwach (rejonach) bądź w różnych latach, nie nadają się natomiast do porównywania dochodowości różnych produktów (z wyjątkiem porównywania dochodowości czterech zbóż pomiędzy sobą).

Mierniki dochodowości w przeliczeniu **na 1 ha** posiadają znacznie większy walor porównawczy, gdyż wskazują na dochodowość powierzchni przeznaczonej pod uprawę różnych produktów. Przy czym inną rolę odgrywa tu miernik dochodu globalnego i inną miernik dochodu czystego. Dochód globalny z 1 ha spełnia rolę kryterium dochodowości przede wszystkim w gospodarstwach mniejszych, w których czynnikiem produkcji znajdującym się w minimum jest obszar gospodarstwa, zaś dochód czysty z 1 ha spełnia tę rolę głównie w gospodarstwach większych, w których czynnikiem produkcji znajdującym się w minimum, są zasoby siły roboczej. Dochód globalny z 1 ha daje możliwość oceny dochodowości produkcji z punktu widzenia maksymalizacji dochodu z całej powierzchni będącej w posiadaniu gospodarstwa, niezależnie od ilości zużytej pracy, zaś dochód czysty z 1 ha — z punktu widzenia maksymalizacji tej części dochodu, która pozostaje jako nadwyżka po opłaceniu zużytych w produkcji nakładów pracy.

Miernik dochodowości w przeliczeniu **na 1 dzień pracy** stosujemy tylko w odniesieniu do dochodu globalnego, bowiem dochód czysty na dzień pracy równa się po prostu różnicy pomiędzy dochodem globalnym a umowną opłatą pracy. Dochód globalny na 1 dzień pracy — w przeciwieństwie do dochodu z 1 ha — oprócz oceny dochodowości produkcji daje również pewną orientację co do jej opłacalności. Dochód ten bowiem porównywany z umowną opłatą pracy pozwala stwierdzić, czy i w jakim stopniu produkcja danego artykułu jest opłacalna. Miernik dochodu na dzień pracy odpowiada ocenie dochodowości produkcji z punktu widzenia maksymalizacji dochodu w stosunku do zastosowanych w produkcji nakładów pracy rolnika i jego rodziny, nie odpowiada natomiast ocenie maksymalizacji sumy dochodu z całego gospodarstwa. To ostatnie zadanie spełnia miernik dochodu globalnego z 1 ha. Dlatego też tylko równoczesne rozpatrywanie obu mierników może dać właściwą ocenę nie tylko względnej, lecz i absolutnej dochodowości, jak również opłacalności poszczególnych produktów.

Uwagi do tabel wynikowych

W tabelarycznej, wynikowej części niniejszego opracowania, zamieszczone są dwie grupy tabel:

- a) tabele nakładów na 1 ha lub 1 sztukę inwentarza oraz nakładów i kosztów jednostkowych podstawowych produktów rolnych,
- b) tabele opłacalności i dochodowości produkcji finalnej.

We wszystkich tabelach podane są wyniki dla roku 1960, 1964 i 1965. Rok 1960 stanowi podstawę odniesienia dla roku 1965.

Poniżej podajemy w skrócie najważniejsze informacje, niezbędne dla właściwego odczytania i interpretacji danych zawartych w tabelach wynikowych. Informacje te są uzupełnieniem uwag na temat techniki liczenia kosztów jednostkowych.

W tabelach nakładów na 1 ha i na 1 sztukę inwentarza w jednostkach naturalnych podane są tylko nakłady pracy. Ze względu na brak miejsca w tabelach nakładów, ilości pasz skarmianych przez poszczególne gatunki inwentarza żywego zestawione są w oddzielnej tabeli. Nakłady pracy na poszczególne produkty zawierają w sobie nie tylko nakłady bezpośrednie, lecz również pośrednie, włącznie z nakładami pracy przy obsłudze koni. Nakłady pracy ujęte są również wartościowo w postaci umownej opłaty pracy: 52 zł za 1 dzień pracy w 1960 r., 55 zł w 1963 r., 56 zł w 1964 r. i 58 zł w 1965 r. Wszystkie inne nakłady podane są w omawianych tabelach tylko wartościowo. Wartość produktów ubocznych liczona jest tu według cen zaliczeniowych, koszty utrzymania budynków i maszyn według wskaźników normatywnych, nasiona i pasze własne według kosztów własnych badanego roku, wszystkie inne nakłady według faktycznie poniesionych wydatków.

W wyniku liczenia nasion i pasz według kosztów własnych występują duże wahania tych nakładów w różnych latach. Koszt nasion własnych na 1 ha tych samych roślin w różnych latach zmienia się nie tyle na skutek zmian w ilości wysiewanych nasion — różnice są tu bowiem niewielkie — ile na skutek zmian ich kosztów własnych. Po odliczeniu nasion kupnych, zmiany w kosztach nasion własnych na 1 ha są proporcjonalne do zmian kosztu jednostkowego danego produktu.

Wartość pasz w przeliczeniu na sztukę inwentarza zmienia się w zależności od ilości, struktury i kosztów własnych skarmianych pasz. Zmiany w pozostałych nakładach pieniężnych na 1 ha lub sztukę, jakie obserwujemy pomiędzy rokiem 1960 i 1965, wynikają bezpośrednio ze zmian w ilości lub wartości tych nakładów. Poważne zmiany ilościowe występują w przypadku nawozów mineralnych i usług maszynowych (głównie opłata pracy kółek rolniczych).

Zmiany wartościowe, przy niewielkich stosunkowo zmianach ilościowych, mają miejsce głównie w kosztach utrzymania budynków. Mimo ogólnego wzrostu kosztów utrzymania budynków, w wielu wypadkach obserwujemy spadek tych kosztów na 1 ha lub na 1 sztukę inwentarza. Jest to wynikiem nierównomiernych zmian w plonach poszczególnych roślin lub w ilości różnych gatunków inwentarza. W produkcji roślinnej koszty utrzymania budynków (stodoły) obciążają tylko zboża i siano. Koszty te dzielone są proporcjonalnie do zbiorów słomy i siana. W produkcji zwierzęcej koszt utrzymania wszystkich budynków inwentarskich dzielony jest w każdym roku w stosunku do aktualnego stanu inwentarza według klucza opartego na normatywnych kosztach jednego stanowiska.

Oddzielnego wyjaśnienia wymagają zmiany w nakładach pracy na

1 ha lub sztukę. Szczegółowe bilanse nakładów pracy w gospodarstwach statystycznych (w oparciu o wyniki rachunkowości rolnej) oraz normy nakładów na poszczególne produkty opracowane były dla roku 1963. Normy te, z pewnymi korektami, zastosowano również dla pozostałych lat. Korekty dotyczyły przede wszystkim zbóż. W badanym okresie nastąpił wzrost wydatków na usługi maszynowe. Wydatki te wpływały oczywiście na obniżkę nakładów pracy na 1 ha. Dlatego też w kolejnych latach nakłady te zmniejszano. W produkcji zwierzęcej natomiast normy pracy na 1 sztukę zmieniały się wraz ze zmianą ilości sztuk w gospodarstwie. Ponieważ w badanym okresie następował wzrost pogłowia, normy nakładów na 1 sztukę uległy również obniżce. Zmiany w nakładach pracy na 1 ha w całym gospodarstwie były w rozpatrywanym okresie minimalne, mimo bowiem obniżki nakładów na 1 ha poszczególnych upraw, następował równoczesny wzrost nakładów w innych gałęziach produkcji, spowodowany zmianami w strukturze zasiewów i wzrostem pogłowia zwierząt.

W omawianych tabelach operujemy dwoma kategoriami nakładów jednostkowych oraz dwoma lub trzema (dla produkcji zwierzęcej) kategoriami kosztów jednostkowych. Mnogość tych kategorii nie utrudnia, lecz przeciwnie, ułatwia analizę wyników, pozwala głębiej wnikać w ekonomikę produkcji w gospodarce chłopskiej. Kategorie te były już omawiane, dlatego też w tym miejscu podamy tylko bardzo krótką ich charakterystykę.

Nakłady jednostkowe na poszczególne produkty wyrażane są w dwóch miernikach: dniach pracy i nakładach pieniężnych netto. Rozróżniamy dwa rodzaje nakładów jednostkowych: nakład globalny i nakład finalny.

Nakład globalny obejmuje bezpośrednie i pośrednie nakłady pracy oraz nakłady materiałowo-pieniężne (netto) na jednostkę produktu. W nakładach materiałowo-pieniężnych produkty obrotu wewnętrznego wyceniane są w jednym mierniku pieniężnym (według kosztów własnych).

Nakład finalny nie zawiera w sobie nakładów materiałowych (nakładów w postaci pasz i nasion), lecz tylko nakłady pieniężne. Nasiona i pasze, zużyte przy wytworzeniu produktu, liczone tu są nie w jednym mierniku pieniężnym, jak przy nakładach globalnych, lecz w dwóch miernikach. Nakłady pracy i nakłady pieniężne poniesione na wytworzenie produktów obrotu wewnętrznego są tu dodane do nakładów pracy i nakładów pieniężnych podniesionych na wytworzenie produktu finalnego. Nakład finalny jest więc sumą nakładów pracy i nakładów pieniężnych podniesionych nie tylko bezpośrednio na dany produkt, lecz i na produkty obrotu wewnętrznego.

Jednostkowy nakład globalny, podany w tabelach, wynika z podzielenia nakładów pracy i nakładów materiałowo-pieniężnych netto na 1 ha lub 1 sztukę przez plon lub ilość produkcji od sztuki. Jednostkowy nakład finalny nie wynika tu z liczb zawartych w tabelach, lecz z rachunku wyjściowego, w którym nasiona i pasze liczone były w dwóch miernikach (przykład takiego rachunku przedstawiony jest w tabeli 1). Jednostkowy nakład finalny różni się od globalnego większymi nakładami pracy i mniejszymi nakładami pieniężnymi. Suma tych nakładów wyrażona w jednym mierniku pieniężnym jest oczywiście w obu wy-

padkach identyczna, równa jednostkowemu kosztowi własnemu. Znajomość jednostkowego nakładu finalnego jest niezbędna do obliczenia dochodowości produkcji, przedstawionej w tabelach.

Koszty jednostkowe. W tabelach wynikowych przedstawione są trzy kategorie kosztów jednostkowych: koszt własny produkcji, koszt własny gospodarstwa i koszt alternatywny.

Koszt własny produkcji obejmuje wartość nakładów produkcyjnych poniesionych na wytworzenie jednostki produkcji (produkty obrotu wewnętrznego liczone są według kosztów własnych).

Koszt własny gospodarstwa powiększony jest w stosunku do kosztu własnego produkcji o świadczenia i obciążenia gospodarstwa (obowiązkowe dostawy, podatek, inne świadczenia oraz oprocentowanie kredytów). Świadczenia te obciążają poszczególne produkty proporcjonalnie do ich dochodowości, tj. wielkości dochodu globalnego (produkcji czystej). Zmiany w wysokości świadczeń na jednostkę produktu pomiędzy rokiem 1960 i 1965 wynikają zarówno z ogólnego wzrostu świadczeń (przeciętnie w kraju z 687 do 861 zł na 1 ha użytków rolnych), jak i zmian dochodowości danego produktu. Koszt własny gospodarstwa obliczany jest tylko dla produktów o charakterze towarowym, nie obciążamy bowiem świadczeniami produktów obrotu wewnętrznego.

Koszt alternatywny jest pochodną kosztu własnego produkcji (nie zawiera w sobie świadczeń), w którym pasze własne o charakterze towarowym, tj. zboże i ziemniaki, liczone są nie według kosztów własnych, lecz według cen wolnorynkowych, loco gospodarstwo (tzn. obniżonych o 10% dla zbóż i 20% dla ziemniaków w stosunku do cen podawanych przez GUS). Koszt alternatywny obliczamy tylko dla produktów zwierzęcych¹, bowiem w produkcji roślinnej — w przeciwieństwie do zwierzęcej — nie ma alternatywy wyboru pomiędzy wysiewem a sprzedażą nasion.

W tabelach opłacalności i dochodowości produkcji finalnej zastosowano kryteria dochodowości w postaci dochodu globalnego i czystego z 1 ha oraz dochodu globalnego na 1 dzień pracy. Kryterium opłacalności jest wskaźnik wyrażający procentowy stosunek wartości produkcji do wartości nakładów. Zarówno wskaźnik opłacalności, jak i miernik dochodowości występują w wersji brutto i netto. **Dochód globalny brutto** stanowi różnicę pomiędzy wartością produkcji a nakładami pieniężnymi, **dochód czysty brutto** — między wartością produkcji a kosztami własnymi produkcji. Mierniki te w wersji netto pomniejszone są o świadczenia gospodarstwa. **Wskaźnik opłacalności brutto** jest procentowym stosunkiem wartości produkcji do kosztów własnych produkcji, a **netto**. — do kosztów własnych gospodarstwa. Zarówno wartość produkcji, jak i nakłady wyrażone tu są w cenach bieżących badanego roku.

W omawianych tabelach przedstawiona jest opłacalność i dochodowość podstawowych produktów, gałęzi i działów produkcji oraz całego gospodarstwa. W produkcji zwierzęcej pomineliśmy dane dla owiec ze względu na to, że przy niewielkiej produkcji w przeliczeniu na gospodarstwo (500—600 zł), wielkość powierzchni paszowej, która jest pod-

¹ Kosztu alternatywnego nie obliczamy dla wełny i żywca baraniego, gdyż zboża i ziemniaki spasane są przez owce w minimalnych ilościach.

stawą odniesienia nakładów, wartości produkcji i dochodów, ma często charakter przypadkowy, zależny od subiektywnie przyjętych proporcji zużytych pasz z powierzchni głównej i ubocznej.

W tabelach opłacalności i dochodowości produkcji odrębnego wyjaśnienia wymaga sprawa wielkości obszaru przypadającego na poszczególne produkty finalne. Zarówno w produkcji roślinnej, jak i zwierzęcej, obszar uwidoczniiony w tabelach obejmuje nie tylko obszar efektywny, wynikający z podzielenia ilości produktu finalnego przez plon (w produkcji zwierzęcej ilości zużytych pasz przez ich plony), lecz również obszar reprodukcji wewnętrznej gospodarstwa, tzn. obszar przeznaczony pod produkcję nasion, pasz dla koni i nawozy zielone. Obszar ten obciąża również produkty finalne i został rozdzielony proporcjonalnie do obszaru efektywnego. Omówione poprzednio jednostkowe nakłady finalne w dwóch miernikach umożliwiły bezpośrednio dodanie nakładów pracy i nakładów pieniężnych, poniesionych na obszar reprodukcji wewnętrznej, do nakładów pracy i nakładów pieniężnych poniesionych na obszar efektywny. W rezultacie tak przeprowadzonego rachunku uzyskaliśmy całkowitą zgodność bilansu nakładów gospodarstwa. Nakłady pracy i nakłady pieniężne na 1 ha poszczególnych produktów, pomnożone przez liczbę hektarów odpowiadających ilości produktu finalnego, dają sumę nakładów całego gospodarstwa. Suma ta obejmuje oczywiście tylko nakłady pracy i nakłady pieniężne, nie obejmuje natomiast nakładów materiałowych w postaci produktów obrotu wewnętrznego. Produkty te bowiem, chociaż biorą udział w procesie produkcji, są jednak w końcu odtworzone w takiej samej formie, a nakłady pracy i nakłady pieniężne poniesione na ich odtworzenie dodawane są do nakładów obciążających produkty finalne.

2. ANALIZA KOSZTÓW, DOCHODOWOŚCI I OPLACALNOŚCI PRODUKCJI

Rachunek kosztów jednostkowych produktów rolnych przy zastosowaniu metody opartej na danych statystycznych obejmuje lata 1963, 1964 i 1965, tj. ostatnie trzy lata minionej 5-latki oraz rok 1960, tj. ostatni rok poprzedzającej 5-latki. W tabelach wynikowych nie przytaczamy danych o nakładach i kosztach jednostkowych dla roku 1963. są one bowiem zawarte w ubiegłorocznej publikacji, podajemy natomiast dane za rok 1960, które stanowią podstawę odniesienia dla roku 1965.

Przy porównywaniu kosztów jednostkowych w różnych latach trzeba mieć na uwadze zmiany w wysokości plonów, które są głównym czynnikiem różnicującym poziom kosztów produktów roślinnych, a z racji liczenia obrotu wewnętrznego po kosztach własnych — również produktów zwierzęcych. Rok 1960 był pod względem wysokości plonów rokiem normalnym (odchylenia od trendu były stosunkowo niewielkie), może więc z powodzeniem służyć jako podstawa odniesienia. Natomiast rok 1965 charakteryzował się wysokimi plonami zbóż i pasz objętościowych, co wpłynęło na stosunkowo poważną obniżkę kosztów jednostkowych nie tylko tych produktów (w stosunku do roku 1964), lecz rów-

niez pewną obniżkę kosztów jednostkowych produktów zwierzęcych. Wyniki roku 1965 można oczywiście porównywać z wynikami innych lat, jednak nie nadają się one jako kolejna podstawa odniesienia dla następnej 5-latki. Do tego celu najlepiej nadają się przeciętne wyniki kilku lat. Dlatego też wyniki lat 1966—1970 odnosić będziemy do przeciętnych wyników za lata 1963—1965. Wyniki te przedstawiamy w następnej części niniejszej publikacji poświęconej kosztom prognostycznym w 1970 roku.

Przy rozpatrywaniu kosztów jednostkowych, dochodowości i opłacalności poszczególnych produktów, jak również sumarycznych wyników i wskaźników ekonomicznych gospodarstw indywidualnych w 1965 r. trzeba pamiętać nie tylko o wyjątkowo wysokich plonach zbóż i pasz objętościowych, lecz również o podwyżce cen zbóż, która dodatkowo wpłynęła na poprawę efektywności produkcji zarówno samych zbóż, jak i efektywności całej produkcji rolnej.

Analizę kosztów i opłacalności produkcji w gospodarce indywidualnej rozpoczniemy od analizy zmian wyników ekonomicznych całej produkcji rolnej w latach 1960—1965. W przytoczonych tu tabelach zarówno nakłady, jak i wartość produkcji liczone są według cen bieżących danego roku. Jedynie umowna opłata pracy zawiera poprawkę wynikającą ze zmieniającego się stosunku dochodów nominalnych do dochodów realnych ludności rolniczej.

Tabela I. 3

Nakłady pieniężne na produkcję rolniczą w latach 1960—1965

Wyszczególnienie	1960		1963	1964	1965		Przyrost 1965- -1960	Wskaźnik 1965 1960
	zł/ha	%	zł/ha	zł/ha	zł/ha	%		
Pasze przemysłowe	175	10,6	172	228	280	11,4	105	160
Nasiona	72	4,3	96	126	139	5,6	67	193
Inwentarz żywy	25	1,5	32	42	52	2,1	27	203
Zakup produktów rolnych z KR	.	.	25	32	34	1,4	—	—
Razem produkty pochodzenia rolniczego	272	16,4	325	428	505	20,5	233	186
Nawozy mineralne	173	10,5	216	245	283	11,5	110	164
Środki ochrony roślin	15	0,9	20	34	36	1,5	21	240
Usługi maszynowe	27	1,6	79	108	137	5,6	110	507
Opał, paliwo, smary	46	2,8	92	94	104	4,2	58	246
Drobny sprzęt	37	2,2	44	43	45	1,8	8	122
Energia elektryczna	12	0,7	19	24	25	1,0	13	208
Remonty	168	10,1	176	203	211	8,5	43	126
Pozostałe wydatki	324	19,6	375	374	409	16,6	85	126
Razem wydatki pieniężne	1074	64,9	1346	1553	1755	71,2	681	163
Amortyzacja	581	35,1	644	694	710	28,8	129	122
Razem nakłady pieniężne	1655	100,0	1990	2247	2465	100,0	810	149

Z przedstawionych w tabeli I. 3 danych o nakładach pieniężnych na 1 ha użytków rolnych wynika, że z roku na rok następował systematyczny wzrost prawie wszystkich wymienionych pozycji nakładów. W całym okresie minionej 5-latki nakłady te wzrosły o 49%. Największy wzrost w przeliczeniu na 1 ha wykazuje amortyzacja. Wzrost jej jest w większym stopniu wynikiem wzrostu cen niż ilościowego wzrostu środków trwałych. Wskaźnik wzrostu amortyzacji w rozpatrywanym okresie (129) jest jednak niższy od wskaźnika wzrostu ogółu nakładów pieniężnych, w wyniku czego poważnie zmalał udział amortyzacji w tych nakładach (z 35,1 do 28,8%). Następnymi, najważniejszymi pozycjami wzrastających nakładów są nakłady na usługi mechanizacyjne, nawozy mineralne i pasze przemysłowe. Wzrost wartościowy pierwszych dwóch pozycji jest tu równy wzrostowi ilościowemu, bowiem ceny nawozów mineralnych i usług nie uległy zmianom. Natomiast wzrost wydatków na pasze zawiera w sobie również pewien wzrost z tytułu podwyżki cen. W wyniku nierównomiernego wzrostu poszczególnych pozycji poważnym zmianom uległa struktura nakładów pieniężnych, a mianowicie zmniejszył się udział takich pozycji nakładów, jak amortyzacja, remonty (z 10,1 do 8%), drobny sprzęt (z 2,2 do 1,8%) i „pozostałe wydatki” (z 19,6 do 16,6%), zwiększył się natomiast udział wszystkich innych pozycji nakładów, przede wszystkim bań nakładów na usługi mechanizacyjne (z 1,6 do 5,6%), zakup produktów pochodzenia rolniczego (z 16,4 do 20,5%), opał, paliwo i smary (z 2,8 do 4,2%), nawozy mineralne (z 10,5 do 11,5%) oraz środki chemiczne (z 0,9 do 1,5%).

Nakłady pracy na produkcję rolniczą (tab. I. 4) utrzymują się w całym badanym okresie na jednakowym poziomie (69 dni na 1 ha użytków rolnych). W związku z systematycznym obniżaniem się nakładów pracy w gospodarstwach prowadzących rachunkowość rolną (w ciągu ostatnich 5 lat z 92 na 84 dni na 1 ha) brak tej obniżki w gospodarstwach statystycznych wymaga pewnego wyjaśnienia. Jak już poprzednio zaznaczyliśmy, nakłady na 1 ha poszczególnych roślin i na 1 sztukę inwentarza uległy w badanym okresie obniżce (widać to wyraźnie w tabelach nakładów i kosztów jednostkowych). Natomiast nakłady na 1 ha całego gospodarstwa utrzymują się na tym samym poziomie, gdyż następuje pewna intensyfikacja struktury produkcji roślinnej i wzrost ilości inwentarza żywego. W gospodarstwach prowadzących rachunkowość pogłowie inwentarza żywego, liczne w sztukach dużych, obniżyło się w ciągu 5 lat z 94,9 do 93,3 sztuk na 100 ha użytków rolnych, tj. o 1,7%, natomiast w gospodarstwach statystycznych wzrosło z 76,9 do 82,4 sztuk, tj. o 7,1%.

Z danych tabeli I. 4 wynika, że przy niezmiennych nakładach pracy wyrażonych w jednostkach naturalnych umowna opłata pracy wzrosła w badanym okresie o 12%. Nakłady pieniężne natomiast wzrosły w tym czasie o 49%. W wyniku tego zmieniły się proporcje nakładów pracy żywej i uprzedmiotowionej. Udział nakładów pracy w nakładach ogółem zmniejszył się z 68,2% w roku 1960 do 61,9% w 1965 roku.

Przy ogólnym wzroście nakładów o 24% wartość produkcji finalnej wzrosła o 35%, co oczywiście oznacza wzrost efektywności nakładów. Efektywność ta ze 115,6 zwiększyła się do 125,9%. Wynika z tego, że gospodarstwa indywidualne znajdują się w fazie wzrastającej efektyw-

Tabela I. 4

Podstawowe wskaźniki ekonomiczne w latach 1960—1965

Wyszczególnienie	1960	1963	1964	1965	Różnica 1965-1960	Wska- źnik <u>1965</u> 1960
Nakłady pieniężne zł/ha	1655	1990	2247	2465	810	149
Nakłady pracy dni/ha	68,4	69,0	69,9	69,0	0,6	101
Oplata pracy zł/ha	3557	3795	3864	4002	445	112
Razem nakłady zł/ha	5212	5785	6111	6467	1255	124
Produkcja finalna zł/ha	6021	7000	7449	8139	2118	135
Dochód glob. brutto zł/ha	4366	5010	5202	5674	1308	130
Świadczenia zł/ha	687	834	864	858	171	125
Dochód glob. netto zł/ha	3679	4176	4338	4816	1137	131
Dochód czysty brutto zł/ha	812	1215	1338	1672	860	206
Dochód czysty netto zł/ha	125	381	474	814	689	651
Dochód glob. brutto zł/dzień	63,8	72,6	75,4	82,2	18,4	127
Dochód glob. netto zł/dzień	53,8	60,5	62,9	69,8	16,0	129
Wskaźniki opłac. brutto %	115,6	121,0	121,9	125,9	10,3	109
Wskaźniki opłac. netto %	102,1	105,8	106,8	111,1	9,0	108
Nakłady pieniężne w zł na 100 zł wartości pro- dukcji:						
finalnej	27,5	28,4	30,2	30,3	2,8	110
czystej	37,9	39,7	43,2	42,4	5,5	114
Nakłady pracy w dniach na 100 zł wartości pro- dukcji:						
finalnej	1,14	0,98	0,92	0,85	-0,29	74
czystej	1,57	1,38	1,32	1,21	-0,36	77
Wskaźnik kosztów w %	86,5	82,6	82,0	79,4	-7,1	92

ności procesu intensyfikacji produkcji. Proces ten charakteryzuje się jednak wzrostem kapitałochłonności produkcji. Nakłady pieniężne na 100 zł wartości produkcji finalnej wzrosły bowiem o 10⁰%, a na 100 zł wartości produkcji czystej o 14⁰%. Jak widzimy z tabeli II. 4, kapitałochłonność produkcji z roku na rok systematycznie wzrastała, w ostatnim zaś roku nie uległa w stosunku do roku poprzedniego większej zmianie, co wynika głównie ze wzrostu plonów i cen zbóż.

Wzrostowi kapitałochłonności towarzyszy równoczesny spadek pracochłonności produkcji, przy czym spadek pracochłonności ze względu na stałość nakładów pracy na 1 ha i wzrost nakładów pieniężnych jest większy niż wzrost kapitałochłonności (nakłady pieniężne na 100 zł wartości produkcji wzrosły o 10⁰%, zaś opłata pracy obniżyła się z 60,2 do 49,3 zł, tj. o 18⁰%). W rezultacie tego nastąpiła obniżka wskaźnika kosztów o 8⁰%. Obniżka ta dotyczy kosztów w przeliczeniu na 100 zł wartości produkcji finalnej. W przeliczeniu na fizyczną jednostkę produkcji

obniżka ta jest niższa, gdyż równocześnie wzrosły ceny niektórych produktów rolniczych, przy czym — jak to zobaczymy z załączonych dalej tabel — obniżce uległy tylko koszty własne zbóż i ziemniaków przy równoczesnym wzroście kosztów produktów zwierzęcych.

W rozpatrywanym okresie nastąpił poważny wzrost dochodu globalnego zarówno z 1 ha, jak i na 1 dzień pracy. Jak widzimy z tabeli, przyrost świadczeń był tylko nieznacznie niższy niż przyrost dochodu globalnego (brutto) — w 1960 r. świadczenia stanowiły 15,7%, a w 1965 r. 15,1% dochodu globalnego. Dlatego też wskaźnik przyrostu dochodu globalnego brutto i netto jest prawie jednakowy (130 i 131). Miernik dochodu globalnego stanowi wprawdzie kryterium oceny dochodowości produkcji, nie w pełni jednak nadaje się do oceny zmian w dochodowości gospodarstwa indywidualnego. Dochód globalny, czyli nowo wytworzona wartość, nie zawiera w sobie odpisów amortyzacyjnych, które zaliczone zostały do nakładów, a które — jak wiadomo — są częścią składową dochodu rolnika. Dlatego też wzrost dochodowości gospodarstw rozpatrzmy posługując się dochodem rolniczym. W naszym przypadku dochód rolniczy równa się dochodowi globalnemu netto powiększonemu o odpisy amortyzacyjne. Dochód rolniczy z 4260 zł z 1 ha w 1960 r. wzrósł do 5526 zł w 1965 r. Dochód ten wzrósł więc o 1260 zł czyli o 29,7%. Oczywiście wzrost ten wyrażony jest w wartości nominalnej. Przeliczając dochód z 1960 r. na ceny 1965 r. uzyskamy aktualną jego wartość w wysokości 4719 zł. Różnica w realnym dochodzie rolniczym pomiędzy rokiem 1965 i 1960 obniżyła się z 1266 do 807 zł. Tak więc realna dochodowość gospodarstw indywidualnych wzrosła w ciągu 5 lat o 17,1%¹.

W tabeli I. 4 przedstawione były między innymi zmiany w kapitałochłonności całej produkcji rolnej w gospodarce chłopskiej. Obecnie rozpatrzmy zmiany w tych wskaźnikach dla poszczególnych produktów i gałęzi produkcji. Kapitałochłonność w odniesieniu do poszczególnych produktów rolnych obejmuje nakłady materiałowe i pieniężne netto (tzn. po odjęciu wartości produktów ubocznych) na 100 zł wartości produkcji. Nakłady materiałowe odnoszą się do produktów obrotu wewnętrznego, przy czym nakłady te liczone są w dwóch miernikach (oprócz produktów ubocznych ujmowanych w jednym, pieniężnym mierniku). Przykład takiego liczenia przytoczony był poprzednio w tabeli I. 1. Do bezpośrednich i pośrednich nakładów pracy i nakładów pieniężnych na 100 kg żywca, wynoszących 10,7 dni i 487 zł, dodano nakłady poniesione na produkcję pasz własnych dla trzody, tj. 8,4 dni i 538 zł. W sumie nakłady na produkcję trzody wynoszą 19,7 dni oraz 824 zł (te ostatnie

¹ Wskaźnik ten odnosi się oczywiście do wzrostu dochodowości z 1 ha użytków rolnych i nie odpowiada globalnemu wskaźnikowi dla całego rolnictwa indywidualnego, obliczanemu na podstawie danych statystycznych, w których nie uwzględnia się zmian obszaru gospodarki indywidualnej. W latach 1960—1965 obszar użytków rolnych gospodarki indywidualnej zmniejszył się z 17 726,6 do 16 952,3 tys. ha. Jeśli dochód rolniczy z 1 ha pomnożyć przez obszar gospodarki indywidualnej, to w 1960 r. wyniesie on 83 652 mln zł, zaś w 1965 r. 93 678 mln zł. globalny wzrost dochodu rolniczego całej gospodarki indywidualnej wynosi więc tylko 12%.

pomniejszone są o wartość obornika, tj. 200 zł który następnie wchodzi do nakładów materiałowych na produkcję roślinną). Nakłady te odniesione do wartości produkcji (ceny) określają wskaźnik kapitałochłonności i pracochłonności. W ten sposób kapitałochłonność poszczególnych produktów pomnożona przez ilość tych produktów równa się kapitałochłonności całej produkcji finalnej gospodarstwa.

Tabela I. 5

Kapitałochłonność produkcji w latach 1960—1965
(Nakłady materialne netto na 100 zł wartości produkcji finalnej)

Wyszczególnienie	1960	1963	1964	1965	Różnica 1965-1960	Wska- źnik <u>1965</u> 1960
Pszenica	41,7	33,7	37,4	32,6	- 9,1	78
Zyto	45,2	43,9	53,1	37,3	- 7,9	82
Jęczmień	33,7	35,6	45,3	32,2	- 1,5	96
Owies	48,8	50,0	64,4	44,2	- 4,6	91
Ziemniaki	27,0	23,4	25,1	26,1	- 0,9	97
Euraki cukrowe	13,3	11,5	14,2	16,3	+ 3,0	123
Oleiste	28,2	30,2	30,4	22,9	- 5,3	81
Len	28,3	28,2	41,0	29,0	+ 0,7	102
Razem produkcja roślinna	31,6	28,1	28,0	27,6	- 4,0	87
Bydło	15,2	19,1	22,7	21,6	+ 6,4	142
Trzoda	33,4	37,5	38,6	39,4	+ 6,0	118
Drób	37,0	34,5	42,0	42,3	+ 5,3	114
Razem produkcja zwierzęca	25,0	28,6	31,5	32,1	+ 7,1	128
Ogółem produkcja	27,5	28,4	30,2	30,3	+ 2,8	110

Z danych tabeli I. 5 wynika, że kapitałochłonność poszczególnych produktów roślinnych wykazuje z roku na rok duże wahania, co związane jest głównie z wysokością plonów. Kapitałochłonność produkcji zbóż wykazywała w latach 1960—1964 stały wzrost, w 1965 r. natomiast kapitałochłonność ta uległa znacznej obniżce zarówno w wyniku poważnego wzrostu plonów, jak i cen zbóż. Kapitałochłonność pozostałych produktów roślinnych nie wykazuje jakiejś określonej tendencji zmian, a wskaźnik dla roku 1965 w stosunku do 1960 ma tu charakter raczej przypadkowy. Wyrażną natomiast tendencję stałego wzrostu kapitałochłonności wykazują produkty zwierzęce. Z małymi wyjątkami (obniżka kapitałochłonności produkcji bydłowej w 1965 r.) obserwujemy tu systematyczny wzrost kapitałochłonności.

Kapitałochłonność całej produkcji roślinnej po obniżce w roku 1963 w stosunku do roku 1960, utrzymuje się w ostatnich trzech latach na mniej więcej jednakowym poziomie, zaś całej produkcji zwierzęcej nadal rośnie. W wyniku tego nastąpiło odwrócenie wzajemnego stosunku kapitałochłonności produkcji roślinnej i zwierzęcej, na niekorzyść tej ostatniej.

Tabela I. 6

Pracochłonność produkcji w latach 1960—1965
(Nakłady pracy w dniach na 100 zł wartości produkcji finalnej)

Wyszczególnienie	1960	1963	1964	1965	Różnica 1965-1960	Wskaź- nik $\frac{1965}{1960}$
Pszenica	0,62	0,47	0,48	0,39	-0,23	63
Żyto	0,87	0,71	0,74	0,51	-0,36	59
Jęczmień	0,59	0,50	0,54	0,39	-0,20	66
Owies	0,86	0,73	0,91	0,51	-0,35	59
Ziemniaki	0,81	0,61	0,57	0,55	-0,26	68
Buraki cukrowe	0,77	0,54	0,57	0,59	-0,18	77
Oleiste	0,33	0,34	0,32	0,23	-0,10	70
Len	0,57	0,53	0,73	0,47	-0,10	82
Razem produkcja roślinna	0,76	0,65	0,59	0,52	-0,24	68
Bydło	1,64	1,53	1,39	1,30	-0,34	79
Trzoda	1,20	1,01	0,95	0,91	-0,29	76
Drób	1,01	0,88	0,88	0,83	-0,18	82
Razem produkcja zwierzęca	1,36	1,22	1,14	1,07	-0,29	79
Ogółem produkcja	1,14	0,98	0,92	0,84	-0,28	74

Pracochłonność produkcji (tabela I. 6) nie wykazuje już tak różnych tendencji zmian, jak kapitałochłonność, lecz obniża się dla wszystkich bez wyjątku produktów, zarówno roślinnych jak i zwierzęcych. Jeśli zmiany w kapitałochłonności były wypadkową różnokierunkowych tendencji działających zarówno w kierunku jej zwiększenia (wzrost nakładów pieniężnych na 1 ha i 1 sztukę inwentarza), jak i zmniejszenia (wzrost plonów i cen), to zmiany w pracochłonności są wynikiem trzech czynników działających w jednym kierunku, a mianowicie, obniżki nakładów na 1 ha i 1 sztukę (w wyniku wzrostu mechanizacji i ilości sztuk w gospodarstwie), wzrostu plonów i podwyżki cen produktów rolnych. Spadek pracochłonności jest nieco większy w przypadku produkcji roślinnej niż zwierzęcej, zarówno z powodu wzrostu cen zbóż w ostatnim roku, jak i większej obniżki nakładów pracy na 1 ha niż na 1 sztukę inwentarza.

Obecnie przejdziemy do rozpatrzenia zmian w nakładach, kosztach jednostkowych, dochodowości i opłacalności podstawowych produktów rolniczych (tabela I. 5 — I. 10). W odróżnieniu od tabel wynikowych, w których dochodowość i opłacalność obliczono w oparciu o średnie ważone ceny (skupu państwowego, wolnego rynku i samozaopatrzenia), w przedstawionych tu tabelach analitycznych ograniczamy się tylko do rozpatrzenia dochodowości i opłacalności produkcji realizowanej według cen skupu państwowego (są to ceny dostaw ponadobowiązkowych przyjęte z Rocznika Statystycznego GUS). W tabelach wynikowych (płacalności i dochodowości produkcji) wszystkie mierniki na jednostkę powierzchni przeliczane są na 1 ha obszaru całkowitego, tzn. obszaru

efektywnego powiększonego o obszar reprodukcji wewnętrznej (nasiona, pasze dla koni, nawozy zielone). W tabelach konieczne to było ze względu na potrzebę zbilansowania obszaru, bowiem obszar reprodukcji wewnętrznej nie daje bezpośrednio produkcji finalnej. Natomiast przy oddzielnym rozpatrywaniu poszczególnych produktów nie zachodzi konieczność uwzględniania obszaru reprodukcji wewnętrznej. Dlatego też

Tabela I. 7

Nakłady na 1 ha i 1 q, koszty jednostkowe, dochodowość i opłacalność produkcji towarowej w latach 1960—1965

Wyszczególnienie	1960	1963	1964	1965	Wskaźniki	
					1965 1964	1965 1960
Pszenica						
Plon q/ha	16,9	20,0	18,5	20,4	110	121
Nakłady brutto zł/ha	5028	5236	5402	5403	100	107
Nakłady pracy dni/q	2,05	1,72	1,82	1,56	86	76
Opłata pracy zł/q	106	95	102	91	89	86
Nakłady pieniężne netto zł/q	147	123	145	130	90	88
Koszty własne produkcji zł/q	253	218	247	221	89	87
Cena skupu państwowego zł/q	312	335	352	379	108	121
Dochód globalny zł/q	165	212	207	249	120	151
Dochód czysty zł/q	59	117	105	158	150	268
Dochód globalny zł/dzień	80	123	114	160	140	200
Dochód globalny zł/ha	2788	4240	3830	5080	133	182
Dochód czysty zł/ha	997	2340	1942	3223	166	323
Wskaźnik opłacalności w %	123	154	142	171	120	131
Żyto						
Plon q/ha	15,4	16,4	15,7	18,5	118	120
Nakłady brutto zł/ha	4092	4242	4507	4476	99	109
Nakłady pracy dni/q	2,03	1,79	1,84	1,48	80	73
Opłata pracy zł/q	106	99	103	86	83	81
Nakłady pieniężne netto zł/q	110	110	134	107	80	97
Koszty własne produkcji zł/q	216	209	234	193	81	89
Cena skupu państwowego zł/q	221	227	226	282	125	128
Dochód globalny zł/q	111	117	92	175	190	158
Dochód czysty zł/q	5	18	—11	89	—	—
Dochód globalny zł/dzień	55	65	50	118	236	214
Dochód globalny zł/ha	1709	1919	1444	3237	224	189
Dochód czysty zł/ha	77	295	—314	1646	—	—
Wskaźnik opłacalności w %	102	109	95	146	154	143

w tabelach analitycznych ograniczamy się wyłącznie do obszaru efektywnego, przy czym dla produktów roślinnych jest to 1 ha uprawy, dla zwierzęcych zaś 1 ha powierzchni paszowej głównej.

W tabelach I. 7 — I. 12 przedstawiono dane ze wszystkich badanych lat, co pozwala prześledzić wielkość i kierunek zmian w nakładach na

Tabela I. 8

Nakłady na 1 ha i 1 q, koszty jednostkowe, dochodowość i opłacalność produkcji towarowej w latach 1960—1965

Wyszczególnienie	1960	1963	1964	1965	Wskaźnik	
					1965	1965
					1964	1960
Jęczmień						
Plon q/ha	18,2	19,9	16,9	20,9	124	115
Nakłady brutto zł/ha	4195	4463	4687	4695	100	112
Nakłady pracy dni/q	1,72	1,48	1,73	1,33	77	77
Opłata pracy zł/q	90	81	97	77	79	86
Nakłady pieniężne netto zł/q	103	106	143	110	77	107
Koszty własne produkcji zł/q	193	187	240	187	78	97
Ceny skupu państwowego zł/q	325	345	339	374	110	115
Dochód globalny zł/q	222	239	196	264	135	118
Dochód czysty zł/q	132	158	99	187	189	142
Dochód globalny zł/dzień	129	161	113	198	175	153
Dochód globalny zł/q	4040	4756	3312	5518	167	167
Dochód czysty zł/ha	2402	3144	1673	3908	234	163
Wskaźnik opłacalności w %	168	184	141	200	142	119
Owies						
Plon q/ha	16,9	16,8	14,2	18,6	131	110
Nakłady brutto zł/ha	3950	4024	4334	4267	99	108
Nakłady pracy dni/q	1,78	1,62	1,91	1,36	71	76
Opłata pracy zł/q	92	89	107	79	74	86
Nakłady pieniężne netto zł/q	104	113	161	113	70	109
Koszty własne produkcji zł/q	196	202	268	192	72	98
Ceny skupu państwowego zł/q	203	213	210	268	128	132
Dochód globalny zł/q	99	100	49	155	316	157
Dochód czysty zł/q	7	11	— 58	76	—	—
Dochód globalny zł/dzień	56	62	26	114	438	204
Dochód globalny zł/q	1673	1680	696	2883	414	172
Dochód czysty zł/ha	188	175	— 824	1414	—	—
Wskaźnik opłacalności w %	104	105	78	140	179	135

1 ha i 1 q, kosztach jednostkowych, cenach, dochodowości i opłacalności produkcji.

Z pierwszych dwóch tabel dotyczących wskaźników ekonomicznych towarowej produkcji zbóż wynika, że nakłady brutto na 1 ha systematycznie wzrastały. Wzrost ten w roku 1965 w stosunku do roku 1960 waha się w granicach 7 do 12%. Należy tu jednak podkreślić, że liczenie obrotu wewnętrznego według kosztów własnych ma pewien wpływ na wysokość nakładów na 1 ha. W latach o wyższych plonach niższe są koszty własne nasion i pasz dla koni, i na odwrót. Dlatego też w roku 1965, z powodu niższych kosztów własnych nasion i pasz dla koni, nakłady brutto na 1 ha zbóż albo nie wzrosły, albo nawet zmalały w porównaniu z rokiem 1964.

W ciągu kolejnych lat obserwujemy duże wahania w kosztach jednostkowych zbóż, np. w 1964 r. koszty te — z wyjątkiem pszenicy —

Tabela I. 9

Nakłady na 1 ha i 1 q, koszty jednostkowe, dochodowość i opłacalność towarowej produkcji ziemniaków w latach 1960—1965

Wyszczególnienie	1960	1963	1964	1965	Wskaźnik	
					$\frac{1965}{1964}$	$\frac{1965}{1960}$
Plon q/ha	132	158	170	154	91	117
Nakłady brutto zł/ha	8233	8421	8862	9034	102	110
Nakłady pracy dni/q	0,73	0,57	0,52	0,56	108	77
Opłata pracy zł/q	38	31	29	33	114	87
Nakłady pieniężne netto zł/q	24	22	23	26	108	113
Koszty własne produkcji zł/q	62	53	52	59	113	95

Ziemniaki jadalne

Cena skupu państwowego zł/q	84	88	89	92	103	109
Dochód globalny zł/q	60	66	66	66	100	110
Dochód czysty zł/q	22	35	37	33	89	150
Dochód globalny zł/dzień	82	116	127	118	93	144
Dochód globalny zł/ha	7920	10428	11220	10164	91	128
Dochód czysty zł/ha	2904	5530	6290	5082	81	175
Wskaźnik opłacalności w %	135	166	171	156	91	116

Ziemniaki przemysłowe

Cena skupu państwowego zł/q	62	61	61	61	100	98
Dochód globalny zł/q	38	39	38	35	92	92
Dochód czysty zł/q	0	8	9	2	—	—
Dochód globalny zł/dzień	52	68	73	63	86	121
Dochód globalny zł/ha	5016	6162	6460	5390	83	107
Dochód czysty zł/ha	0	1264	1530	308	—	—
Wskaźnik opłacalności w %	100	115	117	103	88	103

były znacznie wyższe niż w roku 1960. Stąd też obniżka kosztów w 1965 r. jest znacznie większa w stosunku do roku 1964 niż 1960. Poważna obniżka kosztów w 1965 r. zbiegła się ze wzrostem cen zbóż, w wyniku czego nastąpiła dosyć radykalna poprawa dochodowości i opłacalności zbóż.

Ze względu na znaczne różnice cen, podajemy w tabeli I. 9 oddzielnie dochodowość i opłacalność ziemniaków jadalnych i przemysłowych. Ponieważ przyjęto jednakowe, średnie koszty jednostkowe dla obu asortymentów ziemniaków, a jak wiadomo ziemniaki jadalne wymagają dodatkowych nakładów pracy przy sortowaniu, należy przyjąć, że faktyczna dochodowość i opłacalność ziemniaków jadalnych jest nieco niższa, a przemysłowych nieco wyższa od wykazanej w tabeli. Niezależnie jednak od ewentualnej poprawki wynikłej z różnicy kosztów, obserwujemy pogłębianie się dysproporcji w dochodowości ziemniaków jadalnych i przemysłowych ze względu na stałość cen ziemniaków przemysłowych i systematyczny wzrost cen ziemniaków jadalnych.

Również w plonach ziemniaków następują z roku na rok duże wahania, przy czym zachodzi tu w zasadzie przemienność plonowania ze zbożami. Najbardziej korzystny pod względem wysokości plonów, a co z tym idzie najniższych kosztów i najwyższej opłacalności był dla ziemniaków rok 1964. Obniżka plonów i podwyżka kosztów w 1965 r. zrekompensowana została częściowo przez wzrost ceny ziemniaków jadalnych. Niezależnie jednak od corocznych wahań widać wyraźną tendencję wzrostu dochodowości i opłacalności produkcji ziemniaków w rozpatrywanym okresie.

Opłacalność i dochodowość produkcji buraków cukrowych (tab. I. 10) po pewnym wzroście w latach 1963 i 1964 uległa w 1965 r. obniżce, w wyniku której dochód globalny z 1 ha nie osiągnął nawet poziomu z 1960 r. Przy ogólnym wzroście dochodowości oznacza to oczywiście spadek relatywnej dochodowości produkcji buraków cukrowych.

Najwyższy wzrost dochodowości i opłacalności w 1965 r. wykazały rośliny oleiste. Dochód globalny na 1 dzień pracy zwiększył się w stosunku do roku 1964 i 1960 przeszło dwukrotnie, a na 1 ha prawie dwukrotnie. Na wzrost ten złożyły się wyjątkowo wysokie plony, które w 1965 r. były o 64% wyższe niż w 1964 r.

Nakłady jednostkowe, koszty własne, dochodowość i opłacalność produktów zwierzęcych przedstawione są w tab. I. 11 i I. 12. W rozpatrywanym okresie obserwujemy powolny, lecz systematyczny wzrost kosztów jednostkowych wszystkich produktów zwierzęcych. Jedynie w ostatnim roku koszty te nie uległy zmianie (żywiec wieprzowy), lub nawet wykazały lekki spadek (1% mleko i żywiec wołowy i 3% jaja). Spadek kosztów w 1965 r. nie jest wynikiem ilościowego zmniejszenia nakładów (poza nakładami pracy), lecz wynikiem obniżki kosztów własnych pasz treściwych i objętościowych, przy lekkim wzroście jednostkowego zużycia pasz, szczególnie treściwych. W wyniku zmiany struktury nakładów, a mianowicie wzrostu udziału nakładów pieniężnych w kosztach produkcji, dochód globalny na jednostkę produkcji wykazuje pewną tendencję spadkową przy niewielkiej tendencji wzrostu na 1 dzień pracy i na 1 ha. Wzrost ten jednak nie nadąża za ogólnym wzrostem dochodo-

Tabela I. 10

Nakłady na 1 ha i 1 q, koszty jednostkowe, dochodowość i opłacalność produkcji towarowej w latach 1960—1965

Wyszczególnienie	1960	1963	1964	1965	Wskaźnik	
					1965	1965
					1964	1960
Buraki cukrowe						
Plon z q/ha	262	296	287	266	93	101
Nakłady brutto zł/ha	10 093	10 563	11 053	11 009	100	109
Nakłady pracy dni/q	0,46	0,36	0,38	0,39	103	85
Opłata pracy zł/q	23,8	19,8	21,3	22,6	106	95
Nakłady pieniężne netto zł/q	8,8	7,9	9,2	10,8	127	
Koszty własne produkcji zł/q	32,6	27,7	30,0	33,4	110	123
Cena zł/q ^a	66,0	66,7	66,4	66,4	100	101
Dochód globalny zł/q	57,2	58,8	57,2	55,6	97	97
Dochód czysty zł/q	33,4	39,0	35,9	33,0	92	99
Dochód globalny zł/dzień	124	163	150	143	95	115
Dochód globalny zł/ha	14 986	17 405	16 416	14 790	90	99
Dochód czysty zł/ha	8 751	11 544	10 303	8 778	85	100
Wskaźnik opłacalności w %	202	241	218	199	91	98
Oleiste						
Plon z q/ha	10,7	11,8	10,8	17,6	163	164
Nakłady brutto zł/ha	4 508	4 938	5 065	5 090	101	113
Nakłady pracy dni/q	3,26	2,90	3,09	1,79	57	55
Opłata pracy zł/q	169	160	173	104	60	61
Nakłady pieniężne netto zł/q	250	250	294	186	63	74
Koszty własne produkcji zł/q	419	410	467	290	62	69
Cena zł/q ^a	786	809	808	808	100	103
Dochód globalny zł/q	536	559	514	622	121	116
Dochód czysty zł/q	367	399	341	518	152	141
Dochód globalny zł/dzień	164	193	166	347	209	212
Dochód globalny zł/ha	5 735	6 596	5 551	10 947	197	191
Dochód czysty zł/ha	3 927	4 708	3 683	9 117	248	232
Wskaźnik opłacalności w %	188	197	173	279	161	148

^a Łącznie z wartością wysłodków i dopłatą za transport.

wości, co oznacza — podobnie jak to było w przypadku buraków cukrowych — spadek relatywnej dochodowości produkcji zwierzęcej.

Zagadnienie absolutnej i relatywnej dochodowości poszczególnych produktów, gałęzi i działów produkcji przedstawione jest w tabelach I. 13 — I. 15. W tabelach tych ograniczymy się tylko do rozpatrzenia dochodu globalnego z 1 ha i na 1 dzień pracy, pomijamy natomiast

Tabela I. 11

Nakłady, koszty jednostkowe, dochodowość i opłacalność produkcji towarowej w latach 1960—1965

Wyszczególnienie	1960	1963	1964	1965	Wskaźnik	
					1965	1965
					1964	1960
Żywiec wieprzowy						
Produkcja żywca z 1 ha powierzchni paszowej q	5,98	6,10	6,11	6,56	107	110
Powierzchnia paszowa na 1 q żywca ha	0,167	0,164	0,163	0,152	93	91
Nakłady pracy dni/kg	0,227	0,205	0,200	0,191	95	84
Opłata pracy zł/q	11,80	11,28	11,20	11,08	99	94
Nakłady pieniężne netto zł/kg	6,21	7,61	8,11	8,24	102	133
Koszt własny produkcji zł/kg	18,01	18,89	19,31	19,32	100	107
Cena skupu państwowego zł/kg	19,35	20,17	20,81	20,82	100	108
Dochód globalny zł/kg	13,14	12,56	12,70	12,58	99	96
Dochód czysty zł/kg	1,34	1,28	1,50	1,50	100	112
Dochód globalny zł/dzień	57,9	61,3	63,5	65,9	104	117
Dochód globalny zł/ha	7 858	7 652	7 760	8 252	106	105
Dochód czysty zł/ha	801	781	916	984	107	123
Wskaźnik opłacalności	107,4	106,8	107,8	107,8	110	100
Żywiec wołowy						
Produkcja żywca z 1 ha powierzchni paszowej q	4,28	4,33	4,19	4,82	115	113
Powierzchnia paszowa na 1 q żywca ha	0,233	0,230	0,239	0,207	87	89
Nakłady pracy dni/kg	0,190	0,187	0,181	0,172	95	90
Opłata pracy zł/q	9,88	10,30	10,14	9,98	98	100
Nakłady pieniężne netto zł/kg	1,57	2,20	2,81	2,82	65	116
Koszt własny produkcji zł/kg	11,45	12,50	12,95	12,80	99	112
Cena skupu państwowego zł/kg	14,09	14,19	14,20	14,69	103	100
Dochód globalny zł/kg	12,52	11,99	11,36	11,87	104	95
Dochód czysty zł/kg	2,64	1,69	1,25	1,89	151	72
Dochód globalny zł/dzień	65,9	64,1	62,9	69,0	111	104
Dochód globalny zł/ha	5 359	5 192	4 658	5 721	123	107
Dochód czysty w/ha	1 129	732	524	911	173	81
Wskaźnik opłacalności	123,1	113,5	109,5	114,7	105	93

wskaźnik opłacalności, gdyż w zasadzie daje on podobny obraz zróżnicowania, jak i dochód globalny na 1 dzień pracy.

W tabeli I. 13 porównujemy udział poszczególnych produktów final-

Tabela I. 12

**Nakłady, koszty jednostkowe, dochodowość i opłacalność produkcji towarowej
w latach 1960—1965**

Wyszczególnienie	1960	1963	1964	1965	Wskaźnik	
					1965	1965
					1964	1960
Mleko						
Mleczność od 1 krowy	2021	1997	2003	2134	107	106
Produkcja mleka z 1 ha powierzchni paszowej ltr	2143	2162	2097	2408	115	112
Powierzchnia paszowa na 1000 ltr mleka ha	0,47	0,46	0,48	0,41	85	87
Nakłady brutto na 1 krowę zł	8239	8926	9568	9465	99	115
Nakłady pracy dni/100 l	3,81	3,75	3,63	3,43	94	90
Opłata pracy zł/l	1,98	2,06	2,03	1,99	98	100
Nakłady pieniężne netto zł/l	0,31	0,44	0,56	0,57	102	184
Koszt własny zł/l	2,29	2,50	2,58	0,56	99	112
Cena skupu państwowego zł/l	2,34	2,38	2,59	2,60	101	111
Dochód globalny zł/l	2,03	1,94	2,02	2,03	100	100
Dochód czysty zł/l	0,05	—0,12	—0,01	0,04	—	80
Dochód globalny zł/dzień	53,3	51,7	55,6	59,2	103	111
Dochód globalny zł/ha	4350	4194	4235	4888	115	112
Dochód czysty zł/ha	107	—259	—21	96	—	90
Wskaźnik opłacalności w %	102,2	95,2	99,6	101,6	102	99
Jaja						
Nakłady pracy dni/100 szt.	1,543	1,514	1,446	1,337	92	87
Opłata pracy zł/l szt.	0,80	0,83	0,81	0,78	96	97
Nakłady pieniężne netto zł/l szt.	0,54	0,58	0,65	0,64	98	118
Koszt własny produkcji zł/l szt.	1,34	1,41	1,46	1,42	97	106
Cena skupu państwowego zł/szt.	1,46	1,63	1,52	1,48	97	101
Dochód globalny zł/szt.	0,92	1,05	0,87	0,84	96	91
Dochód czysty zł/szt.	0,12	0,22	0,06	1,06	100	50
Dochód globalny zł/dzień	59,6	69,4	60,2	62,8	104	105
Wskaźnik opłacalności w %	109,0	115,6	104,1	104,2	100	96

nych w powierzchni użytków rolnych i w dochodzie globalnym gospodarstwa. Jak widzimy, jednak trzecia część powierzchni użytków rolnych Drugie miejsce pod tym względem zajmuje trzoda chlewna, trzecie zaś przeznaczona jest w obu badanych latach pod produkcję pasz dla bydła. żyto. Kolejność tych produktów nie uległa w ciągu 5 lat zmianom, przy pewnych zmianach proporcji na korzyść trzody i żyta. Wzrasta również

Tabela I. 13

Udział produktów finalnych w powierzchni użytków rolnych i w dochodzie globalnym (brutto) gospodarstwa

Produkt	1960			1965		
	udział w po- wierz- ni %	udział w do- chodzie %	wskaźnik dochód powierz- chnia	udział w po- wierz- ni %	udział w do- chodzie %	wskaźnik dochód powierz- chnia
Pszenica	5,4	3,2	60	6,4	4,8	76
Żyto	12,2	4,3	36	13,2	5,6	42
Jęczmień	2,0	1,3	64	1,7	1,1	66
Owies	1,1	0,4	32	0,9	0,3	36
Ziemniaki	5,0	7,5	150	3,4	5,4	158
Buraki cukrowe	2,5	6,5	260	3,0	6,1	204
Oleiste	0,5	0,6	120	1,1	1,6	151
Len	0,6	0,7	118	0,6	0,8	119
Razem produkty roślinne	40,9	35,4	87	40,0	41,7	104
Bydło	33,3	32,3	97	33,1	29,2	88
Trzoda	15,9	20,8	132	17,3	19,9	115
Drób	7,8	8,7	111	8,1	7,8	96
Razem produkty zwierzęce	59,1	64,6	109	60,0	58,3	97
Ogółem produkcja	100,0	100,0	100	100,0	100,0	100

udział pszenicy, oleistych i buraków cukrowych na niekorzyść ziemniaków i zbóż jarych. Zmniejszenie udziału ziemniaków w powierzchni przeznaczonej na produkcję finalną wynika tu zarówno ze wzrostu pól-
nów, jak i zmniejszenia ilości produkcji finalnej (w przeliczeniu na gospodarstwo statystyczne produkcja finalna obniżyła się z 33,4 do 28 q).

Udział w dochodzie globalnym gospodarstwa poszczególnych produk-
tów nieraz bardzo poważnie różni się od udziału w powierzchni. Naj-
większą stosunkowo zgodność obu tych wskaźników wykazują produkty
zwierzęce, największe odchylenie na korzyść dochodu globalnego wyka-
zują okopowe i oleiste, na niekorzyść zaś zboża. Stopień odchylenia obu
tych wskaźników określa tu wskaźnik wyrażający stosunek udziału
poszczególnych produktów w dochodzie globalnym do udziału w po-
wierzchni. Wskaźnik ten mówi o dochodowości poszczególnych produk-
tów z jednostki powierzchni, porównanie zaś tych wskaźników w obu
rozpatrywanych latach określa zmiany w relatywnej dochodowości. Do
wskaźników tych powrócimy jeszcze w tab. I. 15, w której rozpatrzymy
zmiany relatywnej dochodowości poszczególnych produktów nie tylko
w przeliczeniu na 1 ha, lecz i 1 dzień pracy.

Absolutną dochodowość z 1 ha na 1 dzień pracy ilustrują dane tab.
I. 14. W tabeli tej uszeregowano produkty według malejącego dochodu
z 1 ha i na 1 dzień pracy w 1960 r. W tabeli zaznaczono również kolej-
ność poszczególnych produktów pod względem wysokości dochodu z 1 ha
i na 1 dzień pracy w 1965 r. oraz wysokość wskaźnika wzrostu tej docho-
dowości. Dochód globalny z 1 ha przeliczony jest na 1 ha powierzchni
całkowitej i obliczony jest w oparciu o średnie ważone ceny produkcji,

Tabela I. 14

Dochodowość podstawowych produktów rolnych w 1960 i 1965 r.

Produkt	1960		1965		Wskaźnik	
	lp.	zł	lp.	zł	lp.	%
Dochód globalny z 1 ha						
Buraki cukrowe	1.	11 353	1.	11 560	11.	102
Ziemniaki	2.	6 547	2.	8 974	5.	137
Trzoda	3.	5 753	5.	6 517	9.	113
Len	4.	5 262	4.	6 732	7.	128
Oleiste	5.	5 150	3.	8 574	1.	166
Drób	6.	4 862	6.	5 461	10.	112
Bydło	7.	4 241	7.	5 007	8.	118
Jęczmień	8.	2 796	9.	3 756	6.	134
Pszenica	9.	2 617	8.	4 295	2.	164
Żyto	10.	1 557	10.	2 412	3.	155
Owies	11.	1 406	11.	2 060	4.	146
Produkcja roślinna		3 781		5 917		156
Produkcja zwierzęca		4 771		5 512		116
Ogółem produkcja		4 366		5 674		130
Dochód globalny na 1 dzień						
Oleiste	1.	194	1.	351	3.	181
Len	2.	126	4.	150	7.	119
Buraki cukrowe	3.	124	5.	143	9.	115
Jęczmień	4.	100	3.	172	5.	172
Pszenica	5.	94	2.	173	2.	184
Ziemniaki	6.	90	6.	133	6.	148
Żyto	7.	66	7.	122	1.	185
Drób	8.	63	9.	69	11.	110
Owies	9.	60	8.	105	4.	175
Trzoda	10.	56	10.	66	8.	118
Bydło	11.	53	11.	60	10.	113
Produkcja roślinna		89		134		155
Produkcja zwierzęca		55		63		115
Ogółem produkcja		64		82		129

a nie tylko ceny skupu państwowego, jak to przedstawiono poprzednio w tabelach I. 7 — I. 12. Z tych względów również dochód globalny na 1 dzień pracy różni się nieco od poprzednio rozpatrywanego dochodu. Jak wynika z tabeli, najwyższą dochodowością z 1 ha odznaczają się w obu latach buraki cukrowe i ziemniaki. Trzy następne kolejne miejsca zajmują trzoda, len i oleiste, przy czym w 1965 r. trzoda z trzeciego miejsca spadła na piąte, a oleiste z piątego przesunęły się na trzecie. Ostatnie cztery miejsca w dochodowości zajmują zboża. Mimo poważnego wzrostu dochodu z 1 ha powierzchni zbóż w 1965 r. pozostają one nadal na ostatnich miejscach.

Kolejność poszczególnych produktów w dochodzie globalnym na 1 dzień pracy bardzo poważnie różni się od kolejności w dochodzie z 1 ha. W dochodzie na 1 dzień pracy nastąpiły także w badanych latach

znacznie większe zmiany kolejności produktów niż w dochodzie z 1 ha, a mianowicie bardzo poważnie wzrosła dochodowość pszenicy i jęczmienia, które zdystansowały poprzednią przewagę lnu i buraków cukrowych.

W badanym okresie nastąpił wzrost dochodowości wszystkich produktów rolnych zarówno z 1 ha (z wyjątkiem buraków cukrowych)¹, jak i na 1 dzień pracy. Najwyższy wzrost dochodowości wykazały zboża, oleiste i ziemniaki, najniższy zaś buraki cukrowe i wszystkie produkty zwierzęce. Ogółem dochodowość produkcji roślinnej wzrosła o 65% (na 1 dzień 55%, gdyż nastąpił wzrost nakładów pracy o 0,6 dnia na 1 ha), zwierzęcej natomiast zaledwie o 15%, przy wzroście dochodowości całej produkcji o 30%. W wyniku tego bardzo poważnie zmieniły się relacje dochodowości produkcji. Zagadnienie to ilustrują dane tabeli I. 15.

Za podstawę obliczenia relatywnej dochodowości poszczególnych produktów przyjęto dochód z 1 ha i na 1 dzień pracy dla całej produkcji

Tabela I. 15

Relatywna dochodowość podstawowych produktów rolnych w 1960 i 1965 r.

Produkt	Wskaźnik dochodu globalnego					
	na 1 dzień pracy			z 1 ha		
	1960	1965	1965 1960	1960	1865	1965 1960
Pszenica	147	211	144	60	76	126
Żyto	103	149	144	36	42	117
Jęczmień	156	210	135	64	66	103
Owies	94	128	136	32	36	112
Ziemniaki	141	162	115	150	158	105
Buraki cukrowe	194	174	90	260	204	78
Oleiste	303	428	141	118	151	128
Len	197	183	93	120	119	99
Razem produkcja						
roślinna	142	156	110	98	160	163
Razem produkcja						
roślinna	140	169	121	86	104	121
Bydło	87	73	84	97	88	91
Trzoda	87	80	92	132	115	87
Drób	98	84	89	111	96	86
Razem produkcja						
zwierzęca	86	77	90	109	97	89
Ogółem produkcja	100	100	100	100	100	100

¹ Jak wynika z tabeli I. 8, dochód globalny z 1 ha powierzchni efektywnej buraków cukrowych obniżył się w badanych latach o około 200 zł, natomiast dochód ten w przeliczeniu na 1 ha powierzchni całkowitej (tabela I. 13) wzrósł o około 200 zł. Wynika to ze zmniejszenia udziału powierzchni reprodukcji wewnętrznej w powierzchni użytków rolnych z 24,2% w 1960 r. do 21,7% w roku 1960. O taki właśnie procent dochód globalny z 1 ha powierzchni całkowitej jest niższy od dochodu z 1 ha powierzchni efektywnej.

rolnej. Wskaźniki dla poszczególnych produktów określają w jakim stopniu dochodowość ich różni się od dochodowości przeciętnej.

Rozpatrzmy najpierw dochodowość całej produkcji roślinnej i zwierzęcej. Pod względem wysokości dochodu na 1 dzień pracy w obu badanych latach przewagę miała produkcja roślinna, przy czym przewaga ta uległa dalszemu, dosyć znacznemu pogłębieniu. Relatywna dochodowość produkcji roślinnej wzrosła bowiem o 21%, zwierzęcej zaś obniżyła się o 10%.

Pod względem wysokości dochodu globalnego z 1 ha w 1960 r. przewagę miała produkcja zwierzęca, w 1965 r. natomiast proporcje te zmieniły się na korzyść produkcji roślinnej. Podobnie jak w dochodzie globalnym na 1 dzień pracy, wskaźnik relatywnej dochodowości z 1 ha wzrósł w produkcji roślinnej o 21%, w zwierzęcej zaś zmalał o 11%.

Spśród produktów roślinnych zaznaczył się wyraźny wzrost relatywnej dochodowości (zarówno z 1 ha, jak i na 1 dzień pracy) wszystkich czterech zbóż, ziemniaków i oleistych, spadek zaś buraków cukrowych. Spadek relatywnej dochodowości wykazały również wszystkie produkty zwierzęce (w granicach od 9 do 16%).

Pomijając wysoki wzrost relatywnej dochodowości roślin oleistych, wynikający z wyjątkowego wzrostu plonów, najwyższy wzrost relatywnej dochodowości wykazują zboża. Złożyły się na to dwa czynniki: wzrost plonów i podwyżka cen. Podwyżka cen w 1965 r. nie osiągnęła jeszcze zakładanego poziomu, dlatego też przy pełnym wzroście ceny nawet ewentualny spadek plonów nie powinien pociągać za sobą większych zmian w relatywnej dochodowości zbóż.

Wzrost dochodu globalnego na 1 dzień pracy spowodował, że zboża należą obecnie, obok okopowych, oleistych i włóknistych, do najbardziej opłacalnych produktów (wskaźnik opłacalności produkcji zmienia się bowiem w zasadzie proporcjonalnie do zmian dochodu globalnego na dzień pracy). Mimo jednak relatywnego i absolutnego wzrostu dochodu globalnego z 1 ha zbóż kształtuje się on nadal na najniższym poziomie ze wszystkich produktów rolnych, zarówno roślinnych, jak i zwierzęcych. Jak wynika z danych tabeli I. 14, dochód globalny z 1 ha owsa stanowi zaledwie 36% przeciętnej wielkości dochodu z całej produkcji rolniej, żyta — 42%, jęczmienia — 66 i pszenicy 76%. Natomiast dochód z 1 ha z powierzchni przeznaczonej na pasze dla inwentarza produkcyjnego, mimo relatywnego spadku, kształtuje się nadal stosunkowo korzystnie, a mianowicie dochód globalny z 1 ha powierzchni paszowej dla trzody stanowi 115% dochodu przeciętnego, drobiu — 96 i bydła — 88%. Dochód z 1 ha powierzchni paszowej dla bydła jest wprawdzie niższy od dochodu przeciętnego, jeśli jednak weźmiemy pod uwagę, że w powierzchni tej 54% stanowią łąki i pastwiska, to przewaga dochodu z tej powierzchni nad dochodem z 1 ha pszenicy, nie mówiąc już o życie i owsie wyjaśnia, dlaczego gospodarstwa przeznaczają tak dużą część całej powierzchni na produkcję pasz dla bydła (ogółem 33,1%, z tego 17,9% stanowią łąki i pastwiska i 15,4% grunty orne). Mimo więc najniższego dochodu na 1 dzień pracy, chów bydła umożliwia maksymalizację dochodu z całego gospodarstwa. Podobnie zresztą przedstawia się sprawa i pozostałej produkcji zwierzęcej. Jak wynika z danych przedstawionych w tabeli I. 13, na produkcję zwierzęcą gospodarstwa indywi-

dualne przeznaczają aż 60% użytków rolnych, na finalną produkcję zbóż (produkcja towarowa i samozaopatrzenie) 22,2% i tylko 17,8% na produkcję innych, bardziej dochodowych roślin (okopowe, oleiste, włókniście, inne przemysłowe). Ponieważ możliwości zwiększenia tej ostatniej, najbardziej dochodowej grupy są ograniczone (kontraktacja), a zboża mimo wzrostu plonów i cen dają niski dochód z 1 ha, to w celu maksymalizacji dochodu w przeliczeniu na 1 ha, gospodarstwa przeznaczają większość swego obszaru na produkcję pasz dla inwentarza produkcyjnego. Oczywiście sprawa ta przedstawia się nieco inaczej w gospodarstwach o różnej wielkości i różnych zasobach siły roboczej. W gospodarstwach większych o małej ilości rąk do pracy, o opłacalności produkcji w większym stopniu decydować będzie dochód na 1 dzień pracy niż z 1 ha, natomiast w gospodarstwach mniejszych, o dużej ilości rąk do pracy, decydującym kryterium opłacalności będzie dochód globalny z 1 ha. Stąd też wynika zmiana struktury produkcji na niekorzyść produkcji zwierzęcej w miarę wzrostu obszaru gospodarstw. Według danych rachunkowości rolnej za rok 1963/64, wartość produkcji finalnej roślinnej stanowiła w gospodarstwach do 3 ha 28,7%, zaś w gospodarstwach powyżej 15 ha 41,3%, a zwierzęcej odpowiednio 71,3 i 58,7%. Dochód globalny z jednostki powierzchni zbóż, w szczególności żyta i owsa, jest na tyle niski, że nie może stanowić podstawy egzystencji gospodarstwa. Wykorzystanie natomiast tej powierzchni pod produkcję pasz dla zwierząt lub roślin pracochłonnych umożliwia kilkakrotne nie-raz pomnożenie tego dochodu. Produkcja towarowa zbóż staje się opłacalna i to bardziej opłacalna niż produkcja zwierzęca, dopiero w gospodarstwach o dostatecznie dużym obszarze, w którym limit nakładów pracy jest wyczerpany i nie ma możliwości dalszej pracochłonnej intensyfikacji produkcji.

3. TABELE NAKŁADÓW

Nakłady na 1 ha

Lp.	Wyszczególnienie	Pszenica				Żyto			
		1960	1964	1965	1965- 1960	1960	1964	1965	1965- 1960
1	Nawozy mineralne	285	363	404	119	130	182	202	72
2	Obornik	1326	1369	1384	58	1326	1369	1384	58
3	Środki chemiczne	14	30	32	18	2	4	4	2
4	Nasiona kupne	30	127	146	116	13	38	44	31
5	„ własne	473	410	359	-114	429	443	372	-57
6	Utrzymanie maszyn	231	251	256	25	183	197	200	17
7	„ budynków	189	230	201	12	171	217	203	32
8	„ melioracji	46	55	57	11	46	55	57	11
9	Sznurek	11	10	9	-2	11	9	9	-2
10	Siła pociągowa	336	398	341	5	267	318	269	2
11	Usługi maszynowe	29	109	130	101	27	100	123	96
12	Ubezpieczenie	25	35	36	11	25	35	36	11
13	Stanowisko	364	273	296	-68	74	84	95	21
14	Nakłady ogólnogospod.	146	180	186	40	119	151	156	37
15	Nakłady mater.-pien.	3505	3840	3837	332	2823	3202	3154	331
16	Nakłady pracy dni	29,3	27,9	27,0	-2,3	24,4	23,3	22,8	-1,6
17	Opłata pracy	1523	1562	1566	43	1269	1305	1322	53
18	Nakłady brutto	5028	5402	5403	375	4092	4507	4476	384
19	Słoma	761	830	895	134	770	785	902	132
20	Nakłady netto	4267	4572	4508	241	3322	3722	3574	152
21	Słoma	16,9	18,5	20,4	3,5	15,4	15,7	18,5	3,1
22	Nakład globalny: dni/q	1,73	1,51	1,32	-0,41	1,58	1,48	1,23	-0,35
23	netto zł/q	162,5	162,5	144,4	-18,9	133,5	154,2	121,9	-11,6
24	Nakład finalny: dni/q	2,05	1,82	1,56	-0,49	2,03	1,84	1,48	-0,55
25	netto zł/q	146,0	145,2	130,5	-15,5	110,1	134,1	107,4	-2,7
26	Koszt własny prod.	252,5	247,1	221,0	-31,5	215,7	237,1	193,2	-22,5
27	Świadczenia	32,6	39,6	40,0	7,8	21,1	19,6	27,8	6,7
28	Koszt własny gosp.	285,1	286,7	261,4	-23,7	236,8	256,7	221,0	-15,8

Tabela I. 16

I KOSZTÓW JEDNOSTKOWYCH

i koszty jednostkowe

Lp.	Jęczmień				Owies				4 zboża			
	1960	1964	1965	1965-1960	1960	1964	1965	1965-1960	1960	1964	1965	1965-1960
1	198	260	290	92	157	220	245	88	163	228	253	90
2	1326	1369	1384	58	1326	1369	1384	58	1326	1369	1384	58
3	17	37	40	23	17	37	40	23	7	17	17	10
4	142	245	257	115	30	63	60	30	27	73	79	52
5	292	287	218	-74	373	481	348	-25	416	433	355	-61
6	203	219	221	18	184	198	201	17	192	209	212	20
7	153	175	177	24	141	147	157	16	166	201	192	26
8	46	55	57	11	46	55	57	11	46	55	57	11
9	10	7	8	-2	9	6	7	-2	10	9	9	-1
10	281	345	294	13	253	265	227	-26	274	323	276	2
11	31	104	131	100	29	96	123	94	28	101	125	97
12	25	35	36	11	25	35	36	11	25	35	36	11
13									95	92	106	11
14	125	160	167	42	114	141	147	33	122	155	160	38
15	2849	3298	3280	431	2704	3113	3032	328	2897	3300	3261	364
16	25,9	24,8	24,4	-1,5	24,0	21,8	21,3	-2,7	25,1	23,9	23,4	-1,7
17	1346	1389	1415	69	1246	1221	1235	-11	1305	1338	1357	52
18	4195	4687	4695	500	3950	4334	4267	317	4202	4638	4618	416
19	688	630	785	97	635	532	697	62	733	727	851	118
20	3507	4057	3910	403	3315	3802	3570	255	3469	3911	3767	298
21	18,2	16,9	20,9	2,7	16,9	14,2	18,6	1,7	16,1	16,0	19,0	2,9
22	1,42	1,47	1,17	-0,28	1,42	1,54	1,15	-0,27	1,56	1,49	1,23	-0,23
23	118,8	157,7	119,2	0,4	122,3	181,5	125,3	3,0	134,4	161,0	127,0	-7,4
24	1,72	1,73	1,33	-0,39	1,78	1,91	1,36	-0,42	1,98	1,84	1,46	-0,52
25	103,2	143,1	110,0	6,8	103,5	160,7	113,1	9,6	112,5	141,4	113,6	1,1
26	192,6	240,0	187,1	-5,5	196,1	267,7	192,0	-4,1	215,5	244,4	198,3	-17,2
27	27,5	28,8	32,1	4,6	17,1	20,3	21,6	4,5	26,1	28,9	32,0	5,9
28	220,1	268,8	219,2	-0,9	213,2	288,0	213,6	0,4	241,6	273,3	230,3	-11,3

Nakłady na 1 ha

Lp.	Wyszczególnienie	Ziemniaki				Okopowe pastewne			
		1960	1964	1965	1965-1960	1960	1964	1965	1965-1960
1	Nawozy mineralne	162	228	254	92	383	541	602	219
2	Obornik	1326	1369	1384	58	1326	1369	1384	58
3	Środki chemiczne	55	119	128	73	3	7	8	5
4	Nasiona kupne	132	315	415	283	347	408	409	62
5	„ własne	1264	1006	1103	-161				
6	Utrzymanie maszyn	210	226	229	19	185	201	200	15
7	„ melioracji	46	55	57	11	46	55	57	11
8	Sznurek								
9	Siła pociągowa	837	969	830	-7	954	1123	959	5
10	Usługi maszynowe	5	42	50	45	5	42	50	45
11	Ubezpieczenie	25	35	36	11				
12	Nakłady ogólnogospod.	387	466	482	95	432	520	538	106
13	Nakłady mater.-pien.	4449	4830	4968	519	3681	4266	4207	526
14	Nakłady pracy dni	72,8	72,0	70,1	-2,7	82,1	80,4	78,4	-3,7
15	Opłata pracy	3784	4032	4066	282	4270	4502	4547	277
16	Nakłady brutto	8233	8862	9034	801	7951	8768	8754	803
17	Liście					984	1101	1018	34
18	Nakłady netto	8233	8852	9034	801	6967	7667	7736	769
19	Plon q/ha	132	170	154	22	246	275	254	8
20	Nakład globalny dni/q	0,55	0,42	0,46	-0,09	0,33	0,29	0,31	-0,02
21	netto zł/q	33,8	28,6	32,0	-1,8	11,1	11,7	12,4	1,3
22	Nakład finalny: dni/q	0,73	0,52	0,56	-0,17	0,37	0,32	0,33	-0,04
23	netto zł/q	24,4	23,0	26,2	1,8	9,1	10,0	11,3	2,2
24	Koszt własny prod.	62,4	52,1	58,7	-3,7	28,3	27,9	30,4	2,1
25	Świadczenia	10,4	11,4	11,3	0,9				
26	Koszt własny gosp.	72,8	63,5	70,0	-2,8				

Tabela I. 17

i koszty jednostkowe

Lp.	Buraki cukrowe				Oleiste				Len nieodziarniony			
	1960	1964	1965	1965-1960	1960	1964	1965	1965-1960	1960	1964	1965	1965-1960
1	1291	1471	1537	246	407	587	652	245	268	374	417	149
2	1326	1369	1384	58	1326	1369	1384	58	1326	1369	1384	58
3	48	104	112	64	97	168	180	83				
4	150	150	150	—	173	188	171	-2	138	168	186	48
5					27	22	17	-10	1078	1711	1316	238
6	245	265	267	22	187	203	204	17	88	96	97	9
7	46	55	57	11	46	55	57	11	46	55	57	11
8					7	6	9	2				
9	1268	1428	1228	-40	375	466	399	24	405	488	423	18
10	5	42	50	45	33	85	119	86	5	42	50	45
11	25	35	36	11	25	35	36	11	25	35	36	11
12	525	635	655	130	157	195	197	40	193	289	292	99
13	4929	5554	5476	547	2860	3379	3425	565	3572	4627	4258	686
14	99,3	98,2	95,4	-3,9	31,7	30,1	28,7	-3,0	43,5	42,7	42,5	-1,0
15	5164	5499	5533	369	1648	1686	1665	17	2263	2391	2465	202
16	10093	11053	11009	916	4508	5075	5090	582	5835	7018	6723	888
17	1570	2297	2127	557								
18	8323	8756	8882	359	4508	5065	5090	582	5835	7018	6723	888
19	262	287	266	4	10,7	10,8	17,6	6,9	33,0	26,6	36,8	3,8
20	0,38	0,34	0,36	-0,02	2,96	2,78	1,63	-1,33	1,32	1,61	1,16	-0,16
21	12,8	11,5	12,5	-0,4	265,5	311,6	195,4	-71,9	108,2	173,6	115,4	7,2
22	0,46	0,38	0,39	-0,05	3,26	3,09	1,79	-1,47	1,74	2,31	1,53	-0,21
23	8,7	9,2	10,8	2,0	249,9	294,3	186,1	-63,8	86,3	134,4	94,0	7,7
24	32,6	30,5	33,4	0,8	419,4	467,3	289,9	-129,5	176,8	263,8	182,7	5,9
25	9,2	9,5	8,4	-0,8	101,0	111,5	95,1	-5,9	34,4	32,1	35,0	0,6
26	41,8	40,0	41,8	0,0	520,4	578,8	385,0	-135,4	211,2	295,9	217,7	6,5

Nakłady na 1 ha

Lp	Wyszczególnienie	Strączkowe jadalne				Strączkowe pastewne			
		1960	1964	1965	1965- 1960	1960	1964	1965	1965- 1960
1	Nawozy mineralne	446	628	700	254				
2	Obornik	1326	1369	1384	58	1326	1369	1384	58
3	Środki chemiczne	8	10	13	5				
4	Nasiona kupne	1069	1440	1335	266	323	453	464	141
5	„ własne	788	749	631	-157	443	439	380	-63
6	Utrzymanie maszyn	139	150	154	15	149	162	164	15
7	„ budynków								
8	„ melioracji	46	55	57	11	46	55	57	11
9	Siła pociągowa	393	470	401	8	290	340	294	4
10	Usługi maszynowe	20	76	93	73	22	82	98	76
11	Nakłady ogólnogospod.	212	280	296	84	148	203	205	57
12	Nakłady mater.-pien.	4447	5227	5064	617	2747	3103	3046	299
13	Nakłady pracy dni	40,8	40,0	39,4	-1,4	34,1	33,3	31,6	-2,5
14	Oплата pracy	2122	2240	2285	163	1773	1865	1833	60
15	Nakłady brutto	6569	7467	7349	780	4520	4968	4879	359
16	Ściernianka								
17	Stanowisko	500	500	500	—	500	500	500	—
18	Nakłady netto	6069	6967	6849	780	4020	4468	4379	359
19	Plon q/ha	11,4	11,1	13,5	2,1	11,9	11,4	12,4	0,5
20	Nakład globalny: dni/q	3,58	3,60	2,92	-0,66	2,87	2,92	2,55	-0,32
21	netto zł/q	346,1	426,1	337,9	-8,2	188,6	228,4	205,2	16,6
22	Nakład finalny: dni/q	4,53	4,40	3,44	-1,09	3,50	3,45	2,95	-0,55
23	netto zł/q	296,7	381,3	307,8	11,1	155,8	198,7	182,0	26,2
24	Koszt własny prod.	532,3	627,7	507,3	-25,0	337,8	391,9	353,1	15,3
25	Świadczenia	90,5	124,7	128,3	37,8	44,6	53,2	56,1	11,5
26	Koszt własny gosp.	622,8	752,4	635,6	12,8	382,4	445,1	409,2	26,8

Tabela I. 18

i koszty jednostkowe

Lp.	Siano koniczyny				Siano łąkowe				Zielonki			
	1960	1964	1965	1965- 1960	1960	1964	1965	1965- 1960	1960	1964	1965	1965- 1960
1	59	84	93	34	134	162	191	57				
2	1326	1369	1384	58	332	342	346	14	1326	1369	1384	58
3												
4	159	262	236	77	5	8	7	2	74	113	107	33
5	322	267	217	-105					544	643	585	41
6	95	102	104	9	90	97	99	9	66	72	74	8
7	343	340	373	30	198	222	245	47				
8	46	55	57	11	46	55	57	11	46	55	57	11
9	218	254	210	-8	195	231	197	2	137	176	149	12
10	7	62	74	67	2	20	24	22	5	45	54	49
11	76	102	106	30	73	105	108	35	52	77	76	24
12	2651	2897	2854	203	1075	1242	1274	199	2250	2550	2486	236
13	16,4	15,8	15,5	-0,9	16,4	16,3	15,8	-0,6	10,8	11,8	11,1	0,3
14	852	885	899	47	853	913	919	63	562	661	644	82
15	3503	3782	3753	250	1928	2155	2190	262	2812	3211	3130	318
16	243	297	236	-7								
17	500	500	500	0					500	500	500	0
18	2760	2985	3017	257	1928	2155	2190	262	2312	2711	2630	318
19	61,5	49,1	66,5	5,0	35,7	32,1	43,5	7,8	185,7	166,4	225,0	39,3
20	0,27	0,32	0,23	-0,04	0,44	0,51	0,36	-0,08	0,06	0,07	0,05	-0,01
21	30,8	42,9	32,1	1,3	31,1	38,8	29,4	-1,7	9,4	12,4	8,8	-0,8
22	0,37	0,42	0,29	-0,08	0,50	0,56	0,39	-0,11	0,10	0,11	0,08	-0,02
23	25,6	37,3	28,6	3,0	28,0	35,8	27,7	-0,03	7,3	10,1	7,1	-0,4
24	44,6	60,8	45,4	0,6	54,0	67,2	50,3	-3,7	12,5	16,3	11,7	-1,0

Nakłady i koszty jednostkowe

Lp.	Wyszczególnienie	Na 1 krowę				Na 1 owcę			
		1960	1964	1965	1965- 1960	1960	1964	1965	1965- 1960
1	Treściwe	545	625	579	34	24	28	26	2
2	Okopowe	1093	1321	1403	310	49	47	57	8
3	Siano	784	932	872	88	69	80	75	6
4	Zielonki	365	425	385	20	29	26	23	-6
5	Pastwisko	144	168	174	30	23	24	25	2
6	Mleko	374	447	437	63				
7	Inne pasze	127	134	132	5	2	23	23	21
8	Razem pasze	3432	4052	3982	550	196	228	229	33
9	Słoma	606	683	728	122	86	66	69	-17
10	Utrzymanie budynków	395	479	480	85	56	63	63	7
11	Zakup mat. hodowlanego	24	25	27	3				
12	Weterynaria	18	44	44	26	0	3	2	2
13	Siła pociągowa	113	201	170	57	6	7	5	-1
14	Przemiał pasz treściwych	17	16	15	-2	1	1	1	0
15	Ubezpieczenie	97	106	115	18	1	2	2	1
16	Nakłady ogólnogosp.	224	278	291	67	17	22	23	6
17	Nakłady mater-pien.	4926	5884	5852	926	363	392	394	31
18	Nakłady pracy dni	63,7	64,0	62,3	-1,4	5,1	5,1	5,1	0
19	Oплата pracy	3313	3584	3613	300	265	286	296	31
20	Nakłady brutto	8239	9568	9465	1226	628	678	690	62
21	Obornik	2362	2414	2437	75	120	120	120	0
22	Mleko owcze					11	9	9	-2
23	Nakłady netto	5877	7054	7028	1151	497	549	561	64
24	Produkcja żywca kg	110,3	143,9	121,2	10,9	13,6	13,5	13,9	0,3
25	„ mleka, wełny	2021	2003	2134	113	2,38	2,37	2,30	-0,08
Żywiec									
26	Nakład globalny: dni/kg	0,124	0,118	0,114	-0,010	0,108	0,101	0,105	-0,003
27	netto zł/kg	5,00	6,34	6,19	1,19	4,99	5,27	5,49	0,50
28	Nakład finalny: dni/kg	0,190	0,181	0,172	-0,018	0,147	0,134	0,137	-0,100
29	netto zł/kg	1,57	2,81	2,82	1,25	2,97	3,43	3,63	0,66
30	Koszt własny prod.	11,45	12,95	12,80	1,35	10,61	10,93	11,58	0,97
31	Świadczenia	1,74	1,79	1,78	0,04	1,10	1,26	1,17	0,07
32	Koszt własny gosp.	13,19	14,74	14,58	1,39	11,71	12,19	12,75	1,04
33	Koszt alternatywny	12,35	14,10	14,40	2,05				
Mleko - 100 l, wełna - 1 kg									
34	Nakład globalny: dni	2,48	2,35	2,27	-0,21	1,52	1,57	1,56	0,04
35	netto zł	100,0	127,4	124,3	24,3	69,2	81,7	81,1	11,9
36	Nakład finalny: dni	3,81	3,63	3,43	-0,38	2,06	2,08	2,03	-0,03
37	netto zł	30,9	55,7	57,1	26,2	41,1	53,1	53,9	12,8
38	Koszt własny prod.	2,29	2,59	2,56	0,27	148,2	169,6	171,6	23,4
39	Świadczenia	0,31	0,33	0,30	-0,01	15,8	19,5	17,4	1,6
40	Koszt własny gosp.	2,60	2,92	2,86	0,26	164,0	189,1	189,0	25,0
41	Koszt alternatywny	2,47	2,83	2,88	0,41				

Tabela I. 19

produkcji zwierzęcej w latach 1960—1965

Lp.	Wyszczególnienie	Na 100 kg żywca trzody				Na 10 sztuk drobiu			
		1960	1964	1965	1965 - 1 960	1960	1964	1965	1965- 1960
1	Treściwe	461	528	491	30	541	576	535	-6
2	Okopowe	523	506	549	26	169	161	174	5
3	Siano					9	12	10	1
4	Zielonki	12	13	13	1	9	9	10	1
5	Pastwisko								
6	Mleko	99	117	110	11	32	45	42	10
7	Inne pasze	4	24	23	19	24	15	12	-12
8	Razem pasze	1099	1188	1186	87	784	818	783	-1
9	Słoma	71	63	66	-5	14	9	10	-4
10	Utrzymanie budynków	50	55	60	10	37	42	42	5
11	Opał	35	77	76	41	11	24	24	13
12	Zakup mat. hodowlanego	5	11	12	7	11	32	38	27
13	Weterynaria	7	15	15	8	4	11	11	7
14	Siła pociągowa	28	33	28	0	3	3	3	0
15	Przemiał pasz treściwych	15	14	13	-2	17	15	14	-3
16	Ubezpieczenie	6	5	6	0				
17	Nakłady ogólnogosp.	43	48	49	6	26	34	34	8
18	Nakłady mater.-pien.	1359	1509	1511	152	907	988	959	52
19	Nakłady pracy dni	12,3	11,1	10,7	-1,6	8,0	7,7	7,5	-0,5
20	Opłata pracy	642	622	621	-21	418	431	434	16
21	Nakłady brutto	2001	2131	2132	131	1325	1419	1393	68
22	Obornik	200	200	200	0	60	60	60	0
23	Pierze					26	31	32	6
24	Nakłady netto	1801	1931	1932	131	1239	1328	1301	62
25	Produkcja żywca kg					14,6	15,1	14,9	0,3
26	„ jaj					697,4	658,8	665,7	-31,7
Żywiec									
27	Nakład globalny: dni/kg	0,123	0,111	0,107	-0,016	0,137	0,143	0,140	0,003
28	netto zł/kg	11,61	13,09	13,11	1,50	13,48	16,27	15,91	2,43
29	Nakład finalny: dni/kg	0,227	0,200	0,191	-0,036	0,239	0,239	0,226	-0,013
30	netto zł/kg	6,21	8,11	8,24	2,03	8,17	10,90	10,92	2,62
31	Koszt własny prod.	18,01	19,31	19,32	1,31	20,60	24,28	24,03	3,43
32	Świadczenia	1,99	2,13	1,92	-0,07	2,32	2,64	2,37	0,05
33	Koszt własny gosp.	20,00	21,44	21,24	1,24	22,92	26,92	26,40	3,48
34	Koszt alternatywny	21,30	23,06	24,61	3,31	23,64	28,39	30,27	6,63
Jaja — 100 szt									
35	Nakład globalny: dni					0,870	0,856	0,813	-0,057
36	netto zł					88,8	98,1	94,8	6,0
37	Nakład finalny: dni					1,543	1,446	1,337	-0,206
38	netto zł					53,8	65,0	64,5	10,7
39	Koszt własny prod.					1,34	1,46	1,42	0,08
40	Świadczenia					0,15	0,16	0,14	-0,01
41	Koszt własny gosp.					1,49	1,62	1,56	0,07
42	Koszt alternatywny					1,58	1,71	1,78	0,20

Tabela I. 20

Nakłady na 1 konia i koszt 1 dnia pracy konia

Lp.	Wyszczególnienie	1960	1964	1965
1	Treściwe	2136	2577	2041
2	Ziemniaki	211	179	194
3	Okopowe pastewne	32	45	52
4	Siano	533	672	628
5	Zielonki	95	109	100
6	Pastwisko	49	53	56
7	Inne pasze		22	23
8	Razem pasze	3056	3657	3095
9	Słoma	543	440	450
10	Utrzymanie budynków	270	316	304
11	Amortyzacja	272	333	333
12	Kucie	126	162	165
13	Weterynaria	85	164	170
14	Przemiał pasz treściwych	68	64	60
15	Ubezpieczenie	107	184	184
16	Nakłady mater.-pien.	4527	5320	4760
17	Nakłady pracy	40,5	40,5	40,5
18	Oplata pracy	2106	2268	2349
19	Nakłady brutto	6633	7588	7109
20	Obornik	1099	1100	1100
21	Żywiec	121	199	109
22	Włosie	12	16	16
23	Nakłady netto	5401	6273	5884
24	Dni pracy w roku	116	120	121
	Nakład globalny			
25	dni/koniodzień	0,35	0,34	0,33
26	zł/koniodzień	28,5	33,4	29,5
27	Koszt 1 koniodnia	46,7	52,4	48,6

Tabela I. 21

Zużycie pasz przez inwentarz żywy

Lp.	Wyszczególnienie	1960	1963	1964	1965
Bydło w przeliczeniu na 1 krowę					
1	Treściwe	2,5	2,6	2,6	2,7
2	Ziemniaki	11,8	17,2	19,9	19,2
3	Okopowe pastewne	10,6	9,9	9,3	9,2
4	Wysłodki	6,2	4,6	5,2	5,0
5	Siano	14,6	15,6	14,1	17,2
6	Zielonki	30,6	33,1	24,8	34,9
7	Pastwisko	26,4	26,1	23,9	33,4
8	Mleko pełne	158	178	169	168
9	„ chude	30,1	31,4	29,5	27,3
Trzoda na 100 kg żywca					
1	Treściwe	2,1	2,2	2,2	2,3
2	Ziemniaki	7,7	8,5	9,7	9,4
3	Zielonki	0,9	1,0	1,2	1,1
4	Mleko pełne	16,0	17,4	16,4	16,2
5	„ chude	141	149	140	130
Drób na 10 sztuk dorosłych					
1	Treściwe	2,4	2,4	2,4	2,5
2	Ziemniaki	2,4	2,7	3,1	3,0
3	Siano	0,2	0,2	0,2	0,2
4	Zielonki	0,7	0,8	0,9	0,8
5	Mleko pełne	7,3	7,1	7,1	7,1
6	„ chude	38,9	50,0	47,0	43,0
Konie na 1 sztukę efektywną					
1	Treściwe	9,5	10,1	10,4	10,6
2	Ziemniaki	3,1	3,0	3,4	3,3
3	Okopowe pastewne	1,1	1,8	1,6	1,7
4	Siano	10,6	11,3	10,2	12,4
5	Zielonki	6,4	7,0	8,0	7,4
6	Pastwisko	9,0	8,8	7,8	11,1

4. TABELE OPLACALNOŚCI
Oplacalność i dochodowość

Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem produk- cja	Pszemica	Zyto	Jęcz- mień	Owies
1	2	3	4	5	6	7
1	Obszar efektywny	5,130	0,276	0,625	0,100	0,058
2	„ reprod. wewnętrznej	1,640	0,088	0,200	0,033	0,018
3	„ całkowity	6,770	0,364	0,825	0,133	0,076
Ilość produkcji finalnej						
4	ogółem w gospodarstwie	40,5	4,7	9,6	1,8	1,0
5	z 1 ha pow. efektywnej	7,9	17,0	15,4	18,0	17,2
6	„ „ całkowitej	6,0	12,9	11,6	13,5	13,2
Na gospodarstwo						
7	nakłady pracy	463,1	10,1	20,4	3,3	1,8
8	„ pieniężne	11 204	683	1059	189	102
9	koszty własne produkcji	35 285	1208	2120	360	196
10	świadczenia	4 651	153	205	51	17
11	koszty własne gospodarstwa	39 936	1361	2325	411	213
12	wartość produkcji	40 762	1636	2345	561	209
13	dochód globalny brutto	29 558	953	1286	372	107
14	„ „ netto	24 907	800	1081	321	90
15	dochód czysty brutto	5 477	428	222	201	13
16	„ „ netto	826	275	20	150	-4
Na 1 ha pow. całkowitej						
17	nakłady pracy	68,4	27,7	23,7	23,7	23,2
18	nakłady pieniężne	1 675	1877	1284	1420	1348
19	koszty własne produkcji	52 09	3317	2516	2652	2554
20	świadczenia	687	419	249	379	225
21	koszty własne gospodarstwa	5 896	3736	2765	3031	2779
22	wartość produkcji	6 021	4494	2841	4216	2754
23	dochód globalny brutto	4 366	2617	1557	2796	1406
24	„ „ netto	3 679	2198	1308	2417	1181
25	dochód czysty brutto	812	1177	325	1564	200
26	„ „ netto	125	758	76	1185	-25
Na 1 dzień pracy						
27	wartość produkcji	88,0	162,2	119,9	159,7	118,7
28	dochód globalny brutto	63,8	94,5	65,7	99,8	60,6
29	„ „ netto	53,8	79,4	55,8	83,8	50,9
Wskaźnik opłacalności						
30	brutto	115,6	135,5	112,9	142,8	107,8
31	netto	102,1	120,3	102,7	124,9	99,1
Udział produkcji finalnej w:						
32	powierzchni	100,0	5,4	12,2	2,0	1,1
33	nakładach pracy	109,0	2,2	4,4	0,7	0,4
34	nakładach pieniężnych	100,0	6,1	9,4	1,7	0,9
35	kosztach własnych produkcji	100,0	3,4	6,0	1,0	0,6
36	wartości produkcji	100,0	4,0	5,8	1,4	0,5
37	dochodzie globalnym brutto	100,0	3,2	4,3	1,3	0,4
38	„ czystym brutto	100,0	7,8	4,1	3,7	0,2

I DOCHODOWOŚCI PRODUKCJI
produkcji finalnej w 1960 r.

Lp.	Ziemiaki	Buraki cukr.	Oleiste	Len	Inne roślin.	Produkcja roślinna	Bydło	Trzoda	Drób	Produk. zwierz.
	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	0,256	0,128	0,029	0,029	0,598	2,099	1,707	0,815	0,400	3,031
2	0,082	0,041	0,009	0,009	0,191	0,671	0,546	0,261	0,128	0,968
3	0,338	0,169	0,038	0,038	0,789	2,770	2,253	1,076	0,528	4,000
4	33,7	33,5	0,3	0,9	4,8	15,3	11,3	4,9	4,1	25,2
5	131,6	261,7	10,3	31,0	8,0	7 3	6,6	6,0	10,3	8,3
6	99,7	198,2	7,9	23,7	6,1	5,5	5,0	4,6	7,8	6,8
7	24,5	17,1	0,9	1,6	37,5	117,2	184,2	110,6	41,0	345,9
8	829	295	77	79	1541	4844	1703	3077	1505	6360
9	2093	1184	124	162	3491	10938	11281	8828	3637	24346
10	350	307	31	32	533	1679	1491	972	406	2972
11	2343	1491	155	194	4024	12617	12772	9800	4043	27319
12	3033	2214	273	279	4771	15321	11258	9225	4072	25441
13	2214	1919	196	200	3230	10477	9555	6148	2567	19081
14	1864	1612	165	168	2697	8798	8064	5176	2161	16109
15	940	1030	149	117	1280	4383	—23	397	435	1094
16	590	723	118	85	747	2704	—1514	—575	29	—1878
17	72,3	91,3	26,6	41,6	47,5	42,3	79,8	102,0	77,6	86,4
18	2424	1746	2039	2067	1943	1750	756	2860	2850	1590
19	6187	6494	3422	4230	4413	3951	4906	8163	6886	6082
20	1036	1816	824	842	675	606	662	903	769	743
21	7222	8310	4246	5072	5808	4557	5568	9066	7655	6825
22	8971	13099	7189	7329	6046	5531	4997	8573	7712	6361
23	6547	11353	5150	5262	4103	3781	4241	5753	4862	4771
24	5511	9537	4326	4420	3428	3175	3579	4850	4093	4028
25	2784	6605	3767	3099	1638	1580	91	410	826	279
26	1749	6789	2943	2257	958	974	—571	—493	57	—464
27	124,1	143,5	270,3	176,2	130,0	130,7	62,6	84,0	99,3	73,6
28	90,5	124,3	193,6	126,5	86,3	89,4	53,1	56,4	62,6	55,2
29	76,2	104,4	162,6	106,3	72,2	75,0	44,8	47,5	52,7	46,6
30	144,9	201,7	210,1	173,3	137,0	139,9	101,9	105,0	111,9	194,6
31	124,2	157,6	169,3	144,5	104,1	121,4	89,7	94,5	100,7	93,2
32	5,0	2,5	0,5	0,6	11,6	40,9	33,3	15,9	7,8	59,1
33	5,3	3,7	0,2	0,3	8,1	25,3	39,8	23,9	8,8	74,7
34	7,3	2,6	0,7	0,7	13,8	43,2	15,2	27,5	13,4	56,8
35	5,9	3,4	0,3	0,5	9,9	31,0	32,0	25,0	10,3	69,0
36	7,4	5,4	0,7	0,7	11,7	37 6	27,6	22,6	10,0	62,4
37	7,5	6,8	0,6	0,7	10,9	35,4	32,3	20,8	8,7	64,6
38	17,2	18,8	2,7	2,1	23,4	80,0	—0,4	7,3	8,0	20,0

Opłacalność i dochodowość

Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem produkcja		Psze- nica	Żyto	Jęcz- mień	Owies
		1960	1963				
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Obszar efektywny	5,130	4,986	0,315	0,574	0,101	0,051
2	„ reprod. wewnątrz.	1,640	1,784	0,113	0,206	0,036	0,018
3	„ całkowity	6,770	6,770	0,428	0,780	0,137	0,069
	Ilość produkcji finalnej						
4	ogółem w gospodarstwie	40,5	47,4	6,3	9,4	2,0	0,8
5	z 1 ha pow. efektywnej	7,9	9,5	20,0	16,4	19,9	16,8
6	„ „ całkowitej	6,0	7,0	14,7	12,1	15,9	12,3
	Na gospodarstwo						
7	nakłady pracy	463,1	467,2	10,8	16,8	3,0	1,4
8	„ pieniężne	11204	13472	776	1037	213	96
9	koszty własne produkcji	35285	39168	1370	1961	378	173
10	świadczenia	4651	5647	256	222	65	16
11	koszty własne gospodarstwa	39936	44815	1626	2183	443	189
12	wartość produkcji	40762	47423	2300	2362	599	192
13	dochód globalny brutto	29558	33951	1524	1325	386	96
14	„ „ netto	24907	28304	1268	1103	321	80
15	dochód czysty brutto	5477	8255	930	401	221	19
16	„ „ netto	826	2608	674	179	156	3
	Na 1 ha pow. całkowitej						
17	nakłady pracy	68,4	69,0	25,3	21,6	21,8	20,0
18	nakłady pieniężne	1655	1990	1813	1330	1557	1396
19	koszty własne produkcji	5209	5785	3205	2518	2756	2496
20	świadczenia	687	834	598	285	473	232
21	koszty własne gospodarstwa	5896	6619	3803	2803	3229	2728
22	wartość produkcji	6021	7000	5375	3028	4370	2777
23	dochód globalny brutto	4366	5010	3562	1698	2813	1381
24	„ „ netto	3679	4176	2964	1413	2340	1149
25	dochód czysty brutto	812	1215	2170	510	1614	281
26	„ „ netto	125	381	1572	225	1141	49
	Na 1 dzień pracy						
27	wartość produkcji	88,0	101,4	212,5	140,2	200,5	138,9
28	dochód globalny brutto	63,8	72,6	140,8	78,6	129,0	69,0
29	„ „ netto	53,8	60,5	117,2	65,4	107,3	57,5
	Wskaźnik opłacalności						
30	brutto	115,6	121,0	167,7	120,3	158,6	111,3
31	netto	102,1	105,8	141,3	108,0	135,3	101,8
	Udział produkcji finalnej w:						
32	powierzchni		100,0	6,3	11,5	2,1	1,0
33	nakładach pracy		100,0	2,3	3,6	0,6	0,3
34	nakładach pieniężnych		100,0	5,8	7,7	1,6	0,7
35	kosztach własnych produkcji		100,0	3,5	5,0	1,0	0,4
36	wartość produkcji		100,0	4,8	5,0	1,3	0,4
37	dochodzie globalnym brutto		100,0	4,5	3,9	1,2	0,3
38	„ „ netto		100,0	11,3	4,9	2,7	0,2

produkcji finalnej w 1963 r.

Tabela I. 23

Lp.	Ziem- niaki	Buraki cukr.	Oleiste	Len	Inne rośl.	Produk. roślinna	Bydło	Trzoda	Drób	Produk. zwierz.
	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	0,304	0,121	0,046	0,034	0,351	1,897	1,825	0,750	0,422	3,089
2	0,109	0,043	0,016	0,012	0,125	0,678	0,653	0,268	0,151	1,106
3	0,413	0,164	0,062	0,046	0,476	2,575	2,478	1,018	0,573	4,195
4	48,0	35,8	0,6	1,1	6,3	19,5	13,1	4,6	4,7	27,9
5	158,0	296,0	12,6	32,3	17,8	10,3	7,2	6,1	10,7	9,0
6	116,2	218,1	8,4	23,9	13,2	7,6	5,3	4,5	7,9	6,6
7	27,4	13,0	1,7	2,0	49,9	126,0	200,7	93,5	41,6	341,2
8	1049	275	149	107	1765	5467	2507	3479	1626	8005
9	2556	990	243	217	4509	12397	13545	8621	3914	26771
10	577	355	58	46	751	2346	1764	974	504	3301
11	3133	1345	301	263	5260	14743	15309	9595	4418	30072
12	4481	2388	494	380	6284	19480	13102	9276	4708	27943
13	3432	2113	345	273	4519	14013	10595	5798	3083	19938
14	2855	1758	287	227	3768	11667	8731	4824	2579	16637
15	1925	1398	251	163	1775	7083	-443	655	794	1172
16	1348	1043	193	117	1024	4737	-2222	-319	290	-2129
17	66,4	79,1	27,1	42,6	104,8	48,8	81,0	91,9	72,6	81,3
18	2539	1679	2399	2324	3729	2123	1012	3417	2837	1908
19	6191	6030	3890	4667	9493	4807	5467	8472	6830	6380
20	1397	2166	935	998	1580	911	712	957	880	787
21	7588	8166	4825	5665	11073	5718	6179	9429	7710	7167
22	10851	14561	7963	8267	13170	7564	5287	9112	8202	6661
23	8312	12882	5564	5943	9441	5441	4275	5695	5365	4753
24	6915	10716	4629	4945	7861	4530	3563	4738	4485	3966
25	4660	8531	4073	3600	3677	2757	-180	640	1372	281
26	3263	6365	3138	2602	2097	1846	-892	-317	492	-506
27	163,4	184,1	293,8	194,1	125,7	155,0	65,3	99,2	113,0	81,9
28	125,2	162,9	205,3	139,5	90,1	111,5	52,8	62,0	73,9	58,5
29	104,1	135,5	170,8	116,1	75,0	92,8	44,0	51,6	61,8	48,8
30	175,3	241,5	204,7	177,1	138,7	157,4	96,7	107,6	120,1	104,4
31	143,9	177,4	165,0	145,9	118,9	132,3	85,6	96,6	106,4	92,9
32	6,1	2,4	0,9	0,7	7,0	38,0	36,6	15,0	8,5	62,0
33	5,9	2,8	0,4	0,4	10,7	27,0	43,0	20,0	8,9	73,0
34	7,7	2,0	1,1	0,8	13,2	40,6	18,6	25,8	12,1	59,4
35	6,5	2,5	0,6	0,6	11,5	31,6	34,6	22,0	10,0	68,4
36	9,5	5,0	1,0	0,8	13,3	41,1	27,6	19,6	9,9	58,9
37	10,1	6,2	1,0	0,8	13,3	41,3	31,2	17,1	9,1	58,7
38	23,3	16,9	3,0	2,0	21,5	85,8	-5,4	7,9	9,6	14,2

Oplacalność i dochodowość

Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem produkcja		Psze- nica	Żyto	Jęcz- mień	Owies
		1963	1964				
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Obszar efektywny	4,986	4,975	0,315	0,541	0,079	
2	„ reprod. wewnątrz.	1,784	1,795	0,113	0,195	0,020	
3	„ całkowity	6,770	6,770	0,428	0,736	0,108	
	Ilość produkcji finalnej						
4	ogółem w gospodarstwie	47,4	50,4	5,8	8,5	1,3	
5	z 1 ha pow. efektywnej	9,5	10,1	18,5	15,7	16,0	
6	„ „ całkowitej	7,0	7,4	13,5	11,5	12,0	
	Na gospodarstwo						
7	nakłady pracy	467,2	467,1	10,6	15,7	2,3	
8	„ pieniężne	13427	15112	843	1134	192	
9	koszty własne produkcji	36168	41370	1437	2013	321	
10	świadczenia	5647	5847	230	166	39	
11	koszty własne gospodarstwa	44815	47217	1667	2179	360	
12	wartość produkcji	47423	50430	2228	2134	424	
13	dochód globalny brutto	33951	35218	1385	1000	232	
14	„ „ netto	28304	29371	1155	834	193	
15	dochód czysty brutto	8255	9060	791	121	103	
16	„ „ netto	2608	3213	561	-45	64	
	Na 1 ha pow. całkowitej						
17	nakłady pracy	69,0	69,0	24,7	21,3	21,5	
18	nakłady pieniężne	1990	2247	1970	1541	1775	
19	koszty własne produkcji	5785	6111	3353	2734	2979	
20	świadczenia	834	864	537	226	357	
21	koszty własne gospodarstwa	6619	6975	3890	2960	3336	
22	wartość produkcji	7000	7449	5205	2900	3925	
23	dochód globalny brutto	5010	5202	3235	1359	2150	
24	„ „ netto	4176	4338	2698	1133	1793	
25	dochód czysty brutto	1215	1338	1852	166	946	
26	„ „ netto	381	474	1315	-60	589	
	Na 1 dzień pracy						
27	wartość produkcji	101,4	108,0	210,7	136,2	182,6	
28	dochód globalny brutto	72,6	75,4	131,0	63,8	100,0	
29	„ „ netto	60,5	62,9	109,2	53,2	83,4	
	Wskaźnik opłacalności						
30	brutto	121,0	121,9	155,2	106,1	131,8	
31	netto	105,8	106,8	133,8	98,0	117,7	
	Udział produkcji finalnej w:						
32	powierzchni		100,0	6,3	10,9	1,6	
33	nakładach pracy		100,0	2,3	3,3	0,5	
34	nakładach pieniężnych		100,0	5,6	7,5	1,3	
35	kosztach własnych produkcji		100,0	3,5	4,8	0,8	
36	wartość produkcji		100,0	4,4	4,2	0,9	
37	dochodzie globalnym brutto		100,0	3,9	2,8	0,7	
38	dochodzie czystym brutto		100,0	8,7	1,3	1,1	

produkcji finalnej w 1964 r.

Tabela I. 24

Lp.	Ziem- niaki	Buraki cukr.	Oleiste	Len	Inne rośl.	Produk. roślinna	Bydło	Trzoda	Drób	Produk. zwierz.
	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	0,287	0,147	0,048	0,035	0,240	1,692	1,889	0,848	0,464	3,283
2	0,103	0,053	0,017	0,013	0,087	0,610	0,682	0,306	0,168	1,185
3	0,390	0,200	0,065	0,048	0,327	2,302	2,571	1,154	0,632	4,468
4	48,8	42,1	0,5	1,0	6,8	19,6	14,0	5,2	5,0	30,8
5	170,0	287,0	10,8	26,6	28,3	11,6	7,4	6,1	10,8	9,4
6	125,1	210,5	7,7	20,8	20,8	8,5	5,4	4,5	7,9	6,9
7	25,5	15,9	1,6	2,2	42,1	115,9	195,4	103,6	44,1	351,2
8	1114	396	153	128	1525	5485	3018	4196	2105	9727
9	2542	1286	243	251	3883	11976	13960	9998	4575	29394
10	553	399	58	31	877	2353	1825	1106	482	3494
11	3095	1685	301	282	4760	14329	15785	11104	5057	33888
12	4444	2797	503	312	6755	19597	14009	10853	5005	30833
13	3330	2401	350	184	5230	14112	10991	6657	2900	21106
14	2777	2002	292	153	4353	11759	9166	5551	2418	17612
15	1902	1511	260	61	2872	7621	49	855	430	1439
16	1349	1112	202	30	1955	5268	-1776	-251	-52	-2055
17	65,4	79,4	24,8	45,8	128,7	50,3	76,0	89,8	69,8	78,6
18	2855	1979	2357	2669	4665	2383	1174	3636	3330	2177
19	6517	6425	3746	5234	11872	5200	5430	8665	7239	6579
20	1419	1995	894	635	2682	1022	710	958	762	782
21	7936	8420	4640	5869	14554	6222	6140	9623	8001	7361
22	11396	13987	7742	6494	20661	8513	5449	9405	7920	6901
23	8541	12008	5385	3825	15986	6130	4275	5769	4590	4724
24	7122	10013	4491	3190	13304	5108	3565	4811	3828	3942
25	4879	7562	3996	1260	8879	3313	19	740	671	322
26	3460	5567	3102	625	6097	2291	-691	-218	-81	-460
27	174,3	176,2	312,2	137,9	161,0	169,2	71,7	104,7	113,5	87,8
28	130,6	151,2	217,1	81,2	124,6	121,9	56,3	64,2	65,8	60,1
29	108,9	126,1	181,1	67,7	103,7	101,6	46,9	53,6	54,8	50,2
30	174,9	217,7	206,7	124,1	173,9	163,7	100,3	108,5	109,4	104,9
31	143,6	166,1	166,9	110,6	141,9	136,8	88,7	97,7	99,0	93,8
32	5,8	2,9	1,0	0,7	4,8	34,0	38,0	17,0	9,3	66,0
33	5,5	3,4	0,3	0,5	9,0	24,8	41,8	22,2	9,4	75,2
34	7,3	2,6	1,0	0,8	10,0	36,1	19,8	27,6	13,8	63,9
35	6,1	3,1	0,6	0,6	9,4	28,9	33,7	24,2	11,1	71,1
36	8,8	5,6	1,0	0,6	13,4	38,9	27,8	21,5	9,0	61,1
37	9,5	6,8	1,0	0,5	14,9	40,1	31,2	18,9	8,2	59,9
38	21,0	16,7	2,9	0,6	31,8	84,1	0,6	9,4	4,7	15,9

Oplacalność i dochodowość

Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem produkcja		Pszę- nica	Zyto	Jęcz- mień	Owies
		1964	1965				
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Obszar efektywny	4,975	5,300	0,339	0,697	0,089	0,045
2	„ reprod. wewnętrznej	1,795	1,470	0,094	0,194	0,25	0,013
3	„ całkowity	6,770	6,770	0,433	0,891	0,114	0,058
	Ilość produkcji finalnej						
4	ogółem w gospodarstwie	50,4	55,1	6,9	11,9	1,9	0,8
5	z 1 ha pow. efektywnej	10,1	10,4	20,4	18,5	20,9	18,6
6	z 1 ha pow. całkowitej	7,4	8,1	15,9	13,4	16,7	13,8
	Na gospodarstwo						
7	nakłady pracy	467,1	467,0	10,8	17,6	2,5	1,1
8	nakłady pieniężne	15212	16688	903	1277	204	95
9	koszty własne produkcji	41370	43774	1529	2298	349	159
10	świadczenia	5847	5808	279	331	65	18
11	koszty własne gospodarstwa	47217	49582	1808	2629	414	177
12	wartość produkcji	50430	55100	2763	3427	633	215
13	dochód globalny brutto	35218	38412	1860	2150	429	120
14	dochód globalny netto	29371	32604	1581	1819	364	102
15	dochód czysty brutto	9069	11326	1234	1129	284	56
16	dochód czysty netto	3213	5518	955	798	219	38
	Na 1 ha pow. całkowitej						
17	nakłady pracy	69,0	69,0	24,9	19,8	21,8	19,7
18	nakłady pieniężne	2247	2465	2086	1433	1793	1640
19	koszty własne produkcji	6111	6467	3530	2581	3057	2783
20	świadczenia	864	858	645	372	570	313
21	koszty własne gospodarstwa	6975	7325	4175	2953	3627	3066
22	wartości produkcji	7449	8139	6381	3845	5549	3700
23	dochód globalny brutto	5202	5674	4295	2412	3756	2060
24	dochód globalny netto	4338	4816	3650	2040	3186	1747
25	dochód czysty brutto	1338	1672	2851	1264	2492	917
26	dochód czysty netto	474	814	2206	892	1922	604
	Na 1 dzień pracy						
27	wartość produkcji	108,0	118,0	256,3	194,2	254,5	187,8
28	dochód globalny brutto	75,4	82,2	172,5	121,8	172,3	104,6
29	dochód globalny netto	62,9	69,8	146,6	103,0	146,1	88,7
	Wskaźnik opłacalności						
30	brutto	121,9	125,9	180,8	149,0	181,5	133,0
31	netto	106,8	111,1	152,8	130,2	153,0	119,5
	Udział produkcji finalnej w:						
32	powierzchni		100,0	6,4	13,2	1,7	0,9
33	nakładach pracy		100,0	2,3	3,8	0,5	0,3
34	nakładach pieniężnych		100,0	5,4	7,6	1,2	0,6
35	kosztach własnych produkcji		100,0	3,5	5,2	0,8	0,4
36	wartości produkcji		100,0	5,0	6,2	1,2	0,4
37	dochodzie globalnym brutto		100,0	4,8	5,6	1,1	0,3
38	dochodzie czystym brutto		100,0	10,9	10,0	2,5	0,5

produkcji finalnej w 1965 r.

Tabela I. 25

Lp.	Ziem- niaki	Buraki cukr.	Oleiste	Len	Inne rośl.	Produkt. roślinna	Bydło	Trzoda	Drób	Produkt. zwierz.
	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	0,182	0,160	0,056	0,034	0,516	2,118	1,753	0,919	0,428	3,182
2	0,050	0,044	0,016	0,009	0,143	0,588	0,486	0,255	0,119	0,882
3	0,232	0,204	0,072	0,043	0,659	2,706	2,239	1,174	0,547	4,064
4	28,0	42,4	1,0	1,3	8,3	22,1	14,3	6,0	5,2	33,0
5	154,0	266,0	17,6	36,8	16,1	10,4	8,2	6,5	12,1	10,4
6	120,7	207,8	13,9	30,2	12,6	8,2	6,4	5,1	9,5	8,1
7	15,6	16,5	1,8	1,9	47,4	115,2	185,2	115,0	43,2	351,8
8	734	459	183	118	2129	6102	3085	4982	2190	10586
9	1639	1416	287	228	4879	12784	13827	11652	4696	30990
10	316	358	94	44	914	2419	1702	1161	453	3389
11	1955	1774	381	272	5793	15203	15529	12813	5149	34379
12	2816	2818	800	407	8234	22113	14296	12633	5177	32987
13	2082	2359	617	289	6105	16011	11211	7651	2987	22401
14	1766	2001	523	245	5191	13592	9509	6490	2534	19012
15	1177	1402	513	179	3355	9329	469	981	481	1997
16	861	1044	419	135	2441	6910	-1233	-180	28	-1392
17	67,4	80,8	24,4	44,7	71,9	42,6	82,7	98,3	78,9	86,6
18	3165	2251	2544	2740	3231	2255	1378	4244	4004	2605
19	7074	6937	3958	5333	7409	4726	6175	9945	8588	7628
20	1362	1754	1301	1021	1402	894	760	989	829	834
21	8436	8691	5260	6354	8811	5620	6935	10934	9409	8462
22	12139	13811	11118	9472	12495	8172	6385	10761	9465	8117
23	8974	11510	8574	6732	9264	5917	5007	6517	5461	5512
24	7612	9806	7273	5711	7862	5023	4247	5528	4632	4678
25	5065	6874	7159	4139	5086	3446	210	816	885	498
26	3703	5120	5858	3118	3684	2552	-550	-173	56	-336
27	180,1	170,9	455,7	211,9	173,8	191,8	77,2	109,5	120,0	93,7
28	133,1	143,1	351,4	150,6	128,8	138,9	60,5	66,3	69,2	63,6
29	112,9	121,4	298,1	127,8	109,3	117,9	51,4	56,2	58,7	54,0
30	171,6	199,1	280,8	177,6	168,6	172,9	103,4	108,2	110,3	106,4
31	143,9	158,9	211,4	149,1	141,8	145,4	92,1	98,4	100,6	95,3
32	3,4	3,0	1,1	0,6	9,7	40,0	33,1	17,3	8,1	60,0
33	3,3	3,5	0,4	0,4	10,2	24,7	39,7	24,6	9,2	75,3
34	4,4	2,8	1,1	0,7	12,8	36,6	18,5	29,8	13,1	63,4
35	3,7	3,2	0,7	0,5	11,2	29,2	31,6	26,6	10,7	70,8
36	5,1	5,1	1,5	0,7	14,9	40,1	26,0	22,9	9,4	59,9
37	5,4	6,1	1,6	0,8	16,0	41,7	29,2	19,9	7,8	58,3
38	10,4	12,4	4,5	1,6	29,6	82,4	4,1	8,7	4,2	17,6

ZDZISŁAW GROCHOWSKI
ROZALIA BACHAŃSKA
LESZEK WISNIEWSKI

II. ANALIZA KOSZTÓW, OPLACALNOŚCI I DOCHODOWOŚCI PLANOWANEJ PRODUKCJI ROLNEJ W GOSPODARCE INDYWIDUALNEJ W 1970 R. W PORÓWNIANIU Z WYNIKAMI LAT 1960—1965

Opracowanie niniejsze poświęcone jest analizie zmian, jakie nastąpią w poziomie nakładów, w kosztach jednostkowych i dochodowości produkcji rolnej w gospodarce indywidualnej w końcu bieżącej pięcioletki w stosunku do ubiegłej. Koszty jednostkowe na rok 1970 obliczono za pomocą tej samej metody co i dla lat ubiegłych (omówionej w części I), tzn. na podstawie konstrukcji przeciętnego gospodarstwa statystycznego. Wszystkie parametry tego gospodarstwa obliczone zostały na podstawie projektu planu na rok 1970 odnośnie poziomu i struktury nakładów i produkcji.

Poważne zmiany w poziomie i strukturze nakładów i produkcji, przewidywanej w planie, pociągną za sobą niewątpliwie zmiany w kosztach jednostkowych i dochodowości poszczególnych produktów rolnych. Analiza tych procesów, będąca zasadniczym celem opracowania, może być podstawą do sprecyzowania propozycji zmian cen produktów rolnych, jak również cen środków produkcji, a tym samym podstawą do podejmowania decyzji regulujących sytuację produkcyjną i dochodową gospodarstw indywidualnych.

1. OGÓLNY POZIOM PRODUKCJI ORAZ EFEKTYWNOŚĆ GOSPODAROWANIA W LATACH 1960—1965 I W ROKU 1970

Analizę naszą rozpoczniemy od rozpatrzenia zmian w nakładach pieniężnych i w nakładach pracy żywej.

Proces intensyfikacji produkcji rolnej, jaki zachodzi obecnie w rolnictwie polskim, charakteryzuje się poważnym wzrostem nakładów środków obrotowych pochodzących spoza gospodarstw, tzn. nakładów pieniężnych, przy niezmiennych lub nieznacznie obniżających się nakładach pracy żywej. Jest to więc proces intensyfikacji kapitałochłonnej. Planowany wzrost nakładów pieniężnych w bieżącej pięcioletce jest znacznie wyższy niż w ubiegłej. W latach 1960—1965 nakłady pieniężne wzrosły (w cenach 1965 r.) z 1190 do 1755 zł na 1 ha użytków rolnych, tj. o 565 zł, natomiast w latach 1965—1970 mają wzrosnąć do 2820 zł, tj. o 1065 zł.

W przedstawionym niżej zestawieniu wymieniliśmy tylko cztery pozycje nakładów pieniężnych, które mają bezpośredni wpływ na produkcję lub dochodowość gospodarstw rolnych i które charakteryzują się wyższym od przeciętnego wskaźnikiem wzrostu. Wskaźnik wzrostu nakładów pieniężnych ogółem wyniósł bowiem w ubiegłej pięcioletce 147, w bieżącej zaś wyniesie 160.

Nakłady pieniężne w zł na 1 ha użytków rolnych

Rok	Nawozy mineralne	Środki ochrony roślin	Usługi mechaniczno-zakupowe	Zakup produktów pochodzenia rolniczego
1960	137	15	27	295
1965	283	36	137	505
Przyrost	146	21	110	210
Wskaźnik	206	240	507	171
1970	653	61	313	920
Przyrost	370	25	176	415
Wskaźnik	231	169	228	182

Bezpośredni wpływ na produkcję, a tym samym i dochodowość gospodarstw rolnych nakładów na nawozy mineralne i środki ochrony roślin jest oczywisty i nie wymaga komentarzy. Nakłady na usługi mechaniczno-zakupowe mają głównie charakter substytucyjny w stosunku do nakładów pracy żywej. Nakłady te przy niezmiennych zasobach siły roboczej mogą być pośrednio czynnikiem wzrostu produkcji, jeśli zwolnione przez nie nakłady pracy żywej znajdą zastosowanie w tych gałęziach produkcji, których wzrost wymaga dodatkowych nakładów pracy, np. poważniejszy wzrost produkcji zwierzęcej lub wzrost powierzchni uprawy roślin pracochłonnych. Substytucyjny charakter usług mechanicznych w stosunku do żywej siły pociągowej może być również czynnikiem wzrostu produkcji rolnej w wyniku zmniejszenia liczby koni, a tym samym zwiększenia zasobów paszowych gospodarstwa.

Czwartą grupą nakładów pieniężnych wymienioną w zestawieniu są nakłady na zakup produktów pochodzenia rolniczego (nasiona, pasze, zwierzęta hodowlane). Nakłady te mają wprawdzie charakter bezpośrednio produkcyjny, jednak w większości gospodarstw, szczególnie większych, są to nakłady substytucyjne w stosunku do dotychczas ponoszonych nakładów obrotu wewnętrznego. W przeciwieństwie do nakładów obrotu wewnętrznego, które były jak gdyby neutralne w rachunku ekonomicznym, nakłady na zakup tych produktów spoza gospodarstwa powodują z jednej strony wzrost nakładów pieniężnych, z drugiej zaś odpowiedni wzrost produkcji towarowej i finalnej. Wpływ tych nakładów na rzeczywisty (a nie tylko ewidencyjny) wzrost produkcji finalnej gospodarstwa polega na większej efektywności produkcyjnej artykułów zakupionych niż wytworzonych we własnym gospodarstwie (nasiona i sadzeniaki kwalifikowane, zwierzęta zarodowe, pasze treściwe o większej zawartości białka).

Spośród wymienionych tu czterech grup nakładów bezpośredni i dodatni wpływ na produkcję i dochodowość gospodarstw będą miały nakłady na nawozy mineralne i środki ochrony roślin, tzn. te nakłady, które w efekcie powodują wzrost plonów i wzrost wartości globalnej produkcji roślinnej. Podobny charakter mają również nakłady na nasiona. Znacznie mniejszy (w stosunku do wartości nakładów), chociaż niewątpliwie dodatni wpływ na produkcję będą miały nakłady na zakup innych produktów pochodzenia rolniczego (pasze przemysłowe, zwierzęta hodowlane). Wpływ nakładów na usługi mechaniczno-zakupowe na pro-

dukcyjność i dochodowość gospodarstw zanalizujemy w dalszej części opracowania po omówieniu zmian w nakładach pracy żywej i siły pociągowej.

Tabela II. 1

Nakłady pieniężne na produkcję rolniczą w roku 1965 i 1970

Wyszczególnienie	1965		1970		Przyrost nakła- dów zł/ha	Wska- źnik $\frac{1970}{1965}$
	zł/ha	%	zł/ha	%		
Pasze przemysłowe	280	11,4	523	14,6	243	187
Nasiona	139	5,6	272	7,6	133	196
Inwentarz żywy	52	2,1	69	1,9	17	133
Zakup produktów rolnych z KR	34	1,4	56	1,6	22	165
Razem produkty pocho- dzenia rolniczego	505	20,5	920	25,7	415	182
Nawozy mineralne	283	11,5	653	18,2	370	231
Środki ochrony roślin	36	1,5	61	1,7	25	169
Usługi mechanizacyjne	137	5,6	313	8,7	176	228
Opał, paliwo, smary	104	4,2	136	3,8	32	131
Drobny sprzęt	45	1,8	53	1,5	8	118
Energia elektryczna	25	1,0	31	0,9	6	124
Remonty	211	8,5	227	6,3	16	108
Pozostałe wydatki	409	16,6	423	11,8	14	103
Razem wydatki pieniężne	1755	71,2	2817	78,6	1062	160
Amortyzacja	710	28,8	765	21,4	55	108
Razem nakłady pieniężne	2465	100,0	3582	100,0	1117	145

Bardziej szczegółowe dane o nakładach pieniężnych i ich strukturze w roku 1965 i 1970 przedstawia tabela II.1. Ogółem nakłady pieniężne w 1970 w stosunku do 1965 wzrastają o 45%, w tym wydatki na środki obrotowe o 60%, amortyzacja zaś tylko o 8%. Amortyzacja ta odnosi się oczywiście tylko do własnych środków gospodarstw indywidualnych, nie dotyczy zaś środków produkcji w kółkach rolniczych. Nakłady pieniężne w kółkach rolniczych nie wchodzi bowiem w nasz rachunek do nakładów gospodarki indywidualnej. Do nakładów tych natomiast zaliczamy tylko wydatki na opłatę usług mechanizacyjnych kółek rolniczych w gospodarstwach indywidualnych.

W wyniku nierównomiernego wzrostu poszczególnych pozycji nakładów poważnym zmianom ulega struktura nakładów pieniężnych. Znacznej obniżce ulega udział amortyzacji w nakładach ogółem (z 28,8 do 21,4%) i odpowiednio wzrasta udział wydatków pieniężnych — z 71,2 do 78,6%. Spośród wydatków pieniężnych najsilniej wzrasta (w stosunku do nakładów pieniężnych ogółem) udział wydatków na nawozy mineralne — z 11,5 do 18,2%, na zakup produktów pochodzenia rolniczego — z 20,5 do 25,7% i na usługi mechanizacyjne — z 5,6 do 8,7%.

Postępujący proces technizacji rolnictwa, wyrażający się w lepszym wyposażeniu gospodarstw w maszyny rolnicze i szybko rosnącej roli usług mechanizacyjnych świadczonych indywidualnym gospodarstwom chłopskim, znaleźć musi wyraz w wielkości nakładów pracy żywej na poszczególne produkty oraz w globalnej wielkości tych nakładów na cele produkcyjne w gospodarstwie. Oprócz niższych nakładów pracy na 1 ha poszczególnych roślin przyjęte zostały również na rok 1970 niższe nakłady na 1 sztukę inwentarza. Wiąże się to zarówno ze zwiększeniem stanu pogłowia, jak i z uwzględnieniem postępu w metodach żywienia i organizacji pracy w gospodarstwie. Nakłady pracy na 1 ha i na 1 sztukę inwentarza oraz na 1 ha użytków rolnych w roku 1960, 1965 i 1970

Tabela II. 2

Nakłady pracy w dniach na poszczególne produkty w roku 1960, 1965 i 1970

Wyszczególnienie	Jednostka odniesienia	1960	1965	1970
4 zboża	ha	25,1	23,4	21,2
Ziemniaki	„	72,8	70,5	64,3
Buraki cukrowe	„	99,3	94,6	86,4
Okopowe pastewne	„	82,1	78,3	71,1
Oleiste	„	31,7	28,7	26,6
Len	„	43,5	43,5	39,3
Strączkowe	„	33,5	32,6	28,7
Koniczyna siano	„	16,4	15,4	14,0
Seradela siano	„	18,8	17,4	16,1
Zielonki	„	10,8	11,1	9,6
Siano łąkowe	„	16,4	15,7	14,4
Pastwiska	„	3,2	2,9	2,6
Bydło	1 krowa	63,7	62,3	60,9
Trzoda	100 kg	12,3	10,7	10,0
Owce	1 szt.	5,1	5,1	4,7
Drób	10 szt.	8,0	7,5	6,8
Gospodarstwo razem		463	467	447
w tym: produkcja roślinna		241	236	218
produkcja zwierzęca		222	231	227
Gospodarstwo razem	ha	68,5	69,0	66,0

przedstawione są w tabeli II.2. Z tabeli tej wynika, że w roku 1970 nakłady pracy na 1 ha użytków rolnych obniżą się o 3 dni, tj. o 4,4% (z 69 na 66 dni). Przedstawione nakłady pracy na 1 ha i 1 sztukę mieszczą w sobie nie tylko nakłady bezpośrednie, lecz i pośrednie, łącznie z nakładami pracy przy obsłudze koni (w stajni), które rozliczone zostały proporcjonalnie do ilości konio-dni. Taki sposób ujmowania nakładów pracy pozwala uniknąć pieniężnej wyceny nakładów pośrednich, co przy zastosowaniu rachunku obrotu wewnętrznego w dwóch miernikach (nakładach pieniężnych i nakładach pracy) daje możliwość łącznego obliczania wszystkich nakładów pracy poniesionych na jednostkę produktu finalnego w całym cyklu produkcyjnym.

W ubiegłej pięcioletce wzrost wydatków na usługi mechanizacyjne

(o 110 zł na 1 ha) nie spowodował obniżki nakładów pracy w całym gospodarstwie (nastąpił nawet nieznaczny wzrost), gdyż zmniejszone w wyniku mechanizacji nakłady pracy na 1 ha poszczególnych roślin znalazły zastosowanie we wzroście uprawy roślin pracochłonnych oraz w poważnym wzroście produkcji zwierzęcej.

W obecnej pięcioletce natomiast zmniejszone nakłady pracy na 1 ha poszczególnych roślin w wyniku znacznie większego, niż w poprzedniej pięcioletce, wzrostu usług mechanizacyjnych (o 176 zł na 1 ha) nie znajdują dodatkowego zatrudnienia ani w produkcji roślinnej ani zwierzęcej. W produkcji roślinnej następuje bowiem (tabela II.3) zmniejszenie uprawy roślin okopowych z 20,2 do 19,1%, w produkcji zaś zwierzęcej — poza wzrostem pogłowia bydła młodego, które jest najmniej pracochłonne — wzrost pozostałego pogłowia jest minimalny.

Wzrost mechanizacji, który dotyczy głównie produkcji roślinnej, powoduje nie tylko absolutne obniżanie się nakładów pracy w produkcji roślinnej, lecz również zmniejszanie się ich udziału w nakładach pracy ogółem i odpowiednie zwiększanie się udziału nakładów pracy w produkcji zwierzęcej (z 47,9% w 1960 r. do 51,0% w 1970 r.).

Wraz ze wzrostem usług mechanizacyjnych w gospodarstwach indywidualnych następuje zmniejszanie się żywej siły pociągowej. W latach 1960—1965 liczba koni zmniejszyła się z 15,5 do 15,1 sztuk na 100 ha użytków rolnych, w 1970 r. przewiduje się obniżenie obsady do 13,4 sztuk. Zmniejszanie się liczby koni znajduje swoje odbicie w zmniejszaniu się powierzchni przeznaczonej na produkcję pasz dla koni. I tak, w przeciętnym gospodarstwie statystycznym (o powierzchni 6,77 ha użytków rolnych) główna powierzchnia paszowa dla koni wynosiła w 1960 r. 1,06 ha, tj. 15,6%, w 1965 r. 0,93 ha (13,8%), zaś w 1970 r. wyniesie 0,80 ha (11,8%).

Zmniejszanie się powierzchni paszowej dla koni oznacza wzrost powierzchni dającej bezpośrednio lub pośrednio (pasze dla inwentarza produkcyjnego) produkcję finalną gospodarstwa. Wielkość tej produkcji wyniesie w 1970 r. 190 zł na 1 ha użytków rolnych. Zwiększonej wartości produkcji finalnej towarzyszy oczywiście zwiększony dochód globalny. Przeciętnie w gospodarstwie każde 100 zł produkcji finalnej daje 62,1 zł dochodu globalnego. Wzrost produkcji o 190 zł powoduje więc wzrost dochodu globalnego o 118 zł.

Z kalkulacji powyższej wynika, że wzrost nakładów na usługi mechanizacyjne, pociągający za sobą zmniejszenie pogłowia koni, wywiera dodatni wpływ na produktywność gospodarstw i jest w poważnej części opłacany przez wzrost dochodu globalnego. Ponieważ nakłady na usługi wzrastają o 176 zł, a dochód globalny o 118 zł, to 58 zł tych nakładów nie znajduje źródła pokrycia w dodatkowym dochodzie gospodarstwa.

Przytoczona wyżej kalkulacja dotycząca pokrycia części kosztów usług mechanizacyjnych przez dochód globalny uzyskany dzięki zmniejszeniu się liczby koni jest kalkulacją w skali makroekonomicznej. W konkretnych gospodarstwach sprawa ta przedstawia się nieco inaczej. Ze względu bowiem na niepodzielność konia, zmniejszenie ich liczby nastąpi tylko w około 340 tys. gospodarstwach. Gospodarstwa te, dzięki wyzbyciu się jednego konia zwiększą swój dochód globalny o przeszło 5 tys. zł ($9460 \cdot 88 \cdot 0,62$). W gospodarstwach, które wyzbyłyby się je-

dynego konia, dochód ten byłby raczej niewystarczający na opłacenie wszystkich, niezbędnych prac wymagających użycia siły pociągowej. Natomiast w gospodarstwach dotychczas dwu lub więcej konnych wyzbycie się jednego konia oznaczać może „czysty zysk”, gdyż koszty usług mechanizacyjnych tylko w podstawowych pracach sprzężajnych nie przekroczą sumy 5 tys. zł.

Tak więc wzrost usług mechanizacyjnych zakładany w planie na rok 1970 może nie tylko znaleźć pokrycie w dochodzie, lecz nawet zapewnić poprawę dochodowości głównie gospodarstwom większym, które tylko zmniejszą liczbę koni, a nie w ogóle się ich wyzbedą, oraz gospodarstwom drobnym, bezkonnym, które muszą obecnie korzystać z najemnej siły pociągowej, jak również wszystkim gospodarstwom zatrudniającym okresowo najemną siłę roboczą. W przeważającej natomiast liczbie gospodarstw indywidualnych wzrost nakładów na usługi mechanizacyjne nie będzie nakładem substytucyjnym, lecz nakładem dodatkowym, który musi być także pokryty przez dodatkowy dochód. Jak już wyżej pisaaliśmy, zwolnione w wyniku wzrostu mechanizacji nakłady pracy żywej nie znajdują zatrudnienia w gospodarstwie, nie wytworzą więc dodatkowego dochodu na opłacenie zwiększonych usług mechanizacyjnych.

Przy obliczaniu kosztów pracy żywej przyjęliśmy zasadę stałej realnej opłaty pracy w okresie jednej pięciolatki. W ubiegłej pięciolatce za podstawę przyjęliśmy dochód globalny netto na 1 dzień pracy z 1960 r., w wysokości 52 zł, korygując go w następnych latach o wskaźnik wyrażający stosunek dochodów nominalnych do realnych. Skorygowana w ten sposób umowna opłata pracy wynosiła w 1965 r. 58 zł na 1 dzień pracy. Przy obliczaniu rzeczywistych kosztów produkcji w kolejnych latach bieżącej pięciolatki przyjmujemy prawdopodobnie za podstawę wyższą umowną opłatę pracy dla roku 1965. Ponieważ koszty jednostkowe w roku 1970 porównywać będziemy ze średnimi kosztami w latach 1963—1965, musimy na rok 1970 przyjąć taki sam poziom opłaty pracy jak w roku 1965. Ze względu jednak na obniżkę nakładów pracy w 1970 r. ogólny koszt pracy w gospodarstwie uległby obniżeniu o 4,4%, co przy niezmiennych zasobach siły roboczej w rolnictwie indywidualnym nie znajduje uzasadnienia. Wobec tego utrzymując koszt pracy w gospodarstwie na dotychczasowym poziomie, musimy podwyższyć umowną opłatę pracy na 1 dzień do 60,6 zł.

Dane o poziomie i strukturze produkcji globalnej i finalnej w przeciętnym gospodarstwie statystycznym w roku 1965 i 1970 przedstawiają tabele II.3—II.5. W tabelach tych dla roku 1970 przedstawione są dwa warianty produkcji. Podstawowy wariant (I), który można nazwać minimalistycznym, wychodzi z założenia, że przeciętny poziom plonów zbóż w gospodarce indywidualnej osiągnie poziom 19,9 q/ha. W II, bardziej optymistycznym wariancie, zakłada się możliwość osiągnięcia plonów zbóż w wysokości 21 q/ha, a w związku z tym i możliwość — niewielkiego zresztą — wzrostu produkcji zwierzęcej. W wymienionych tabelach nie przytaczamy pełnych danych dla wariantu II, lecz podajemy tylko przyrosty produkcji w stosunku do wariantu podstawowego.

Podstawą całego bilansu produkcji sporządzonego przez Komisję Planowania jest wariant I. Wariant ten jest również podstawą prezentowanego tu rachunku kosztów i dochodowości produkcji rolnej w roku 1970. W analizie naszej uwzględniać będziemy także zmiany niektórych

wskaźników ekonomicznych (głównie dochodowości poszczególnych produktów i całego gospodarstwa) w przypadku osiągnięcia poziomu plonów zbóż, zakładanego w wariancie II, nie w oparciu jednak o pełny bilans produkcji i nakładów, lecz w oparciu o dodatkowe, uproszczone kalkulacje¹.

Tabela II. 3

Struktura zasiewów, plony i zbiory w przeciętnym gospodarstwie statystycznym w roku 1965 i 1970

Wyszczególnienie	1965				1970						
	obszar		plon q/ha	zbiór q	obszar		plon q/ha		zbiór q		
	ha	%			ha	%	I wariant	II wariant	I wariant	przyrost w II war.	
Użytki rolne	6,770	100,0			6,770	100,0					
Sad ^a	0,087	1,3		1789	0,109	1,6				2155	
Łąka	0,831	12,3	43,5	36,2	0,836	12,3	42,0			35,1	
Pastwisko	0,592	8,7	145	86	0,606	9,0	137			83	
Grunty orne	5,260	77,7			5,219	77,1					
Pszenica	0,537	7,9	20,4	10,95	0,661	9,8	22,8	24,0	15,07	0,80	
Zyto	1,655	24,5	18,5	30,62	1,531	22,6	18,5	19,5	28,33	1,53	
Jęczmień	0,214	3,2	20,9	4,46	0,259	3,8	22,6	23,7	5,84	0,31	
Owies	0,488	7,2	18,6	9,03	0,449	6,6	19,2	20,3	8,62	0,50	
Mieszanki zboż.	0,101	1,5	17,8	1,79	0,087	1,3	18,9	20,0	1,65	0,10	
Razem 4 zboża	29,950	44,3	19,0	56,90	29,870	44,1	19,9	21,0	59,51	24,3	
Inne zboża	0,034	0,7	10,5	0,36	0,035	0,5	13,9			0,49	
Ziemniaki	1,035	15,3	154	159,3	0,962	14,3	175			168,4	
Buraki cukrowe	0,159	2,3	266	42,4	0,152	2,2	300			45,5	
Okopowe pastewne	0,086	1,3	254	21,7	0,082	1,2	322			26,3	
Warzywa ^a	0,086	1,3		3103	0,096	1,4				3492	
Razem okopowe	1,366	20,2			1,292	19,1					
Oleiste	0,070	1,0	17,6	1,22	0,094	1,4	15,5			1,46	
Len	0,042	0,6	36,8	1,56	0,048	0,7	37,6			1,82	
Inne przemysłowe ^a	0,064	0,9		1644	0,068	1,0				1950	
Strączkowe	0,107	1,5	12,8	1,37	0,125	1,9	13,9			1,74	
Koniczyna:											
siano	0,246	3,6	66,5	16,4	0,265	3,9	67,5			17,9	
nasiona	0,027	0,4	6,0	0,16	0,026	0,4	6,1			0,16	
Seradela	0,179	2,7	53,2	9,5	0,150	2,2	52,1			7,8	
Zielonki	0,072	1,1	225	16	0,083	1,2	250			21	
Inne	0,058	0,9			0,046	0,7					
Poplony	0,290	(4,3)	87	25	0,600	(8,9)	100			60	

a Ilość produkcji wyrażona jest w złotych.

¹ Przeprowadzenie pełnego rachunku dla wariantu II wymagałoby bowiem powtórzenia całego rachunku kosztów jednostkowych, gdyż w wyniku wyższych plonów zbóż ulegną zmianie nie tylko koszty jednostkowe samych zbóż, lecz również i innych produktów roślinnych (nie mówiąc już o zwierzęcych), gdyż zmieni się koszt utrzymania koni, jak również — w wyniku wzrostu produkcji zwierzęcej — koszt obornika.

Dane o strukturze zasiewów, plonach i zbiorach w roku 1965 i 1970 zawarte są w tabeli II.3. W tabeli tej zwraca uwagę zbyt mały przyrost plonów zbóż pomiędzy rokiem 1965 i 1970 (wariant I), wynoszący zaledwie 0,9 q/ha. Przyrost ten jest szczególnie niski w porównaniu z wysokim przyrostem nawożenia mineralnego. Należy tu jednak podkreślić, że planowane przyrosty plonów w roku 1970 są porównywalne nie tyle z plonami ostatniego roku ubiegłej pięciolatki, który był wyjątkowo korzystny dla zbóż (i niekorzystny dla okopowych), ile z przeciętnymi plonami całej pięciolatki. Przeciętny plon zbóż w latach 1961—1965 wynosił 17,3 q. Tak więc w stosunku do przeciętnego plonu w okresie 5 lat planowany, minimalny przyrost plonów zbóż na koniec bieżącej pięciolatki wynosi 2,7 q/ha. Biorąc pod uwagę znacznie wyższe tempo wzrostu nawożenia mineralnego w bieżącej pięciolatce w porównaniu z poprzednią, możliwość osiągnięcia przyrostu plonów zbóż zakładanego w wariantcie II jest całkiem realna ².

Tabela II. 4

Pogłowie zwierząt, wydajność i produkcja zwierzęca w przeciętnym gospodarstwie statystycznym w roku 1965 i 1970

Wyszczególnienie	1965				1970			
	liczba sztuk	wydajność ^a	produkcja ^a	liczba sztuk	wydajność ^a		produkcja ^a	
					I war.	II war.	I war.	przyrost w II war.
Bydło								
żywiec	3,38	121	259	3,91	158	167	350	20
mleko	2,14	2134	4567	2,21	2290	2300	5061	22
Trzoda								
żywiec			604				662	14
Owce								
żywiec	1,05	13,9	14,6	1,06	15,6		16,5	
wełna	—	2,30	2,4	—	2,45		2,6	
Drób								
żywiec	35,5	1,49	53	37,0	1,65		61	
jaja		93	2332		100		2465	

^a Żywiec i wełna w kg, mleko w litrach, jaja w sztukach.

Plan na rok 1970 zakłada wzrost produkcji zwierzęcej w wariantcie podstawowym o 10%, w wariantcie II o 13%, przy czym w wariantcie II przewiduje się tylko dodatkowy wzrost produkcji bydłej i trzody. Do rachunku kosztów produkcji zwierzęcej na rok 1970 przyjęliśmy nie najniższy, planowany poziom produkcji, lecz poziom pośredni między obu wariantami. Dlatego też przedstawiony przez nas w tabeli II.4 przyrost produkcji zwierzęcej w wariantcie II jest o połowę mniejszy od

² O realnej możliwości osiągnięcia plonów zbóż w wysokości 21 q/ha świadczą mogą również odpowiednie dane ze spółdzielni produkcyjnych. W spółdzielniach tzw. starych, gospodarujących co najmniej od 1956 r., przeciętne plony 4 zbóż w latach 1961—1965 wynosiły 21,0 q/ha przy średnim nawożeniu mineralnym w wysokości 102 kg NPK na 1 ha użytków rolnych.

zakładanego w planie. O taką też ilość jest powiększona produkcja w wariantcie I. Przy wyborze pośredniego poziomu produkcji zwierzęcej kierowaliśmy się tym, że zakładany w planie poziom produkcji pasz (tabela II.3) jest poziomem średnim, z możliwością odchylen zarówno *in plus* jak i *in minus*. Przyjęcie pewnego przedziału wahań plonów

Tabela II. 5

Produkcja finalna w przeciętnym gospodarstwie statystycznym w roku 1965 i 1970

Wyszczególnienie	Jednostka miary	1965		1970			
		ilość	wartość zł	I wariant		przyrost produkcji w II wariantcie	
				ilość	wartość zł	ilość	wartość zł
Zboża razem	q	21,52	7 002	27,55	9 884	2,86	915
w tym: pszenica	q	6,92	2 763	11,12	4 591	0,93	367
żyto	q	11,90	3 426	11,55	3 527	1,30	384
jęczmień	q	1,86	598	4,15	1 554	0,25	54
owies	q	0,84	215	0,73	212	0,38	110
Inne zboża	q	0,26	203	0,27	230		
Ziemniaki	q	28,0	2 816	36,4	3 700		
Buraki cukrowe	q	42,4	2 817	45,5	3 002		
Warzywa			3 103		3 491		
Sad			1 789		2 155		
Oleiste	q	0,99	801	1,38	1 121		
Len	q	1,25	407	1,50	488		
Strączkowe jadalne	q	0,21	236	0,24	286		
Pozostałe produkty roślinne			2 938		2 219		
Razem produkcja roślinna			22 112		26 578		915
Bydło razem			14 296		16 801		
w tym: żywiec	kg	259	3 788	350	5 142	20	293
mleko	ltr	4097	10 508	4484	11 659	8	20
Trzoda — żywiec	kg	604	12 634	662	14 100	14	233
Owce razem			582		631		
w tym: żywiec	kg	14,6	166	16,5	231		
wełna	kg	2,42	407	2,60	390		
Drób razem			5 178		5 235		
w tym: żywiec	kg	53	1 407	61,0	1 625		
jaja	szt.	2332	3 659	2439	3 610		
Pozostałe prod. zwierzęce			298		238		
Razem produkcja zwierzęca			32 988		37 125		546
Ogółem produkcja			55 100		63 703		1461
Na 1 ha produkcja ogółem			8 139		9 410		216
w tym: roślinna			3 266		3 925		135
zwierzęca			4 873		5 485		81

tych roślin i uzależnienie od tego rozmiarów produkcji zwierzęcej powiększałoby tylko stopień umowności przeprowadzonego rachunku. Zakładając więc średni poziom produkcji zwierzęcej przyjęliśmy za podstawę rachunku również średni poziom zasobów paszowych w gospodarstwie. Przyjęcie tych wielkości umożliwiło także uniknięcie wyliczeń wzrostu rezerw paszowych. Stąd też wartość produkcji finalnej w tabeli II.5 w pozycji „pozostałe produkty roślinne” jest niższa w roku 1970 niż w roku 1965 (w ogólnej wartości tej pozycji w 1965 r. wynoszącej 2938 zł na gospodarstwo 828 zł stanowi przyrost zapasów produktów roślinnych). Wartość produkcji finalnej w roku 1970 obliczona została według cen 1965 r., przy czym ze względu na pewne różnice w cenach i zmieniające się proporcje produkcji towarowej i samozaopatrzenia obliczano oddzielnie wartość jednej i drugiej części produkcji finalnej. Pełnej jednak porównywalności wartości produkcji nie można było zachować ze względu na to, że ceny zbóż w 1965 r. nie osiągnęły jeszcze w pełni założonego poziomu, a na rok 1970 przyjęliśmy nowy poziom cen zbóż. Również dla trzody uwzględniliśmy podwyżkę ceny obowiązującą od 1 lipca 1966 r. Uwzględnienie podwyżki cen było konieczne w celu obliczenia dochodowości zarówno zbóż i trzody, jak i dochodowości całej produkcji rolnej. Wartość produkcji finalnej w wyniku podwyżki cen zbóż i trzody (tej ostatniej zaledwie 0,10 zł za 1 kg) wzrasta w 1970 r. w wariantcie I o 84 zł, a w wariantcie II o 104 zł w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych.

Z danych przedstawionych w tabeli II.5 wynika następujący przyrost wartości produkcji finalnej w roku 1970 w stosunku do roku 1965 (w^o/o):

	Wariant I	Wariant II
Produkcja roślinna	20,2	24,3
Produkcja zwierzęca	12,5	14,1
Razem produkcja	15,6	18,2

Przedstawione tu dane o nakładach i produkcji w roku 1970 pozwalają na obliczenie efektywności nakładów oraz innych wskaźników charakteryzujących ekonomikę produkcji roślinnej. W celu właściwej oceny wskaźników wynikających z planu na rok 1970 będziemy porównywać je z odpowiednimi wskaźnikami z lat ubiegłych.

Ponieważ rok 1965 był wyjątkowo korzystny dla rolnictwa, to odnośzenie do niego wskaźników z roku 1970 nie dałoby właściwego obrazu tendencji zmian w ekonomice produkcji, głównie zaś zmian w efektywności przyrostu nakładów. Dlatego też za podstawę odniesienia dla wskaźników roku 1970 przyjmujemy nie tylko dane z roku 1965, lecz również przeciętne dane z okresu 1963—1965. Ażeby ocenić efektywność przyrostu nakładów w bieżącej pięcioletce, porównamy ją z efektywnością w poprzedniej pięcioletce.

W celu zapewnienia pełnej porównywalności danych, zarówno wartość produkcji jak i nakładów w różnych latach obliczamy według cen 1965 r. Korekta tych danych odnosi się nie tylko do lat ubiegłych, lecz również do roku 1970, w którym — jak już pisaliśmy — część przyrostu wartości produkcji jest wynikiem wzrostu cen zboża i żywca wieprzowego¹.

¹ Wartość produkcji finalnej w 1970 r., przedstawiona w tabeli II.6, jest obniżona w stosunku do poprzednio wyliczonej w tabeli II.3 o 84 zł na 1 ha w wariantcie I i 104 zł w wariantcie II.

W przeciwieństwie do rachunku kosztów jednostkowych, w którym dla roku 1970, mimo obniżki nakładów pracy, przyjęto ten sam poziom opłaty pracy na 1 ha co w roku 1965, a więc zastosowano wyższą opłatę za 1 dzień pracy, przy porównywaniu efektywności nakładów musimy przyjąć jednakową stawkę za 1 dzień w całym rozpatrywanym okresie (tzn. 58 zł).

Tabela II. 6

Podstawowe wskaźniki ekonomiczne gospodarstw indywidualnych
(Według cen z 1965 r.)

Wyszczególnienie	1960	1963/65	1965	1970	
				wariant I	wariant II
Nakłady pieniężne zł/ha	1832	2251	2465	3582	3582
Nakłady pracy dni/ha	68,4	69,0	69,0	66,0	66,0
Opłata pracy	3967	4002	4002	3828	3828
Razem nakłady pracy zł/ha	5799	6253	6467	7410	7410
Produkcja finalna zł/ha	6936	7711	8139	9326	9521
Dochód globalny zł/ha	5104	5460	5674	5744	5939
Dochód czysty zł/ha	1137	1458	1672	1916	2111
Dochód globalny zł/dzień	74,6	79,1	82,2	87,0	90,0
Efektywność nakładów całkowitych w %	119,6	123,3	125,9	125,8	128,5
Efektywność nakładów pieniężnych w %	378	343	330	260	266
Nakłady pieniężne w zł na 100 zł produkcji finalnej	26,4	29,2	30,3	38,4	37,6
Nakłady pracy w dniach na 100 zł produkcji finalnej	0,99	0,89	0,85	0,71	0,69
Wskaźnik kosztów w %	83,6	81,1	79,4	79,4	77,8
Dochód czysty w zł na 100 zł produkcji finalnej	16,4	18,9	20,4	20,4	22,2
Dochód globalny w zł na 100 zł produkcji finalnej	73,6	70,8	69,7	61,6	62,4

Z przedstawionych w tabeli II.6 danych wynika, że w kolejnych badanych latach następuje stała poprawa efektów gospodarowania, wyrażająca się we wzroście dochodu globalnego z 1 ha i na 1 dzień pracy, dochodu czystego z 1 ha i efektywności nakładów całkowitych (tzn. sumy nakładów pieniężnych i umownej opłaty pracy). Poważnie maleje natomiast efektywność nakładów pieniężnych, co oczywiście związane jest ze stałym wzrostem kapitałochłonności produkcji.

Wzrost efektywności nakładów całkowitych powoduje obniżenie się wskaźników kosztów, co oznacza wzrost dochodu czystego w przeliczeniu na jednostkę wartości produkcji. Spadek zaś efektywności nakładów pieniężnych pociąga za sobą obniżanie się dochodowości produkcji, tzn. obniżenie się dochodu globalnego uzyskiwanego z jednostki wartości

produkcji. Tak więc każde 100 zł wartości produkcji finalnej zawiera w sobie coraz więcej dochodu czystego, (oczywiście przy założeniu umownej i jednakowej w badanym okresie opłaty pracy) i coraz mniej dochodu globalnego.

Obecnie rozpatrzmy efektywność przyrostu nakładów w okresie poprzedniej i bieżącej pięciolatki. Efektywność tę obliczmy w dwóch wersjach. W pierwszej wersji za okres graniczny między obu pięciolatkami przyjmiemy średnie dane z lat 1963—1965, w drugiej zaś z roku 1965. Najpierw rozpatrzmy efektywność przyrostu nakładów pieniężnych, następnie zaś nakładów całkowitych.

W przedstawionym poniżej rachunku efektywności dodatkowych nakładów zastosujemy następujące symbole:

przyrost produkcji finalnej	— ΔP
przyrost nakładów pieniężnych	— ΔN_p
przyrost nakładów całkowitych	— ΔN_c

Efektywność przyrostu nakładów pieniężnych:

Wersja 1

	ΔN_p	ΔP	$\frac{\Delta P}{\Delta N_p}$
1963/1965 — 1960	419	775	185
1970 — 1963/1965 wariant I	1331	1615	121
wariant II	1331	1810	136

Wersja 2

1965 — 1960	633	1203	190
1970 — 1965 wariant I	1117	1187	106
wariant II	1117	1382	123

Z rachunku powyższego wynika spadek efektywności przyrostu nakładów pieniężnych w obecnej pięciolatce¹. Uwzględniając nawet przyrost wartości produkcji w 1970 r. z tytułu dotychczasowej podwyżki cen zboża i żywca wieprzowego, efektywność przyrostu nakładów pieniężnych wzrosła w wersji I do 127 lub 144, w wersji II do 114 lub 133. Pozostanie ona jednak nadal niższa w porównaniu z efektywnością osiągniętą w poprzedniej pięciolatce.

¹ Jak już poprzednio zaznaczyliśmy, część nakładów pieniężnych gospodarstwa ma charakter substytucyjny w stosunku do nakładów obrotu wewnętrznego. Gdy wyeliminujemy z rachunku zakup produktów pochodzenia rolniczego, to wskaźnik efektywności przyrostu nakładów (netto) przy przyjęciu okresu granicznego 1963—1965, w poprzedniej pięciolatce wyniesie 276, w obecnej zaś 191. Efektywność przyrostu nakładów brutto w bieżącej pięciolatce stanowi 65% efektywności tych nakładów w poprzedniej pięciolatce, a efektywność przyrostu nakładów netto wynosi 69% efektywności w poprzedniej pięciolatce, jest więc nieco wyższa.

Efektywność przyrostu nakładów całkowitych:

Wersja 1

	ΔNc	ΔP	$\frac{\Delta P}{\Delta Nc}$
1963/1965 — 1960	454	775	171
wariant I	1153	1615	140
wariant II	1153	1810	156

Wersja 2

1965 — 1960	668	1203	180
1970 — 1965	943	1187	126
wariant I	943	1382	147
wariant II			

Tabela II. 7

Nakłady na 1 ha i koszty jednostkowe pszenicy

Wyszczególnienie	1963/1965	1970	Różnica	Wskaźnik
				1970 1963/1965
Nawozy mineralne	371	820	449	221
Obornik	1364	1462	98	107
Środki chemiczne	26	52	26	200
Nasiona kupne	130	254	124	195
„ własne	392	318	—74	81
Utrzymanie maszyn	251	274	23	109
„ budynków	215	292	77	136
„ melioracji	55	66	11	120
Sznurek	9	11	2	122
Siła pociągowa	355	297	—58	84
Usługi maszynowe	113	310	197	274
Ubezpieczenie	34	47	13	138
Stanowisko	301	321	20	107
Nakłady ogólnogospodarcze	178	212	34	119
Nakłady materiałowo-pieniężne	3794	4736	942	125
Nakłady pracy dni	27,7	23,1	—4,6	83
Opłata pracy	1560	1402	—158	90
Nakłady brutto	5354	6138	784	115
Siłoma	875	912	37	104
Nakłady netto	4479	5226	747	117
Plon q/ha	19,6	22,8	3,2	116
Nakład globalny				
dni/q	1,41	1,01	—0,40	72
zł/q	149,1	168,0	18,9	113
Nakład finalny				
dni/q	1,70	1,15	—0,55	68
zł/q	132,7	159,5	26,8	120
Koszt własny produkcji	228,5	229,2	0,7	100
Świadczenia	40,2	37,7	—2,5	94
Koszt własny gospodarstwa	268,7	266,9	—1,8	99

Nakłady na 1 ha i koszty jednostkowe żyta

Tabela II. 8

Wyszczególnienie	1963/1965	1970	Różnica	Wskaźnik
				1970 1963/1965
Nawozy mineralne	182	552	370	303
Obornik	1364	1462	98	107
Środki chemiczne	3	6	3	200
Nasiona kupne	39	102	63	262
„ własne	399	400	1	100
Utrzymanie maszyn	196	213	17	109
„ budynków	205	267	62	130
„ melioracji	55	66	11	120
Sznurek	9	10	1	111
Siła pociągowa	270	248	—22	92
Usługi maszynowe	104	285	181	274
Ubezpieczenie	34	47	13	138
Stanowisko	92	115	23	125
Nakłady ogólnogospodarcze	146	190	44	130
Nakłady materiałowo-pieniężne	3098	3963	865	128
Nakład pracy dni	23,3	20,8	—2,5	89
Opłata pracy	1312	1260	—52	96
Nakłady brutto	4410	5223	813	118
Słoma	836	833	—3	100
Nakłady netto	3574	4390	816	123
Plon q/ha	16,9	18,5	1,6	109
Nakład globalny				
dni/q	1,38	1,12	—0,26	81
zł/q	133,8	169,4	35,6	127
Nakład finalny				
dni/q	1,70	1,31	—0,39	77
zł/q	115,7	158,0	42,3	137
Koszt własny produkcji	211,5	237,3	25,8	112
Świadczenia	23,7	21,9	—1,8	92
Koszt własny gospodarstwa	235,2	259,2	24,0	110

W porównaniu z efektywnością przyrostu nakładów pieniężnych nieco korzystniej przedstawia się efektywność przyrostu nakładów całkowitych. Po uwzględnieniu podwyżki cen, efektywność ta wzrasta w wersji I do 147 lub 166, w wersji II do 135 lub 155. Wyższa efektywność przyrostu nakładów całkowitych w stosunku do pieniężnych wynika tu z obniżki nakładów pracy o 3 dni na 1 ha, czyli o 174 zł.

Wskaźnik efektywności przyrostu nakładów całkowitych przytaczamy tu tylko w celu porównania ze wskaźnikiem efektywności nakładów pieniężnych. Wskaźnik ten wyraża efektywność gospodarowania raczej z technicznego punktu widzenia, nie może jednak służyć za kryterium oceny wyników gospodarowania ani z punktu widzenia rolnika indywidualnego, ani nawet ze społecznego punktu widzenia, zwłaszcza w warunkach braku odpływu siły roboczej z rolnictwa i niemożliwości pro-

Tabela II. 9

Nakłady na 1 ha i koszty jednostkowe jęczmienia

Wyszczególnienie	1963/1965	1970	Różnica	Wskaźnik
				1970 1963/1965
Nawozy mineralne	260	759	499	292
Obornik	1364	1462	98	107
Środki chemiczne	41	65	24	159
Nasiona kupne	257	446	189	174
„ własne	239	177	-62	74
Utrzymanie maszyn	220	237	17	108
„ budynków	176	253	77	144
„ melioracji	55	66	11	120
Snurek	8	9	1	113
Siła pociągowa	294	272	-22	93
Usługi maszynowe	110	308	198	280
Ubezpieczenie	34	47	13	138
Nakłady ogólnogospodarcze	159	195	36	123
Nakłady materiałowo-pieniężne	3217	4296	1079	134
Nakłady pracy dni	24,8	21,2	-3,6	85
Opłata pracy	1397	1285	-112	92
Nakłady brutto	4614	5581	967	121
Słoma	718	791	73	110
Nakłady netto	3896	4790	894	123
Plon q/ha	19,2	22,6	3,4	118
Nakład globalny				
dni/q	1,32	0,94	-0,38	71
zł/q	128,5	155,0	26,5	121
Nakład finalny				
dni/q	1,52	1,04	-0,48	68
zł/q	117,3	149,0	36,5	127
Koszt własny produkcji	202,9	212,0	9,1	104
Świadczenia	31,9	32,8	0,9	103
Koszt własny gospodarstwa	234,8	244,8	10,0	104

dukcyjnego wykorzystania zwolnionych nakładów pracy żywej. Dlatego właśnie przy obliczaniu kosztów jednostkowych dla roku 1970 przyjęliśmy globalny poziom umownej opłaty pracy taki sam jak w roku 1965.

Przy niezmiennych zasobach siły roboczej zastąpienie części pracy rolnika, która w inny sposób nie może być wykorzystana, przez pracę uprzedmiotowioną, oznacza konieczność zrezygnowania z dochodu, jaki dotychczas ta praca przynosiła. Rolnik będzie prawdopodobnie skłonny zmniejszyć nakłady własnej pracy i zastąpić je przez pracę uprzedmiotowioną, jeśli uzyska w jakiejś formie rekompensatę za utracony dochód. Częściowa rekompensata wynikająca z dochodu uzyskanego ze zmniejszenia obsady koni, o której poprzednio pisaliśmy, nie rozwiązuje oczywiście problemu, zwłaszcza że zmniejszenie liczby koni nastąpi tylko w niewielkiej części gospodarstw indywidualnych.

Niska efektywność przyrostu nakładów pieniężnych wynikająca z założeń planu na koniec bieżącej pięcioletki, wymagać będzie takich

Nakłady na 1 ha i koszty jednostkowe owsa

Tabela II. 10

Wyszczególnienie	1963/1965	1970	Różnica	Wskaźnik
				1970 1963/1965
Nawozy mineralne	218	543	325	249
Obornik	1364	1462	98	107
Środki chemiczne	27	65	38	241
Nasiona kupne	66	141	75	214
„ własne	396	356	-40	90
Utrzymanie maszyn	196	215	19	110
„ budynków	151	215	64	142
„ melioracji	55	66	11	120
Sznurek	7	8	1	114
Siła pociągowa	221	224	3	101
Usługi maszynowe	101	289	188	286
Ubezpieczenie	34	47	13	138
Nakłady ogólnogospodarcze	137	179	42	131
Nakłady materiałowo-pieniężne	2973	3810	837	128
Nakłady pracy dni	21,9	19,6	-2,3	89
Opłata pracy	1234	1188	-46	96
Nakłady brutto	4207	4998	791	119
Słoma	618	672	54	109
Nakłady netto	3589	4326	737	121
Plon q/ha	16,5	19,2	2,7	116
Nakład globalny				
dni/q	1,33	1,02	-0,31	77
zł/q	142,6	163,5	20,9	115
Nakład finalny				
dni/q	1,64	1,18	-0,46	72
zł/q	125,1	153,8	28,7	123
Koszt własny produkcji	217,5	225,3	7,8	104
Świadczenia	20,1	20,3	0,2	101
Koszt własny gospodarstwa	237,6	245,6	8,0	103

zmian w cenach środków produkcji lub w cenach produktów rolnych, które by zapewniały wydatną poprawę opłacalności zastosowania dodatkowych nakładów, a tym samym i akceptację ich zwiększenia przez rolników indywidualnych. Do próby analizy tych zagadnień powrócimy następnie po omówieniu zmian, jakie nastąpią w roku 1970 w kosztach jednostkowych i dochodowości produkcji rolniczej.

2. KOSZTY JEDNOSTKOWE, OPLACALNOŚCI I DOCHODOWOŚCI POSZCZEGÓLNYCH PRODUKTÓW ROLNYCH W LATACH 1963—1965 I W ROKU 1970

Koszty jednostkowe, dochodowość i opłacalność poszczególnych produktów rolnych w 1970 r. porównywać będziemy z przeciętnymi danymi z ostatnich trzech lat ubiegłej pięcioletki (1963—1965). Porównanie bowiem z rokiem 1965 nie dałoby właściwego obrazu tendencji zmian tych

Tabela II. 11

Nakłady na 1 ha i koszty jednostkowe ziemniaków

Wyszczególnienie	1963/1965	1970	Różnica	Wskaźnik
				1970 1963/1965
Nawozy mineralne	228	636	408	279
Obornik	1364	1462	98	107
Środki chemiczne	101	208	107	206
Sadzeniaki kupne	320	956	636	299
„ własne	1054	890	—164	84
Utrzymanie maszyn	224	245	21	109
„ melioracji	55	66	11	120
Siła pociągowa	863	834	—29	97
Usługi maszynowe	42	138	96	329
Ubezpieczenie	34	47	13	138
Nakłady ogólnogospodarcze	467	589	122	126
Nakłady materiałowo-pieniężne	4752	6071	1319	128
Nakłady pracy dni	71,4	64,3	—7,1	90
Opłata pracy	4022	3897	—125	97
Razem nakłady	8774	9968	1194	114
Plon q/ha	161	175	14	109
Nakład globalny				
dni/q	0,44	0,37	—0,07	84
zł/q	29,7	34,6	4,9	116
Nakład finalny				
dni/q	0,55	0,43	—0,12	78
zł/q	23,5	30,9	7,4	131
Koszt własny produkcji	54,5	57,0	2,5	105
Świadczenia	11,6	10,0	—1,6	86
Koszt własny gospodarstwa	66,1	67,0	0,9	101

wskaźników ze względu na wyjątkowo wysokie plony zbóż i roślin pastewnych (objętościowych) i stosunkowo niskie plony okopowych. Ponieważ w drugiej połowie 1965 r. nastąpiła podwyżka cen zbóż, to w celu określenia różnicy w dochodowości i opłacalności produkcji zbóż w obecnej pięcioletce w porównaniu z ubiegłą, przyjmujemy do rachunku ceny zbóż z roku 1964.

W tabelach II.7—II.15 przedstawiamy szczegółowe dane o nakładach na 1 ha lub 1 sztukę inwentarza oraz nakładach i kosztach jednostkowych tylko dla podstawowych produktów rolnych, a mianowicie: zbóż, ziemniaków, buraków cukrowych, bydła, trzody i drobiu. Natomiast dla roślin pastewnych i strączkowych (tabele II.16 i II.17) podajemy ogólną sumę nakładów na 1 ha oraz jednostkowe nakłady finalne i koszty własne 1 q. We wszystkich tych tabelach zawarte są przeciętne dane z lat 1963—1965, dane dla roku 1970, różnice między nimi oraz wskaźnik obrazujący stosunek odpowiednich danych z roku 1970 do 1963—1965.

Nie będziemy tu szczegółowo analizować materiału zawartego w wymienionych tabelach, lecz ograniczymy się tylko do określenia ogólnych tendencji zmian w nakładach i kosztach jednostkowych.

Tabela II. 12

Nakłady na 1 ha i koszty jednostkowe buraków cukrowych

Wyszczególnienie	1963/1965	1970	Różnica	Wskaźnik 1970 1963/1965
Nawozy mineralne	1482	2358	876	159
Obornik	1364	1462	98	107
Środki chemiczne	92	181	89	197
Nasiona	150	150	0	100
Utrzymanie maszyn	263	287	24	109
„ melioracji	55	66	11	120
Siła pociągowa	1292	1219	-73	94
Usługi maszynowe	43	138	95	321
Ubezpieczenie	34	47	4	138
Nakłady ogólnogospodarcze	637	791	154	124
Nakłady materiałowo-pieniężne	5412	6699	1287	124
Nakłady pracy dni	97,2	86,4	-10,8	89
Oплата pracy	5475	5236	-239	96
Nakłady brutto	10887	11935	1048	110
Liście	2252	2398	146	106
Nakłady netto	8635	9537	902	110
Plon q/ha	282	300	18	106
Nakład globalny				
dni/q	0,34	0,29	-0,05	85
zł/q	11,4	14,2	2,8	125
Nakład finalny				
dni/q	0,38	0,31	-0,07	82
zł/q	9,2	13,0	3,8	141
Koszt własny produkcji	30,6	31,8	1,2	104
Świadczenia	9,2	7,9	-1,3	86
Koszt własny gospodarstwa	39,8	39,7	-0,1	100

We wszystkich produktach zarówno roślinnych jak i zwierzęcych zmniejszają się nakłady pracy na 1 ha lub na 1 sztukę. Zmniejszenie tych nakładów jest większe niż to wynika z danych przedstawionych w tabeli II.2, gdyż w roku 1964 i 1965 nastąpiła również obniżka nakładów pracy w stosunku do roku 1963. Drugą pozycją nakładów, która ulega obniżeniu, są nakłady na siłę pociągową (w produkcji roślinnej). Obniżenie tych nakładów wynika oczywiście ze zmniejszenia pogłowia koni i wzrostu nakładów na usługi mechanizacyjne.

Nakłady materiałowo-pieniężne na 1 ha uprawy poszczególnych roślin wzrastają od około 20 do około 40%, оплата pracy obniża się od 3 do 8%, ogółem zaś nakłady brutto wzrastają od 13 do około 20%.

Zmiany w kosztach jednostkowych zależą nie tylko od stopnia wzrostu nakładów, lecz również i plonów. Koszty własne zielonek ulegają obniżce o 20% (poważny wzrost plonów) i koniczyny o 3%, koszty produkcji pszenicy i strączkowych pozostają na tym samym poziomie, koszty jęczmienia, owsa, ziemniaków i buraków cukrowych wzrastają od 4 do 5%, koszty siana łąkowego wzrastają o 7%, zaś żyta aż o 12%. Wzrost kosztu żyta wynika tu ze stosunkowo najmniejszego przyrostu

Tabela II. 13

**Nakłady na bydło w przeliczeniu na 1 krowę i koszty jednostkowe produkcji
mleka i żywca wołowego**

Wyszczególnienie	1963/1965	1970	Różnica	Wskaźnik
				1970 1963/1965
Treściwe	579	852	273	147
Okopowe	1298	1385	87	107
Siano	878	1078	200	123
Zielonki	394	587	193	149
Pastwisko	162	262	100	163
Mleko	449	517	68	115
Inne pasze	131	185	54	141
Razem pasze	3891	4866	975	125
Słoma	697	720	23	103
Utrzymanie budynków	470	529	59	113
Zakup młodzięży	27	45	18	167
Weterynaria	43	53	10	123
Siła pociągowa	171	208	37	122
Przemiał pasz treściwych	16	18	2	113
Ubezpieczenie	105	151	46	144
Nakłady ogólnogospodarcze	279	347	68	124
Nakłady materiałowo-pieniężne	5699	6937	1238	122
Nakłady pracy dni	63,0	60,9	-2,1	97
Oплата pracy	3548	3691	143	104
Nakłady brutto	9247	10628	1381	115
Obornik	2382	2646	264	111
Nakłady netto	6865	7982	1117	116
Produkcja: żywca kg	137,9	158,4	20,5	115
mleka l	2045	2290	245	112
Mleko (100 l)				
Nakład globalny dni	2,30	2,12	-0,18	92
zł	121,4	131,1	9,7	108
Nakład finalny dni	3,55	2,93	-0,62	83
zł	51,0	81,4	30,4	160
Koszt własny produkcji	2,51	2,59	0,08	103
Świadczenia	0,31	0,27	-0,04	87
Koszt własny gospodarstwa	2,82	2,86	0,04	101
Koszt alternatywny	2,81	2,89	0,08	103
Żywiec				
Nakład globalny				
dni/kg	0,115	0,106	-0,009	92
zł/kg	6,07	6,53	0,46	108
Nakład finalny				
dni/kg	0,178	0,147	-0,031	83
zł/kg	2,52	4,07	1,55	162
Koszt własny produkcji	12,55	12,95	0,40	103
Świadczenia	1,76	1,60	-0,16	91
Koszt własny gospodarstwa	14,31	14,55	0,24	102
Koszt alternatywny	14,22	14,30	0,08	101

Tabela II. 14

Nakłady na 100 kg i koszty jednostkowe żywca wieprzowego

Wyszczególnienie	1963/1965	1970	Różnica	Wskaźnik
				1970 1963/1965
Treściwe	498	546	48	110
Okopowe	522	510	—12	98
Zielonki	13	17	4	131
Mleko	116	112	—4	97
Inne pasze	23	32	9	139
Razem pasze	1172	1217	45	104
Słoma	65	65	0	100
Utrzymanie budynków	56	58	2	104
Opał	76	93	17	122
Zakup materiału hodowlanego	12	18	6	150
Weterynaria	15	17	2	113
Siła pociągowa	28	33	5	118
Przemiał pasz treściwych	14	13	—1	93
Ubezpieczenie	6	8	2	133
Nakłady ogólnogospodarcze	49	53	4	108
Nakłady materiałowo-pieniężne	1493	1575	82	105
Nakłady pracy dni	11,1	10,0	—1,1	90
Opłata pracy	626	606	—20	97
Nakłady brutto	2119	2181	62	103
Obornik	200	200	0	100
Nakłady netto	1919	1981	62	103
Nakład globalny				
dni/kg	0,111	0,100	—0,011	90
zł/kg	12,93	13,75	0,82	106
Nakład finalny				
dni/kg	0,198	0,163	—0,035	82
zł/kg	8,02	9,93	1,91	124
Koszt własny produkcji	19,19	19,81	0,62	103
Świadczenia	2,05	1,72	—0,33	84
Koszt własny gospodarstwa	21,24	21,53	0,29	101
Koszt alternatywny	23,03	23,76	0,73	103

plonów. Podczas gdy plony pszenicy, jęczmienia i owsa wzrastają o 16—18%, to żyta zaledwie o 9%.

W produkcji zwierzęcej poważniejszy wzrost nakładów na 1 sztukę ma miejsce tylko w przypadku bydła (o 20%). Wzrost ten spowodowany jest głównie przez wzrost pasz będący wynikiem zarówno zwiększenia mleczności krów, jak i produkcji żywca w przeliczeniu na 1 krowę. Ogółem koszty własne produkcji zwierzęcej ulegają tylko nieznacznej podwyżce, a mianowicie koszty produkcji mleka, żywca wołowego i wieprzowego o 3%, żywca drobiowego i jaj o niecałe 4%.

Ze względu na niewielki wzrost świadczeń gospodarstw w przeliczeniu na 1 ha (świadczenia te w roku 1970 przyjęto na poziomie 1965 r.),

Tabela II. 15

Nakłady na 10 sztuk drobiu i koszty jednostkowe produkcji jaj i żywca drobiowego

Wyszczególnienie	1963/1965	1970	Różnica	Wskaźnik
				1970 1963/1965
Treściwe	545	611	66	112
Okopowe	162	177	15	109
Siano	10	13	3	130
Zielonki	11	12	1	109
Mleko	48	46	-2	96
Inne pasze	14	11	-3	79
Razem pasze	790	870	80	110
Słoma	10	11	1	110
Utrzymanie budynków	41	42	1	102
Opał	23	31	8	135
Zakup młodzieży	32	46	14	144
Weterynaria	10	13	3	130
Siła pociągowa	3	3	0	100
Przemiał pasz treściwych	15	15	0	100
Nakłady ogólnogospodarcze	32	39	7	122
Nakłady materiałowo-pieniężne	956	1070	114	112
Nakłady pracy dni	7,7	6,8	-0,9	88
Opłata pracy	434	412	-22	95
Nakłady brutto	1390	1482	92	107
Obornik	60	60	0	100
Pierze	31	33	2	106
Nakłady netto	1299	1389	90	106
Proukcja: żywca kg	14,7	16,5	1,8	112
jaj szt.	668,5	666,2	-2,3	100
J a j a				
Nakład globalny				
dni/100 szt.	0,86	0,73	-0,13	85
zł/100 szt.	94,6	103,9	9,3	110
Nakład finalny				
dni/100 szt.	1,43	1,12	-0,31	78
zł/100 szt.	62,4	80,6	18,2	129
Koszt własny produkcji	1,43	1,48	0,05	104
Świadczenia	0,16	0,10	-0,06	63
Koszt własny gospodarstwa	1,59	1,58	-0,01	100
Koszt alternatywny	1,77	1,83	0,06	103
Ż y w i e c				
Nakład globalny				85
dni/kg	0,140	0,119	-0,021	110
zł/kg	15,49	17,06	1,57	
Nakład finalny				
dni/kg	0,232	0,183	-0,049	79
zł/kg	10,31	13,18	2,87	128
Koszt własny produkcji	23,38	24,27	0,89	104
Świadczenia	2,58	1,94	-0,64	75
Koszt własny gospodarstwa	25,96	26,21	0,25	101
Koszt alternatywny	28,89	30,20	1,31	105

Tabela II. 16

Nakłady na 1 ha i koszty jednostkowe siana i zielonek

Wyszczególnienie	1963/1965	1970	Różnica	Wskaźnik 1970 1963/1970
Siano łąkowe				
Nakłady materiałowo-pieniężne zł/ha	1205	1715	510	142
Nakłady pracy dni/ha	16,1	14,4	—1,7	89
Oplata pracy zł/ha	907	873	—34	96
Razem nakłady zł/ha	2112	2588	476	123
Plon q/ha	36,7	42,0	5,3	114
Nakład finalny				
dni/q	0,49	0,37	—0,12	76
zł/q	29,9	39,2	9,3	131
Koszt własny produkcji zł/q	57,5	61,6	4,1	107
Siano koniczynny				
Nakłady materiałowo-pieniężne zł/ha	2803	3357	554	120
Nakłady pracy dni/ha	15,7	14,0	—1,7	89
Oplata pracy zł/ha	884	848	—36	96
Razem nakłady brutto zł/ha	3687	4205	518	114
Razem nakłady netto zł/ha	2931	3290	359	112
Plon q/ha	58,1	67,5	9,4	116
Nakład finalny				
dni/q	0,35	0,25	—0,10	71
zł/q	30,7	33,5	2,8	109
Koszt własny produkcji zł/q	50,4	48,7	—1,7	97
Zielonki				
Nakłady materiałowo-pieniężne zł/ha	2457	2899	442	118
Nakłady pracy dni/ha	11,2	9,6	—1,6	86
Oplata pracy zł/ha	631	582	—49	92
Razem nakłady brutto zł/ha	3088	3481	393	113
Razem nakłady netto zł/ha	2588	2881	293	111
Plon q/ha	180,4	250,0	69,6	139
Nakład finalny				
dni/q	0,10	0,06	—0,04	60
zł/q	8,7	7,9	—0,8	91
Koszt własny produkcji zł/q	14,3	11,5	—2,8	80

obciążenie nimi jednostki produkcji ulega bądź zmniejszeniu, bądź pozostaje na prawie niezmiennym poziomie. Dlatego też wskaźnik wzrostu kosztów własnych gospodarstwa poszczególnych produktów jest niższy niż kosztów własnych produkcji.

Przy niewiele zmienionym ogólnym poziomie kosztów jednostkowych bardzo jednak poważnie wzrastają nakłady materiałowo-pieniężne i równocześnie obniżają się nakłady pracy żywej. Z wyjątkiem koniczyny

Tabela II. 17

Nakłady na 1 ha i koszty jednostkowe strączkowych i okopowych pastewnych

Wyszczególnienie	1963/1965	1970	Różnica	Wskaźnik
				1970 1963/1965
Strączkowe jadalne				
Nakłady materiałowo-pieniężne zł/ha	5058	1650	1092	122
Nakłady pracy dni/ha	40,1	36,6	—3,5	91
Oplata pracy zł/ha	2257	2218	—39	98
Razem nakłady brutto zł/ha	7315	8368	1053	114
Razem nakłady netto zł/ha	6815	7768	953	114
Plon q/ha	11,9	13,6	1,7	114
Nakład finalny				
dni/q	3,99	2,57	—1,42	65
zł/q	345,4	414,5	51,2	120
Koszt własny produkcji zł/q	570,0	571,1	1,1	100
Strączkowe pastewne				
Nakłady materiałowo-pieniężne zł/ha	3002	3965	963	132
Nakłady pracy dni/ha	33,0	29,8	—3,2	90
Oplata pracy zł/ha	1859	1806	—53	97
Razem nakłady brutto zł/ha	4861	5771	910	119
Razem nakłady netto zł/ha	4361	5171	810	119
Plon q/ha	11,6	13,9	2,3	120
Nakład finalny				
dni/q	3,43	2,36	—1,07	69
zł/q	182,6	229,0	46,4	125
Koszt własny produkcji zł/q	376,0	372,0	—4,0	99
Okopowe pastewne				
Nakłady materiałowo-pieniężne zł/ha	4137	5585	1448	135
Nakłady pracy dni/ha	80,1	71,1	—9,0	89
Oplata pracy zł/ha	4512	4309	—203	96
Razem nakłady brutto zł/ha	8649	9894	+1245	114
Razem nakłady netto zł/ha	7587	8601	+1014	113
Plon q/ha	268	322	54	120
Nakład finalny				
dni/q	0,33	0,24	—0,09	73
zł/q	9,7	12,2	2,5	126
Koszt własny produkcji zł/q	28,3	26,7	—1,6	94

nakłady materiałowo-pieniężne na jednostkę produktu wzrastają od 20 do 40%, a w przypadku bydła aż o 56%. Wzrost nakładów materiałowo-pieniężnych oznacza oczywiście — przy niezmienionej cenie — obniżenie dochodu globalnego uzyskiwanego z jednostki produkcji (zagadnienie to ilustrują zamieszczone dalej tabele II.20—II.25).

Jak już zaznaczaliśmy, koszty jednostkowe obliczone zostały dla podstawowego wariantu planu, opartego na dolnej granicy przyrostu pło-

Tabela II. 18

Nakłady i koszty jednostkowe zbóż w 1970 r. przy dwóch wariantach poziomu plonów

Wyszczególnienie	1963/9165	1970		Wskaźniki		
		wariant I	wariant II	war- iant I	war- iant II	war- iant I
				1963/ 1965	1963/ 1965	II
Pszenica						
Plon q/ha	19,6	22,8	24,0	116	122	105
Nakład finalny						
dni/q	1,70	1,15	1,08	68	64	94
zł/q	132,7	159,5	147,8	120	111	92
Koszt własny produkcji zł/q	228,5	229,2	213,3	100	94	93
Zyto						
Plon q/ha	16,9	18,5	19,5	109	115	105
Nakład finalny						
dni/q	1,70	1,31	1,23	77	72	94
zł/q	115,7	158,0	145,5	137	126	92
Koszt własny produkcji zł/q	211,5	237,3	219,9	112	105	93
Jęczmień						
Plon q/ha	19,2	22,6	23,7	118	123	105
Nakład finalny						
dni/q	1,52	1,04	0,98	68	64	94
zł/q	117,3	149,0	139,2	127	119	93
Koszt własny produkcji zł/q	202,9	212,0	198,5	104	98	93
Owies						
Plon q/ha	16,5	19,2	20,3	116	123	106
Nakład finalny						
dni/q	1,64	1,18	1,10	72	67	93
zł/q	125,1	153,8	141,9	123	113	92
Koszt własny produkcji zł/q	217,5	225,3	208,5	104	96	92

nów zbóż (przeciętnie 19,9 q/ha). W drugim wariantcie przyjmuje się możliwość osiągnięcia plonów zbóż w wysokości 21 q/ha. Dlatego też w tabeli II.18 przedstawiamy dodatkową kalkulację kosztów jednostkowych poszczególnych zbóż również w wariantcie II. Kalkulacja ta nie jest oparta o pełny bilans nakładów, jak w wariantcie I, lecz polega na obliczeniu obniżki kosztów utrzymania siły pociągowej i nasion własnych oraz wzrostu wartości produkcji ubocznej. Jak wynika z tabeli, przy wzroście plonów o 5% (owsa o 6%) koszty jednostkowe obniżają się o 7% (owsa o 8%). Koszty te, z wyjątkiem żyta, obniżają się również w stosunku do przeciętnego poziomu kosztów z lat 1963—1965. Koszty produkcji żyta pozostają nadal wyższe (o 5%) w wyniku stosunkowo

Tabela II. 19

**Nakłady i koszty jednostkowe produkcji zwierzęcej w 1970 r.
przy dwóch wariantach planu**

Wyszczególnienie	1963/1965	1970		Wskaźniki		
		wariant I	wariant II	war- iant I	war- iant II	war- iant I
				1963/ 1965	1963/ 1965	II
Mleko						
Nakład finalny						
dni/100 l	3,55	2,93	2,88	83	81	98
zł/100 l	51,0	81,4	81,5	160	160	100
Koszt własny produkcji zł/l	2,51	2,59	2,56	103	102	99
Żywiec wołowy						
Nakład finalny						
dni/kg	0,178	0,147	0,144	83	81	98
zł/kg	2,52	4,04	4,07	160	162	101
Koszt własny produkcji zł/kg	12,55	12,95	12,80	103	102	99
Żywiec wieprzowy						
Nakład finalny						
dni/kg	0,198	0,163	0,156	82	79	96
zł/kg	8,02	9,93	9,80	124	122	99
Koszt własny produkcji zł/kg	19,19	19,81	19,25	103	100	97
Jaja						
Nakład finalny						
dni/100 szt.	1,43	1,12	1,11	78	78	99
zł/100 szt.	62,4	80,6	78,7	129	126	98
Koszt własny produkcji zł/szt.	1,43	1,48	1,46	104	102	98
Żywiec drobiowy						
Nakład finalny						
dni/kg	0,232	0,183	0,181	79	78	99
zł/kg	10,31	13,18	12,85	128	125	97
Koszt własny produkcji zł/kg	23,38	24,27	23,80	104	102	98

najmniejszego przyrostu plonów (plony żyta wzrastają o 15⁰%, pozostałych zbóż o 22—23⁰/o).

Obniżka kosztów produkcji zbóż wpływa także na zmianę kosztów produkcji zwierzęcej, bowiem pasze treściwe wyprodukowane w gospodarstwie liczone są według kosztów własnych. Poza tym w II wariantcie planu przewiduje się również wzrost produkcji mleka, żywca wołowego i wieprzowego. Dlatego też dodatkową kalkulację kosztów przeprowadziliśmy również dla produkcji zwierzęcej. Z danych zawartych w tabeli II.19 wynika, że wzrost plonów zbóż spowoduje obniżkę kosztów

produkcji zwierzęcej w stosunku do wariantu I od 1 do 3%. Największa obniżka kosztów następuje w żywcu wieprzowym, zarówno ze względu na stosunkowo duży udział zbóż w spasanu, jak również zwiększenie rozmiarów produkcji żywca, następnie jaj i żywca drobiowego (o 2%) — również ze względu na duże spasanie zbóż, najniższą zaś obniżkę koszt-

Tabela II. 20

**Nakłady na 1 ha i 1 q, koszty jednostkowe, dochodowość i opłacalność
produkcji towarowej**

Wyszczególnienie	1963/1965	1970	Różnica	Wskaźnik
				1970
1963/1965				
Pszenica				
Nakłady materiałowo-pieniężne zł/ha	3794	4736	942	125
Nakłady pracy dni/ha	27,7	23,1	—4,6	83
Oplata pracy zł/ha	1560	1402	—158	90
Razem nakłady brutto zł/ha	5354	6138	784	115
Razem nakłady netto zł/ha	4479	5226	747	117
Plon q/ha	19,6	22,8	3,2	116
Nakład finalny				
dni/q	1,70	1,15	—0,55	68
zł/q	133	160	27	120
Koszty własne produkcji zł/q	229	229	0	100
Cena skupu państwowego zł/q	345	395	50	114
Dochód globalny zł/q	212	235	23	111
Dochód czysty zł/q	116	166	50	143
Dochód globalny zł/dzień	125	203	78	162
Dochód globalny zł/ha	4161	5369	1208	129
Dochód czysty zł/ha	2283	3780	1497	166
Wskaźnik opłacalności %	151	172	21	114
Żyto				
Nakłady materiałowo-pieniężne zł/ha	3098	3963	865	128
Nakłady pracy dni/ha	23,3	20,8	—2,5	89
Oplata pracy zł/ha	1312	1260	—52	96
Razem nakłady brutto zł/ha	4410	5223	813	118
Razem nakłady netto zł/ha	3574	4390	816	123
Plon q/ha	16,9	18,5	1,6	109
Nakład finalny				
dni/q	1,70	1,31	—0,39	77
zł/q	116	158	42	136
Koszty własne produkcji zł/q	212	237	25	112
Cena skupu państwowego zł/q	232	295	63	127
Dochód globalny zł/q	116	137	21	118
Dochód czysty zł/q	20	58	38	290
Dochód globalny zł/dzień	68	105	37	154
Dochód globalny zł/ha	1960	2535	575	129
Dochód czysty zł/ha	338	1073	735	317
Wskaźnik opłacalności %	109	124	15	114

tów (o 10%) wykazuje mleko i żywiec wołowy. W tym ostatnim przypadku nastąpiło jednak zwiększenie nakładów materiałowo-pieniężnych na jednostkę produkcji (przy obniżce nakładów pracy) ze względu na wzrost zużycia słomy, która — w przeciwieństwie do ziarna zbóż — liczona jest w jednym, pieniężnym mierniku.

Tabela II. 21

Nakłady na 1 ha i 1 q, koszty jednostkowe, dochodowość i opłacalność produkcji towarowej

Wyszczególnienie	1963/1965	1970	Różnica	Wskaźnik
				1970 1963/1965
Jęczmień				
Nakłady materiałowo-pieniężne zł/ha	3217	4296	1097	134
Nakłady pracy dni/ha	24,8	21,2	— 3,6	85
Oplata pracy zł/ha	1397	1285	—112	92
Razem nakłady brutto zł/ha	4614	5581	967	121
Razem nakłady netto zł/ha	3896	4790	894	123
Plon q/ha	19,2	22,6	3,4	118
Nakład finalny				
dni/q	1,52	1,04	— 0,48	68
zł/q	117	149	32	127
Koszty własne produkcji zł/q	203	212	9	104
Cena skupu państwowego zł/q	324	380	56	117
Dochód globalny zł/q	207	231	24	112
Dochód czysty zł/q	121	168	47	139
Dochód globalny zł/dzień	136	222	86	163
Dochód globalny zł/ha	3974	5221	1247	131
Dochód czysty zł/ha	2323	3797	1474	163
Wskaźnik opłacalności %	160	179	19	112
Owies				
Nakłady materiałowo-pieniężne zł/ha	2973	3810	837	128
Nakłady pracy dni/ha	21,9	19,6	— 2,3	89
Oplata pracy zł/ha	1234	1188	— 4,6	96
Razem nakłady brutto zł/ha	4207	4498	291	107
Razem nakłady netto zł/ha	3589	4326	737	121
Plon q/ha	16,5	19,2	2,7	116
Nakład finalny				
dni/q	1,64	1,18	— 0,46	72
zł/q	125	154	29	123
Koszty własne produkcji zł/q	218	225	7	103
Cena skupu państwowego zł/q	229	290	61	127
Dochód globalny zł/q	104	136	32	131
Dochód czysty zł/q	11	65	54	—
Dochód globalny zł/dzień	63	115	52	183
Dochód globalny zł/ha	1716	2611	895	152
Dochód czysty zł/ha	182	1248	1066	—
Wskaźnik opłacalności %	105	129	24	123

Obecnie rozpatrzymy zmiany, jakie zachodzą w dochodowości i opłacalności produkcji w roku 1970 (wariant I) w stosunku do lat 1963—1965. W pierwszej grupie tabel analitycznych (II.20—II.25) rozpatrujemy oddzielnie najważniejsze produkty towarowe, przytaczając dane o nakładach, kosztach jednostkowych, cenach i opłacalności produkcji, w drugiej zaś grupie tabel syntetycznych (II.26—II.28) ograniczamy się tylko do

Tabela II. 22

**Nakłady na 1 ha i 1 q, koszty jednostkowe, dochodowość i opłacalność
produkcji towarowej**

Wyszczególnienie	1963/1965	1970	Różnica	Wskaźnik
				1970 1963/1965
Buraki cukrowe				
Nakłady materiałowo-pieniężne zł/ha	5412	6699	1287	124
Nakłady pracy dni/ha	97,2	86,4	—10,8	89
Opłata pracy zł/ha	5475	5236	—239	96
Razem nakłady brutto zł/ha	10887	11935	1048	110
Razem nakłady netto zł/ha	8635	9537	902	110
Plon q/ha	282	300	18	106
Nakład finalny:				
dni/q	0,38	0,31	—0,07	82
zł/q	9,2	13,0	3,8	141
Koszty własne produkcji zł/q	30,6	31,8	1,2	104
Cena skupu państwowego zł/q	66,4	66,4	0,0	100
Dochód globalny zł/q	57,4	53,4	—4,0	93
Dochód czysty zł/q	35,4	34,4	—1,0	97
Dochód globalny zł/dzień	151	172	21	114
Dochód globalny zł/ha	16187	16020	—167	99
Dochód czysty zł/ha	9983	10320	337	103
Wskaźnik opłacalności %	217	209	—8	96
Ziemniaki				
Nakłady materiałowo-pieniężne zł/ha	4752	6071	1319	128
Nakłady pracy dni/ha	71,4	64,3	—7,1	90
Opłata pracy zł/ha	4022	3897	—125	97
Razem nakłady zł/ha	8774	9968	1194	114
Plon q/ha	161	175	14	109
Nakład finalny:				
dni/q	0,55	0,43	—0,12	78
zł/q	23,5	30,9	7,4	131
Koszty własne produkcji zł/q	54,5	57,0	2,5	105
Cena skupu państwowego zł/q	96	101	5	105
Dochód globalny zł/q	73	70	—3	96
Dochód czysty zł/q	42	44	2	105
Dochód globalny zł/dzień	133	163	30	123
Dochód globalny zł/ha	11753	12250	497	104
Dochód czysty zł/ha	6762	7700	938	114
Wskaźnik opłacalności %	176	177	1	101

porównania dochodowości poszczególnych produktów, gałęzi i działów produkcji w obu rozpatrywanych okresach.

W tabelach II.20—II.25 dochodowość i opłacalność produkcji towarowej obliczona jest na podstawie cen skupu państwowego, przy czym dla zbóż w latach 1963—1965 przyjęto cenę z 1964 r., natomiast w roku 1970 — cenę ustaloną we wrześniu 1965 r. Do podstawowej ceny bu-raków cukrowych (60 zł/q) doliczono również wartość otrzymywanych przez rolników wysłodków oraz dopłaty za transport. W przeciwieństwie

Tabela II. 23

**Nakłady na 1 ha i 1 q, koszty jednostkowe, dochodowość i opłacalność
produkcji towarowej**

Wyszczególnienie	1963/1965	1970	Różnica	Wskaźnik
				1970 1963/1965
Oleiste				
Nakłady materiałowo-pieniężne zł/ha	3320	4584	1264	138
Nakłady pracy dni/ha	29,9	26,6	—3,3	89
Oplata pracy zł/ha	1684	1612	—72	96
Razem nakłady zł/ha	5004	6196	1192	124
Plon q/ha	13,6	15,5	1,9	114
Nakład finalny				
dni/q	2,55	1,85	—0,70	73
zł/q	224	288	64	128
Koszty własne produkcji zł/q	368	400	32	109
Cena skupu państwowego zł/q	810	810	0	100
Dochód globalny zł/q	586	522	—64	89
Dochód czysty zł/q	442	410	—32	93
Dochód globalny zł/dzień	230	282	52	123
Dochód globalny zł/ha	7966	8097	131	102
Dochód czysty zł/ha	6013	6360	347	106
Wskaźnik opłacalności %	220	203	—17	92
Len				
Nakłady materiałowo-pieniężne zł/ha	4251	5558	1307	131
Nakłady pracy dni/ha	43,8	39,3	—4,5	90
Oplata pracy zł/ha	2467	2382	—85	97
Razem nakłady zł/ha	6718	7940	1222	118
Plon q/ha	31,6	37,6	6,0	119
Nakład finalny				
dni/q	1,91	1,33	—0,58	70
zł/q	105	131	26	125
Koszty własne produkcji zł/q	213	211	—2	99
Cena skupu państwowego zł/q	325	325	0	100
Dochód globalny zł/q	220	194	—26	88
Dochód czysty zł/q	112	114	2	102
Dochód globalny zł/dzień	115	146	31	127
Dochód globalny zł/ha	6952	7309	357	105
Dochód czysty zł/ha	3552	4279	727	120
Wskaźnik opłacalności %	153	154	1	101

Tabela II. 24

Nakłady: koszty jednostkowe, dochodowość i opłacalność produkcji towarowej żywca wieprzowego, wołowego i mleka

Wyszczególnienie	1963/65	1970	Różnica	Wskaźnik 1970 1963/1965
Żywiec wieprzowy				
Produkcja żywca z 1 ha				
powierzchni paszowej w q	6,28	7,82	1,54	175
Nakłady pracy dni/kg	0,198	0,163	-0,035	82
Opłata pracy zł/kg	11,17	9,88	-1,29	88
Nakłady pieniężne netto zł 1 kg	8,02	9,93	1,91	124
Koszt własny produkcji zł/kg	19,19	19,81	0,62	103
Cena skupu państwowego zł/kg	20,60	20,82	0,22	101
Dochód globalny zł/kg	12,58	10,89	-1,69	87
Dochód czysty zł/kg	1,41	1,01	-0,40	72
Dochód globalny zł/dzień	63	67	4	106
Dochód globalny zł/ha	7900	8516	616	108
Dochód czysty zł/ha	885	790	95	89
Wskaźnik opłacalności %	107	105	-2	99
Żywiec wołowy				
Produkcja żywca z 1 ha				
powierzchni paszowej w q	4,45	6,51	2,06	146
Nakłady pracy dni/kg	0,178	0,147	-0,031	83
Opłata pracy zł/kg	10,03	8,88	-1,15	89
Nakłady pieniężne netto zł 1 kg	2,52	4,07	1,55	162
Koszt własny produkcji zł/kg	12,55	12,95	0,40	103
Cena skupu państwowego zł/kg	14,36	14,69	0,33	102
Dochód globalny zł/kg	11,84	10,62	-1,22	90
Dochód czysty zł/kg	1,81	1,74	-0,07	96
Dochód globalny zł/dzień	67	72	5	107
Dochód globalny zł/ha	5269	6914	1645	131
Dochód czysty zł/ha	805	1132	327	141
Wskaźnik opłacalności %	114	113	-1	99
Mleko				
Produkcja mleka z 1 ha				
powierzchni paszowej w ltr	2222	3353	1131	151
Nakłady pracy dni/100 l	3,60	2,93	-0,67	81
Opłata pracy zł/l	2,00	1,77	-0,23	89
Nakłady pieniężne netto zł/l	0,51	0,81	0,30	160
Koszt własny produkcji zł/l	2,51	2,59	0,08	103
Cena skupu państwowego zł/l	2,52	2,60	0,08	103
Dochód globalny zł/l	2,01	1,81	-0,20	90
Dochód czysty zł/l	0,01	0,01	0,00	100
Dochód globalny zł/dzień	56	62	6	111
Dochód globalny zł/ha	4466	5888	1422	132
Dochód czysty zł/ha	222	325	103	146
Wskaźnik opłacalności %	100	100	0	100

do tabel syntetycznych, w których wszystkie mierniki na jednostkę powierzchni przeliczone są na 1 ha obszaru całkowitego, tzn. obszaru efektywnego powiększonego o obszar reprodukcji wewnętrznej (nasiona, pasze dla koni, nawozy zielone), w tabelach dotyczących poszczególnych produktów mierniki te przeliczone są na 1 ha obszaru efektywnego, przy czym dla produktów roślinnych jest to 1 ha uprawy, dla zwierzęcej zaś 1 ha powierzchni paszowej głównej.

Przedstawione w tabelach analitycznych produkty roślinne możemy podzielić na dwie grupy w zależności od wielkości zmian w dochodzie globalnym na 1 q, na 1 dzień i na 1 ha. Do pierwszej grupy o poważnym wzroście rozpatrywanych mierników należą wszystkie cztery zboża, do drugiej zaś — o niewielkim wzroście lub nawet spadku niektórych mierników dochodowości — buraki cukrowe, ziemniaki, oleiste i len. O zróż-

Tabela II. 25

Nakłady na 1 ha i 1 q, koszty jednostkowe, dochodowość i opłacalność produkcji towarowej

Wyszczególnienie	1963/1965	1970	Różnica	Wskaźnik
				1970
1963/1965				
Jaja				
Nakłady pracy dni/100 szt.	1,43	1,12	—0,31	78
Oplata pracy zł/1 szt.	0,81	0,68	—0,13	84
Nakłady pieniężne zł/1 szt.	0,62	0,80	0,18	129
Koszt własny produkcji zł/1 szt.	1,43	1,48	0,05	103
Cena skupu państwowego zł/szt.	1,54	1,48	—0,06	96
Dochód globalny zł/szt.	0,92	0,68	—0,24	74
Dochód czysty zł/szt.	0,11	0,00	—0,11	—
Dochód globalny zł/dzień	64	61	—3	95
Wskaźnik opłacalności w %	108	100	—8	93
Żywiec drobiowy				
Nakłady pracy dni/kg	0,232	0,183	0,049	79
Oplata pracy zł/kg	13,07	11,09	—1,98	85
Nakłady pieniężne zł/kg	10,31	13,18	2,87	128
Koszt własny produkcji zł/kg	23,38	24,27	0,89	104
Cena skupu państwowego zł/kg	26,00	26,00	0,00	100
Dochód globalny zł/kg	15,69	12,82	—2,87	82
Dochód czysty zł/kg	2,62	1,73	—0,89	66
Dochód globalny zł/dzień	68	70	2	103
Wskaźnik opłacalności w %	111	107	—4	96
Razem drób				
Wartość produkcji z 1 ha powierzchni paszowej zł	10 853	13 349	2 496	123
Nakłady pieniężne zł/ha	4 354	7 075	2 721	162
Nakłady razem zł/ha	9 976	13 075	3 099	131
Dochód globalny zł/ha	6 499	6 274	—225	97
Dochód globalny zł/dzień	65	63	—2	97
Dochód czysty zł/ha	877	274	—603	31

nicowaniu mierników dochodowości zbóż i pozostałych produktów zdecydowała przede wszystkim poważna podwyżka cen zbóż.

Wskaźniki wzrostu dochodowości pszenicy, żyta i jęczmienia kształtują się mniej więcej na tym samym poziomie: dochód na 1 q wzrasta od 11 do 18%, na 1 ha od 29 do 31% i na 1 dzień od 54 do 62%. Wzrost dochodowości żyta jest taki sam jak pszenicy i jęczmienia, gdyż przy niższym wzroście plonów (pszenicy o 16, jęczmienia o 18, żyta o 9%) następuje większy wzrost ceny (żyta o 27, pszenicy o 14 i jęczmienia o 17%). Wskaźniki wzrostu dochodowości owsa są natomiast znacznie wyższe i wynoszą odpowiednio: 31, 52 i 83%. Na większy wzrost dochodowości owsa składa się nie tylko większy wzrost ceny (równy wzrostowi ceny żyta, tj. o 27%), lecz i plonów (równy wzrostowi plonów pszenicy i jęczmienia, tj. o 16%).

W pozostałych, rozpatrywanych tu produktach roślinnych, zaznacza się wyraźny spadek dochodu w przeliczeniu na jednostkę produkcji (oleiste o 12, len o 11, buraki cukrowe o 7 i ziemniaki o 4%), niewielkie zmiany w dochodzie z 1 ha (w burakach cukrowych spadek dochodu o 1%, w pozostałych produktach wzrost od 2 do 5%) i wzrost dochodu na 1 dzień pracy, znacznie jednak niższy niż w przypadku zbóż (buraki cukrowe o 14, ziemniaki i len o 23 i oleiste o 27%).

W produkcji zwierzęcej (tabele II.24 i II.25) zaznacza się w 1970 r. poważny wzrost produkcji trzody i drobiu w przeliczeniu na 1 ha powierzchni paszowej (o 25 i 23%). Wzrost produkcji mleka i żywca wołowego jest znacznie mniejszy i wynosi tylko 9%. Wzrost ten jest wynikiem zarówno wzrostu plonów, jak i zwiększenia udziału w spasaniu kupnych pasz treściwych, a tym samym zmniejszenia powierzchni zbóż, przeznaczanych na spasanie. Ilości spasanych pasz treściwych własnych i kupnych (w q) w latach 1963—1965 i w roku 1970 przedstawiają się w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych następująco:

	1963—1965	1970
Pasze treściwe ogółem	5,35	6,21
w tym: własne	4,70	4,44
kupne	0,65	1,77
28,5 12,2 0% w		

Udział pasz kupnych w %

Mniejszy wzrost produkcji mleka i żywca wołowego na 1 ha powierzchni paszowej w porównaniu z żywcem wieprzowym i drobiem wynika z dużego udziału w tej powierzchni użytków zielonych i pasz objętościowych. Plony tych pasz wzrastają w znacznie mniejszym stopniu niż plony zbóż i ziemniaków, które są podstawą produkcji żywca wieprzowego i drobiu.

W porównaniu z produktami roślinnymi zmiany w dochodowości produkcji zwierzęcej układają się niekorzystnie. Dochód globalny na jednostkę produkcji ulega poważnej obniżce: w produkcji mleka i żywca wołowego o 10%, żywca wieprzowego o 13%, żywca drobiowego o 18% i jaj o 26%. Dochód globalny z 1 ha powierzchni paszowej wzrasta tylko w żywcu wieprzowym (o 8%), w pozostałych produktach zmniejsza się od 2 do 4%. Dochód na 1 dzień pracy zmniejsza się o 5% w produkcji jaj, w produkcji żywca drobiowego wzrasta o 3%, żywca wieprzowego i wołowego o 6—7% i mleka o 11%.

O wielkości i kierunku zmian w dochodzie z produkcji zwierzęcej

w roku 1970 w stosunku do lat 1963—1965 decydują nie tylko zmiany w nakładach, tj. wzrost nakładów pieniężnych i spadek nakładów pracy w przeliczeniu na jednostkę produkcji, lecz również zmiany w cenach. Przyjęte przez nas dla roku 1970 ceny z 1965 r. nie odpowiadają cenom przeciętnym w latach 1963—1965, a mianowicie ceny żywca wieprzowego, wołowego i mleka są wyższe o 2—3%, ceny jaja natomiast niższe o 4%. Dlatego też wszystkie mierniki dochodowości produkcji jaj ulegają obniżeniu, nawet dochód globalny na 1 dzień pracy — co jest jedynym przypadkiem wśród wszystkich produktów rolnych.

W tabelach II.20—II.25 analizowaliśmy zmiany w dochodowości podstawowych produktów towarowych w oparciu o ceny skupu państwowego. Obecnie rozpatrzymy absolutną i relatywną dochodowość poszczególnych produktów, gałęzi i działów produkcji. Podstawą analizy będzie cała produkcja finalna, obejmująca — oprócz produkcji towarowej realizowanej według cen skupu państwowego — produkcję realizowaną na wolnym rynku, jak również produkcję przeznaczoną na samozaopatrzenie. Średnie ważone ceny produkcji finalnej będą więc nieco odbiegać od cen skupu państwowego. W celu zbilansowania dochodu globalnego w całym gospodarstwie, przeliczać go będziemy nie na 1 ha powierzchni efektywnej, lecz całkowitej.

Tabela II. 26

**Udział produktów finalnych w powierzchni użytków rolnych
i dochodzie globalnym brutto gospodarstwa**

Produkt	1963/1965			1970		
	udział w po- wierz- chni %	udział w do- chodzie %	wskaźnik dochód powierz- chnia	udział w po- wierz- chni %	udział w do- chodzie %	wskaźnik dochód powierz- chnia
Pszenica	6,4	4,4	70	9,0	7,1	79
Żyto	11,9	4,2	36	11,5	4,3	37
Jęczmień	1,8	1,0	56	3,4	2,3	68
Owies	0,6	0,2	33	0,7	0,2	29
Razem zboża	20,7	9,8	47	24,6	13,9	57
Ziemniaki	5,1	8,2	161	3,8	6,4	168
Buraki cukrowe	2,8	6,4	229	2,8	6,0	214
Oleiste	1,0	1,2	120	1,6	1,8	113
Len	0,7	0,7	100	0,7	0,7	100
Pozostałe prod. roślinne	7,0	14,7	210	6,3	15,7	249
Razem prod. roślinna	37,3	41,0	110	39,8	44,5	112
Bydło	35,9	30,5	85	35,8	29,3	82
Trzoda	16,5	18,7	113	15,5	18,5	119
Drób	8,6	8,3	97	7,2	6,3	88
Razem prod. zwierzęca	62,7	59,0	94	60,2	55,5	92
Ogółem produkcja	100,0	100,0	100	100,0	100,0	100

W tabeli II.26 przedstawiony jest udział poszczególnych produktów, gałęzi i działów produkcji w powierzchni użytków rolnych i w dochodzie globalnym gospodarstwa.

W podziale powierzchni gospodarstwa pomiędzy poszczególne produkty następują dosyć istotne zmiany, a mianowicie ulega zmniejszeniu powierzchnia przeznaczona na pasze dla inwentarza produkcyjnego (z 62,7 do 60,2%) i powierzchnia finalnej produkcji ziemniaków (z 5,1 do 3,8%), wzrasta zaś powierzchnia finalnej produkcji zbóż i roślin oleistych. Spośród powierzchni przeznaczonej na pasze dla inwentarza produkcyjnego, nie ulega zmianie powierzchnia pasz dla bydła, zmniejsza się natomiast powierzchnia pasz dla trzody i drobiu.

Wraz ze zmianą powierzchni zmienia się również udział poszczególnych produktów w dochodzie gospodarstwa. Najbardziej wzrasta udział zbóż w dochodzie — z około 10 do 14%, przede wszystkim zaś pszenicy i jęczmienia, bowiem udział żyta i owsa nie ulega zmianie. Maleje natomiast udział produkcji zwierzęcej — z 59 do 55,5%, w tym głównie drobiu (o 2 punkty) i bydła (o 1,2 punkta).

Tabela II. 27

Dochodowość podstawowych produktów rolnych w latach 1963/1965 i w roku 1970

Produkt	1963—1965		1970		Wskaźnik	
	lp.	zł	lp.	zł	lp.	zł
Dochód globalny z 1 ha w zł						
Buraki cukrowe	1.	12 121	1.	12 756	9.	105
Ziemniaki	2.	8 548	2.	9 943	6.	116
Oleiste	3.	6 621	4.	6 508	11.	98
Trzoda	4.	6 010	3.	7 054	5.	117
Len	5.	5 392	5.	5 885	7.	109
Drób	6.	5 118	6.	5 089	10.	99
Bydło	7.	4 500	7.	4 898	8.	109
Pszenica	8.	3 697	8.	4 647	2.	126
Jęczmień	9.	2 908	9.	4 095	1.	141
Żyto	10.	1 858	10.	2 194	4.	118
Owies	11.	1 714	11.	2 100	3.	123
Produkcja roślinna		5 819		6 576		113
Produkcja zwierzęca		4 986		5 334		107
Ogółem produkcja		5 297		3 828		110
Dochód globalny na 1 dzień w zł						
Oleiste	1.	257	1.	283	9.	110
Buraki cukrowe	2.	152	5.	172	8.	113
Pszenica	3.	147	2.	220	2.	150
Jęczmień	4.	134	3.	218	1.	163
Ziemniaki	5.	129	6.	164	5.	127
Len	6.	118	7.	146	6.	124
Owies	7.	90	8.	115	3.	128
Żyto	8.	89	4.	113	4.	126
Drób	9.	70	10.	65	11.	93
Trzoda	10.	64	9.	70	10.	109
Bydło	11.	56	11.	65	7.	116
Produkcja roślinna		124		134		108
Produkcja zwierzęca		61		66		108
Ogółem produkcja		77		89		116

Wskaźnik określający stosunek udziału produktu w dochodzie gospodarstwa do udziału jego w powierzchni mówi o relatywnej dochodowości produktu z jednostki powierzchni. Porównanie zaś tych wskaźników w dwu badanych okresach określa stopień zmian w relatywnej dochodowości produktów. Zmiany w relatywnej dochodowości produktów zarówno z 1 ha, jak i na 1 dzień pracy przedstawiamy nieco dalej w tabeli II.28. Obecnie zaś w tabeli II.27 przedstawiamy kształtowanie się absolutnej wielkości dochodu z 1 ha na 1 dzień pracy dla poszczególnych produktów, gałęzi i działów produkcji. W tabeli zaznaczono również kolejność poszczególnych produktów w zależności od wielkości badanych mierników.

W kolejności produktów pod względem wysokości dochodu globalnego z 1 ha w obu rozpatrywanych okresach nastąpiła tylko jedna zmiana, a mianowicie trzoda z czwartego miejsca w latach 1963—1965 przesuwa się na trzecie miejsce, z trzeciego na czwarte spadają natomiast rośliny oleiste. Mimo braku zasadniczych zmian w kolejności, zachodzą istotne różnice pomiędzy produktami w wielkości zmian wskaźnika dochodu z 1 ha. Najwyższy procentowo wzrost dochodu wykazują: pszenica i jęczmień, następnie zaś owies, żyto, trzoda i ziemniaki. Spadek dochodowości wykazują oleiste¹ i drób. Mimo poważnego wzrostu dochodowości zbóż w roku 1970 pozostają one jednak nadal na ostatnich miejscach w tabeli.

Zmiany w kolejności poszczególnych produktów pod względem dochodu globalnego na 1 dzień pracy są znacznie większe niż z 1 ha. Najbardziej zmieniły swoją pozycję buraki cukrowe, które z 2 miejsca spadły na 5, oraz żyto, które z 8 przesunęło się na 4. O jedno miejsce awansowały w tabeli pszenica, jęczmień i trzoda i odpowiednio spadły ziemniaki, len i drób. Podobnie jak w dochodzie z 1 ha, również i w dochodzie na 1 dzień najwyższy procentowo przyrost wykazują zboża, wśród nich zaś jęczmień i pszenica. Spadek dochodu wykazuje tylko drób, niewielki zaś przyrost trzoda i oleiste.

W tabeli II.28 przedstawione są relatywne wskaźniki dochodowości na 1 dzień pracy i na 1 ha. Wskaźnik ten określa w jakim stosunku pozostaje dochodowość poszczególnych produktów do dochodowości produkcji rolnej całego gospodarstwa. Pod względem relatywnej dochodowości na 1 dzień pracy znaczną przewagę w obu rozpatrywanych okresach wykazuje produkcja roślinna — w latach 1963—1965 wskaźnik relatywnej dochodowości wynosi 161, w 1970 r. natomiast 175, tzn. wzrasta o 9%. Wskaźnik ten dla produkcji zwierzęcej wynosi odpowiednio 79 i 74%, tzn. maleje o 5%. Oznacza to dalsze pogłębienie się dysproporcji w dochodowości obu działów produkcji na niekorzyść produkcji zwierzęcej. Znacznie natomiast mniejsze różnice pomiędzy produkcją roślinną i zwierzęcą zachodzą w relatywnej dochodowości z 1 ha. W latach 1963—1965 wskaźnik ten dla produkcji roślinnej wynosił 110%, dla zwierzęcej 94%, w roku 1970 w produkcji roślinnej wskaźnik ten wzrasta o 2%, dla zwierzęcej zaś maleje o 2%.

Spośród produktów roślinnych zaznacza się w 1970 r. wyraźny wzrost

¹ Spadek dochodowości roślin oleistych w 1970 r. w stosunku do średniej z lat 1963—1965 wynika przede wszystkim z niewspółmiernie wysokiej dochodowości w roku 1965, będące skutkiem wyjątkowo wysokich plonów (17,6 q/ha).

Tabela II. 28

Relatywna dochodowość podstawowych produktów rolnych

Produkt	Wskaźnik dochodu globalnego					
	na 1 dzień pracy			z 1 ha		
	1963/ 1965	1970	1970	1963/ 1965	1970	1970
			1963/ 1965			1963/ 1965
Pszenica	191	247	129	70	79	113
Żyto	116	126	109	35	37	106
Jęczmień	174	244	140	55	70	127
Owies	117	130	111	32	36	113
Ziemniaki	168	184	110	161	169	105
Buraki cukrowe	197	193	98	229	217	95
Oleiste	334	318	95	125	111	89
Len	154	164	106	102	100	98
Inne prod. roślinne	148	152	103	205	245	120
Razem prod. roślinna	161	175	109	110	112	102
Bydło	73	73	100	102	83	81
Trzoda	84	79	94	113	120	106
Drób	90	73	81	97	87	90
Razem prod. zwierzęca	79	74	94	94	92	98
Ogółem produkcja	100	100	100	100	100	100

Tabela II. 29

**Dochód globalny z 1 ha i na 1 dzień pracy w roku 1970
przy dwóch wariantach poziomu plonów zbóż i rozmiarów produkcji zwierzęcej**

Produkt	I wariant	II wariant	Różnica	Wskaźnik
Dochód globalny z 1 ha w zł				
Pszenica	4647	5132	485	110
Żyto	2194	2512	318	114
Jęczmień	4095	4346	251	106
Owies	2100	2442	342	116
Bydło	4898	4939	41	101
Trzoda	7054	7489	435	106
Drób	5089	5600	511	110
Ogółem produkcja	5828	6034	216	104
Dochód globalny na 1 dzień w zł				
Pszenica	220	244	24	111
Żyto	113	130	17	115
Jęczmień	218	231	13	106
Owies	115	135	20	117
Bydło	65	66	1	102
Trzoda	70	73	3	104
Drób	65	68	3	105
Ogółem produkcja	89	92	3	103

relatywnej dochodowości zbóż, w szczególności jęczmienia i pszenicy i to zarówno na 1 dzień pracy, jak i z 1 ha, spadek zaś buraków cukrowych i oleistych. W produkcji zwierzęcej zaznacza się relatywny spadek dochodowości na 1 dzień pracy we wszystkich produktach, a w przypadku bydła i drobiu również z 1 ha. Wzrost relatywnej dochodowości z 1 ha wykazuje tylko trzoda.

W tabeli II.29 przedstawiamy jeszcze zmiany w dochodowości z 1 ha i na 1 dzień pracy w przypadku zrealizowania II wariantu planu na rok 1970, zakładającego większy przyrost plonów zbóż oraz wzrost rozmiarów produkcji mleka, żywca wołowego i wieprzowego. Realizacja II wariantu planu wpłynie na zmianę w dochodowości wszystkich produktów rolnych, w wyniku obniżki kosztów utrzymania koni i wzrostu produkcji obornika. W kalkulacji naszej ograniczamy się jednak do wyliczenia dochodowości tylko tych produktów, w których następują bezpośrednie i istotne zmiany, tzn. zbóż i produktów zwierzęcych. W pozostałych bowiem produktach zmiany tych mierników będą minimalne. Jak wynika z danych tabeli II.29, wzrost plonów (o 5% w stosunku do wariantu I) spowoduje poważny wzrost dochodowości zbóż zarówno z 1 ha, jak i na 1 dzień pracy. Poważnie również wzrosną dochody z 1 ha powierzchni paszowej dla trzody i drobiu. Dochód globalny z 1 ha pszenicy przekroczy poziom dochodu z 1 ha powierzchni paszowej dla bydła (w latach 1963—1965 dochód z 1 ha pszenicy stanowił zaledwie 82% dochodu z 1 ha powierzchni paszowej dla bydła).

Konsekwencją realizacji II wariantu planu na rok 1970 będzie poważny wzrost dochodowości całego gospodarstwa. Według I wariantu planu przyrost dochodu rolniczego z 1 ha wynosi w stosunku do 1965 roku 209 zł, według zaś II wariantu wzrasta o dalsze 216 zł.

3. PRÓBA ANALIZY DRÓG POWIĄZANIA WZROSTU DOCHODOWOŚCI ZE WZROSTEM PRODUKCJI W ROKU 1970 W ŚWIETLE KSZTAŁTOWANIA SIĘ KOSZTÓW I CEN

W poprzedniej pięciolatce dochód rolniczy w gospodarce indywidualnej zwiększył się o 807 zł na 1 ha użytków rolnych (w cenach 1965 r.). W obecnej natomiast, nawet według bardziej optymistycznego wariantu planu — przy aktualnych cenach produktów rolnych, środków produkcji oraz wielkości świadczeń — wzrosłby tylko o 425 zł, co stanowiłoby zaledwie 53% przyrostu dochodu w poprzedniej pięciolatce. W związku z tym w trakcie realizacji planu przewiduje się możliwość zastosowania odpowiednich środków zmierzających do poprawy sytuacji dochodowej rolnictwa¹.

Wychodząc z przedstawionej wyżej analizy zmian efektywności dodatkowych nakładów, kosztów jednostkowych i dochodowości produkcji rolnej, chcemy rozważyć możliwości określenia takich zmian w cenach

¹ Sytuację dochodową rolnictwa określa nie tylko poziom dochodu rolniczego, lecz również i inne jeszcze czynniki wpływające na zdolność nabywczą ludności, między innymi saldo kredytowe i odszkodowania PZU (składki PZU zaliczane są w naszym rachunku nie do świadczeń, lecz do nakładów na produkcję — w tabeli II.1 mieszczą się one w pozycji „pozostałe wydatki”).

środków produkcji w cenach produktów rolnych, ewentualnie świadczeń, które:

- a) sprzyjałyby pełnemu wykorzystaniu nakładów, jakie będą do dyspozycji rolnictwa;
- b) skłaniałyby rolników do akceptacji założonych w planie zmian w produkcji;
- c) umożliwiłoby wydatną poprawę sytuacji dochodowej wsi i stwarzałyby tym samym warunki do wzrostu udziału własnych środków wsi w inwestycjach rolniczych.

Mimo że potrzeba zmiany cen wynika z konieczności poprawy sytuacji dochodowej rolnictwa, to jednak konkretne propozycje takich zmian winny uwzględniać przede wszystkim sytuację produkcyjną rolnictwa, tzn. zmiany te powinny stymulować realizację zadań produkcyjnych planu.

Poprawę sytuacji dochodowej wsi w ramach założonego w planie poziomu produkcji rolniczej można osiągnąć przez:

- a) zmniejszenie zatrudnienia w rolnictwie;
- b) wzrost kredytów dla rolnictwa;
- c) zmniejszenie podatków i świadczeń;
- d) obniżenie cen rolniczych środków produkcji i usług;
- e) podwyżkę cen produktów rolnych.

W bieżącej 5-latce odpływ ludności rolniczej ma objąć właściwie tylko przyrost naturalny, ogólna liczba ludności nie ulegnie więc zasadniczym zmianom.

Wzrost kredytów dla rolnictwa wpływa wprawdzie doraźnie na poprawę dochodów wsi, nie jest natomiast czynnikiem trwałej poprawy, lecz tylko przesuwania tego dochodu w czasie. Zarazem popyt na kredyt jest w określonym stopniu funkcją przyrostu dochodów i własnych środków gospodarstw.

Z punktu widzenia samej sytuacji dochodowej wsi jest właściwie rzeczą obojętną, który z pozostałych trzech zabiegów się zastosuje. W każdym wypadku można zwiększyć dochody wsi o taką samą sumę. Nie jest natomiast rzeczą obojętną oddziaływanie tych zabiegów na sytuację produkcyjną.

Najmniejszy wpływ na produkcję ma zmniejszenie podatków, bowiem w przeciwnieństwie do zmian cen środków produkcji lub cen produktów rolnych nie jest ono konkretnie adresowane. Wpływ ten może być tylko pośredni, wzrost zasobów pieniężnych gospodarstw może bowiem sprzyjać zwiększeniu nakładów produkcyjnych, a więc intensyfikacji produkcji. Oczywiście może, ale nie musi, zwiększone bowiem środki pieniężne mogą być równie dobrze przeznaczone na reprodukcję rozszerzoną, jak i na zwiększenie funduszu konsumpcji. Oddzielną natomiast sprawą są ulgi podatkowe z tytułu inwestycji, które stanowić mogą poważny bodziec zwiększania inwestycji, a tym samym intensyfikacji produkcji.

Jeśli chodzi o oddziaływanie systemu cen na produkcję, to zachodzi pytanie, czy wyższe efekty da obniżenie cen środków produkcji czy podwyższenie cen produktów rolnych? Taki sam absolutny przyrost dochodów możemy uzyskać poprzez zastosowanie jednego bądź drugiego zabiegu. W pierwszym jednak przypadku, tzn. obniżki cen środków

produkcji, ten sam dochód będzie uzyskany przy niższej, w drugim zaś wypadku przy wyższej wartości (cenie) nakładów materialnych. A więc względny przyrost dochodu, tzn. w stosunku do wartości nakładów, będzie wyższy w pierwszym przypadku. „Efekt dochodowy produkcji — pisze A. Brzoza — reaguje znacznie silniej na obniżkę kosztów materialnych niż na przyrost wartości produkcji o tę samą wielkość”, dlatego też „znacznie skuteczniejsze są działania zmierzające do obniżki kosztów produkcji. Rozumowanie to dotyczy ogólnej relacji cen produktów rolnych do cen (kosztów) środków produkcji. Z punktu bowiem widzenia uzyskania określonego celu rysuje się określona przewaga podwyżki cen określonego produktu rolnego w stosunku do obniżki cen określonego środka produkcji. Pierwsza bowiem jest konkretnie zaadresowana (dotyczy zboża lub żywca wołowego itp.), druga natomiast ma charakter bardziej ogólny”¹.

Jak już poprzednio pisaliśmy, zbyt niska efektywność dodatkowych nakładów pieniężnych w bieżącej pięcioletce może być przeszkodą w pełnym wykorzystaniu tych nakładów przez rolnictwo, a więc i w realizacji zadań produkcyjnych planu. Obniżenie cen środków produkcji, jak np. nawozów mineralnych, maszyn, opłaty za usługi mechanizacyjne, spowoduje odpowiednie obniżenie kosztów materialnych, jeśli nie wszystkich, to większości produktów rolnych. Obniżenie wartości nakładów materialnych zapewnia — przy niezmiennionej wartości produkcji — wzrost ekonomicznej efektywności tych nakładów, jest więc bodźcem do ich zwiększania. Za taką samą bowiem sumę rolnik może nabyć więcej środków produkcji lub usług. Z tych właśnie względów obniżanie cen środków produkcji (i usług) jest poważnym stymulatorem intensyfikacji produkcji rolnej.

Wzrost cen produktów rolnych jest już „konkretnie zaadresowany”, dotyczy określonego produktu lub produktów, jest więc instrumentem stymulowania rozwoju określonych produktów, gałęzi produkcji lub ogólniej mówiąc — kierunków produkcji rolnej. Obecny plan pięcioletni zakłada wyraźne — jak to wynika z materiałów omawianych na wstępie — preferowanie jednych i pewne ograniczanie wzrostu innych produktów lub gałęzi produkcji. Realizacja tych założeń zależeć będzie od odpowiedniego ustawienia cen określonych produktów rolnych.

Jednym z podstawowych zadań obecnej pięcioletki jest wydatny wzrost globalnej, a jeszcze bardziej towarowej produkcji zbóż. Poza tym zakłada się znaczny wzrost produkcji żywca wołowego, przy stosunkowo niewielkim wzroście produkcji pozostałych artykułów zwierzęcych, pewne ograniczenie powierzchni uprawy ziemniaków i buraków cukrowych oraz zwiększenie powierzchni uprawy roślin oleistych.

Rozważania nasze, wychodząc wprawdzie z założenia konieczności poprawy sytuacji dochodowej rolnictwa, uwzględniać jednak będą w większym stopniu aspekt produkcyjny niż dochodowy ewentualnych zmian w polityce cen i świadczeń.

Jak wynika z cytowanego wyżej fragmentu z referatu A. Brzozy oraz naszych uwag na ten temat, najskuteczniejszym środkiem oddziaływania

¹ A. Brzoza. Rozważania na temat zasad planowania i warunków realizacji planu. Referat wygłoszony na sesji naukowej Instytutu Ekonomiki Rolnej w dn. 28—29 kwietnia 1966 r. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej nr 5, 1966.

na intensyfikację produkcji rolnej, a tym samym na wzrost produkcji i dochodów rolnictwa, jest obniżanie cen środków produkcji i usług. Z przedstawionych w tabeli II.1 danych wynika, że największymi pozycjami nakładów, decydującymi w poważnym stopniu o ogólnym poziomie nakładów są wydatki na nawozy mineralne, pasze przemysłowe, nasiona i usługi mechanizacyjne, jak również amortyzacja trwałych środków produkcji.

Zacznijmy nasze rozważania od tej ostatniej pozycji. Wielkość amortyzacji — abstrahując od tego, że jest ona wielkością raczej umowną — nie ma bezpośredniego związku z dochodem rolniczym, bowiem stanowi ona część składową tego dochodu. Za wielkością amortyzacji kryje się jednak określona wartość (cena) trwałych środków produkcji. Obniżenie cen trwałych środków produkcji (maszyn, materiałów budowlanych) może wpływać bądź na zmniejszenie wydatków inwestycyjnych na rzecz konsumpcyjnych (i na tym właśnie polega ich powiązanie z sytuacją dochodową rolnictwa), bądź też — nie zmieniając proporcji pomiędzy akumulacją i konsumpcją — wpływać na zwiększenie zakupu trwałych środków produkcji, a tym samym, podobnie jak w przypadku środków obrotowych, stymulować proces intensyfikacji produkcji. Obniżenie cen trwałych środków produkcji, głównie maszyn, może mieć również bezpośredni wpływ na obniżenie wartości nakładów w gospodarstwie rolnym, a tym samym i wzrost dochodowości, przez obniżenie opłat za usługi mechanizacyjne kółek rolniczych. Wydatki na te usługi wzrosną w 1970 r. w stosunku do roku 1965 o 128%, tj. do 313 zł na 1 ha użytków rolnych i stanowić będą prawie 11% wszystkich pieniężnych wydatków produkcyjnych gospodarstwa.

Obniżenie ceny usług mechanizacyjnych kółek rolniczych możliwe jest — ze względu na rentowność tych usług — tylko wówczas, gdy obniżone zostaną ceny traktorów i innych maszyn rolniczych (w tym również części zamiennych, decydujących o kosztach remontów), zwłaszcza zaś ceny materiałów pędnych, których wartość stanowi najpoważniejszą pozycję kosztów pracy traktora. Obniżenie ceny usług kółek rolniczych nie dałoby wprawdzie zbyt dużego efektu dochodowego (obniżenie ceny np. o 10—15% zwiększyłoby dochód rolniczy o 31—46 zł z 1 ha), wpłynęłoby jednak na poprawę efektywności nakładów, przede wszystkim zaś stanowiłoby poważny bodziec do większego korzystania z tych usług. Ten ostatni aspekt obniżki cen usług jest szczególnie istotny, gdyż — jak już pisaliśmy — wydatki na usługi są tylko w pewnej części gospodarstw nakładem rzeczywiście substytucyjnym, w większości zaś są nakładem następującym wprawdzie siłą roboczą (a także i pociągową), lecz przy braku możliwości dodatkowego jej zatrudnienia, są jednocześnie nakładem zmniejszającym dochodowość gospodarstwa. Zwiększenie wykorzystania zdolności produkcyjnych sprzętu kółek rolniczych (w wyniku obniżki cen usług) wpłynęłoby również dodatnio na obniżenie kosztów własnych usług mechanizacyjnych.

Największą pozycję nakładów na produkcję rolną stanowią nakłady na nawozy mineralne. Wzrastają one w bieżącej pięcioletce o 131%, tj. do 653 zł na 1 ha i stanowią 23% wszystkich pieniężnych wydatków produkcyjnych gospodarstwa. Tak duży wzrost nawożenia mineralnego w ciągu kilku zaledwie lat wymagać będzie poważnej obniżki ich ceny,

choćby ze względu na umożliwienie ich zbytu w kraju, co jest oczywiście warunkiem osiągnięcia zakładanego poziomu plonów, zwłaszcza zaś plonów w II wariantcie planu. Oprócz niewątpliwego efektu produkcyjnego, obniżenie cen nawozów mineralnych np. z 10—20% umożliwiłoby zwiększenie dochodu rolniczego o 65—130 zł z 1 ha użytków rolnych. Poza tym jednym z istotnych aspektów obniżki cen nawozów mineralnych byłoby obniżenie kosztów materialnych, a tym samym i kosztów jednostkowych wszystkich produktów rolnych, nie wyłączając produktów zwierzęcych (obniżą się koszty jednostkowe pasz).

Wielkość obniżki nakładów materialnych (w naszym ujęciu — finalnych netto) na jednostkę produkcji przy założeniu obniżenia cen nawozów mineralnych i usług mechanizacyjnych o 15% ilustruje tabela II.30.

Tabela II. 30

Zmiany w nakładach materialnych na jednostkę produkcji w 1970 r. wynikające z obniżki cen nawozów mineralnych i usług mechanicznych

Produkt	Nakład przy aktualnych cenach środków produkcji zł/q	Zmniejszenie nakładów (w zł/q) po obniżce cen		Nakład po obniżce cen zł/q	Wskaźniki nakładów po obniżce cen w %
		nawozów mineralnych o 15%	usług mechanicznych o 15%		
Pszenica	159,5	5,4	2,0	152,1	95,4
Żyto	158,0	4,5	2,3	151,2	95,7
Jęczmień	149,0	5,0	2,0	142,0	95,3
Owies	153,8	4,2	2,3	147,3	95,7
Ziemniaki	30,9	0,5	0,1	30,3	98,0
Buraki cukrowe	13,0	1,2	0,1	11,7	90,0
Strączkowe jadalne	414,5	8,8	2,4	403,3	97,3
Siano łąkowe	39,2	1,8	0,3	37,1	94,6
Siano koniczyny	35,5	0,5	0,3	34,7	97,7
Żywiec wieprzowy	9,93	0,11	0,04	9,78	98,5
Żywiec wołowy	4,04	0,12	0,04	3,88	96,0
Mleko (100 l)	81,4	2,3	0,8	78,3	96,2
Jaja (100 szt.)	80,6	1,0	0,4	79,2	98,3

Proponowana obniżka cen nawozów mineralnych i usług mechanicznych spowodowałaby obniżkę całości nakładów pieniężnych gospodarstw o 5%. Obniżka ta nie jest wystarczająca dla podniesienia dochodów wsi do zakładanego poziomu, dlatego też zachodzi potrzeba obniżenia cen innych jeszcze środków produkcji, jak np. pasz przemysłowych, ewentualnie podwyższenia cen niektórych produktów rolnych. Podwyżka cen określonych produktów rolnych stanowi z jednej strony bodziec do zwiększania rozmiarów ich produkcji, z drugiej zaś narusza relacje cen produktów rolnych do artykułów spożywczych

i środków produkcji dla rolnictwa opartych na surowcu rolniczym. Utrzymanie zaś cen tych artykułów spożywczych i środków produkcji na niezmiennym poziomie powoduje konieczność dotacji państwowych. Zachodzi tu oczywiście możliwość rozwiązań alternatywnych — dotacje państwowe mogą być równie dobrze skierowane na obniżkę cen środków produkcji, jak i podwyżkę cen produktów rolnych. Jak już zaznaczaliśmy, działanie w kierunku obniżki kosztów produkcji jest z punktu widzenia wyników ekonomicznych gospodarowania bardziej efektywne niż podwyżka cen, jeżeli jednak chcemy stymulować określone kierunki produkcji, musimy stworzyć dla nich pewne preferencje cenowe. Dlatego też pomijając na razie sprawę obniżki cen pasz przemysłowych, przejdziemy do rozważenia możliwości i celowości zmian cen produktów rolnych.

Planowane na rok 1970 dosyć istotne zmiany w proporcjach produkcji rolnej wymagać będą przedsięwzięcia środków skłaniających rolników do przystosowywania się do tych zmian. Przystosowanie przez rolników kierunków produkcji do założeń planu osiągnąć można tylko przez odpowiednią politykę cen produktów rolnych. Celem działalności gospodarczej rolnika indywidualnego jest maksymalizacja produkcji czystej z całego gospodarstwa. W warunkach wzrostu usług mechanizacyjnych, zastępujących część dotychczas wydatkowanej przez rolnika pracy, będzie on dążył do takiego wykorzystania zwolnionej pracy, które pozwoliłoby zrekomensować koszty usług mechanizacyjnych z dodatkowo wytworzonego dochodu. Rozpatrzmy zatem w jakich działaniach produkcyjnych rolnik ma możliwości zastosowania dodatkowych nakładów pracy i zwiększenia tym samym dochodu gospodarstwa.

W produkcji roślinnej do najbardziej pracochłonnych i dochodowych (w przeliczeniu na 1 ha) należą buraki cukrowe, ziemniaki, warzywa, rzepak, len i strączkowe jadalne. Oprócz ziemniaków możliwości zwiększenia uprawy pozostałych roślin są ograniczone rozmiarami kontraktacji. Tak więc w produkcji roślinnej pozostaje tylko możliwość zwiększenia powierzchni uprawy ziemniaków. Ze względu jednak na ograniczoną chłonność rynku, w pełni zaspokojoną przez produkcję z zakładanej w planie powierzchni (zmniejszonej w stosunku do 1965 r. o 7%), zwiększona produkcja ziemniaków może być tylko przeznaczona na pasze dla inwentarza. Tak więc możliwości dodatkowego zwiększenia dochodu gospodarstw stwarza tylko produkcja zwierzęca.

Mówiąc o możliwości dodatkowego zwiększenia dochodu gospodarstw mamy na myśli zwiększenie produkcji powyżej poziomu zakładanego w planie. Istotniejsze przekroczenie planowanego wzrostu produkcji mleka i żywca wołowego jest jednak ograniczone rozmiarami produkcji pasz objętościowych. Ograniczeń tych nie ma natomiast w takim stopniu w przypadku trzody i drobiu, bowiem produkcja ich opiera się na skarmianiu pasz treściwych i ziemniaków. Poziom produkcji drobiu, zwłaszcza zaś jaj, można jednak stosunkowo łatwo regulować przez odpowiednio elastyczną politykę cen, która zresztą i obecnie jest realizowana (z roku na rok występują dosyć duże różnice w cenie jaj — po spadku ceny w 1964 r. nastąpił dalszy kolejny spadek w 1965 r.).

Z powyższego wynika, że najbardziej realną możliwością zwiększe-

nia produkcji i dochodu może stać się zwiększenie rozmiarów produkcji trzody. Wzrost rozmiarów produkcji trzody nie jest tak ograniczony zasobami paszowymi, jak np. bydła, gdyż produkcję ziemniaków gospodarstwo może zawsze dostosować do potrzeb zaś niezbędną ilość pasz treściwych uzyskać kosztem ograniczenia towarowej produkcji zbóż. Rozpatrując dochodowość poszczególnych produktów stwierdziliśmy, że mimo znacznej podwyżki cen i wzrostu plonów zbóż w 1970 r., dochód globalny z 1 ha powierzchni przeznaczonej na produkcję pasz dla trzody jest nadal wyższy niż z 1 ha zbóż, a mianowicie jeśli dochód z 1 ha powierzchni paszowej dla trzody przyjmujemy za 100, to z 1 ha jęczmienia wynosi on 58, żyta — 31 i owsa — 30. Wynika z tego, że ograniczenie towarowej produkcji zbóż na rzecz wzrostu produkcji trzody może zwiększyć dochody gospodarstwa. Kalkulacja tego dochodu przedstawia się następująco: na 1 q produkcji żywca wieprzowego zużywa się 245 kg zboża. Ze sprzedaży tego zboża gospodarstwo może uzyskać około 400 zł dochodu globalnego, po przerobieniu zaś na żywiec wieprzowy około 1150 zł, tj. o 750 zł więcej. Istnieje więc uzasadniona obawa, że przy obecnych relacjach cen założenia planu odnośnie towarowej produkcji zbóż nie będą wykonane, przekroczony natomiast zostanie plan produkcji żywca wieprzowego. Ze względu na konieczność zapewnienia wzrostu dochodów rolniczych, obniżenie ceny żywca wieprzowego nie byłoby wskazane, zwłaszcza że udział żywca w dochodach gospodarstw chłopskich wynosi 18,5⁰%. Skutki takiej obniżki są raczej trudne do przewidzenia co do ich rozmiarów, gdyż — jak wiadomo — rolnik silniej reaguje na obniżkę niż podwyżkę ceny. Ponieważ obniżka cen żywca wieprzowego raczej nie wchodzi w rachubę, to zadania planu odnośnie towarowej produkcji zbóż będą przy obecnych cenach zbóż trudne do osiągnięcia. W trakcie realizacji planu wystąpi prawdopodobnie konieczność dalszego podniesienia cen zbóż. Zależać to między innymi będzie od sytuacji w produkcji żywca wieprzowego. Podwyżka cen zbóż np. o 10⁰% zapewniłaby wzrost dochodu rolniczego w granicach 140—160 zł (w zależności od planowanego poziomu plonów). Jeśli podwyżka ta miałaby dotyczyć tylko zbóż kontraktowanych (w formie dopłat do ceny), to wzrost dochodu rolniczego z tego tytułu byłby odpowiednio mniejszy¹. Podwyżka cen zbóż nie miałaby jednakowego wpływu na ograniczenie wzrostu różnych produktów zwierzęcych. Produkcja bydła, opierająca się w głównej mierze na skarmianiu pasz objętościowych, reagowałaby w znacznie mniejszym stopniu na tę podwyżkę niż np. trzoda i drób.

¹ Na konieczność dalszej podwyżki cen zboża w obecnej pięcioletce zwracają również uwagę H. Chołaj i A. Woś. Twierdzą oni, że „w miarę poprawy zaopatrzenia rolnictwa w środki produkcji, jak nawozy sztuczne, będzie wygasać atrakcyjność takiego bodźca ekonomicznego, jakim jest dzisiaj prawo pierwszeństwa zakupu nawozów przez gospodarstwa kontraktujące zboże. Ponieważ nie ma większych możliwości zastosowania innych bodźców wynikających z wymiany wiązanej, przy której sam fakt przydziału deficytowego artykułu staje się istotnym bodźcem ekonomicznym, niezbędne stanie się dalsze podniesienie ceny zboża jako istotna kompensata wygasłych bodźców wymiany wiązanej, bez takiej kompensaty zmniejszy się konkurencyjność uprawy zbóż w stosunku do uprawy innych ziemniopłodów i produkcji żywca wieprzowego”. Niektóre aktualne problemy rynku zbożowego. *Wiś Współczesna*, nr 4, 1966.

Podwyżka cen zbóż o 10% nie zmieniałaby w zasadniczy sposób proporcji pomiędzy dochodem osiąganym ze sprzedaży zboża a dochodem uzyskiwanym po przerobieniu tego zboża na żywiec wieprzowy (dochód ze sprzedaży zboża zwiększył się o 75 zł i wzrosł do 475 zł i odpowiednio obniżył się dochód z produkcji żywca, a mianowicie z 750 do 675 zł) niemniej jednak w pewnej liczbie gospodarstw, szczególnie większych, o mniejszych rezerwach siły roboczej, zawężenie się tych proporcji może już stanowić dostateczny bodziec do preferowania towarowej produkcji zbóż.

Do rozważenia jest tu alternatywa, aby zamiast podwyżki cen zboża obniżyć cenę pasz treściwych. Można by się spodziewać, że obniżka cen pasz treściwych spowoduje wzrost spasania pasz treściwych i ograniczenie spasania zboża, a tym samym wzrost produkcji towarowej. O ile jednak podwyżka cen zbóż zmieniając ich relacje dochodowe w stosunku do innych produktów dotyczyłaby w pierwszym rzędzie gospodarstw większych, produkujących zboże towarowe, to obniżka cen pasz treściwych (przy pozostawieniu tych samych cen zbóż), poprawiając opłacalność produkcji zwierzęcej, pobudzałaby do wzrostu tej produkcji (w szczególności trzody) gospodarstwa mniejsze, dysponujące większymi zasobami siły roboczej, nie produkujące natomiast zboża towarowego. Można więc przypuszczać, że generalna obniżka ceny pasz treściwych miałaby większy wpływ na wzrost produkcji zwierzęcej niż na zwiększenie towarowości zbóż. Zwiększenie towarowości zbóż może natomiast spowodować obniżkę ceny pasz treściwych w ramach wymiany wiązanej. Obecnie bowiem relacje cen zboża i mieszanek treściwych nie są dla rolników zbyt zachęcające do kupna pasz treściwych¹ i wymiany zbóż.

Jako jedną z alternatyw można by również przyjąć rozwiązanie pośrednie, a mianowicie pewne zwiększenie cen zbóż i obniżkę cen pasz treściwych. Poprawa relacji opłacalności zbóż w stosunku do innych produktów rolnych stymulowałaby wzrost produkcji towarowej zbóż, zaś obniżka cen pasz treściwych — zwiększenie wymiany zbóż na mieszanki, szczególnie w gospodarstwach większych.

Zakładany w planie poważny wzrost produkcji żywca wołowego wymagać będzie pewnej preferencji cenowej w stosunku do żywca wieprzowego. Podwyżka cen żywca wołowego wymagać będzie również odpowiedniej podwyżki ceny mleka ze względu na konieczność zachowania proporcji dochodowych obu konkurujących z sobą produktów. Podwyżka tych produktów, np. żywca o 10% i mleka o 5%, spowodowałaby wzrost dochodu rolniczego gospodarstw o około 110 zł z 1 ha użytków rolnych.

Przedstawione wyżej propozycje zmian cen wymienionych produktów rolnych mają charakter jednostronny, tzn. zmierzają do ich podniesienia. „Do rozważenia jest, czy w dłuższych, np. pięcioletnich okresach nie byłaby celowa rewizja cen zarówno w górę, dla produktów, których produkcja jest niedostateczna, jak i w dół, dla produktów, z tych czy innych

¹ Dotychczasowa praktyka wskazuje nie tylko na trudności realizacji planów kontraktacji zbóż, lecz także na brak dostatecznego zainteresowania wykupem pasz treściwych z tytułu kontraktacji (do końca kwietnia 1966 r. rolnicy wykupili w tym systemie zaledwie 1/3 przysługującej im ilości pasz). Józef Tejchma. Rozwój wsi i rolnictwa w latach 1966—1970. Nowe Drogi, nr 7, 1966.

względów produkowanych w nadmiarze. Działanie w tym wypadku jedynie za pomocą mechanizmu kontraktów, tj. ograniczenia kontraktacji, zamienia reguły racjonalnego wyboru, regułą „kto pierwszy, ten lepszy”¹. Do produktów, które mogą wchodzić w rachubę przy obniżce cen, należą buraki cukrowe, rzepak i strączkowe jadalne (głównie groch). Jak wynika z przedstawionej analizy, produkty te należą do najbardziej dochodowych i obniżka ich cen, np. rzepaku i grochu o 10%, buraków cukrowych o 5% w niewielkim tylko stopniu zmniejszyłaby ich dochodowość. Mimo to pozostałyby one nadal najbardziej dochodowymi produktami rolnymi. Obniżenie cen tych produktów o wymieniony wyżej procent spowodowałoby obniżenie dochodu rolniczego o 42 zł z 1 ha, co stanowiłoby zaledwie 17% w stosunku do zwiększonego dochodu uzyskiwanego z podwyżki cen zbóż, żywności wołowej i mleka.

Jak już wspominaliśmy, oprócz zmian cen środków produkcji i cen produktów rolnych, czynnikiem określającym poziom dochodu rolniczego są świadczenia gospodarstw. Świadczenia te w postaci podatku gruntowego, różnicy w cenach obowiązkowych dostaw oraz innych obciążeń gospodarstwa wynoszą łącznie 858 zł z 1 ha użytków rolnych. Ponieważ nasze rozważania dotyczą w większym stopniu produkcyjnego niż dochodowego aspektu proponowanych zmian, ograniczymy się tu tylko do jednego z elementów tych świadczeń, a mianowicie obowiązkowych dostaw ziemniaków.

Zakładane w planie obniżenie powierzchni uprawy ziemniaków (o 7%) wynika z jednej strony ze wzrostu plonów, z drugiej zaś niewielkiego wzrostu spasaniasa i utrzymania spożycia na tym samym poziomie. Utrzymywanie nadal obowiązkowych dostaw ziemniaków może wpływać hamująco na zmniejszenie powierzchni uprawy, bowiem wiele gospodarstw uprawia celowo nieco większą ich powierzchnię tylko ze względu na obowiązkowe dostawy. Stosunkowo opłacalne ceny skupu państwowego i wysoka dochodowość ziemniaków z jednostki powierzchni nie powinny nastręczać trudności z uzyskaniem odpowiedniej masy towarowej. Dla wielu gospodarstw rolnych, szczególnie mniejszych, nastawienie się na towarową produkcję ziemniaków (na warunkach kontraktacji) może stanowić poważną szansę poprawy ich dochodowości. Biorąc pod uwagę fakt, iż wpływy z obowiązkowych dostaw ziemniaków na Fundusz Rozwoju Rolnictwa, są stosunkowo niewielkie oraz licząc się z potrzebą zmniejszenia powierzchni ich uprawy, utrzymywanie nadal tych dostaw nie znajduje ekonomicznego uzasadnienia². Zniesienie obowiązkowych dostaw ziemniaków łączy się z podwyżką ich dotychczasowej ceny i zrównania z ceną skupu państwowego. Różnica w cenie obowiązkowych dostaw i skupu państwowego wynosi dla ziemniaków jadalnych 32, a dla przemysłowych 20 zł — średnio około 26 zł. Ponieważ wielkość dostaw

¹ A. Brzoza, cit. op. Zarazem, jak wynika ze wzoru, na efekt dochodowy znacznie silniej działa obniżka niż podwyżka cen produktu (przy niezmiennionej cenie nakładu).

² Przyjęty w planie na 1970 r. plon ziemniaków w wysokości 175 q/ha jest możliwy do osiągnięcia stosunkowo łatwo, już bowiem w 1964 r. osiągnięto 170 q/ha. Zakładany na 1970 r. duży przyrost nawożenia mineralnego powinien dać w efekcie plony wyższe od założonych w planie, co dodatkowo przemawia na rzecz zniesienia obowiązkowych dostaw ziemniaków.

wynosi przeciętnie 1,18 q z 1 ha użytków rolnych, to wzrost dochodu rolniczego z tego tytułu wyniesie zaledwie 30 zł na 1 ha.

Reasumując przedstawione wyżej skutki wynikające z obniżki cen nawozów mineralnych, usług mechanizacyjnych, buraków cukrowych, rzepaku i grochu oraz z podwyżki cen zbóż, żywca wołowego, mleka i zniesienia obowiązkowych dostaw ziemniaków — dochodzimy do łącznej sumy 330—430 zł powiększenia dochodu rolniczego na 1 ha użytków rolnych. Rozpiętość w tej sumie wynika zarówno z odniesienia zmian cen produktów rolnych do I i II wariantu planu, jak i z różnicy proponowanej obniżki cen nawozów mineralnych (10—20%) i usług mechanizacyjnych (10—15%). W przypadku realizacji podstawowego wariantu planu wzrost dochodu rolniczego w stosunku do 1965 r. wyniósłby 540—640 zł z 1 ha, a więc byłby niższy od wzrostu w poprzedniej pięciolatce (807 zł), w bardziej zaś sprzyjających warunkach realizacji planu wyniósłby 760—860 zł.

Rozpatrzmy jeszcze wpływ omówionych wyżej zmian w cenach na efektywność przyrostu nakładów. Ponieważ w obecnej pięciolatce, mimo zmniejszenia nakładów pracy żywej o 3 dni na 1 ha, przyjmujemy jednakowy globalny koszt pracy żywej (w wyliczeniach na str. 68, 69 i 70 przyjmowaliśmy jednakową umowną opłatę pracy za 1 dzień), to przyrost nakładów pieniężnych równa się przyrostowi nakładów całkowitych (tzn. łącznie z umowną opłatą pracy), a efektywność przyrostu nakładów pieniężnych będzie się równać efektywności przyrostu nakładów całkowitych.

W poprzedniej pięciolatce efektywność przyrostu nakładów pieniężnych wyniosła 190, a nakładów całkowitych 180 (nakłady pracy wzrosły o 0,6 dnia na 1 ha). W bieżącej pięciolatce, przy obecnie obowiązujących cenach, efektywność dodatkowych nakładów wyniesie dla I wariantu planu produkcji 114, dla II 133. Po ewentualnym wyprowadzeniu zmian w cenach środków produkcji i produktów rolnych efektywność nakładów wzrosłaby dla wariantu I do 140—152 (zależnie od wielkości zmian w cenach), dla II zaś do 159—173. Jak więc widzimy, efektywność przyrostu nakładów, nawet po wyprowadzeniu zmian w cenach, pozostałaby niższa niż efektywność przyrostu nakładów w ubiegłej pięciolatce. Jeśli jednak weźmiemy pod uwagę nie przyrost nakładów, lecz łączną sumę nakładów produkcyjnych na 1 ha, to okaże się, że z wyjątkiem I wariantu planu na rok 1970 przy obecnie obowiązujących cenach — mamy nadal do czynienia z rosnącą efektywnością nakładów produkcyjnych, gdyż wyjściowa efektywność nakładów w roku 1965 wynosiła 125,9.

Przedstawiona tu efektywność przyrostu nakładów w 1970 r. przy obecnie obowiązujących cenach ma raczej charakter efektywności technicznej niż ekonomicznej. Przy określaniu efektywności ekonomicznej uwzględnia się również wzrost kosztów pracy, które w naszym rachunku przyjęte zostały na poziomie 1965 roku. Umowny koszt pracy musi się oczywiście zmieniać proporcjonalnie do zmian dochodów ludności rolniczej. Przyjmując orientacyjny wzrost dochodów ludności rolniczej w obecnej pięciolatce w wysokości 12% i zwiększając o taki sam procent umowny koszt pracy z 1965 r., uzyskujemy dla 1970 r. koszt pracy w wysokości 4482 zł na 1 ha użytków rolnych (o 480 zł więcej niż

w 1965 r.). Po uwzględnieniu wzrostu kosztów pracy efektywność przyrostu nakładów produkcyjnych, przy obecnie obowiązujących cenach środków produkcji i produktów rolnych, wyniesie w roku 1970 dla I wariantu planu produkcji 115,5, dla II zaś 117,9. Po wprowadzeniu zmian w cenach efektywność ta wzrosłaby dla I wariantu do 120,2—121,0, dla II wariantu natomiast do 123,0—123,7. W najbardziej więc korzystnych warunkach realizacji planu i maksymalnym uwzględnieniu omówionych zmian w cenach efektywność nakładów produkcyjnych w 1970 r. kształtowałaby się poniżej efektywności w 1965 r. (125,9) i tylko nieznacznie przekraczałaby przeciętną efektywność z lat 1963—1965 (tzn. 123,3).

*

*

*

Przedstawione wyżej rozważania dotyczące ewentualnych zmian cen środków produkcji i produktów rolnych nie są oczywiście jedyną możliwą alternatywą rozwiązania ekonomicznych warunków realizacji zadań planu 5-letniego. Przedstawiony rachunek kosztów jednostkowych i dochodowości planowanej produkcji rolnej oraz wyniki ekonomiczne gospodarstw w 1970 r. mogą stanowić podstawę do opracowania innych jeszcze alternatyw.

Dla przykładu, cały wyżej przedstawiony rachunek ekonomiczny przeprowadzony został w oparciu o projekt planu 5-letniego, zakładający między innymi zmniejszenie powierzchni uprawy ziemniaków o 70%. Obecnie (wrzesień 1966 r.)¹, w związku z planowanym rozwojem suszarnictwa ziemniaków, ulegną prawdopodobnie zmianom niektóre wskaźniki planu, między innymi struktura zasiewów. Zwiększenie powierzchni uprawy ziemniaków w stosunku do omówionego projektu spowoduje pewnie przesunięcia w niektórych nakładach, jak np. w nawozach mineralnych lub usługach mechanizacyjnych, co jednak nie powinno mieć większego wpływu na zmianę kosztów jednostkowych produktów roślinnych. Zwiększenie powierzchni uprawy ziemniaków — kosztem innych, mniej pracochłonnych i o niższej wartości z 1 ha roślin — spowoduje mniejszą obniżkę nakładów pracy i większy wzrost wartości produkcji finalnej, a tym samym i dochodu z 1 ha użytków rolnych, niż to wyliczono w powyższym opracowaniu. Zastąpienie w spasaniu części zboża przez susz ziemniaczany pociągnie za sobą pewne zmiany w kosztach jednostkowych i dochodowości produkcji zwierzęcej. Kierunek i wielkość tych zmian zależeć będzie oczywiście od rozmiarów produkcji i spasania, a także od cen lub kosztów jednostkowych suszu ziemniaczanego.

¹ Opracowanie niniejsze wykonane zostało i oddane do druku w czerwcu 1966 r.

EDWARD JELEŃSKI, ZOFIA KAPRZYK,
TERESA KSIĘŻOPOLSKA, STANISŁAW MAKOWSKI

III. KOSZTY PODSTAWOWYCH PRODUKTÓW ROLNYCH W PAŃSTWOWYCH GOSPODARSTWACH ROLNYCH W 1964/65 R.

WSTĘP

Rachunek kosztów przedstawiony w niniejszym opracowaniu obejmuje — podobnie jak w latach poprzednich — 60 gospodarstw państwowych rozmieszczonych na terenie całej Polski. Dobór badanej reprezentacji uwzględnia liczbę PGR w poszczególnych województwach.

Założeniem przyjętym w corocznych obliczeniach jednostkowych kosztów produkcji jest niezmiennosc gospodarstw w wybranej reprezentacji. Ze względu jednak na przyczyny natury organizacyjnej (tworzenie kombinatów, przejęcie niektórych gospodarstw przez Zjednoczenie Hodowli Zwierząt Zarodowych lub inne) pewna część gospodarstw corocznie ulega wymianie na inne PGR, pozostające na pełnym rozrachunku.

Wśród 60 gospodarstw zbadanych w 1964/65 r. znajduje się 57 gospodarstw badanych w roku poprzednim, a tylko 3 zostały wymienione na nowe (z tego 1 w województwie warszawskim, 1 w łódzkim i 1 we wrocławskim), co stanowi 5% reprezentacji.

Układ opracowania i podział gospodarstw na grupy są w zasadzie takie jak w ubiegłych latach, co oczywiście ułatwia porównywanie omawianych zjawisk w czasie. Nieco szerzej zostało omówione zagadnienie wyposażenia w środki trwałe i wpływu jakości gleb na wyniki działalności gospodarstw.

Z dwóch zastosowanych sposobów grupowania gospodarstw jeden uwzględnia ich intensywność, określoną poziomem rozchodów pieniężnych w zł na 1 ha użytków rolnych (w roku 1964/65 przy podziale gospodarstw na niskonakładowe i wysokonakładowe graniczna wielkość rozchodów wynosi 7300 zł). Drugi sposób podziału gospodarstw polega na połączeniu gospodarstw tych województw, na terenie których państwowe gospodarstwa rolne znajdują się w podobnych warunkach zagospodarowania.

Uwzględniono, jak co roku, 7 grup województw, według podziału uwidocznionego w tabeli III. 1. Tabela ta obrazuje równocześnie podział gospodarstw na niskonakładowe i wysokonakładowe.

Część opisowa przedstawia rozmieszczenie zbadanych gospodarstw, ich reprezentatywność w stosunku do ogółu PGR, charakterystykę grup zbadanych gospodarstw w dwóch układach, trzyletnią dynamikę podstawowych nakładów wyrażonych w jednostkach naturalnych, dynamikę kosztów jednostkowych i wreszcie współzależności zachodzące między

niektórymi wielkościami, przedstawione w postaci szeregów rozdzielczych.

Zakończenie części opisowej stanowi krótkie omówienie zastosowanej techniki obliczania jednostkowych kosztów produkcji.

1. ROZMIESZCZENIE ZBADANYCH GOSPODARSTW

Gospodarstwa państwowe, których wyniki przedstawione są w niniejszym opracowaniu, stanowią 1,5% ogólnej liczby państwowych gospodarstw podległych Wojewódzkim Zjednoczeniom PGR.

Tabela III. 1

Rozmieszczenie zbadanych gospodarstw

Grupy Wojewódzkich Zjednoczeń PGR	Liczba zbadanych gospodarstw			Udział zbadanych gospodarstw w stosunku do ogółu przedsiębiorstw PGR %
	razem	w tym		
		nisko-nakładowe	wysoko-nakładowe	

1963/64 r.

Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	6	—	6	2,0
Poznań, Bydgoszcz	9	1	8	1,6
Gdańsk	5	2	3	1,5
Wrocław, Opole	11	4	7	1,7
Lublin, Rzeszów	4	2	2	2,3
Szczecin, Koszalin, Zielona Góra	15	12	3	1,2
Olsztyn, Białystok	10	9	1	1,7
Razem	60	30	30	1,5

1964/65 r.

Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	6	—	6	2,0
Poznań, Bydgoszcz	9	2	7	1,6
Gdańsk	5	2	3	1,5
Wrocław, Opole	11	5	6	1,7
Lublin, Rzeszów	4	2	2	2,3
Szczecin, Koszalin, Zielona Góra	15	10	5	1,2
Olsztyn, Białystok	10	9	1	1,7
Razem	60	30	30	1,5

Odsetek ten waha się w poszczególnych grupach województw od 1,2 do 2,3. Wyższy odsetek zbadanych gospodarstw, pomimo małej ich liczby, przypada na te województwa, które posiadają mało państwowych gospodarstw rolnych (województwa centralne i południowo-wschodnie, tab. III. 1).

2. REPREZENTATYWNOŚĆ I CHARAKTERYSTYKA ZBADANYCH GOSPODARSTW

Stopień reprezentatywności zbadanych gospodarstw został orientacyjnie oceniony przez porównanie 9 wybranych wskaźników obliczonych dla badanych gospodarstw i ogółu PGR z uwzględnieniem grup województw. Zbadane gospodarstwa różnią się od ogółu PGR odnośnie poziomu tych wskaźników (tabela III. 2) średnio o niecałe 7%. Pod względem wielkości rozchodów pieniężnych na 1 ha użytków rolnych, wielkości załogi, plonu buraków cukrowych i udziału zbóż w strukturze zasiewów widoczna jest zupełnie lub prawie zupełna zgodność (0—2%). Nieco większa różnica na korzyść zbadanych gospodarstw występuje pod względem plonu ziemniaków i mleczności krów (4—5%), jeszcze większa w zakresie plonu 4 zbóż i udziału okopowych w strukturze zasiewów (11%), największa zaś pod względem liczby krów na 100 ha użytków rolnych (26%).

Rozbieżności w zakresie porównywanych wskaźników w poszczególnych grupach województw nie są oczywiście jednakowe. Najbardziej reprezentatywne, ogólnie biorąc, są gospodarstwa zbadane na terenie województw poznańskiego, bydgoskiego, wrocławskiego, opolskiego, lubelskiego, rzeszowskiego (odchylenie średnie ok. 5%), najmniejszą reprezentatywność wykazują gospodarstwa położone na terenie województwa gdańskiego (odchylenie średnie 21%). Dla województw centralnych oraz północno-wschodnich i zachodnich średnie odchylenie wskaźników wynosi ok. 11%.

Tabele III. 3 i III. 4 zawierają krótką charakterystykę liczbową grup gospodarstw według przyjętego podziału.

Gospodarstwa wysokonakładowe charakteryzują się mniejszym obszarem użytków rolnych, nieco lepszą jakością gleb, liczniejszą załogą na 100 ha użytków rolnych, lepszym wyposażeniem w siłę pociągową żywą i mechaniczną, nieco większym udziałem okopowych w strukturze zasiewów, znacznie silniejszą obsadą inwentarzem żywym i wyższymi plonami.

Dużą przewagę (ok. 70%) wykazują gospodarstwa wysokonakładowe pod względem wielkości przychodów pieniężnych na 1 ha użytków rolnych, przy nieco mniejszym niż w gospodarstwach niskonakładowych udziale produkcji roślinnej w przychodach. Natomiast zysk wyrażony w złotych na 1 ha użytków rolnych jest nieco wyższy w grupie gospodarstw niskonakładowych.

Występuje dość istotna różnica na korzyść grupy gospodarstw wysokonakładowych w zakresie wartości środków trwałych przypadających na 1 ha użytków rolnych, natomiast różnice wydajności pracy i wartości budynków mieszkalnych na 1 pracownika są nieznaczne.

Tabela III. 2

Porównanie niektórych wskaźników gospodarstw zbadanych i ogółu PGR
w 1964/65 r.

(Podział wg grup województw)

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Byd- goszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Lublin, Rzeszów	Szczecin, Kosza- lin, Zielona Góra	Olsztyn, Biały- stok	Razem	Wskaźnik (ogó- em PGR=100)
Rozchody w złotych na									
1 ha uż. r.									
gospodarstwa zbadane	11751	9323	7908	7772	7053	7103	6949	8062	100
ogółem PGR	15523	10189	9080	9013	7251	6665	5937	8070	100
Załoga — osób na									
100 ha uż. r.									
gospodarstwa zbadane	17,7	14,6	12,8	12,1	10,1	11,0	9,6	12,3	98
ogółem PGR	22,4	16,4	13,0	14,0	9,6	10,3	9,5	12,5	100
Plon 4 zbóż q/ha									
gospodarstwa zbadane	22,6	19,3	26,3	19,1	14,2	16,6	14,4	18,3	111
ogółem PGR	20,9	18,0	22,3	18,2	15,1	14,7	14,4	16,5	100
Plon buraków cukro- wych q/ha									
gospodarstwa zbadane	237	257	317	299	289	254	256	268	100
ogółem PGR	283	250	283	295	290	258	227	267	100
Plon ziemniaków q/ha									
gospodarstwa zbadane	192	150	210	171	167	147	147	160	104
ogółem PGR	186	153	154	172	159	146	150	154	100
Mleczność ltr na 1 krowę rocznie									
gospodarstwa zbadane	3216	2552	2933	2486	2232	2430	2545	2594	105
ogółem PGR	2952	2531	2765	2457	2105	2344	2413	2461	100
Krowy — szt. na 100 ha uż. r.									
gospodarstwa zbadane	24,5	22,4	33,8	26,3	14,8	20,4	17,6	22,5	126
ogółem PGR	26,7	21,6	20,2	22,4	12,5	14,8	15,3	17,9	100
Pow. zbóż w strukturze zasiewów w %									
gospodarstwa zbadane	45,0	43,3	47,2	46,3	37,7	48,9	48,6	46,2	102
ogółem PGR	42,9	43,2	44,1	45,5	38,7	47,3	44,4	45,2	100
Pow. buraków cukro- wych i ziemniaków w strukturze zasie- wów w %									
gospodarstwa zbadane	10,8	12,1	10,9	9,5	7,1	10,0	10,9	10,4	111
ogółem PGR	11,4	12,0	8,5	9,4	6,7	9,3	7,1	9,4	100

Tabela III. 3

Charakterystyka grup zbadanych gospodarstw
(Podział wg poziomu nakładów)

Wyszczególnienie	1962/63	1963/64	1964/65		
			ogółem	w tym	
				nisko- nakła- dowe	wysoko- nakła- dowe

Wskaźniki organizacyjne

Obszar gospodarstwa w ha uż. r.	502	512	520	603	438
Wskaźnik bonitacji gleb	1,9	1,8	1,9	1,8	2,0
Gleby dobre w %	54	50	52	47	58
Załoga — osób na 100 ha uż. r.	12,4	12,4	12,3	10,2	14,3
Konie — szt. na 100 ha uż. r.	4,3	4,0	3,6	3,2	3,9
Traktory — szt. na 100 ha uż. r.	1,5	1,7	1,8	1,6	2,0
Pow. łąk i pastwisk w uż. r. %	24,0	19,5	20,0	23,5	16,5
Pow. zbóż w uż. r. %	34,0	36,3	36,4	36,1	36,8
Pow. okopowych w uż. r. %	13,0	12,6	12,6	11,0	14,2
Pow. motylkowych w uż. r. %	18,0	18,2	18,2	17,5	18,9
Nawozy mineralne w kg NPK na 1 ha uż. r.	92	99	107	84	130
Plon przeliczeniowy w q/ha	18,1	19,7	19,1	17,4	20,8
Inwentarz żywy — szt. duże na 100 ha uż. r.	50,0	50,7	51,7	44,1	59,2
Robotnikodni na 1 ha uż. r.	33,9	33,0	32,5	27,1	38,0
Ilość lat bez zmiany dyrektora	6,0	6,3	7,0	7,2	6,8

Wskaźniki działalności finansowej

Przychody na 1 ha uż. r. zł	6637	7896	8371	6411	10330
w tym: prod. roślinna %	42	41	41	42	40
prod. zwierzęca %	40	39	40	38	42
prod. przemysłowa %	3	7	6	6	6
inne %	15	13	13	14	12
Rozchody na 1 ha uż. r. zł	6787	7756	8062	6074	10049
w tym: płace i ubezpieczenie zł	2522	2625	2663	2159	3167
pasze kupne zł	641	804	1019	605	1433
Wynik finansowy na 1 ha uż. r. zł	-150	140	309	337	281
Wartość środków trwałych brutto na 1 ha uż. r. zł	.	.	39035	32892	45178
Wartość środków trwałych netto na 1 ha uż. r. zł	.	.	19589	15404	23773
Wartość budynków mieszkalnych na 1 pracownika zł	.	.	97176	98314	96038
Wydajność pracy na 1 pracownika (produkcja globalna) zł	65433	72373	79693	78744	80611

Charakterystyka grup zbadanych gospodarstw
(Podział wg grup województw)

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Bydgoszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Lublin, Rzeszów	Szczecin, Kosza- lin, Zielona Góra	Olsztyn, Biały- stok	Ogółem
------------------	-------------------------------------	----------------------	--------	----------------	-----------------	---------------------------------------	-------------------------	--------

Wskaźniki organizacyjne

Obszar gospodarstwa w ha uż. r.	260	503	389	501	556	624	610	520
Wskaźnik bonitacji gleb	2,0	2,0	2,1	2,0	2,2	1,7	1,7	1,9
Gleby dobre w %	60	64	69	61	59	38	38	52
Załoga — osób na 100 ha uż. r.	17,7	14,6	12,8	12,1	10,1	11,0	9,6	12,3
Konie — szt. na 100 ha uż. r.	4,7	4,6	4,3	3,1	2,6	3,1	3,1	3,6
Traktory — szt. na 100 ha uż. r.	2,2	1,9	1,6	1,7	1,9	1,8	1,6	1,8
Pow. łąk i pastwisk w uż. r. %	7,8	12,2	34,7	14,7	27,3	17,0	34,1	20,0
Pow. zbóż w uż. r. %	38,6	37,3	30,5	39,3	26,9	40,6	31,7	36,4
Pow. okopowych w uż. r. %	16,1	16,1	11,8	12,6	7,9	12,4	9,9	12,6
Pow. motylkowych w uż. r. %	22,2	22,9	12,0	20,1	16,1	17,4	14,7	18,2
Nawozy mineralne w kg NPK na 1 ha uż. r.	151	136	101	123	71	91	77	107
Plon przeliczeniowy w q/ha	22,8	19,9	26,9	19,9	15,7	17,3	15,5	19,1
Inwentarz żywy — sztuki du- że na 100 ha uż. r.	58,2	63,9	60,0	52,7	42,2	46,9	42,3	51,7
Robotnikodni na 1 ha uż. r.	46,6	39,0	34,5	32,2	27,9	29,0	24,9	32,5
Ilość lat bez zmiany dyrek- tora	9,5	8,4	8,4	7,7	5,4	4,5	7,4	7,0

Wskaźniki działalności finansowej

Przychody na 1 ha uż. r. zł	13247	9185	10005	8408	5875	7103	6753	8371
w tym: prod. roślinna %	40	43	40	49	42	43	29	41
prod. zwierzęca %	43	41	40	33	40	38	47	40
prod. przemysłowa %	7	9	5	—	—	7	10	6
inne %	10	7	15	18	18	12	14	13
Rozchody na 1 ha uż. r. zł	11751	9323	7908	7772	7053	7103	6949	8062
w tym: płace i ubezpiecze- nie zł	3921	3103	3043	2671	2201	2302	2041	2663
pasze kupne zł	1563	1216	878	853	1195	791	1039	1019
Wynik finansowy na 1 ha uż. r. zł	1496	—138	2097	636	—1178	0	—196	309
Wartość środków trwałych brutto na 1 ha uż. r. zł	55579	40120	42229	39608	26451	37607	33078	39035

c.d. tab. III. 4

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Byd- goszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Lublin, Rzeszów	Szczecin, Kosza- lin, Zielona Góra	Olsztyn, Biały- stok	Ogółem
Wartość środków trwałych netto na 1 ha uż. r. zł	32457	20778	24557	15078	18613	16456	17837	19589
Wartość budynków mieszkalnych na 1 pracownika zł	99240	79297	92858	119837	65375	108396	85152	97176
Wydajność pracy na 1 pracownika (produkcja globalna) zł	75962	78398	96125	85711	75463	76301	76686	79693

Zestawienie gospodarstw według grup województw (tab. III. 4) uwidacznia znaczne zróżnicowanie przedstawionych wskaźników między poszczególnymi grupami.

Najmniej intensywnie zorganizowane i prowadzone są gospodarstwa województw olsztyńskiego, białostockiego oraz szczecińskiego, koszalińskiego i zielonogórskiego. Zgodne to jest z poprzednio omówionym podziałem, gdyż gospodarstwa wymienionych województw stanowią około $\frac{2}{3}$ gospodarstw zaliczonych do grupy niskonakładowych.

Porównanie podstawowych wskaźników ekonomicznych obliczonych dla całości badanej reprezentacji w okresie 3 lat wykazuje silny wzrost wielkości przychodów pieniężnych przy nieco mniejszym wzroście rozchodów i zysku w złotych na 1 ha, co świadczy o wzroście intensywności i rentowności gospodarstw.

Liczba pracowników przypadających na 100 ha użytków rolnych pozostaje bez zmian, natomiast widoczny jest wzrost zmechanizowania siły pociągowej, wyrażający się zmniejszeniem liczby koni przy wzroście liczby traktorów.

Zaznacza się poza tym stopniowy wzrost wielkości nawożenia przypadającego na 1 ha użytków rolnych, zarówno mineralnego (kg NPK), jak i organicznego (sztuki duże inwentarza żywego na 100 ha uż. r.).

Z innych nakładów produkcyjnych widoczne jest dość znaczne zwiększenie zużycia pasz kupnych.

Zamieszczone zestawienie kosztów jednostkowych oraz wybranych elementów nakładów bezpośrednich, wyrażonych w miernikach naturalnych, przedstawia następujące zmiany w wielkości poszczególnych elementów nakładów w ciągu trzech porównywanych lat:

- Nakłady robotników na 1 ha i na 1 sztukę wykazują wyraźną tendencję malejącą (wyjątek stanowią jedynie zboża ozime, przy których nastąpił w ostatnim roku nieznaczny wzrost nakładów pracy w porównaniu z rokiem poprzednim).
- Nakłady koniodni wykazują stopniowy spadek, szczególnie w produkcji roślinnej.
- Nakłady traktorodni wzrastają przy produkcji prawie wszystkich roślin, a szczególnie przy roślinach okopowych, gdzie do zabiegów

Tabela III. 5

Porównywanie jednostkowych kosztów produkcji i wydajności w okresie 3 lat

Wyszczególnienie	1962/63	1963/64	1964/65
Produkcja roślinna			
Żyto ozime			
Koszt 1 ha zł	5692	6049	6428
Koszt 1 q zł	303	306	293
Plon q/ha	16,0	16,8	18,5
Pszenica ozima			
Koszt 1 ha zł	6767	6746	6934
Koszt 1 q zł	297	290	287
Plon q/ha	19,6	19,9	20,6
Jęczmień jary			
Koszt 1 ha zł	6125	6629	6108
Koszt 1 q zł	261	265	293
Plon q/ha	20,7	22,1	18,6
Owies			
Koszt 1 ha zł	6169	6146	5718
Koszt 1 q zł	270	284	325
Plon q/ha	20,1	19,1	15,8
Groch			
Koszt 1 ha zł	8947	8465	7681
Koszt 1 q zł	478	609	652
Plon q/ha	16,1	12,2	10,3
Rzepak ozimy			
Koszt 1 ha zł	7472	6762	6834
Koszt 1 q zł	488	588	574
Plon q/ha	15,3	11,5	11,9
Buraki cukrowe			
Koszt 1 ha zł	12451	14505	14823
Koszt 1 q zł	63	50	47
Plon q/ha	186	260	268
Buraki pastewne			
Koszt 1 ha zł	9709	11143	10948
Koszt 1 q zł	34	27	28
Plon q/ha	277	402	373
Ziemniaki			
Koszt 1 ha zł	10165	11739	11591
Koszt 1 q zł	81	74	73
Plon q/ha	127	158	160
Siano łąkowe			
Koszt 1 ha zł	2440	2637	2513
Koszt 1 q zł	76	80	72
Plon q/ha	32	33	35

Tabela III. 5 (c. d.)

Wyszczególnienie	1962/63	1963/64	1964/65
Produkcja zwierzęca			
Bydło mleczne			
Koszt roczny utrzymania 1 szt zł	9403	9346	9652
Koszt 1 litra mleka zł	3,01	2,96	2,93
Mleczność roczna 1 krowy ltr	2527	2525	2594
Jałowizna			
Koszt roczny utrzymania 1 szt zł	4906	5240	5289
Wartość przyrostu 1 szt rocznie zł	2987	2147	2354
Młode bydło opasowe			
Koszt roczny utrzymania 1 szt zł	5309	5278	5274
Koszt 1 kg żywca zł	17,4	18,7	19,6
Przyrost dzienny kg	0,540	0,486	0,432
Waga sprzedaży 1 szt kg	268	264	
Maciory			
Koszt roczny utrzymania 1 szt zł	5617	6599	6494
Koszt produkcji 1 prosięcia zł	598	523	516
Ilość prosiąt od maciory rocznie szt	9,9	11,8	12,0
Tuczniki			
Koszt produkcji 1 kg żywca zł	26,1	23,5	23,1
Przyrost dzienny kg	0,317	0,325	0,325
Waga sprzedaży 1 szt kg	98	108	108

pielęgnacyjnych w coraz większym stopniu stosowana jest mechaniczna siła pociągowa.

- Nakłady nawozów mineralnych wykazują pewien wzrost w przeliczeniu na 1 ha poszczególnych roślin, niemniej tendencja ta nie jest zdecydowana ani jednakowa odnośnie wszystkich roślin i grup nawozów.
- Nakłady pasz treściwych przypadających rocznie na 1 sztukę bydła nieco maleją, zaś nakłady pasz okopowych wykazują nieznaczny wzrost. Przy produkcji trzody zaznacza się tendencja odmienna, choć również niezbyt silna ani wyraźna.

Pełne koszty brutto przypadające na 1 ha poszczególnych ziemiopłodów, czyli koszty bezpośrednie wraz z narzutem kosztów pośrednich, wykazują niejednakową zmienność przy różnych roślinach. Ogólnie biorąc zaznacza się pewna tendencja wzrostu kosztu na 1 ha przy roślinach okopowych i zbożach ozimych, natomiast przy zbożach jarych i grochu widoczne jest obniżenie kosztów na 1 ha w porównaniu z poprzednimi latami.

Koszt produkcji 1 q roślin okopowych ulega corocznie obniżeniu, podobnie jak koszty 1 q zbóż ozimych, natomiast koszty produkcji zbóż jarych i grochu wykazują tendencję wzrostu. Wiąże się to ze zmiennością poziomu plonów (odwrotna współzależność między kosztami jedno-

Tabela III. 6

Zestawienie wybranych nakładów w jednostkach naturalnych w okresie 3 lat

Wyszczególnienie	Jedn. miary	1962/63	1963/64	1964/65
Produkcja roślinna (na 1 ha)				
Żyto ozime				
Robotnicy	dni	11,9	10,5	12,0
Konie	"	4,1	3,2	3,4
Traktory	"	1,2	1,3	1,4
Nawozy azotowe	q	1,1	1,3	1,2
Nawozy fosforowe	"	1,4	1,8	1,9
Nawozy potasowe	"	1,1	1,5	1,1
Plon	"	16,0	16,8	18,5
Pszenica ozima				
Robotnicy	dni	13,5	10,5	10,9
Konie	"	4,6	3,3	3,0
Traktory	"	1,3	1,3	1,4
Nawozy azotowe	q	1,6	1,6	1,5
Nawozy fosforowe	"	2,0	2,0	2,0
Nawozy potasowe	"	1,6	1,6	1,3
Plon	"	19,6	19,9	20,6
Jęczmień jary				
Robotnicy	dni	12,0	11,6	10,5
Konie	"	3,9	3,5	2,9
Traktory	"	1,2	1,3	1,4
Nawozy azotowe	q	0,9	0,8	0,8
Nawozy fosforowe	"	1,2	1,6	1,5
Nawozy potasowe	"	1,2	1,3	0,9
Plon	"	20,7	22,1	18,6
Owies				
Robotnicy	dni	12,9	10,7	9,6
Konie	"	4,1	3,1	2,7
Traktory	"	1,3	1,3	1,3
Nawozy azotowe	q	1,1	0,9	1,3
Nawozy fosforowe	"	1,4	1,6	1,6
Nawozy potasowe	"	1,3	1,1	1,0
Plon	"	20,1	19,1	15,8
Groch				
Robotnicy	dni	25,0	18,2	15,4
Konie	"	7,1	5,1	4,2
Traktory	"	1,2	1,3	1,2
Nawozy azotowe	q	0,3	0,5	0,4
Nawozy fosforowe	"	1,4	1,9	2,2
Nawozy potasowe	"	1,3	1,4	1,7
Plon	"	16,1	12,2	10,3

Tabela III. 6 (c.d.)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	1962/63	1963/64	1964/65
Rzepak ozimy				
Robotnicy	dni	16,4	12,6	11,7
Konie	"	5,6	4,3	3,9
Traktory	"	1,5	1,4	1,6
Nawozy azotowe	q	3,3	3,9	3,5
Nawozy fosforowe	"	2,4	2,8	2,8
Nawozy potasowe	"	2,0	2,0	2,3
Plon	"	15,3	11,5	11,9
Buraki cukrowe				
Robotnicy	dni	59,8	50,6	46,0
Konie	"	5,2	4,0	3,8
Traktory	"	1,3	1,6	1,8
Nawozy azotowe	q	4,8	4,1	4,1
Nawozy fosforowe	"	2,2	3,0	2,9
Nawozy potasowe	"	2,7	2,5	2,8
Plon	"	186	260	268
Buraki pastewne				
Robotnicy	dni	56,7	49,8	44,9
Konie	"	8,6	10,6	9,8
Traktory	"	1,7	1,9	2,2
Nawozy azotowe	q	3,0	2,5	3,6
Nawozy fosforowe	"	2,0	1,7	2,6
Nawozy potasowe	"	2,0	1,4	2,1
Plon	"	277	402	373
Ziemniaki				
Robotnicy	dni	37,6	37,3	36,2
Konie	"	9,8	9,2	8,2
Traktory	"	2,4	3,0	3,3
Nawozy azotowe	q	1,6	1,7	1,7
Nawozy fosforowe	"	1,6	1,4	1,7
Nawozy potasowe	"	1,7	1,7	1,5
Plon	"	126	158	160
Siano łąkowe				
Robotnicy	dni	8,8	9,7	7,4
Konie	"	4,1	4,4	3,2
Traktory	"	0,8	1,1	1,0
Nawozy azotowe	q	0,5	0,5	0,9
Nawozy fosforowe	"	0,8	0,7	1,3
Nawozy potasowe	"	1,1	0,8	1,4
Plon	"	32	33	35

Tabela III. 6 (c.d.)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	1962/63	1963/64	1964/65
Produkcja zwierzęca (na 1 sztukę)				
Bydło mleczne				
Robotnicy	dni	28,0	26,3	25,7
Konie	„	10,2	9,9	9,9
Pasze treściwe	q	4,7	5,1	4,4
Pasze okopowe	„	9,1	14,7	13,0
Mleczność	litry	2527	2525	2594
Jałowizna				
Robotnicy	dni	11,3	10,8	10,2
Konie	„	5,0	5,0	4,7
Pasze treściwe	q	2,5	3,1	3,1
Pasze okopowe	„	4,9	7,3	7,0
Wartość przyrostu	„	2987	2147	2354
Młode bydło opasowe				
Robotnicy	dni	11,8	10,7	10,7
Konie	„	4,9	5,3	5,4
Pasze treściwe	q	4,4	3,8	4,0
Pasze okopowe	„	8,0	12,7	12,6
Jednostki pokarmowe na 1 kg	„	13,0	11,7	13,4
Przyrost dzienny	kg	0,540	0,486	0,432
Maciory				
Robotnicy	dni	16,3	13,7	12,5
Konie	„	4,9	4,1	4,0
Pasze treściwe	q	8,1	9,1	8,6
Pasze okopowe	„	15,7	14,0	13,4
Ilość odchowanych prosiąt	szt	9,9	11,8	12,0
Tuczniki (na 100 kg przyrostu)				
Robotnicy	dni	3,7	2,9	2,4
Konie	„	1,7	0,9	0,8
Pasze treściwe	q	4,0	3,9	4,1
Pasze okopowe	„	6,9	5,9	5,7
Jednostki pokarmowe na 1 kg	„	7,8	6,6	6,8
Przyrost dzienny	kg	0,317	0,325	0,325

stkowymi i plonami, a prosta współzależność między kosztami na 1 ha i plonami).

W produkcji zwierzęcej zaznacza się obniżenie kosztu produkcji mleka i kosztu produkcji żywca trzody chlewnej; natomiast koszt produkcji żywca młodego bydła opasowego wykazuje wzrost.

Zróznicowania kosztów przypadających na 1 ha poszczególnych roślin w gospodarstwach niskonakładowych i wysokonakładowych jest dość znaczne. Struktury kosztów dziesięciu ziemiopłodów i pięciu grup zwierząt zamieszczone w końcowej części tego opracowania wskazują na

występowanie różnic w wysokości zarówno kosztów bezpośrednich jak i pełnych (z narzutem kosztów pośrednich).

Na ukształtowanie się wyższych kosztów bezpośrednich przypadających na 1 ha poszczególnych roślin w gospodarstwach wysokonakładowych wpłynęły wyższe koszty nawożenia organicznego i mineralnego, a przy produkcji zbóż również wyższe nakłady pracy na 1 ha.

Koszty pośrednie oraz koszty brutto przypadające na 1 ha poszczególnych roślin wykazują wyższy poziom w grupie gospodarstw wysokonakładowych. W zakresie kosztów pośrednich niższe koszty występują w tej grupie przy grochu; rzepaku i burakach cukrowych, zaś w zakresie kosztów brutto — jedynie przy grochu.

Procentowe struktury kosztów poszczególnych roślin nie wykazują wyraźnych różnic w zależności od ogólnego poziomu nakładów w gospodarstwach.

W zakresie produkcji zwierzęcej gospodarstwa wysokonakładowe wykazują wyższe koszty na 1 sztukę bydła mlecznego (przy niższym jednostkowym koszcie mleka dzięki wyższej mleczności krów), na 1 sztukę młodego bydła opasowego i na 1 maciore, głównie na skutek większych nakładów pasz.

Koszt utrzymania 1 sztuki jałowizny oraz koszty przypadające na 100 kg przyrostu tuczników wykazują nieznacznie wyższy poziom w gospodarstwach wysokonakładowych.

3. NIEKTÓRE WSPÓŁZALEŻNOŚCI

Badanie kierunku i stopnia wzajemnych powiązań występujących między niektórymi wskaźnikami dotyczącymi badanych gospodarstw wykonano metodą analizy statystycznej przy zastosowaniu szeregów rozdzielczych. W celu wyeliminowania wpływu dodatkowych czynników — głównie jakości gleb — w większości wypadków stosowany jest podział na podgrupy różniące się wielkością czynnika, którego wpływ postanowiono osłabić.

Dla zbadania wpływu wysokości plonów na kształtowanie się jednostkowych kosztów produkcji zbadane gospodarstwa uszeregowano według wzrastających plonów, przy zastosowaniu przedziałów klasowych.

Współzależności między plonami i kosztami zbadane zostały dla 5 podstawowych roślin (tab. III. 7).

Załączone zestawienie ukazuje zdecydowanie odwrotną współzależność między poziomem plonów i kosztem 1 q, który obniża się w miarę wzrostu plonów. Jedynie przy produkcji żyta na mocnych glebach, po przekroczeniu 25 q/ha, zaznaczył się wzrost kosztu produkcji 1 q, przy czym koszt 1 q pszenicy przy plonach przekraczających 25 q/ha na glebach mocnych był niższy niż koszt produkcji 1 q żyta.

Odmienne przedstawia się współzależność między poziomem plonów i kosztami przypadającymi na 1 ha danej uprawy.

Koszty bezpośrednie na 1 ha wykazują w zasadzie tendencję wzrostu wraz ze wzrostem poziomu plonów, ale tendencja ta nie jest silna i w wielu wypadkach widoczne są załamania wysokości kosztów bezpośrednich przypadających na 1 ha danej rośliny. W wypadku nieracjo-

nalnie przeprowadzonych zabiegów niskim plonom mogą towarzyszyć bowiem wyższe koszty niż przy terminowo wykonanych zabiegach (np. pielnie, gdy chwasty są małe) sprzyjających wysokim plonom.

Obniżka kosztu 1 q wykazuje, ogólnie biorąc, tendencję zmniejszającą się w miarę wzrostu poziomu plonów. Regularność ta występuje wyraźniej na glebach słabszych, gdzie mniejszy wpływ na kształtowanie się poziomu kosztów i plonów wywiera stopień kultury gleby (tab. III. 8).

Jak wiadomo, poza racjonalnością i starannością wykonania zabiegów agrotechnicznych oraz jakością materiału siewnego, najbardziej decydujący wpływ na poziom plonów uprawianych roślin wywiera jakość gleby i nawożenie. W celu orientacyjnej oceny wpływu nawożenia na poziom produkcji roślinnej, badane gospodarstwa zostały zestawione według wzrastającego poziomu nawożenia, po uprzednim ich rozdzieleniu na dwie grupy w zależności od jakości gleb. W ten sposób osłabiono wpływ jakości gleby na poziom plonów, zaciemniający wpływ nawożenia.

W tabeli III. 9 widoczna jest zdecydowana prosta współzależność

Tabela III. 7

Plony i koszty jednostkowe

(Zbiory 1964 r.)

Plony q/ha w granicach od—do	Liczba gospo- darstw	Średni plon q/ha	Koszt 1 ha zł		Koszt netto 1 q zł	Gleby dobre %
			bezpo- średni	pełny brutto		
Żyto ozime na glebach słabszych						
do 13	5	11,7	3186	4766	347	25
13—16	10	14,5	3539	5533	325	31
16—19	7	17,2	3712	5865	287	32
ponad 19	8	22,3	3956	7031	267	33
Żyto ozime na glebach mocniejszych						
do 16	3	11,6	3796	5945	452	64
16—19	3	17,2	4173	6458	314	65
19—22	5	20,7	4163	6951	285	64
22—25	3	23,7	4002	6987	241	81
powyżej 25	7	26,9	4840	8207	253	70
Pszenica ozima na glebach słabszych						
do 19	12	15,9	4175	6264	345	28
19—22	6	20,7	4217	6848	280	47
powyżej 22	6	25,9	4046	7156	235	33
Pszenica ozima na glebach mocniejszych						
do 16	3	10,4	3876	5763	518	64
16—19	7	17,9	4140	6541	314	71
19—22	7	20,7	4262	7076	291	74
22—25	4	23,2	4732	7345	271	68
powyżej 52	7	31,0	5230	8570	233	90

Tabela III. 7 (c.d.)

Plony i koszty jednostkowe
(zbiory 1964 r.)

Plony q/ha w granicach od—do	Liczba gospo- darstw	Średni plon q/ha	Koszt 1 ha zł		Koszt netto 1 q zł	Gleby dobre %
			bezpo- średni	pełny brutto		
Jęczmień jary na glebach słabszych						
do 13	7	10,3	3271	4760	401	26
13—16	7	14,6	3405	5309	331	31
16—19	4	17,0	3449	5623	293	17
19—22	7	20,3	3651	6096	265	34
powyżej 22	4	26,3	3758	6427	214	46
Jęczmień jary na glebach mocniejszych						
do 16	3	13,5	3662	5607	384	71
16—19	9	16,5	3870	5959	324	67
19—22	5	20,5	4032	6737	294	86
22—25	4	23,3	4061	6887	261	66
powyżej 25	6	28,0	5176	8164	256	77
Ziemniaki na glebach słabszych						
do 100	2	82	6685	8326	101	33
100—130	8	117	7484	10391	89	28
130—160	8	145	7618	11056	76	28
160—190	5	181	8067	12039	67	42
powyżej 190	6	217	7476	12526	58	33
Ziemniaki na glebach mocniejszych						
do 130	3	119	7742	10553	89	76
130—160	5	139	8663	12046	87	61
160—190	8	117	8039	12010	68	71
powyżej 190	4	229	8648	14214	62	68
Buraki cukrowe na glebach słabszych						
do 200	4	154	6072	11359	66	28
200—240	4	217	7088	12810	50	34
240—280	9	256	7231	14264	47	32
powyżej 280	7	349	8223	18161	44	41
Buraki cukrowe na glebach mocniejszych						
do 200	2	173	6292	11236	56	43
200—240	3	221	6995	13221	51	75
240—280	9	262	6766	13821	45	67
280—320	6	296	7533	16545	47	87
powyżej 320	5	350	8901	17667	42	90

Obniżka kosztu 1 q przy wzroście plonu o 1 q
(Zbiory z 1964 r.)

Tabela III. 8

Plony q/ha w granicach od—do	Obniżka kosztu 1 q przy wzroście plonu o 1 q zł	Plony q/ha w granicach od—do	Obniżka kosztu 1 q przy wzroście plonu o 1 q zł
Gleby słabsze		Gleby mocniejsze	
Żyto ozime			
11,7—14,5	7,9	11,6—17,2	24,6
14,5—17,2	14,1	17,2—20,7	8,3
17,2—22,3	3,9	20,7—23,7	14,7
		23,7—26,9	wzrost kosztu
Pszenica ozima			
15,9—20,7	13,5	10,4—17,9	27,2
20,7—25,9	8,7	17,9—20,7	8,2
		20,7—23,2	8,0
		23,2—31,0	4,9
Jęczmień jary			
10,3—14,6	16,3	13,5—16,5	20,0
14,6—17,0	15,8	16,5—20,5	7,5
17,0—20,3	8,5	20,5—23,3	11,8
20,3—26,3	8,5	23,3—28,0	1,1
Buraki cukrowe			
154—217	0,25	172—221	0,10
217—256	0,08	221—262	0,15
256—349	0,03	262—296	wzrost kosztu
		296—350	0,09
Ziemniaki			
82—117	0,34	119—139	0,10
117—145	0,46	139—177	0,50
145—181	0,25	177—229	0,12
181—217	0,25		

między wysokością nawożenia i wielkością globalnej produkcji roślinnej wyrażonej w jednostkach zbożowych, zarówno na glebach słabszych jak i mocniejszych. Współzależność ta występuje tak odnośnie nawożenia mineralnego, jak i mineralnego i organicznego łącznie.

Pewne różnice występują natomiast w zakresie kształtowania się przyrostu globalnej produkcji roślinnej w miarę przyrostu nawożenia.

W miarę wzrostu poziomu nawożenia na glebach słabszych widoczne jest regularne zmniejszanie się przyrostu globalnej produkcji roślinnej

Tabela III. 9

Wpływ nawożenia na poziom produkcji roślinnej

Liczba gospodarstw	Zużycie nawozów mineralnych kg NPK na 1 ha w r. 1963/64	Obornik q na 1 ha w r. 1963/64	Razem NPK kg na 1 ha uż. r. 1963/64	Produkcja roślinna jedn. zboż. na 1 ha w r. 1964/65	Założa osób na 100 ha uż. rol.	Gleby dobre %	Wskaźnik bonitacji gleb
--------------------	---	--------------------------------	-------------------------------------	---	--------------------------------	---------------	-------------------------

Gleby słabsze

7	50	32	85	16,1	9,3	28	1,6
7	72	37	113	20,3	11,0	28	1,5
7	91	42	137	22,2	10,7	32	1,6
8	128	43	175	24,3	13,5	37	1,6

Gleby mocniejsze

6	54	38	96	20,0	11,0	69	2,2
6	89	45	138	22,2	12,2	64	2,0
7	117	51	173	27,4	13,7	87	2,4
7	157	52	214	30,9	15,2	75	2,1

Tabela III. 10

Poziom nawożenia mineralnego i organicznego w kg NPK na 1 ha użytków rolnych a wielkość globalnej produkcji roślinnej z 1 ha w jednostkach zbożowych

Liczba gospodarstw	Nawożenie mineralne i organiczne w r. 1963/64	Produkcja globalna roślinna w r. 1964/65
--------------------	---	--

Gleby słabsze

7	85	16,1
7	111	20,1
7	138	22,5
8	175	24,2

Gleby mocniejsze

6	95	17,3
6	136	23,7
7	173	29,2
7	216	30,1

przypadającej na 1 kg przyrostu NPK nawożenia mineralnego, bądź mineralnego i organicznego łącznie.

Na glebach mocniejszych występuje podobna w zasadzie tendencja,

jednak zmniejszenie się przyrostów produkcji w miarę wzrostu poziomu nawożenia jest mniej regularne a spadek jednostkowych przyrostów zaczyna się przy wyższym poziomie nawożenia niż na glebach słabszych.

Obsada bydłem wyrażona w sztukach przeliczeniowych dużych na 100 ha użytków rolnych wykazuje prostą współzależność z poziomem plonów oraz rentownością na glebach mocniejszych, gdzie większa obsada bydłem występuje w gospodarstwach mniejszych obszarowo. Współzależność ta nie występuje w gospodarstwach położonych na glebach słabszych.

Tabela III. 11

**Wielkość przyrostu globalnej produkcji roślinnej
w jednostkach zbożowych na 1 kg przyrostu
czystego składnika NPK nawożenia mineralnego**

Poziom nawożenia mineralnego	Przyrost produkcji
Gleby słabsze	
50— 72	0,191
72— 91	0,100
91—128	0,057
Gleby mocniejsze	
54— 89	0,063
89—117	0,186
117—157	0,087

Niezależnie od jakości gleb, nie widać współzależności między obsadą bydłem na 100 ha użytków rolnych i mlecznością krów (współzależność między wielkością stada i mlecznością również nie występuje). Na glebach słabszych nie ma widocznej współzależności między obsadą bydłem i wynikiem finansowym.

Tabela III. 12

**Wielkość przyrostu globalnej produkcji roślinnej
w jednostkach zbożowych na 1 kg przyrostu
czystego składnika NPK nawożenia
mineralnego i organicznego łącznie**

Poziom nawożenia	Przyrost produkcji roślinnej
Gleby słabsze	
85—111	0,15
111—138	0,09
138—175	0,05
Gleby mocniejsze	
95—136	0,16
136—173	0,15
173—216	0,02

Tabela III. 13

Obsada bydłem i inne wskaźniki

Liczba gospodarstw	Bydło na 100 ha uż. r. szt. duże	Mleczność na krowę rocznie ltr	Plon przeliczeniowy q/ha	Plon 4 zbóż q/ha	Gleby dobre %	Użytki zielone %	NPK nawozów mineralnych na 1 ha uż. r. kg	Wielkość gosp. ha uż. r.	Wynik finansowy na 1 ha uż. r. zł
Gleby słabsze									
10	24,0	2456	15,7	14,6	26	20,1	72	627	—149
10	34,7	2831	18,5	17,4	33	21,4	111	543	—73
10	42,3	2350	17,9	17,2	33	15,3	109	613	—283
Gleby mocniejsze									
10	27,8	2650	18,2	17,2	76	27,0	96	568	—202
10	41,5	2627	21,0	20,7	71	15,0	121	453	957
10	55,5	2612	23,2	22,9	76	21,1	133	319	879

W gospodarstwach o glebach słabszych większa obsada bydłem występuje przy mniejszym udziale trwałych użytków zielonych. Na mocniejszych glebach współzależność ta jest mało widoczna.

Zestawienie gospodarstw w kolejności według wzrastającej mleczności krow wskazuje na obniżanie się kosztu produkcji 1 litra mleka w miarę zwiększającej się wydajności krow. Przy zwiększeniu mleczności krow wzrasta roczny koszt utrzymania krowy, wzrasta również nieco koszt 1 jednostki pokarmowej w zużytych paszach. Nie występuje natomiast współzależność między poziomem mleczności krow i udziałem trwałych łąk i pastwisk w użytkach rolnych.

Efektywność nakładów ponoszonych na produkcję mleka wykazuje tendencję wzrastającą przy przyroście mleczności krow do poziomu występującego w zbadanych gospodarstwach, co oznacza, że podnoszenie mleczności krow jest skuteczną drogą zwiększenia opłacalności tej produkcji.

Tabela III. 14

Mleczność i koszt produkcji mleka

Mleczność roczna ltr w granicach od—do	Liczba gospodarstw	Średnia mleczność ltr	Koszt utrzymania krowy rocznie zł		Koszt produkcji 1 ltr mleka	Ilość jedn. ows. na 1 ltr	Koszt 1 jedn. ows. zł	Udział trwałych użytków zielonych %
			bezpółśredni	pełny (brutto)				
do 2000	5	1824	5778	7799	3,22	1,34	1,33	18,8
2000—2500	25	2279	6771	8810	3,01	1,26	1,35	20,6
2500—3000	15	2788	8019	10215	3,00	1,32	1,38	20,7
ponad 3000	13	3348	8700	11334	2,69	1,08	1,44	19,1

Tabela III. 15

Obniżka kosztu 1 litra mleka w miarę wzrostu mleczości

Mleczość roczna od 1 krowy litr	Obniżka kosztu 1 litra mleka przy wzroście mleczości o 100 litrów od krowy rocznie zł	
	bezpośredni	pełny
1824—2279	0,04	0,05
2279—2788	0,02	0,00
2788—3348	0,05	0,06

Tabela III. 16

Efektywność nakładów przy produkcji mleka

Mleczość roczna od 1 krowy litr	Przyrost mleczości litr na 100 zł przyrostu kosztów bezpośrednich
1824—2279	46
2279—2788	25
2788—3348	82

Tabela III. 17

Przyrost bukatów i koszt produkcji

Przyrosty dziennie w granicach od—do kg	Liczba gospo- darstw	Przeciętny przy- rost dzienny kg	Koszty produk- cji 1 kg przy- rostu w zł		Koszt produkcji 1 kg żywca zł	Zużycie jedn. ows. na 1 kg przyrostu	Waga 1 szt kg	
			bezpo- średnie brutto	pełne netto			wsta- wionej	sprze- danej
do 0,350	9	0,264	41,3	49,7	20,7	16,6	170	251
0,350—0,500	8	0,421	31,0	36,5	20,7	13,8	151	276
ponad 0,500	8	0,633	20,6	26,1	17,6	9,9	135	284

Przy produkcji bukatów koszt przyrostu oraz zużycie jednostek pokarmowych na 1 kg przyrostu żywca wyraźnie się obniżają w miarę wzrostu dziennego przyrostu. Koszt produkcji żywca młodego bydła opasowego w podanym zestawieniu reaguje mniej wyraźnie na wzrost przyrostu dziennego 1 sztuki, zależnie od udziału wagi sztuki wstawionej na opas w wadze sztuki sprzedanej. W zbadanych gospodarstwach wyższe dzienne przyrosty bukatów występują w tych stadach, gdzie stawiano na opas sztuki lżejsze.

Obniżka kosztu produkcji 1 kg przyrostu młodego bydła opasowego przy wzroście dziennego przyrostu 1 sztuki o 100 gramów zmniejsza się w miarę podnoszenia poziomu dziennych przyrostów

Przy tuczu trzody chlewnej widoczne są podobne współzależności między wielkością przyrostu dziennego i kosztem produkcji 1 kg przy-

Tabela III. 18

Obniżka kosztu produkcji 1 kg przyrostu bukatów

Poziom przyrostów dziennych kg	Obniżka kosztu 1 kg przyrostu i 1 kg żywca w zł przy wzroście przyrostu dziennego o 100 gramów	
	bezpośredni koszt brutto przyrostu	pełny koszt brutto przyrostu
0,264—0,421	0,56	8,41
0,421—0,633	4,91	4,91

Tabela III. 19

Przyrosty dzienne warchlaków użytkowych i tuczników i koszty produkcji

Przyrosty dzienne w granicach od—do kg	Ilość gospo- darstw	Przeciętny przy- rost dzienny kg	Koszty produk- cji 1 kg przy- rostu zł		Zużycie jedn. ows. na 1 kg przyrostu	Koszt 1 jedn. ows. paszy zł	Waga sprzedanej sztuki kg
			bezpo- średnie brutto	pełne netto			
do 0,300	7	0,216	21,2	22,5	8,1	2,06	38
0,300—0,400	11	0,346	18,7	20,9	6,4	2,30	79
ponad 0,400	4	0,461	16,4	18,5	5,4	2,44	59

Tabela III. 20

Obniżenie kosztu produkcji 1 kg przyrostu tuczu

Poziom przeciętnych przyrostów dziennych kg	Obniżka kosztu 1 kg przyrostu w zł przy wzroście przyrostu dziennego o 100 gramów	
	bezpośredni	pełny
0,216—0,346	1,92	1,23
0,346—0,461	2,00	2,09

rostu oraz zużyciem jednostek pokarmowych na 1 kg. Występuje również wzrost kosztu jednostki pokarmowej przy wzroście dziennych przyrostów, co oznacza, że w celu osiągnięcia wysokich dziennych przyrostów stosowane są zestawy pasz droższych, które jednak w przeliczeniu na 1 kg przyrostu wykazują wyższą opłacalność.

*

* *

Występowanie współzależności w zakresie wskaźników dotyczących organizacji gospodarstw przedstawione zostanie na przykładzie — między innymi — wyników finansowych, liczebności załogi, wyposażenie w środki trwałe itp.

Przeprowadzenie próby orientacyjnej oceny współzależności między wynikami działalności gospodarstw, wyposażeniem w środki trwałe i jakością gleb, dokonane zostało przy kolejnym osłabieniu działania każdego z tych czynników przez stosowanie podziału gospodarstw na odpowiednie grupy.

Wynik finansowy obliczony jest dla poszczególnych gospodarstw przy uwzględnianiu faktycznie odprowadzanej do banku rocznej amortyzacji, której wysokość w stosunku do pełnej amortyzacji (przyjętej przy obliczaniu jednostkowych kosztów produkcji) stanowi przeciętnie około 45%. W poszczególnych gospodarstwach wysokość amortyzacji zaliczanej do nakładów w stosunku do pełnej amortyzacji nie jest jednakowa i zależy od udziału wartości nowych środków trwałych. Obecnie projektowane jest zniesienie różnic w wysokości amortyzacji, wynikających z tytułu udziału wartości nowych środków trwałych i wprowadzenie we wszystkich gospodarstwach amortyzacji odprowadzanej, równej 45% pełnej amortyzacji od przecenionej wartości środków trwałych. Załączone zestawienie ilustruje wpływ różnego sposobu liczenia amortyzacji na wynik finansowy, przy podziale gospodarstw według jakości gleb.

W zależności od przyjętego sposobu obliczania amortyzacji zaznaczają się wyraźne różnice w wysokości wyniku finansowego. Charakter zmian kształtuje się podobnie w obu grupach gospodarstw, gdyż różnice między amortyzacją pełną i tą, która jest obecnie odprowadzana do banku, w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych są praktycznie biorąc jednakowe (ok. 900 zł).

Wynik finansowy gospodarstwa wykazuje, niezależnie od jakości gleby, współzależność z niezmiennością na stanowisku dyrektora.

Na glebach mocniejszych zaznacza się wyraźna poprawa wyniku finansowego przy wzroście wielkości produkcji określonej wysokością plonu przeliczeniowego, jak i ilością jednostek zbożowych na 1 ha użytków rolnych. Poza tym wzrostowi rentowności towarzyszy do pewnego po-

Tabela III. 21

Amortyzacja i wynik finansowy w zł na 1 ha użytków rolnych

Wyszczególnienie	Przy faktycz- nie odprowa- dzonej amory- zacji w 1964/65	Przy pełnej amortyzacji	Przy amortyza- cji równej 45% pełnej
Gleby słabsze			
Amortyzacja	647	1568	706
Wynik finansowy	13	—908	—46
Gleby mocniejsze			
Amortyzacja	804	1748	772
Wynik finansowy	605	—339	638
Ogółem			
Amortyzacja	726	1658	739
Wynik finansowy	308	—624	295

Wynik finansowy i inne wskaźniki

Tabela III. 22

Liczba gospodarstw	Wynik finansowy na 1 ha uż. r. zł	Flon przeliczeniowy q/ha	Rozchody pieniężne na 1 ha uż. r. zł	Liczba robotników na 100 ha uż. r.	NPK na 1 ha uż. r. kg	Obsada inw żywym szt duże na 100 ha uż. r.	Produkcja globalna w jedn. zboż.		Wielkość gospodarstwa ha uż. r.	Udział gleb dobrych %	Ilość lat bez zmiany dyrektora
							ogółem	roślinna			

Gleby słabsze

10	—1581	16,1	8844	11,0	111	53,1	35	20	567	27	5
10	—76	15,4	5916	9,1	77	39,1	28	18	639	29	6
10	1152	20,6	6820	10,1	103	49,3	39	24	579	37	7

Gleby mocniejsze

10	—1011	15,7	6960	10,6	95	53,4	33	20	461	68	5
10	383	20,6	8666	12,8	129	58,6	41	26	453	77	8
10	2261	26,3	8535	12,7	126	56,4	49	31	426	76	11

ziomu wzrost liczby robotników, wzrost nakładów i obsady inwentarzem żywym.

Zahamowanie wzrostu nakładu liczby robotników i obsady inwentarzem w ostatniej grupie gospodarstw na glebach mocniejszych, przy dość znacznym wzroście rentowności, świadczy o decydującym znaczeniu dobrej organizacji, pracy i dostosowaniu organizacji gospodarstwa do warunków ekonomicznych i przyrodniczych w jakich znajduje się gospodarstwo. O tym samym świadczy poziom niektórych wskaźników pierwszej grupy gospodarstw położonych na glebach słabszych, w stosunku do wskaźników grupy drugiej i trzeciej. Wysoki poziom rozchodów pieniężnych, stosunkowo silne nawożenie mineralne i wysoka obsada inwentarzem żywym w porównaniu z poziomem tych wskaźników w drugiej i trzeciej grupie gospodarstw położonych na glebach słabszych, dowodzi nieracjonalnego przeintensyfikowania tych gospodarstw. W rezultacie osiągnięto nieznacznie wyższą produkcję w porównaniu z drugą grupą gospodarstw, przy niewspółmiernie większej stracie.

Gospodarstwa zestawione w kolejności według wzrastającej załogi na 100 ha użytków rolnych wykazują prostą współzależność między liczebnością załogi i poziomem plonów oraz wyposażeniem gospodarstwa w inwentarz martwy na 1 ha użytków rolnych. Gospodarstwa o większej załodze na 100 ha użytków rolnych wykazują intensywniejsze nawożenie; natomiast nie zaznacza się współzależność między wielkością załogi i zmechanizowaniem siły pociągowej. Na glebach słabszych wartość maszyn i narzędzi przypadających na 1 pracownika nie zmienia się w miarę wzrostu wielkości załogi, co oznacza równomierne zmechanizowanie pracy przy stosunkowo dużym umaszynowaniu.

Tabela III. 23

Wiekosć załogi i inne wskaźniki

Liczba gospodarstw	Liczba robotników na 100 ha uż. r.	Plon przeliczeniowy q/ha	Plon 4 zbóż q/ha	Plon buraków cukrowych q/ha	NPK na 1 ha uż. r. kg	Obornik na 1 ha gruntów ornych q	Użytki zielone w uż. r. %	Wartość brutto inwentarza materialnego		Zmechanizowanie siły pociągowej %	Udział gleb dobrych %
								zł na 1 ha uż. r.	zł na 1 robotnika		

Gleby słabsze

10	8,1	15,1	14,1	268	71	44	27	4930	61 111	76	28
10	9,8	18,4	17,3	250	106	47	16	5880	60 325	78	30
10	12,3	18,7	17,8	262	114	54	14	7532	61 512	73	34

Gleby mocniejsze

10	8,8	16,7	15,6	278	79	46	30	5867	66 434	75	67
10	11,9	24,5	24,2	294	133	70	24	6572	55 658	69	81
10	15,4	21,4	21,0	255	138	59	9	7300	47 408	75	73

Tabela III. 24

Wydajność pracy i inne wskaźniki

Liczba gospodarstw	Wydajność pracy (prod. glob. na 1 pracownika rocznie) zł	Liczba robotników na 100 ha uż. r.	Plon przeliczeniowy q/ha	Inwentarz żywy szt. duże na 100 ha uż. r.	Wynik finansowy na 1 ha uż. r. zł	Wielkość gospodarstwa ha uż. r.
--------------------	--	------------------------------------	--------------------------	---	-----------------------------------	---------------------------------

Gleby słabsze

10	62 858	12,0	16,1	48,6	— 1280	564
10	78 487	10,2	16,9	43,4	— 28	589
9	99 111	10,4	19,0	50,8	758	640

Gleby mocniejsze

10	64 700	12,2	16,0	50,6	— 783	423
10	79 475	14,6	21,5	57,4	597	447
10	95 471	12,8	24,9	60,4	1819	470

W gospodarstwach położonych na glebach mocniejszych, wraz ze wzrostem liczebności załogi obniża się wartość maszyn i narzędzi przypadających na 1 pracownika. Wpływa na to w pewnej mierze fakt mniejszych na razie możliwości mechanizacji pracy przy produkcji roślin okopowych i produkcji zwierzęcej, których pracochłonność jest duża a udział w strukturze produkcji jest większy w gospodarstwach położonych na glebach mocniejszych.

Wydażność pracy wykazuje ścisły związek z wynikiem finansowym. Wraz ze wzrostem wydajności pracy następuje poprawa rentowności gospodarstw, wydajność pracy zaś wzrasta wraz ze zwiększeniem wielkości produkcji z hektara.

Współzależność między wydajnością pracy i wielkością załogi nie jest jednokierunkowa. Zwiększenie liczebności załogi do optymalnej w konkretnych warunkach wielkości wpływa na wzrost wydajności pracy. Dalszy wzrost załogi powoduje już spadek wydajności pracy i rentowności gospodarstwa. Fakt ten podkreśla doniosłe znaczenie racjonalnej organizacji załogi, właściwego udziału robotników sezonowych i dobrej organizacji pracy dla rentowności gospodarstwa.

Tabela III. 25

Wartość brutto środków trwałych i inne wskaźniki

Liczba gospodarstw	Wartość środków trwałych brutto (bez przemyśłu) zł na 1 ha uż. r.	Obszar użytków rolnych ha	Udział trwałych użytków zielonych %	Produkcja globalna w jednostkach zbożowych		Obsada inwentarza żywego na 100 ha uż. r.	Bydło szt. duże na 100 ha uż. r.	Wynik finansowy zł na 1 ha uż. r.	Udział gleb dobrych %	Wartość inwentarza martwego brutto zł na 1 ha uż. r.	Wartość budynków mieszkalnych (brutto) zł na 1 ha uż. r.	Liczba pracowników na 100 ha uż. r.
				ogółem	roślinna							

Gleby słabsze

10	25 349	594	28,2	29	18	41,0	31,8	-626	28	4902	6 774	9,5
10	34 566	612	13,0	35	22	48,4	32,3	461	36	5324	11 553	10,8
10	46 588	577	15,6	38	23	51,8	34,8	-341	29	5848	14 079	12,4

Gleby mocniejsze

10	28 159	604	26,6	32	21	49,9	36,1	79	69	5271	8 078	10,7
10	39 184	442	15,4	44	28	57,5	43,7	1288	77	6438	12 616	13,5
9	58 015	270	20,3	49	29	64,9	49,3	672	77	7439	18 555	15,9

Z tabeli III. 25 wynika, że wzrost obszaru gospodarstw do 640 ha na glebach słabszych i do 470 ha na glebach mocniejszych wiąże się ze wzrostem wydajności pracy. Podana reprezentacja nie pozwoliła na określenie granicy dodatniego wpływu wzrostu obszaru na wyniki działalności gospodarstw. Na podstawie ogólnych obserwacji corocznie badanych gospodarstw wydaje się, że optymalny obszar gospodarstw ma tendencję wzrostu wraz z poprawą w zakresie zagospodarowania państwowych gospodarstw, podnoszeniem kultury gleby, wyposażeniem w środki produkcji i racjonalnym zorganizowaniem pracy.

Wpływ dwóch istotnych dla działalności gospodarstw czynników, jakimi są jakość gleby i wyposażenie w środki trwałe, przeanalizowany został przy każdorazowym złagodzeniu wpływu jednego z tych czynników przez podział gospodarstw na dwie grupy w oparciu o jego wielkość.

Wzrost wartości brutto środków trwałych wiąże się ze wzrostem

wartości produkcji globalnej gospodarstw, zarówno ogólnej jak i roślinnej. Silniejsza współzależność wartości produkcji z wartością brutto środków trwałych występuje przy wzroście tej ostatniej do ok. 40 tysięcy zł na 1 ha użytków rolnych. Przy dalszym wzroście wyposażenia gospodarstw w środki trwałe efektywność środków trwałych wyraźnie słabnie.

W ogólnej wartości środków trwałych, przedstawionej w tabeli III.25, około $\frac{1}{3}$ stanowi wartość budynków mieszkalnych. Ścisłego związku między wartością brutto środków trwałych i wynikiem finansowym nie widać, jakkolwiek ogólnie biorąc istnieje tendencja dodatniego wpływu wzrostu wyposażenia gospodarstw w środki trwałe na rentowność (dzięki uwarunkowanemu przez nie wzrostowi załogi i obsady inwentarza).

Tabela III. 26

Wartość netto środków trwałych i inne wskaźniki

Liczba gospodarstw	Wartość środków trwałych netto (bez przemysłu) zł na 1 ha uż. r.	Obszar użytków rolnych ha	Udział trwałych użytków zielonych %	Produkcja globalna w jedn. zboż. na 1 ha uż. r.		Inwentarz żywy w sztukach dużych na 100 ha uż. r.	Bydło w sztukach dużych na 100 ha uż. r.	Wynik finansowy zł na 1 ha uż. r.	Udział gleb dobrych %
				ogółem	roślinna				
Gleby słabsze									
10	12 503	627	19,6	30	18	43	30,1	— 203	27
10	15 726	594	17,9	34	22	47	33,0	— 88	40
9	24 329	522	17,9	39	23	53	37,9	— 254	27
Gleby mocniejsze									
9	13 142	519	21,6	38	25	53	38,5	71	76
8	18 648	583	21,2	32	20	46	36,0	183	67
9	31 812	257	24,4	51	29	64	47,7	1488	82

Zmiany wartości netto środków trwałych na 1 ha użytków rolnych wykazują nieco mniej zdecydowaną współzależność z wielkością produkcji globalnej niż wartość brutto. Można by stąd wyciągnąć wniosek, że słuszniejszą podstawę do ewentualnego opodatkowania gospodarstw silnie wyposażonych w środki trwałe i przydzielania dotacji gospodarstwom niedoinwestowanym stanowi wartość brutto środków trwałych. Z zestawień tych wynika również wniosek, że powinien być przyjęty różny procent (odpisów czy dotacji) zależnie od poziomu wyposażenia gospodarstw w środki trwałe. Efektywność środków trwałych zmienia się bowiem zależnie od ich wielkości przypadającej na jednostkę powierzchni gospodarstwa, różne jest też optimum wyposażenia w środki trwałe zależnie od typu gospodarstwa.

Tabele III. 27 i III. 28 obrazują wyposażenie gospodarstw w inwentarz martwy oraz wyposażenie w budynki mieszkalne. Obie te wartości

Tabela III. 27

Wartość inwentarza martwego i inne wskaźniki

Liczba gospodarstw	Wartość brutto inwentarza martwego na 1 ha uż. r. zł	Liczba robotników na 100 ha uż. r.	Produkcja globalna (bez przemysłu) na 1 ha uż.r. jedn. zboż.		Wynik finansowy na 1 ha uż. r. zł	Obszar użytków rolnych ha	Udział gleb dobrych %	Udział trwałych użytków zielonych %	Wartość inwentarza martwego na 1 robotnika zł
			ogółem	roślinna					
Gleby słabsze									
10	4846	9,3	31	19	—433	626	36	24	52 529
10	5735	9,4	34	21	194	594	29	17	63 372
10	7761	11,5	37	23	—266	563	27	16	68 048
Gleby mocniejsze									
10	4811	10,9	36	23	96	515	69	24	47 197
10	6516	10,8	38	22	306	485	79	26	62 604
10	8412	14,5	49	31	1232	339	75	13	59 699

przeliczone zostały na 1 ha użytków rolnych i na 1 pracownika w pełni zatrudnionego w gospodarstwie.

Wypożyczenie gospodarstw w inwentarz martwy przypadający na 1 ha użytków rolnych zwiększa się w miarę zmniejszania obszaru gospodarstw oraz malejącego udziału trwałych użytków zielonych. Na glebach słabszych wzrost wyposażenia gospodarstwa w inwentarz martwy wiąże się ze wzrostem liczebności załogi, wzrastającym wyposażeniem w maszyny i narzędzia w przeliczeniu na 1 pracownika i wzrostem wartości produkcji obu działów (roślinnej i zwierzęcej). W gospodarstwach położonych na glebach mocniejszych mniej zdecydowana jest współzależność między wyposażeniem gospodarstw w inwentarz martwy i wartością globalnej produkcji roślinnej oraz udziałem trwałych użytków zielonych, jak też liczebnością załogi i jej uzbrojeniem w maszyny i narzędzia.

Natomiast wyraźniej widoczny jest związek między wyposażeniem gospodarstwa w inwentarz martwy i rentownością gospodarstw.

Współzależność między wartością budynków mieszkalnych przypadających na 1 pracownika i wynikami działalności gospodarstwa, przedstawiona została dla dwóch grup gospodarstw wyodrębnionych w oparciu o wielkość załogi, a mianowicie do 10 i powyżej 10 osób na 100 ha użytków rolnych. Zastrzegamy się w tym miejscu, że załączone zestawienie ma na celu jedynie zwrócenie uwagi na problem, który w niektórych rejonach ostro występuje w PGR. Problem ten powinien być przedmiotem badań bardziej szczegółowych, nastawionych specjalnie na to zagadnienie.

W tabeli III. 28 widoczna jest szczególnie w gospodarstwach o małej załodze (do 10 osób na 100 ha uż r.), wyraźna współzależność między

Wartość budynków mieszkalnych i inne wskaźniki

Liczba gospodarstw	Wartość budynków mieszkalnych w zł na 1 pracownika	Liczba robotników na 100 ha uż. r.		Wynik finansowy zł na 1 ha uż. r.	Wartość produkcji globalnej w jedn. zboż.		Udział gleb dobrych %	Wartość budynków mieszkalnych w zł na 1 ha uż. r.
		ogółem	w tym sezonowi		ogółem	roślinna		
Załoga do 10 osób na 100 ha uż. rolnych								
6	68 978	8,6	1,0	—709	26	15	45	6 014
6	89 892	8,9	0,7	526	27	17	41	8 030
7	129 061	9,2	1,2	1127	33	21	42	11 817
Załoga powyżej 10 osób na 100 ha uż. rolnych								
13	65 528	13,4	2,6	31	39	25	55	8 758
14	87 928	13,5	1,7	673	44	27	63	11 839
14	135 079	13,5	2,1	71	41	25	52	18 474

wyposażeniem pracowników w mieszkania a wynikami produkcyjnymi i finansowymi gospodarstw. Współzależność z jakością gleb w tym wypadku nie występuje. W gospodarstwach o załodze powyżej 10 osób na 100 ha użytków rolnych występuje załamanie współzależności w trzeciej grupie, gdzie przy poważnym wzroście wartości budynków mieszkalnych na 1 pracownika wynik finansowy i wartość produkcji kształtuje się niżej niż w grupie drugiej.

Na podstawie wykonanego zestawienia trudno jest określić przyczynę ukształtowania się poziomu podanych wskaźników. Wartość budynków nie zawsze, jak wiadomo, odpowiada ich wartości użytkowej. Wydaje się, że badanie tego zagadnienia powinno uwzględniać rejonizację oraz typy produkcyjne gospodarstw.

Na zakończenie omówienia współzależności podane zostało zestawienie obrazujące związek występujący między jakością gleby i wynikami działalności gospodarstwa (tab. III. 29). W celu wyeliminowania wpływu różnego poziomu wyposażenia gospodarstw w środki trwałe, gospodarstwa zostały rozdzielone na dwie grupy na podstawie wartości netto środków trwałych (granicą podziału stanowi 17 tysięcy zł na 1 ha użytków rolnych).

Z zestawienia wynika bardzo wyraźna współzależność między jakością gleb i wielkością produkcji oraz wynikiem finansowym. Z wyższą jakością gleb wiąże się wzrost załogi, wzrost wyposażenia w maszyny i narzędzia oraz wzrost obsady inwentarzem żywym, co jest następstwem większych możliwości w zakresie produkcji roślinnej. Gospodarstwa o wyższej jakości gleb są na ogół nieco mniejsze obszarowo od gospodarstw o gorszych glebach, gdyż wysoka jakość gleb wpłynęła na intensywniejszą parcelację i wpływa obecnie na ograniczenie ilości ziemi, którą państwowe gospodarstwa mogą przejmować.

Gospodarstwa posiadające większe wyposażenie w środki trwałe wy-

Tabela III. 29

Jakość gleby i niektóre wskaźniki

Liczba gospodarstw	Udział gleb dobrych %	Obszar użytków rolnych ha	Udział trwałych użytków zielonych %	Produkcja globalna w jednostkach zbożowych		Inwentarz żywy w szt. dużych na 100 ha uż. r.	Bydło szt. duże na 100 ha uż. r.	Wynik finansowy zł na 1 ha uż. r.	Wartość środków trwałych brutto zł na 1 ha uż. r.	Wartość środków trwałych netto zł na 1 ha uż. r.	Wartość inwentarza martwego brutto zł na 1 ha uż. r.	Liczba pracowników na 100 ha uż. r.
				ogółem	roślinna							
Wartość środków trwałych netto do 17 000 zł na 1 ha uż. r.												
8	18	640	18,6	28,8	17,4	41,6	28,7	—482	30 287	13 601	5350	10,2
13	46	568	21,5	32,6	20,5	47,4	34,3	—44	34 116	15 001	5205	10,3
8	82	518	17,2	39,4	26,1	53,0	38,0	286	42 125	13 610	6345	12,6
Wartość środków trwałych netto powyżej 17 000 zł na 1 ha uż. r.												
4	15	480	29,6	33,6	18,3	48,1	31,1	—900	41 114	24 132	5613	10,9
10	42	533	14,4	41,2	25,6	53,7	40,5	304	41 705	23 909	6224	13,3
11	86	369	25,7	44,8	25,7	58,3	44,5	1087	43 925	28 771	6760	14,2

kazują nieco wyższy poziom produkcji i w porównaniu z gospodarstwami gorzej wyposażonymi w środki trwałe słabiej reagują wzrostem produkcji roślinnej na poprawę jakości gleb przy przejściu do gleb średnich do mocnych. Oznacza to, że odpowiednie wyposażenie w środki trwałe, stwarzając możliwości zaangażowania liczniejszej załogi i osiągnięcia większej obsady inwentarzem żywym, powoduje podniesienie kultury gleby, zastępując do pewnego stopnia znaczenie większego udziału gleb I, II i III klasy bonitacyjnej. Wynika stąd wniosek, że ewentualne opodatkowanie gospodarstw z tytułu posiadania wyższej jakości gleb powinno być zróżnicowane zależnie, między innymi, od poziomu wyposażenia w środki trwałe.

W wypadku wprowadzenia opodatkowania państwowych gospodarstw rolnych z tytułu posiadania mocnych gleb oraz zainwestowania środków trwałych powyżej pewnego poziomu — co staje się obecnie projektem coraz bardziej aktualnym — należy zachować ostrożność przy ustalaniu stawek opodatkowania ze względu na zmniejszającą się efektywność środków trwałych w miarę ich nasilenia, zmniejszanie się efektywności poprawy jakości gleby powyżej średniej jakości, oraz obniżanie się tej granicznej jakości gleby w miarę wzrostu wyposażenia gospodarstw w środki trwałe.

Wydaje się, że zamiast wprowadzenia odrębnego opodatkowania i dotacji z tytułu jakości gleby oraz odrębnego z tytułu wyposażenia w środki trwałe, słuszniesze byłoby ustalenie opłat i dotacji jedynie z tytułu jakości gleby, przy zróżnicowaniu stawek zależnie od uzbrojenia gleby w trwałe środki produkcji.

4. WYJAŚNIENIE METODY I TECHNIKI OBLICZANIA JEDNOSTKOWYCH KOSZTÓW PRODUKCJI

Koszty jednostkowe obliczone zostały pozaksiegowo, w oparciu o obowiązującą w PGR sprawozdawczość finansową, uzupełnioną wyciągami z ksiąg gospodarczych. Nakłady pracy ludzi oraz zużycie siły pociągowej żywej i mechanicznej w jednostkach naturalnych, poniesione na produkcję poszczególnych artykułów, ustalono na podstawie rozkontowania codziennych zapisów prowadzonych w dzienniku gospodarczym.

Przy obliczaniu jednostkowych kosztów produkcji, które polega na rozdzieleniu bez reszty wszystkich poniesionych w gospodarstwie nakładów między produkowane artykuły i usługi świadczone przez gospodarstwo dla osób trzecich, część nakładów przydzielamy bezpośrednio poszczególnym artykułom, część zaś przechodzi przedtem przez rachunki tzw. rozdzielcze. Część rachunków rozdzielczych dzielimy wyłącznie między rachunki główne (rachunki poszczególnych artykułów), część zaś, zanim obciążą rachunki główne, przechodzi przez inne rachunki rozdzielcze.

W celu bliższego wyjaśnienia techniki obliczeń omówimy pokrótce konstrukcję niektórych rachunków rozdzielczych i sposób ich podziału.

Koszt pracy robotników obejmuje wynagrodzenie pieniężne brutto, ubezpieczenie społeczne w wysokości równej 10⁰/o płac oraz różnicę między kosztem świadczeń gospodarstwa na rzecz robotników i opłatą za świadczenia.

Koszt pracy robotników na poszczególnych rachunkach, oprócz produkcji zwierzęcej, jest iloczynem zużytych dni pracy i przeciętnego kosztu 1 dnia pracy. Jedynie płace stałej obsługi w produkcji zwierzęcej są ustalane na podstawie kart pracy dla każdej grupy zwierząt oddzielnie.

Koszty utrzymania środków trwałych obejmują koszt amortyzacji (= rocznemu umorzeniu obliczonemu od pełnej wartości środków trwałych), koszt remontów bieżących wykonanych systemem zleconym oraz systemem gospodarczym (koszt pracy i materiałów). Koszty remontów rozdzielane są między grupy środków trwałych proporcjonalnie do wysokości rocznej amortyzacji. Jedynie koszty remontów dużych maszyn wykonane systemem zleconym zaliczane są bezpośrednio na rachunki kosztu eksploatacji tych maszyn (traktory, kombajny, samochody).

Koszty utrzymania maszyn i narzędzi służących produkcji roślinnej, urządzeń melioracyjnych oraz budynków przeznaczonych dla składowania ziemiopłodów i nawozów mineralnych, zaliczone są na rachunek kosztów wspólnych roślinnych.

Koszt sprzężaju obejmuje koszt paszy i ściółki, koszt obsługi przy żywieniu i pielęgnacji koni roboczych, koszt utrzymania stajni i wozów oraz roczną amortyzację koni (10⁰/o wartości). Koszt pracy fernali nie jest wliczany do kosztu koniodnia, a podany jest łącznie z kosztem pracy innych robotników na rachunkach rozdzielczych i głównych.

Koszt sprzężaju wykazany na poszczególnych rachunkach głównych i rozdzielczych jest iloczynem ilości zużytych koniodni i średniego kosztu 1 dnia pracy koni. Dla obliczenia kosztu 1 dnia pracy koni odejmujemy od rocznych kosztów utrzymania koni wartość uzyskanego

obornika i dzielimy je przez ilość dni przepracowanych przez konie w okresie roku.

Koszt eksploatacji traktorów obejmuje koszt paliwa i smarów, koszt utrzymania traktorów (amortyzacja i remonty bieżące) oraz koszt pracy traktorzystów zatrudnionych przy konserwacji. Koszt pracy traktorzystów prowadzących traktor w czasie pracy nie jest wliczany do kosztu eksploatacji traktora, a podawany jest łącznie z kosztem pracy innych robotników na rachunkach rozdzielczych i głównych.

Ze względu na brak odpowiedniej ewidencji w dziennikach gospodarczych jako nośnik kosztu eksploatacji traktora przyjęto dzień pracy, a nie godzinę.

Koszt eksploatacji kombajnów zbożowych obejmuje te same składniki co koszt eksploatacji traktorów. Nośnikiem kosztu eksploatacji kombajnu jest w tym opracowaniu dzień pracy.

Koszt młocarni obejmuje koszt utrzymania młocarni i silnika użytego przy młocce (amortyzacja i remonty bieżące) oraz koszt energii elektrycznej (względnie paliwa i smarów).

Koszt nawożenia organicznego obejmuje wartość obornika wywiezionego na grunty orne w okresie roku, koszt nasion nawozów zielonych w plonie głównym i poplonów na przyoranie, koszt pracy robotników i siły pociągowej zużytej przy wywożeniu i roztrząsaniu obornika, przy uprawie nawozów zielonych i ugorów. Do tego rachunku doliczamy również wartość wapna zużytego na grunty orne w okresie roku oraz koszt pracy przy wapnowaniu.

Koszty nawożenia organicznego rozdzielane są między poszczególne rośliny proporcjonalnie do wielkości zajmowanej przez nie powierzchni.

Koszty tzw. pośrednie, czyli ogólnoprodukcyjne działów gospodarstwa oraz ogólnogospodarcze, obejmują te koszty, których nie możemy bezpośrednio przydzielić poszczególnym produktom wytwarzanym w gospodarstwie.

W kosztach ogólnogospodarczych koszt pracy stanowi około 25⁰/₀ (wynagrodzenie administracji oraz prace o charakterze ogólnogospodarczym, jak stróżowanie, porządki w podwórzu, zaopatrzenie itp.). Około 40⁰/₀ kosztów ogólnogospodarczych stanowią koszty utrzymania mieszkań pracowniczych oraz innych budynków i środków trwałych o charakterze ogólnym. Resztę stanowią koszty bhp, wydatki biurowe, odsetki bankowe, delegacje służbowe itp.

Rachunek kosztów ogólnoprodukcyjnych działu produkcji roślinnej obejmuje koszty amortyzacji i konserwacji urządzeń melioracyjnych, koszty utrzymania budynków i narzędzi służących do produkcji roślinnej oraz koszt pracy zużytej na porządki w polu.

Koszty pośrednie rozdzielane są wyłącznie między rachunki główne, proporcjonalnie do wartości produkcji globalnej, wyrażonej w jednostkach zbożowych. Koszty ogólnogospodarcze rozdzielone są między wszystkie produkty oraz usługi świadczone dla osób trzecich, zaś koszty wspólne roślinne między ziemiopłody wytwarzane w gospodarstwie. Koszty wspólne zwierzęce nie są zestawiane w tym opracowaniu na oddzielnym rachunku, gdyż zarówno koszt utrzymania pomieszczeń dla zwierząt, jak koszty przygotowania pasz zostały przydzielone bezpośrednio na rachunki poszczególnych grup inwentarza żywego.

Koszt stanowiska po roślinach motylkowych. Wartość stanowiska po roślinach motylkowych określona została szacunkowo na 500 zł (= 2 q żyta), co odpowiada w przybliżeniu wartości nakładów ponoszonych przy uprawie ugoru czarnego. Wartość tę odejmiemy od kosztów produkcji roślin motylkowych a dodajemy do kosztów produkcji zbóż, uwzględniając udział jednych i drugich roślin w strukturze zasiewów.

Koszty składowania i odstawy produktów (tzw. koszty realizacji), obejmujące nakłady pracy i siły pociągowej żywej i mechanicznej przy przechowywaniu, ładowaniu i odstawie, nie są doliczane do kosztów produkcji przedstawionych w niniejszym opracowaniu, które są kosztami produkcji loco gospodarstwo. Koszty realizacji doliczone są do kosztu produkcji towarowej, proporcjonalnie do wartości produktów.

Wycena produktów podstawowych w obrocie wewnętrznym i produktów ubocznych. Produkty towarowe własnej produkcji zużyte na paszę lub nasiona na miejscu w gospodarstwie (ziarno, ziemniaki, mleko) wycenione są według tzw. cen zaliczeniowych, które są bliskie przeciętnym kosztom produkcji. Metodę taką przyjęto dla uzyskania lepszej porównywalności organizacji i działalności działu produkcji zwierzęcej.

Produkty główne nietowarowe wyceniono następująco:

Okopowe pastewne (buraki pastewne, brukiew, marchew pastewna) zostały wycenione w wysokości połowy ceny ziemniaków. W niniejszym opracowaniu przyjęto cenę 30 zł za 1 q okopowych pastewnych.

Siano zostało wycenione na podstawie kosztu produkcji, obliczonego dla przeciętnych warunków produkcyjnych i średnich plonów w okresie trzech lat, w wysokości 70 zł za 1 q.

Zielonka została wyceniona w wysokości 20% ceny siana, co stanowi w niniejszym opracowaniu 14 zł za 1 q.

Kiszonka wyceniona jest, w oparciu o cenę zielonki i liści z uwzględnieniem strat przy kiszeniu, na 18 zł 1 q.

Kompost wyceniono na podstawie kosztu pracy i siły pociągowej oraz kosztu nawozów mineralnych zużytych przy sporządzaniu kompostu. Koszty te doliczone zostały do kosztu nawożenia organicznego (jeżeli kompost zastosowany został na grunty orne) lub do kosztu produkcji trwałych użytków zielonych względnie plantacji wieloletnich.

Produkty uboczne. Dla obornika przyjęto cenę w wysokości 20 zł za 1 q, dla słomy 25 zł. Liście buraków wyceniono tak jak zielonkę, tj. 14 zł za 1 q.

5. TABELE NAKŁADÓW I KOSZTÓW JEDNOSTKOWYCH

Tabela III. 30

Nakłady na produkcję żyta i pszenicy ozimej ze zbioru 1964 r.^a

Wyszczególnienie	Gospodarstwa					
	nisko- nakła- dowe	wysoko- nakła- dowe	ogółem	nisko- nakła- dowe	wysoko- nakła- dowe	ogółem
	Ż y t o			Pszenica ozima		
	W złotych na 1 ha					
Robotnicy	700	954	822	737	782	762
Konie	106	141	123	113	105	109
Traktory	358	353	355	372	355	363
Kombajny	66	53	60	69	83	77
Młocarnia	191	262	225	192	196	194
Nasiona	460	447	454	771	738	753
Środki ochrony roślin	5	8	7	28	28	28
Nawozy mineralne	456	568	510	528	656	598
Nawożenie organiczne	1183	1406	1290	1216	1526	1385
Sznurek	72	103	87	72	87	80
Razem koszty bezpośrednie	3597	4295	3933	4098	4556	4349
Koszty ogólnoprodukcyjne	627	720	671	625	706	669
Koszty ogólnogospodarcze	1301	1867	1573	1455	1824	1657
Koszty stanowiska	237	265	251	264	255	259
Razem koszty brutto	5762	7147	6428	6442	7341	6934
Wartość słomy	891	1130	1006	907	1102	1013
Koszt produkcji ziarna	4871	6017	5422	5535	6239	5921
Plon q/ha	16,4	20,9	18,5	18,9	21,9	20,6
Koszt 1 q ziarna	297	288	293	293	285	287
	W procentach					
Robotnicy	12,1	13,3	12,8	11,4	10,7	11,0
Konie	1,8	2,0	1,9	1,7	1,4	1,6
Traktory	6,2	4,9	5,5	5,8	4,8	5,2
Kombajny	1,1	0,7	0,9	1,1	1,1	1,1
Młocarnia	3,3	3,7	3,5	3,0	2,7	2,8
Nasiona	8,0	6,3	7,1	12,0	10,1	10,9
Środki ochrony roślin	0,1	0,1	0,1	0,4	0,4	0,4
Nawozy mineralne	7,9	8,0	7,9	8,2	8,9	8,6
Nawożenie organiczne	20,6	19,7	20,1	18,9	20,8	20,0
Sznurek	1,3	1,4	1,4	1,1	1,2	1,1
Razem koszty bezpośrednie	62,4	60,1	61,2	63,6	62,1	62,7
Koszty pośrednie	33,5	36,2	34,9	32,3	34,5	33,6
Koszt stanowiska	4,1	3,7	3,9	4,1	3,4	3,7
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	W miernikach ilościowych na 1 ha					
Robotnikodni	10,1	13,9	12,0	10,6	11,2	10,9
Koniodni	2,9	4,1	3,4	3,0	3,1	3,0
Traktorodni	1,3	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4
Nawozy azotowe kg N	27	38	32	37	44	41
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	37	37	37	35	41	38
Nawozy potasowe kg K ₂ O	37	48	42	36	53	46

^a Nakłady na wszystkie produkty roślinne obejmują pełny cykl produkcyjny.

Nakłady na produkcję jęczmienia jarego i owsa ze zbioru 1964 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa					
	nisko- nakła- dowe	wysoko- nakła- dowe	ogółem	nisko- nakła- dowe	wysoko- nakła- dowe	ogółem
	Jęczmień jary			Owies		
	W złotych na 1 ha					
Robotnicy	689	759	725	604	731	670
Konie	114	98	106	97	100	98
Traktory	359	359	359	337	346	342
Kombajny	53	60	56	31	32	32
Młocarnia	197	218	208	171	240	207
Nasiona	529	526	527	474	447	463
Środki ochrony roślin	19	35	27	41	44	42
Nawozy mineralne	344	430	389	474	506	489
Nawożenie organiczne	1182	1516	1355	1139	1469	1310
Sznurek	68	83	76	76	83	79
Razem koszty bezpośrednie	3554	4084	3828	3444	3998	3732
Koszty ogólnoprodukcyjne	617	588	602	503	501	502
Koszty ogólnogospodarcze	1320	1524	1426	1112	1338	1229
Koszt stanowiska	246	256	252	248	262	255
Razem koszty brutto	5737	6452	6108	5307	6099	5718
Wartość słomy	618	701	661	551	615	584
Koszt produkcji ziarna	5119	5751	5447	4756	5484	5134
Plon q/ha	17,6	19,6	18,6	15,1	16,4	15,8
Koszt 1 q ziarna	291	294	293	315	334	325
	W procentach					
Robotnicy	12,0	11,8	11,9	11,4	12,0	11,7
Konie	2,0	1,5	1,7	1,8	1,7	1,7
Traktory	6,3	5,6	5,9	6,4	5,7	6,0
Kombajny	0,9	0,9	0,9	0,6	0,5	0,6
Młocarnia	3,4	3,4	3,4	3,2	3,9	3,6
Nasiona	9,2	8,2	8,6	9,0	7,3	8,1
Środki ochrony roślin	0,3	0,5	0,4	0,8	0,7	0,7
Nawozy mineralne	6,0	6,7	6,4	8,9	8,3	8,6
Nawożenie organiczne	20,6	23,5	22,3	21,4	24,1	22,9
Sznurek	1,2	1,2	1,2	1,4	1,4	1,4
Razem koszty bezpośrednie	61,9	63,3	62,7	64,9	65,6	65,3
Koszty pośrednie	33,8	32,7	33,2	30,4	30,2	30,3
Koszt stanowiska	4,3	4,0	4,1	4,7	4,2	4,4
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	W miernikach ilościowych na 1 ha					
Robotnikodni	9,9	11,0	10,5	8,6	10,5	9,6
Koniodzi	3,0	2,8	2,9	2,5	3,0	2,7
Traktorodni	1,3	1,4	1,4	1,2	1,4	1,3
Nawozy azotowe kg N	19	24	22	32	35	33
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	32	34	33	34	30	32
Nawozy potasowe kg K ₂ O	29	40	35	39	42	40

Tabela III. 32

Nakłady na produkcję grochu i rzepaku ozimego ze zbioru 1964 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa					
	nisko- nakła- dowe	wysoko- nakła- dowe	ogółem	nisko- nakła- dowe	wysoko- nakła- dowe	ogółem
G r o c h						
Rzepak ozimy						
W złotych na 1 ha						
Robotnicy	1121	1051	1073	751	877	817
Konie	158	115	130	136	138	137
Traktory	318	294	302	444	399	420
Kombajny	—	—	—	311	123	264
Młocarnia	359	272	302	60	101	82
Nasiona	2599	2498	2532	106	136	122
Środki ochrony roślin	3	118	79	163	178	171
Nawożenie mineralne	362	477	439	1131	1282	1212
Nawożenie organiczne	1367	1348	1354	1149	1481	1326
Sznurek	—	—	—	65	80	73
Razem koszty bezpośrednie	6287	6173	6211	4316	4895	4624
Koszty ogólnoprodukcyjne	437	367	390	695	616	654
Koszty ogólnogospodarcze	1299	970	1080	1560	1553	1556
Razem koszty brutto	8023	7510	7681	6571	7064	6834
Wartość stanowiska	500	500	500	—	—	—
Wartość słomy	553	423	466	—	—	—
Koszt produkcji ziarna	6970	6587	6715	6571	7064	6834
Plon q/ha	12,2	9,3	10,3	12,5	11,4	11,9
Koszt 1 q ziarna	571	708	652	526	620	574
W procentach						
Robotnicy	14,0	14,0	14,0	11,4	12,4	12,0
Konie	2,0	1,5	1,7	2,1	2,0	2,0
Traktory	4,0	3,9	3,9	6,8	5,6	6,1
Kombajny	—	—	—	4,7	3,2	3,9
Młocarnia	4,5	3,6	3,9	0,9	1,4	1,2
Nasiona	32,4	33,3	33,0	1,6	1,9	1,8
Środki ochrony roślin	0,0	1,6	1,0	2,5	2,5	2,5
Nawozy mineralne	4,5	6,4	5,7	17,2	18,2	17,7
Nawożenie organiczne	17,0	17,9	17,6	17,5	21,0	19,4
Sznurek	—	—	—	1,0	1,1	1,1
Razem koszty bezpośrednie	78,4	82,2	80,8	65,7	69,3	67,7
Koszty pośrednie	21,6	17,8	19,2	34,3	30,7	32,3
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W miernikach ilościowych na 1 ha						
Robotnikodni	15,0	15,6	15,4	10,3	12,5	11,7
Koniodni	5,1	3,8	4,2	3,5	4,2	3,9
Traktorodni	1,2	1,2	1,2	1,6	1,6	1,6
Nawozy azotowe kg N	3	15	11	89	100	95
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	45	46	46	54	55	55
Nawozy potasowe kg K ₂ O	66	72	70	84	93	88

Tabela III. 33

Nakłady na produkcję buraków cukrowych i buraków pastewnych ze zbioru 1964 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa					
	nisko- nakła- dowe	wysoko- nakła- dowe	ogółem	nisko- nakła- dowe	wysoko- nakła- dowe	ogółem
Buraki cukrowe						
Buraki pastewne						
W złotych na 1 ha						
Robotnicy	3589	3272	3429	3404	3188	3302
Konie	150	126	138	436	330	387
Traktory	485	449	466	568	591	579
Nasiona	427	409	417	423	407	415
Środki ochrony roślin	96	180	139	2	17	9
Nawozy mineralne	1292	1512	1404	1050	1299	1167
Nawożenie organiczne	1178	1502	1343	1156	1440	1289
Razem koszty bezpośrednie	7217	7450	7336	7039	7272	7148
Koszty ogólnoprodukcyjne	2349	2059	2201	1194	1095	1148
Koszty ogólnogospodarcze	5192	5376	5286	2512	2813	2652
Razem koszty brutto	14758	14885	14823	10745	11180	10948
Wartość liści	2302	2209	2251	512	533	522
Koszt produkcji korzeni	12456	12676	12572	10233	10647	10426
Plon q/ha	274	263	268	366	381	373
Koszt 1 q korzeni	45	48	47	28	28	28
W procentach						
Robotnicy	24,3	22,0	23,1	31,7	28,5	30,2
Konie	1,0	0,9	0,9	4,1	3,0	3,5
Traktory	3,3	3,0	3,2	5,3	5,3	5,3
Nasiona	2,9	2,7	2,8	3,9	3,6	3,8
Środki ochrony roślin	0,7	1,2	0,9	0,0	0,1	0,1
Nawozy mineralne	8,8	10,2	9,5	9,8	11,6	10,7
Nawożenie organiczne	7,9	10,1	9,1	10,7	12,9	11,7
Razem koszty bezpośrednie	48,9	50,1	49,5	65,5	65,0	65,3
Koszty pośrednie	51,1	49,9	50,5	34,5	35,0	34,7
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W miernikach ilościowych na 1 ha						
Robotnikodni	47,3	44,8	46,0	45,3	44,5	44,9
Koniodni	3,8	3,7	3,8	10,5	9,0	9,8
Traktorodni	1,9	1,8	1,8	2,1	2,3	2,2
Nawozy azotowe kg N	100	117	109	83	106	94
Nawozy fosforowe kg P_2O_5	56	64	60	50	56	53
Nawozy potasowe kg K_2O	108	110	109	75	90	82

Tabela III. 34

Nakłady na produkcję ziemniaków i siana łąkowego ze zbiorów 1964 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa					
	nisko- nakła- dowe	wysoko- nakła- dowe	ogółem	nisko- nakła- dowe	wysoko- nakła- dowe	ogółem
Ziemniaki						
Siano łąkowe						
W złotych na 1 ha						
Robotnicy	2527	2445	2487	516	483	500
Konie	298	300	299	138	89	115
Traktory	805	872	837	296	217	260
Sadzeniaki	2246	2202	2225	—	—	—
Środki ochrony roślin	81	160	120	—	—	—
Nawozy mineralne	585	573	579	267	511	380
Nawożenie organiczne	1171	1418	1289	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	7713	7970	7836	1217	1300	1255
Koszty ogólnoprodukcyjne	1133	1111	1123	363	395	378
Koszty ogólnogospodarcze	2470	2807	2632	719	1069	880
Razem koszty brutto	11316	11888	11591	2299	2764	2513
Plon q/ha	158	161	160	31	39	35
Koszt 1 q	72	74	73	74	71	72
W procentach						
Robotnicy	22,3	20,6	21,5	22,4	17,5	19,9
Konie	2,7	2,5	2,6	6,0	3,2	4,6
Traktory	7,1	7,3	7,2	12,9	7,8	10,3
Sadzeniaki	19,9	18,5	19,2	—	—	—
Środki ochrony roślin	0,7	1,3	1,0	—	—	—
Nawozy mineralne	5,2	4,8	5,0	11,6	18,5	15,1
Nawożenie organiczne	10,3	12,0	11,1	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	68,2	67,0	67,6	52,9	47,0	49,9
Koszty pośrednie	31,8	33,0	32,4	47,1	53,0	50,1
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W miernikach ilościowych na 1 ha						
Robotnikodni	36,6	35,7	36,2	7,7	7,1	7,4
Koniodni	8,1	8,3	8,2	3,9	2,5	3,2
Traktorodni	2,9	3,6	3,3	1,1	0,9	1,0
Nawozy azotowe kg N	40	39	39	9	37	22
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	37	34	35	27	25	26
Nawozy potasowe kg K ₂ O	53	56	55	36	34	35

Nakłady na produkcję żyta ze zbioru 1964 r.

Tabela III. 35

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Bydgoszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Lublin, Rzeszów	Szczecin, Kosza- lin, Zielona Góra	Olsztyn, Białystok	Ogółem
W złotych na 1 ha								
Robotnicy	1067	993	593	864	818	756	635	822
Konie	177	129	99	149	93	108	98	123
Traktory	345	357	169	398	385	349	366	355
Kombajny	11	15	65	94	160	74	59	60
Młocarnia	359	227	124	246	179	187	213	225
Nasiona	428	449	472	445	498	473	442	454
Środki ochrony roślin	12	0	—	14	7	5	6	7
Nawozy mineralne	588	622	104	503	694	476	464	510
Nawożenie organiczne	1335	1536	1059	1289	1426	1174	1237	1290
Sznurek	106	114	52	103	75	70	70	87
Razem koszty bezpośrednie	4428	4442	2737	4105	4335	3672	3590	3933
Koszty ogólnoprodukcyjne	890	743	528	569	644	628	655	671
Koszty ogólnogospodarcze	2383	1877	1141	1599	1350	1397	1189	1573
Koszt stanowiska	285	306	254	247	211	223	231	251
Razem koszty brutto	7986	7368	4660	6520	6540	5920	5665	6428
Wartość słomy	1327	1264	745	1041	933	855	847	1006
Koszt produkcji ziarna	6659	6104	3915	5479	5607	5065	4818	5422
Plon q/ha	25,9	22,3	15,6	19,7	13,5	16,4	14,6	18,5
Koszt 1 q ziarna	257	274	251	278	415	309	330	293
W procentach								
Robotnicy	13,4	13,5	12,7	13,3	12,5	12,8	11,2	12,8
Konie	2,2	1,8	2,1	2,3	1,4	1,8	1,7	1,9
Traktory	4,3	4,8	3,6	6,1	5,9	5,9	6,5	5,5
Kombajny	0,1	0,2	1,4	1,4	2,5	1,2	1,0	0,9
Młocarnia	4,5	3,1	2,7	3,8	2,7	3,2	3,3	3,5
Nasiona	5,4	6,1	10,1	6,8	7,6	8,0	7,8	7,1
Środki ochrony roślin	0,1	0,0	—	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Nawozy mineralne	7,4	8,5	2,2	7,7	10,6	8,0	8,2	7,9
Nawożenie organiczne	16,7	20,8	22,8	19,8	21,8	19,8	21,9	20,1
Sznurek	1,3	1,5	1,1	1,6	1,2	1,2	1,2	1,4
Razem koszty bezpośrednie	55,4	60,3	58,7	63,0	66,3	62,0	63,4	61,2
Koszty pośrednie	41,0	35,6	35,8	33,3	30,5	34,2	32,5	34,9
Koszt stanowiska	3,6	4,1	5,5	3,7	3,2	3,8	4,1	3,9
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W miernikach ilościowych na 1 ha								
Robotnikodni	15,2	14,9	9,1	13,0	11,9	10,5	9,3	12,0
Koniodni	4,5	4,5	2,9	4,2	2,5	2,7	2,6	3,4
Traktorodni	1,4	1,5	0,6	1,6	1,5	1,3	1,4	1,4
Nawozy azotowe kg N	31	50	5	29	57	27	28	32
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	38	33	16	38	46	43	33	37
Nawozy potasowe kg K ₂ O	78	37	—	48	20	32	49	42

Nakłady na produkcję pszenicy ozimej ze zbioru 1964 r.

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Bydgoszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Lublin, Rzeszów	Szczecin, Kosza- lin, Zielona Góra	Olsztyn, Białystok	Ogółem
W złotych na 1 ha								
Robotnicy	710	879	818	673	698	763	790	762
Konie	116	131	135	92	65	108	107	109
Traktory	292	299	412	419	474	344	348	363
Kombajny	66	2	136	96	126	92	52	77
Młocarnia	212	164	232	162	123	169	347	194
Nasiona	686	767	831	736	766	791	679	753
Środki ochrony roślin	18	1	60	42	22	32	22	28
Nawozy mineralne	632	780	593	667	416	507	474	598
Nawożenie organiczne	1336	1535	1850	1327	1295	1189	1382	1385
Sznurek	77	99	86	71	89	79	67	80
Razem koszty bezpośrednie	4145	4657	5153	4285	4074	4074	4268	4349
Koszty ogólnoprodukcyjne	668	703	844	605	449	673	733	669
Koszty ogólnogospodarcze	1794	1784	1924	1703	1266	1595	1408	1657
Koszt stanowiska	285	306	189	258	315	238	228	259
Razem koszty brutto	6892	7450	8110	6851	6104	6580	6637	6934
Wartość słomy	912	1099	1471	1040	661	932	954	1013
Koszt produkcji ziarna	5980	6351	6639	5811	5443	5648	5683	5921
Plon q/ha	20,0	21,7	29,0	21,4	12,5	19,6	18,1	20,6
Koszt 1 q ziarna	299	293	229	272	435	288	314	287
W procentach								
Robotnicy	10,3	11,8	10,1	9,8	11,4	11,6	11,9	11,0
Konie	1,7	1,8	1,7	1,3	1,1	1,6	1,6	1,6
Traktory	4,2	4,0	5,1	6,1	7,8	5,2	5,2	5,2
Kombajny	0,9	0,0	1,7	1,4	2,1	1,4	0,8	1,1
Młocarnia	3,1	2,2	2,8	2,4	2,0	2,6	5,2	2,8
Nasiona	9,9	10,3	10,2	10,8	12,5	12,0	10,2	10,9
Środki ochrony roślin	0,3	0,0	0,7	0,6	0,4	0,5	0,3	0,4
Nawozy mineralne	9,2	10,5	7,3	9,7	6,8	7,7	7,3	8,6
Nawożenie organiczne	19,4	20,6	22,8	19,4	21,1	18,1	20,8	20,0
Sznurek	1,1	1,3	1,1	1,0	1,5	1,2	1,0	1,1
Razem koszty bezpośrednie	60,1	62,5	63,5	62,5	66,7	61,9	64,3	62,7
Koszty pośrednie	35,7	33,4	34,2	33,7	28,1	34,5	32,3	33,6
Koszt stanowiska	4,2	4,1	2,3	3,8	5,2	3,6	3,4	3,7
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W miernikach ilościowych na 1 ha								
Robotnikodni	10,1	13,4	11,6	9,8	9,6	10,6	11,2	10,9
Koniodni	2,8	4,4	4,2	2,4	1,8	2,8	2,7	3,0
Traktorodni	1,2	1,3	1,5	1,5	1,7	1,2	1,5	1,4
Nawozy azotowe kg N	38	55	51	46	27	31	33	41
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	39	48	28	41	38	37	31	38
Nawozy potasowe kg K ₂ O	68	56	32	48	15	44	39	46

Tabela III. 37.

Nakłady na produkcję jęczmienia jarego ze zbioru 1964 r.

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Bydgoszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Lublin, Rzeszów	Szczecin, Kosza- lin, Zielona Góra	Olsztyn, Białystok	Ogółem
W złotych na 1 ha								
Robotnicy	837	784	978	596	762	693	639	725
Konie	119	115	134	80	79	99	119	106
Traktory	337	324	455	374	404	341	350	359
Kombajny	59	38	30	82	63	83	15	56
Młocarnia	284	124	346	151	240	199	231	208
Nasiona	481	554	604	489	497	523	550	527
Środki ochrony roślin	35	26	50	30	20	24	15	27
Nawozy mineralne	644	438	466	374	248	335	272	389
Nawożenie organiczne	1335	1535	1850	1360	1196	1183	1228	1355
Sznurek	82	74	103	84	73	63	69	76
Razem koszty bezpośrednie	4213	4012	5016	3620	3582	3543	3488	3828
Koszty ogólnoprodukcyjne	696	481	744	486	570	669	618	602
Koszty ogólnogospodarcze	1896	1213	1650	1414	1695	1398	1166	1426
Koszt stanowiska	285	306	189	255	347	221	218	252
Razem koszty brutto	7090	6012	7599	5775	6194	5831	5490	6108
Wartość słomy	734	593	947	665	695	609	587	661
Koszt produkcji ziarna	6356	5419	6652	5110	5499	5222	4903	5447
Plon q/ha	22,2	16,2	25,9	18,7	18,5	17,9	15,7	18,6
Koszt 1 q ziarna	286	335	257	273	297	292	312	293
W procentach								
Robotnicy	11,8	13,0	12,9	10,3	12,3	11,9	11,6	11,9
Konie	1,7	1,9	1,8	1,4	1,3	1,7	2,1	1,7
Traktory	4,8	5,4	6,0	6,5	6,5	5,9	6,4	5,9
Kombajny	0,8	0,6	0,4	1,4	1,0	1,4	0,3	0,9
Młocarnia	4,0	2,1	4,5	2,6	3,9	3,4	4,2	3,4
Nasiona	6,8	9,2	7,9	8,5	8,0	9,0	10,0	8,6
Środki ochrony roślin	0,5	0,4	0,7	0,5	0,3	0,4	0,3	0,4
Nawozy mineralne	9,1	7,3	6,2	6,5	4,0	5,7	4,9	6,4
Nawożenie organiczne	18,8	25,6	24,3	23,5	19,3	20,3	22,4	22,3
Sznurek	1,1	1,2	1,3	1,5	1,2	1,1	1,3	1,2
Razem koszty bezpośrednie	59,4	66,7	66,0	62,7	57,8	60,8	63,5	62,7
Koszty pośrednie	36,6	28,2	31,5	32,9	36,6	35,4	32,5	33,2
Koszt stanowiska	4,0	5,1	2,5	4,4	5,6	3,8	4,0	4,1
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W miernikach ilościowych na 1 ha								
Robotnikodni	12,0	11,9	13,6	8,7	10,5	9,5	9,5	10,5
Koniodni	2,9	3,9	4,1	2,2	2,2	2,4	3,1	2,9
Traktorodni	1,4	1,4	1,6	1,4	1,4	1,2	1,3	1,4
Nawozy azotowe kg N	44	22	26	16	10	19	20	22
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	44	36	44	35	33	29	20	33
Nawozy potasowe kg K ₂ O	49	49	32	41	14	25	27	35

Nakłady na produkcję owsa ze zbioru 1964 r.

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Bydgoszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Lublin, Rzeszów	Szczecin, Kosza- lin, Zielona Góra	Olsztyn, Białystok	Ogółem
W złotych na 1 ha								
Robotnicy	977	709	781	553	845	609	510	670
Konie	171	118	106	68	98	88	75	98
Traktory	313	280	488	354	426	320	352	342
Kombajny	4	10	85	74	10	30	6	32
Młocarnia	395	175	226	208	338	141	157	2 07
Nasiona	453	438	462	442	460	482	484	463
Środki ochrony roślin	52	25	48	27	90	61	18	42
Nawozy mineralne	679	457	427	548	377	486	376	4 89
Nawożenie organiczne	1336	1535	1756	1334	1247	1174	1033	1310
Sznurek	95	73	66	94	85	75	69	79
Razem koszty bezpośrednie	4475	3820	4445	3702	3976	3466	3080	3732
Koszty ogólnoprodukcyjne	785	446	530	385	586	505	437	502
Koszty ogólnogospodarcze	2113	1117	1276	1104	1605	1099	886	1229
Koszt stanowiska	285	306	191	263	247	223	261	255
Razem koszty brutto	7658	5689	6442	5454	6414	5293	4664	5718
Wartość słomy	810	582	745	542	657	522	462	584
Koszt produkcji ziarna	6848	5107	5697	4912	5757	4771	4202	5134
Plon q/ha	24,4	14,7	19,9	14,9	16,4	14,2	11,7	15,8
Koszt 1 q ziarna	281	347	286	330	351	336	359	325
W procentach								
Robotnicy	12,8	12,5	12,1	10,1	13,2	11,5	10,9	11,
Konie	2,2	2,1	1,7	1,3	1,5	1,7	1,6	1,7
Traktory	4,1	4,9	7,6	6,5	6,6	6,0	7,5	6,0
Kombajny	0,1	0,2	1,3	1,4	0,2	0,5	0,1	0,6
Młocarnia	5,2	3,1	3,5	3,8	5,3	2,7	3,4	3,6
Nasiona	5,9	7,7	7,2	8,1	7,2	9,1	10,4	8,1
Środki ochrony roślin	0,7	0,4	0,7	0,5	1,4	1,2	0,4	0,7
Nawozy mineralne	8,9	8,0	6,6	10,0	5,9	9,2	8,1	8,6
Nawożenie organiczne	17,4	26,9	27,3	24,5	19,4	22,2	22,1	22,9
Sznurek	1,2	1,3	1,0	1,7	1,3	1,4	1,5	1,4
Razem koszty bezpośrednie	58,5	67,1	69,0	67,9	62,0	65,5	66,0	65,3
Koszty pośrednie	37,8	27,5	28,0	27,3	34,1	30,3	28,4	30,3
Koszt stanowiska	3,7	5,4	3,0	4,8	3,9	4,2	5,6	4,4
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W miernikach ilościowych na 1 ha								
Robotnikodni	13,9	10,7	11,1	8,0	11,5	8,4	7,7	9,6
Koniodni	4,4	3,9	3,2	1,8	2,3	2,2	2,3	2,7
Traktorodni	1,3	1,2	1,7	1,3	1,6	1,1	1,3	1,3
Nawozy azotowe kg N	43	29	28	36	28	35	28	33
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	41	31	29	33	23	36	17	32
Nawozy potasowe kg K ₂ O	75	41	25	46	26	33	32	40

Nakłady na produkcję grochu ze zbioru 1964 r.

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Bydgoszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Lublin, Rzeszów	Szczecin, Koszalin, Zielona Góra	Olsztyn, Białystok	Ogółem
W złotych na 1 ha								
Robotnicy	1304			761	533	1184		1073
Konie	156			99	103	125		130
Traktory	368			233	318	255		302
Młocarnia	167			506	338	308		302
Nasiona	2600			2151	2922	2669		2532
Środki ochrony roślin	99			25	12	123		79
Nawozy mineralne	497			313	411	477		439
Nawożenie organiczne	1542			1351	888	1203		1354
Razem koszty bezpośrednie	6733			5439	5525	6344		6211
Koszty ogólnoprodukcyjne	473			316	411	319		390
Koszty ogólnogospodarcze	1177			967	1663	835		1080
Razem koszty brutto	8383			6722	7599	7498		7681
Wartość stanowiska	500			500	500	500		500
Wartość słomy	564			420	426	364		466
Koszt produkcji ziarna	7319			5802	6673	6634		6715
Plon q/ha	12,0			9,8	11,5	7,6		10,3
Koszt 1 q ziarna	610			592	580	873		652
W procentach								
Robotnicy	15,6			11,3	7,0	15,8		14,0
Konie	1,9			1,5	1,4	1,7		1,7
Traktory	4,4			3,5	4,2	3,4		3,9
Młocarnia	2,0			7,5	4,4	4,1		3,9
Nasiona	31,0			32,0	38,5	35,6		33,0
Środki ochrony roślin	1,2			0,4	0,2	1,6		1,0
Nawozy mineralne	5,9			4,7	5,4	6,4		5,7
Nawożenie organiczne	18,3			20,0	11,6	16,0		17,6
Razem koszty bezpośrednie	80,3			80,9	72,7	84,6		80,8
Koszty pośrednie	19,7			19,1	27,3	15,4		19,2
Razem koszty brutto	100,0			100,0	100,0	100,0		100,0
W miernikach ilościowych na 1 ha								
Robotnikodni	19,5			11,6	6,5	15,4		15,4
Koniodni	5,7			3,0	2,0	3,7		4,2
Traktorodni	1,5			1,1	1,0	0,8		1,2
Nawozy azotowe kg N	10			10	—	17		11
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	52			33	54	45		46
Nawozy potasowe kg K ₂ O	88			37	80	69		70

Tabela III. 40

Nakłady na produkcję rzepaku ozimego ze zbioru 1964 r.

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Bydgoszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Lublin, Rzeszów	Szczecin, Kosza- lin, Zielona Góra	Olsztyn, Białystok	Ogółem
W złotych na 1 ha								
Robotnicy	1038	1087	865	788	826	644	735	817
Konie	232	179	109	132	89	116	139	137
Traktory	437	365	497	404	570	375	469	420
Kombajny	—	25	388	388	454	287	316	264
Młocarnia	392	142	24	12	21	56	65	82
Nasiona	112	169	106	108	117	117	99	122
Środki ochrony roślin	167	213	86	291	278	130	38	171
Nawozy mineralne	1171	1519	1020	1599	1046	1134	706	1212
Nawożenie organiczne	1368	1467	1662	1416	1295	1155	1188	1326
Sznurek	103	133	86	40	25	68	44	73
Razem koszty bezpośrednie	5020	5299	4843	5178	4721	4082	3799	4624
Koszty ogólnoprodukcyjne	795	537	474	551	825	668	863	654
Koszty ogólnogospodarcze	1969	1324	988	1553	2233	1512	1722	1556
Razem koszty brutto	7784	7160	6305	7282	7779	6262	6384	6834
Plon q/ha	13,4	10,3	8,9	12,3	14,2	11,8	13,8	11,9
Koszt 1 q ziarna	581	695	708	592	548	531	463	574
W procentach								
Robotnicy	13,3	15,2	13,7	10,8	10,6	10,3	11,5	12,0
Konie	3,0	2,5	1,7	1,8	1,1	1,8	2,2	2,0
Traktory	5,6	5,1	7,9	5,6	7,3	6,0	7,3	6,1
Kombajny	—	0,3	6,1	5,3	5,8	4,6	4,9	3,9
Młocarnia	5,0	2,0	0,4	0,2	0,3	0,9	1,0	1,2
Nasiona	1,4	2,4	1,7	1,5	1,5	1,9	1,6	1,8
Środki ochrony roślin	2,2	3,0	1,4	4,0	3,6	2,1	0,6	2,5
Nawozy mineralne	15,1	21,2	16,1	22,0	13,5	18,1	11,1	17,7
Nawożenie organiczne	17,6	20,5	26,4	19,4	16,7	18,4	18,6	19,4
Sznurek	1,3	1,8	1,4	0,5	0,3	1,1	0,7	1,1
Razem koszty bezpośrednie	64,5	74,0	76,8	71,1	60,7	65,2	59,5	67,7
Koszty pośrednie	35,5	26,0	23,2	28,9	39,3	34,8	40,5	32,3
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W miernikach ilościowych na 1 ha								
Robotnikodni	13,0	16,7	12,3	11,3	11,4	8,9	11,2	11,7
Koniodni	5,8	6,1	3,4	3,5	2,6	2,8	4,1	3,9
Traktorodni	1,6	1,6	1,8	1,4	2,1	1,3	1,7	1,6
Nawozy azotowe kg N	73	122	77	118	99	92	50	95
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	62	65	61	84	27	48	28	55
Nawozy potasowe kg K ₂ O	108	114	59	127	65	66	86	88

Tabela III. 41

Nakłady na produkcję buraków cukrowych ze zbioru 1964 r.

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Bydgoszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Lublin, Rzeszów	Szczecin, Koszalin, Zielona Góra	Olsztyn, Białystok	Ogółem
W złotych na 1 ha								
Robotnicy	3184	2902	4133	3416	2825	3719	3473	3429
Konie	122	165	144	92	187	110	207	138
Traktory	387	374	635	498	715	421	534	466
Nasiona	418	410	396	363	375	451	458	417
Środki ochrony roślin	28	167	136	218	134	190	4	139
Nawozy mineralne	1170	1506	1681	1554	1399	1292	1277	1404
Nawożenie organiczne	1308	1535	2066	1221	888	1180	1243	1343
Razem koszty bezpośrednie	6617	7059	9191	7362	6523	7363	7196	7336
Koszty ogólnoprodukcyjne	1963	2040	2237	2046	2036	2315	2556	2201
Koszty ogólnogospodarcze	5298	5184	5222	5827	8233	5116	4634	5286
Razem koszty brutto	13878	14283	16650	15235	16792	14794	14386	14823
Wartość liści	1991	2159	2663	2512	2428	2134	2150	2251
Koszt produkcji korzeni	11887	12124	13987	12723	14364	12660	12236	12572
Plon q/ha	237	257	317	299	289	254	256	268
Koszt 1 q korzeni	50	47	44	43	50	50	48	47
procentach								
Robotnicy	22,9	20,3	24,8	22,4	16,8	25,1	24,1	23,1
Konie	0,9	1,2	0,9	0,6	1,1	0,7	1,4	0,9
Traktory	2,8	2,6	3,8	3,3	4,3	2,9	3,7	3,2
Nasiona	3,0	2,9	2,4	2,4	2,2	3,0	3,2	2,8
Środki ochrony roślin	0,2	1,2	0,8	1,4	0,8	1,3	0,0	0,9
Nawozy mineralne	8,4	10,5	10,1	10,2	8,3	8,8	8,9	9,5
Nawożenie organiczne	9,5	10,7	12,4	8,0	5,3	8,0	8,7	9,1
Razem koszty bezpośrednie	47,7	49,4	55,2	48,3	38,8	49,8	50,0	49,5
Koszty pośrednie	52,3	50,6	44,8	51,7	61,2	50,2	50,0	50,5
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W miernikach ilościowych na 1 ha								
Robotnikodni	46,8	40,8	53,4	42,8	34,6	49,9	47,6	46,0
Koniodni	3,0	5,7	4,0	2,3	3,6	2,8	3,8	3,8
Traktorodni	1,6	1,6	2,2	2,1	2,2	1,5	1,8	1,8
Nawozy azotowe kg N	105	108	135	119	132	96	103	109
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	26	73	54	69	27	62	58	60
Nawozy potasowe kg K ₂ O	67	138	118	108	60	114	97	109

Tabela III. 42

Nakłady na produkcję buraków pastewnych ze zbioru 1964 r.

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Bydgoszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Lublin, Rzeszów	Szczecin, Koszalin, Zielona Góra	Olsztyn, Białystok	Ogółem
W złotych na 1 ha								
Robotnicy	2847	3046	3467	3109	3467	4028	2760	3302
Konie	298	281	271	416	474	458	428	387
Traktory	647	513	771	599	549	588	480	579
Nasiona	373	425	393	376	427	441	443	415
Środki ochrony roślin	21	26	—	6	—	4	1	9
Nawozy mineralne	1017	1524	1147	1144	594	1291	1000	1167
Nawożenie organiczne	1335	1563	1471	1228	1196	1138	1257	1289
Razem koszty bezpośrednie	6538	7378	7520	6878	6707	7948	6369	7148
Koszty ogólnoprodukcyjne	1108	1042	986	1021	1182	1317	1177	1148
Koszty ogólnogospodarcze	3041	2703	2270	2763	3631	2627	1946	2652
Razem koszty brutto	10687	11123	10776	10662	11520	11892	9492	10948
Wartość liści	518	560	507	528	591	539	430	522
Koszt produkcji korzeni	10169	10563	10269	10134	10929	11353	9062	10426
Plon q/ha	370	400	362	377	422	385	307	373
Koszt 1 q korzeni	27	26	28	27	26	29	30	28
W procentach								
Robotnicy	26,6	27,4	32,2	29,2	30,1	33,9	29,1	30,2
Konie	2,8	2,5	2,5	3,9	4,1	3,9	4,5	3,5
Traktory	6,1	4,6	7,2	5,6	4,8	4,9	5,1	5,3
Nasiona	3,5	3,8	3,6	3,5	3,7	3,7	4,7	3,8
Środki ochrony roślin	0,2	0,2	—	0,1	—	0,0	0,0	0,1
Nawozy mineralne	9,5	13,7	10,6	10,7	5,2	10,8	10,5	10,7
Nawożenie organiczne	12,5	14,1	13,7	11,5	10,3	9,6	13,2	11,7
Razem koszty bezpośrednie	61,2	66,3	69,8	64,5	58,2	66,8	67,1	65,3
Koszty pośrednie	38,8	33,7	30,2	35,5	41,8	33,2	32,9	34,7
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W miernikach ilościowych na 1 ha								
Robotnikodni	38,2	44,7	52,2	42,5	47,2	51,4	38,1	44,9
Koniodni	7,7	9,0	8,1	10,2	12,9	10,4	10,4	9,8
Traktorodni	2,6	2,2	2,7	2,1	1,9	2,1	2,0	2,2
Nawozy azotowe kg N	81	117	99	90	60	97	91	94
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	40	82	27	53	17	67	38	53
Nawozy potasowe kg K ₂ O	66	138	90	80	13	93	51	82

Tabela III. 43

Nakłady na produkcję ziemniaków ze zbioru 1964 r.

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Bydgoszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Lublin, Rzeszów	Szczecin, Koszalin, Zielona Góra	Olsztyn, Białystok	Ogółem
W złotych na 1 ha								
Robotnicy	3060	2490	3053	2055	2665	2473	2389	2487
Konie	447	320	461	279	179	265	271	299
Traktory	793	976	430	718	1040	942	687	837
Sadzeniaki	2246	1973	2692	2215	2229	2237	2349	2225
Środki ochrony roślin	218	189	36	51	219	96	78	120
Nawozy mineralne	858	518	970	582	304	609	442	579
Nawożenie organiczne	1380	1535	1058	1289	1431	1155	1208	1289
Razem koszty bezpośrednie	9002	8001	8700	7189	8067	7777	7424	7836
Koszty ogólnoprodukcyjne	1302	988	1419	984	1304	1093	1200	1123
Koszty ogólnogospodarcze	3503	2482	3084	2691	2977	2426	2349	2632
Razem koszty brutto	13807	11471	13203	10864	12348	11296	10973	11591
Plon q/ha	192	150	210	171	167	147	147	160
Koszt 1 q	72	76	63	64	74	77	75	73
W procentach								
Robotnicy	22,2	21,7	23,1	18,9	21,6	21,9	21,8	21,5
Konie	3,2	2,8	3,5	2,6	1,4	2,3	2,5	2,6
Traktory	5,7	8,5	3,3	6,6	8,4	8,4	6,3	7,2
Sadzeniaki	16,3	17,2	20,4	20,4	18,0	19,8	21,4	19,2
Środki ochrony roślin	1,6	1,6	0,3	0,5	1,8	0,8	0,7	1,0
Nawozy mineralne	6,2	4,5	7,3	5,4	2,5	5,4	4,0	5,0
Nawożenie organiczne	10,0	13,4	8,0	11,8	11,6	10,2	11,0	11,1
Razem koszty bezpośrednie	65,2	69,7	65,9	66,2	65,3	68,8	67,7	67,6
Koszty pośrednie	34,8	30,3	34,1	33,8	34,7	31,2	32,3	32,4
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W miernikach ilościowych na 1 ha								
Robotnikodni	44,4	37,4	48,1	30,8	38,0	34,2	35,1	36,2
Koniodni	10,4	10,7	13,3	7,6	6,1	6,4	8,2	8,2
Traktorodni	3,3	4,1	1,6	2,9	4,0	3,4	3,3	3,3
Nawozy azotowe kg N	50	20	65	44	27	49	32	39
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	55	54	56	28	6	35	18	35
Nawozy potasowe kg K ₂ O	98	51	95	48	27	50	47	55

Tabela III. 44

Nakłady na produkcję siana łąkowego ze zbioru 1964 r.

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Bydgoszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Lublin, Rzeszów	Szczecin, Koszalin, Zielona Góra	Olsztyn, Białystok	Ogółem
W złotych na 1 ha								
Robotnicy	435	596	540	357		635	340	500
Konie	86	123	130	68		130	116	115
Traktory	157	191	297	258		399	170	260
Nawozy mineralne	558	257	548	1005		95	357	380
Razem koszty bezpośrednie	1236	1167	1515	1688		1259	983	1255
Koszty ogólnoprodukcyjne	512	313	339	351		354	446	378
Koszty ogólnogospodarcze	1483	821	764	1215		754	769	880
Razem koszty brutto	3231	2301	2618	3254		2367	2198	2513
Plon q/ha	48	33	34	45		30	32	35
Koszt 1 q	67	70	77	72		79	69	72
W procentach								
Robotnicy	13,5	25,9	20,6	11,0		26,8	15,5	19,9
Konie	2,7	5,3	5,0	2,1		5,5	5,3	4,6
Traktory	4,9	8,3	11,3	7,9		16,9	7,7	10,3
Nawozy mineralne	17,2	11,2	21,0	30,9		4,0	16,2	15,1
Razem koszty bezpośrednie	38,3	50,7	57,9	51,9		58,2	44,7	49,9
Koszty pośrednie	61,7	49,3	42,1	48,1		46,8	55,3	50,1
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0		100,0	100,0	100,0
W miernikach ilościowych na 1 ha								
Robotnikodni	6,6	9,0	8,3	5,4		9,3	4,8	7,4
Koniodni	2,1	3,6	3,9	2,0		3,8	2,9	3,2
Traktorodni	0,5	0,8	1,1	1,1		1,4	0,7	1,0
Nawozy azotowe kg N	49	8	29	72		5	17	22
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	12	31	49	28		10	34	26
Nawozy potasowe kg K ₂ O	49	49	40	65		7	35	35

Tabela III. 45

Nakłady na bydło mleczne i jałowiznę w 1964/65 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa.					
	nisko- nakładowe	wysoko- nakładowe	ogółem	nisko- nakładowe	wysoko- nakładowe	ogółem
	Bydło mleczne			Jałowizna		
	W złotych na 1 krowę			W złotych na 1 sztukę		
	rocznie			rocznie		
Pasze razem	4142	4531	4336	3170	3237	3203
w tym: treściwe	906	1185	1046	689	822	754
okopowe	478	365	421	269	189	230
Ściółka	352	345	348	188	179	183
Utrzymanie buhajów (lub inseminacja)	124	133	129			
Robotnicy	1688	1895	1792	598	619	608
Konie	321	361	341	160	171	166
Utrzymanie budynków	479	509	494	232	202	217
Razem koszty bezpośrednie	7106	7774	7440	4348	4408	4377
Koszty pośrednie	1998	2426	2212	889	935	912
Razem koszty brutto	9104	10200	9652	5237	5343	5289
Wartość obornika	2000	2000	2000	744	731	738
Razem koszty netto	7104	8200	7652	4493	4612	4551
Przyrost (ubytek) wartości	—24	139	58	2415	2291	2354
Koszt produkcji mleka	7128	8061	7594			
Mleczność roczna ltr.	2412	2776	2594			
Koszt 1 ltr. mleka	2,96	2,90	2,93			
	W procentach					
Pasze razem	45,5	44,4	44,9	60,5	60,6	60,6
Ściółka	3,9	3,4	3,7	3,6	3,3	3,5
Utrzymanie buhajów	1,4	1,3	1,3	—	—	—
Robotnicy	18,5	18,6	18,6	11,4	11,6	11,5
Konie	3,5	3,5	3,5	3,1	3,2	3,1
Utrzymanie budynków	5,3	5,0	5,1	4,4	3,8	4,1
Razem koszty bezpośrednie	78,1	76,2	77,1	83,0	82,5	82,8
Koszty pośrednie	21,9	23,8	22,9	17,0	17,5	17,2
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	W miernikach ilościowych					
	na 1 krowę rocznie			na 1 sztukę rocznie		
Robotnikodni	26,1	25,3	25,7	10,4	10,0	10,2
Koniodni	8,9	10,8	9,9	4,4	5,0	4,7
Pasze: treściwe q	3,9	5,0	4,4	2,9	3,4	3,1
okopowe q	14,8	11,2	13,0	8,2	5,7	7,0

Tabela III. 46

Nakłady na młode bydło opasowe (bukaty) i tucz trzody chlewnej w 1964/65 r.

Wyszczególnienie	G o s p o d a r s t w a					
	nisko- nakładowe	wysoko- nakładowe	ogółem	nisko- nakładowe	wysoko- nakładowe	ogółem
	Młode bydło opasowe W złotych na 1 sztukę rocznie			Tucz trzody chlewnej W złotych na 100 kg przyrostu		
Pasze i ściółka	3081	3412	3213	1504	1605	1559
w tym: pasze treściwe	729	1227	928	902	1061	989
okopowe	718	315	557	388	277	328
Opał do parnika	—	—	—	34	20	27
Robotnicy	649	675	659	211	186	197
Konie	174	184	178	26	25	26
Utrzymanie budynków	359	191	292	108	90	98
Razem koszty bezpośrednie	4263	4462	4342	1883	1926	1907
Koszty pośrednie	816	1105	932	372	438	408
Razem koszty brutto	5079	5567	5274	2255	2364	2315
Wartość obornika	1000	1000	1000	223	212	218
Koszt przyrostu	4079	4567	4274	2032	2152	2097
Przyrost na 1 szt. rocznie kg	140	184	158			
Koszt 1 kg przyrostu	29,1	24,8	27,1	20,3	21,5	21,0
Waga wstawionej sztuki kg	163	137	153	14	14	14
Waga sprzedanej sztuki kg	265	276	269	111	107	108
Koszt produkcji wstawionej sztuki	2282	1918	2142	495	535	516
Koszt produkcji sprzedanej sztuki	5250	5365	5286	2464	2534	2490
Przyrost dzienny kg	0,384	0,505	0,432	0,318	0,331	0,325
Koszt 1 kg żywca	19,8	19,4	19,6	22,2	23,7	23,1
	W procentach					
Pasze i ściółka	60,7	61,3	60,9	66,7	67,9	67,3
Opał do parnika	—	—	—	1,5	0,8	1,2
Robotnicy	12,8	12,1	12,5	9,4	7,9	8,5
Konie	3,4	3,3	3,4	1,2	1,1	1,1
Utrzymanie budynków	7,0	3,5	5,5	4,7	3,8	4,3
Razem koszty bezpośrednie	83,9	80,2	82,3	83,5	81,5	82,4
Koszty pośrednie	16,1	19,8	17,7	16,5	18,5	17,6
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	W miernikach ilościowych					
	na 1 sztukę rocznie			na 100 kg przyrostu		
Robotnikodni	11,2	10,0	10,7	2,5	2,2	2,4
Koniodni	5,0	6,1	5,4	0,7	0,8	0,8
Pasze: treściwe q	3,1	5,2	4,0	3,7	4,4	4,1
okopowe q	16,1	7,2	12,6	6,6	4,9	5,7

Tabela III. 47

Nakłady na chlewnię macior w 1964/65 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa		
	nisko- nakładowe	wysoko- nakładowe	ogółem

W złotych na 1 maciorę rocznie

Pasze i ściółka	3714	4222	3967
w tym: pasze treściwe	1950	2196	2073
okopowe	831	640	735
mleko pełne	125	338	232
mleko chude	278	473	375
Opał do parnika	67	44	55
Utrzymanie knura	319	366	343
Robotnicy	916	906	911
Konie	116	163	140
Utrzymanie budynków	389	376	383
Razem koszty bezpośrednie	5521	6077	5799
Koszty pośrednie	658	732	695
Razem koszty brutto	6179	6809	6494
Ubytek wartości macior	- 326	- 589	- 458
Razem koszty netto	6505	7398	6952
Wartość obornika	760	760	760
Koszt produkcji prosiąt	5745	6638	6192
Liczba odchowanych prosiąt	11,6	12,4	12,0
Koszt 1 prosięcia	495	535	516

W procentach

Pasze i ściółka	60,1	62,0	61,1
Opał do parnika	1,1	0,6	0,8
Utrzymanie knura	5,2	5,4	5,3
Robotnicy	14,8	13,3	14,0
Konie	1,9	2,4	2,2
Utrzymanie budynków	6,3	5,5	5,9
Razem koszty bezpośrednie	89,4	89,2	89,3
Koszty pośrednie	10,6	10,8	10,7
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0

W miernikach ilościowych na 1 maciorę rocznie

Robotnikodni	12,6	12,4	12,5
Koniodni	3,1	4,9	4,0
Pasze: treściwe q	8,3	8,9	8,6
okopowe q	15,1	11,6	13,4

Tabela III. 48

Nakłady na bydło mleczne w 1964/65 r.

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Bydgoszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Lublin, Rzeszów	Szczecin, Koszalin, Zielona Góra	Olsztyn, Białystok	Ogółem
W złotych na 1 krowę rocznie								
Pasze razem	5698	4010	4460	4275	4218	3812	4589	4336
w tym: treściwe	1733	1146	1005	919	623	825	1138	1046
okopowe	745	286	619	205	355	528	359	421
Ściółka	378	323	350	360	311	362	332	348
Utrzymanie buhajów (lub inseminacja)	103	92	108	145	284	119	136	129
Robotnicy	1956	1803	1881	1862	1570	1795	1622	1792
Konie	431	411	231	328	272	339	319	341
Utrzymanie budynków	509	366	456	638	452	440	551	494
Razem koszty bezpośrednie	9075	7005	7486	7608	7107	6867	7549	7440
Koszty pośrednie	2949	2190	2001	2087	2533	2085	2111	2212
Razem koszty brutto	12024	9195	9487	9695	9640	8952	9660	9652
Wartość obornika	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000
Razem koszty netto	10024	7195	7487	7695	7640	6952	7660	7652
Przyrost (ubytek) wartości	319	68	76	96	—34	—7	—42	58
Koszt produkcji mleka	9705	7127	7411	7599	7674	6959	7702	7594
Mleczność roczna ltr.	3216	2552	2933	2486	2232	2430	2545	2594
Koszt 1 ltr. mleka	3,02	2,79	2,53	3,06	3,44	2,86	3,03	2,93
W procentach								
Pasze razem	47,4	43,6	47,0	44,1	43,8	42,6	47,5	44,9
Ściółka	3,1	3,5	3,7	3,7	3,2	4,0	3,4	3,7
Utrzymanie buhajów	0,9	1,0	1,1	1,5	2,9	1,3	1,4	1,3
Robotnicy	16,3	19,6	19,8	19,2	16,3	20,1	16,8	18,6
Konie	3,6	4,5	2,4	3,4	2,8	3,8	3,3	3,5
Utrzymanie budynków	4,2	4,0	4,9	6,6	4,7	4,9	5,7	5,1
Razem koszty bezpośrednie	75,5	76,2	78,9	78,5	73,7	76,7	78,1	77,1
Koszty pośrednie	24,5	23,8	21,1	21,5	26,3	23,3	21,9	22,9
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W miernikach ilościowych na 1 krowę rocznie								
Robotnikodni	27,4	23,6	24,0	25,2	25,5	27,3	25,6	25,7
Koniodni	11,4	13,4	7,0	9,1	7,5	9,4	9,2	9,9
Pasze: treściwe q	7,4	4,9	4,2	3,9	2,7	3,5	4,9	4,4
okopowe q	23,8	9,2	20,3	5,6	11,8	15,6	11,4	13,0

Nakłady na jałowiznę w 1964/65 r.

Tabela III. 49

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Bydgoszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Lublin, Rzeszów	Szczecin, Koszalin, Zielona Góra	Olsztyn, Białystok	Ogółem
W złotych na 1 sztukę rocznie								
Pasze razem	3479	3000	3067	3288	3719	3051	3186	3203
w tym: treściwe	1054	674	1032	687	813	677	685	754
okopowe	422	194	363	83	289	298	165	230
Ściółka	204	175	164	190	175	187	177	183
Robotnicy	625	617	567	634	794	529	614	608
Konie	216	203	98	163	155	142	167	166
Utrzymanie budynków	215	152	179	245	162	207	308	217
Razem koszty bezpośrednie	4739	4147	4075	4520	5005	4116	4452	4377
Koszty pośrednie	1136	768	809	845	913	906	1042	912
Razem koszty brutto	5875	4915	4884	5365	5918	5022	5494	5289
Wartość obornika	790	772	546	736	830	709	760	738
Razem koszty netto	5085	4143	4338	4629	5088	4313	4734	4551
Przyrost wartości	2648	1821	2918	2115	1723	2383	2967	2354
W procentach								
Pasze razem	59,2	61,0	62,8	61,3	62,9	60,8	58,0	60,6
Ściółka	3,5	3,6	3,4	3,5	3,0	3,7	3,2	3,5
Robotnicy	10,6	12,6	11,6	11,8	13,4	10,6	11,2	11,5
Konie	3,7	4,1	2,0	3,0	2,6	2,8	3,0	3,1
Utrzymanie budynków	3,7	3,1	3,6	4,6	2,7	4,1	5,6	4,1
Razem koszty bezpośrednie	80,7	84,4	83,4	84,2	84,6	82,0	81,0	82,8
Koszty pośrednie	19,3	15,6	16,6	15,8	15,4	18,0	19,0	17,2
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W miernikach ilościowych na 1 sztukę rocznie								
Robotnikodni	10,9	9,4	9,1	10,1	11,6	10,6	9,9	10,2
Koniodni	5,7	6,6	2,8	4,5	4,4	3,9	4,8	4,7
Pasze: treściwe q	4,5	2,8	4,3	2,8	3,4	2,8	2,8	3,1
okopowe q	12,7	6,0	11,3	2,5	9,6	8,8	5,0	7,0

Tabela III. 50

Nakłady na młode bydło opasowe (bukaty) w 1964/65 r.

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Bydgoszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Łublin, Rzeszów	Szczecin, Koszalin, Zielona Góra	Olsztyn, Białystok	Ogółem
W złotych na 1 sztukę rocznie								
Pasze i ściółka	3011	2784	3584	4072	3278	2925	3213	
w tym: pasze treściwe	1134	—	1248	1279	940	573	928	
okopowe	473	850	202	1549	868	345	557	
Robotnicy	584	406	811	703	702	579	659	
Konie	166	85	182	82	174	220	178	
Utrzymanie budynków	115	130	228	128	448	366	292	
Razem koszty bezpośrednie	3876	3405	4805	4985	4602	4090	4342	
Koszty pośrednie	999	938	899	1246	957	821	932	
Razem koszty brutto	4875	4343	5704	6231	5559	4911	5274	
Wartość obornika	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	
Koszt przyrostu	3875	3343	4704	5231	4559	3911	4274	
Przyrost na 1 sztukę rocznie	155	201	156	197	164	141	158	
Koszt 1 kg przyrostu	25,0	16,6	30,2	26,6	27,8	27,7	27,1	
Waga wstaw. sztuki kg	139	168	164	190	136	166	153	
Waga sprzed. sztuki kg	238	281	293	282	262	280	269	
Koszt produkcji sprzed. szt.	2170	2814	2184	2758	2296	1974	2142	
Przyrost dzienny kg	4645	4690	6080	5205	5799	5132	5286	
Koszt 1 kg żywca	0,426	0,551	0,427	0,539	0,448	0,386	0,432	
	19,5	16,7	20,8	18,5	22,1	18,3	19,6	
W procentach								
Pasze i ściółka	61,8	64,1	62,8	65,4	59,0	59,6	60,9	
Robotnicy	12,0	9,3	14,2	11,3	12,6	11,8	12,5	
Konie	3,4	2,0	3,2	1,3	3,1	4,5	3,4	
Utrzymanie budynków	2,3	3,0	4,0	2,0	8,1	7,4	5,5	
Razem koszty bezpośrednie	79,5	78,4	84,2	80,0	82,8	83,3	82,3	
Koszty pośrednie	20,5	21,6	15,8	20,0	17,2	16,7	17,7	
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
W miernikach ilościowych na 1 sztukę rocznie								
Robotnikodni	9,7	10,1	10,8	8,9	11,4	11,2	10,7	
Koniodni	6,1	2,9	5,5	3,4	4,8	6,3	5,4	
Pasze treściwe q	4,9	—	5,3	5,4	4,0	2,5	4,0	
okopowe q	11,1	25,1	3,9	25,8	19,1	9,2	12,6	

Nakłady na tucz trzody chlewnej w 1964/65 r.

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Bydgoszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Lublin, Rzeszów	Szczecin, Koszalin, Zielona Góra	Olsztyn, Białystok	Ogółem
W złotych na 100 kg przyrostu								
Pasze i ściółka	1363	1569	1260	1408	1622	1733	1620	1559
w tym: pasze treściwe	1054	868	910	1073	785	1041	1140	989
okopowe	154	278	140	238	619	455	310	328
Opał do parnika	16	17	13	16	48	34	36	27
Robotnicy	180	204	245	133	173	217	193	197
Konie	37	22	17	15	25	33	24	26
Utrzymanie budynków	167	81	189	44	67	96	85	98
Razem koszty bezpośrednie	1763	1893	1724	1616	1935	2113	1958	1907
Koszty pośrednie	464	397	370	330	486	423	395	408
Razem koszty brutto	2227	2290	2094	1946	2421	2536	2353	2315
Wartość obornika	172	228	174	166	211	260	223	218
Koszt przyrostu	2055	2062	1920	1780	2210	2276	2130	2097
Koszt 1 kg przyrostu	20,5	20,6	19,2	17,8	22,1	22,8	21,3	21,0
Waga wstaw. sztuki kg	13	14	12	15	12	15	16	14
Waga sprzed. sztuki kg	95	103	26 ^a	113	108	115	110	108
Koszt prod. prosięcia	496	474	440	657	447	622	475	516
Koszt prod. sprzedanej szt.	2177	2307	709	2401	2569	2902	2477	2490
Przyrost dzienny kg	0,351	0,278	0,376	0,416	0,345	0,288	0,336	0,325
Koszt 1 kg żywca	22,9	22,4	x^a	21,2	23,8	25,2	22,5	23,1
W procentach								
Pasze i ściółka	61,2	68,5	60,2	72,3	67,0	68,3	68,8	67,3
Opał do parnika	0,7	0,8	0,6	0,8	2,0	1,3	1,5	1,2
Robotnicy	8,1	8,9	11,7	6,8	7,1	8,6	8,2	8,5
Konie	1,7	1,0	0,8	0,8	1,0	1,3	1,0	1,1
Utrzymanie budynków	7,5	3,5	9,0	2,3	2,8	3,8	3,7	4,3
Razem koszty bezpośrednie	79,2	82,7	82,3	83,0	79,9	83,3	83,2	82,4
Koszty pośrednie	20,8	17,3	17,7	17,0	20,1	16,7	16,8	17,6
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W miernikach ilościowych na 100 kg przyrostu								
Robotnikodni	2,3	2,2	2,7	2,0	2,8	2,8	1,9	2,4
Koniodni	0,9	0,9	0,4	0,4	0,8	1,0	0,7	0,8
Pasze: treściwe q	4,5	3,6	3,7	4,5	3,3	4,3	4,6	4,1
okopowe q	3,1	5,3	2,3	3,9	10,3	7,6	5,2	5,7

^a Sprzedaż warchlaków

Tabela III. 52

Nakłady na chlewnię macier w 1964/65 r.

Wyszczególnienie	Warszawa, Łódź, Katowice, Kielce	Poznań, Bydgoszcz	Gdańsk	Wrocław, Opole	Lublin, Rzeszów	Szczecin, Koszalin, Zielona Góra	Olsztyn, Białystok	Ogółem
W złotych na 1 maciorę rocznie								
Pasze i ściółka	4063	3462	2614	3683	5240	4841	4088	3967
w tym: pasze treściwe	2716	1698	1305	2072	2741	2287	2263	2073
okopowe	337	598	973	602	991	965	737	735
mleko pełne	231	153	16	580	849	158	220	232
mleko chude	353	404	85	224	395	557	332	375
Opał do parnika	19	31	96	42	117	67	67	55
Utrzymanie knura	491	268	232	324	364	388	382	343
Robotnicy	1035	792	953	1036	816	892	992	911
Konie	210	119	160	70	56	196	109	140
Utrzymanie budynków	592	265	601	459	277	338	389	383
Razem koszty bezpośrednie	6410	4937	4656	5614	6870	6722	6027	5799
Koszty pośrednie	805	588	597	488	786	771	836	695
Razem koszty brutto	7215	5525	5253	6102	7656	7493	6863	6494
Ubytek wartości macior	-793	-590	-345	-509	-654	-230	-357	-458
Razem koszty netto	8008	6115	5598	6611	8310	7723	7220	6952
Wartość obornika	760	760	760	760	760	760	760	760
Koszt produkcji prosiąt	7248	5355	4838	5851	7550	6963	6460	6192
Liczba odchów. prosiąt	14,6	11,3	11,0	8,9	16,9	11,2	13,6	12,0
Koszt 1 prosięcia	496	474	440	657	447	622	475	516
W procentach								
Pasze i ściółka	56,3	62,7	49,8	60,4	68,4	64,6	59,5	61,1
Opał do parnika	0,3	0,6	1,8	0,7	1,5	0,9	1,0	0,8
Utrzymanie knura	6,8	4,8	4,4	5,3	4,8	5,2	5,6	5,3
Robotnicy	14,3	14,3	18,1	17,0	10,7	11,9	14,4	14,0
Konie	2,9	2,2	3,0	1,1	0,7	2,6	1,6	2,2
Utrzymanie budynków	8,2	4,8	11,5	7,5	3,6	4,5	5,7	5,9
Razem koszty bezpośrednie	88,8	89,4	88,6	92,0	89,7	89,7	87,8	89,3
Koszty pośrednie	11,2	10,6	11,4	8,0	10,3	10,3	12,2	10,7
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W miernikach ilościowych na 1 maciorę rocznie								
Robotnikodni	13,2	10,9	15,8	11,8	14,9	13,5	11,1	12,5
Koniodni	4,9	4,2	4,0	1,8	1,7	5,5	2,9	4,0
Pasze: treściwe q	10,2	7,0	4,9	8,6	11,5	9,7	9,9	8,6
okopowe q	8,6	11,1	18,9	10,0	16,5	16,2	13,6	13,4

ВОПРОСЫ ЭКОНОМИКИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

СЕБЕСТОИМОСТЬ И РЕНТАБЕЛЬНОСТЬ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ В ПОЛЬШЕ

Содержание

I. Себестоимость и рентабельность сельскохозяйственной продукции в индивидуальных хозяйствах в период 1960—1965 гг. — З. Гроховски, Р. Баханьска	3
1. Метод вычисления себестоимости и рентабельности продукции	4
2. Анализ себестоимости и рентабельности продукции	21
3. Таблицы затрат и себестоимости	40
4. Таблицы рентабельности продукции	50
II. Анализ себестоимости и рентабельности планируемой сельскохозяйственной продукции в индивидуальных хозяйствах в 1970 г. — З. Гроховский и, Р. Баханьска, Л. Висьневски	59
1. Общий уровень затрат и продукции и эффективность хозяйствования в 1960—1965 гг. и в 1970 г.	59
2. Себестоимость и рентабельность отдельных сельскохозяйственных продуктов в 1963—1965 гг. и в 1970 г.	74
3. Попытка анализа путей связи роста производства и роста доходности на основании уровня себестоимости и цен в 1966—1970 гг.	95
III. Себестоимость основных сельскохозяйственных продуктов в Госхозах в 1964—65 гг. — Э. Еленьски, З. Капжик, Т. Ксенжопольска, Ст. Маковски	107
1. Распределение исследованных хозяйств	108
2. Репрезентативность и характеристика исследованных хозяйств	109
3. Некоторые взаимозависимости	119
4. Объяснение метода и техники вычисления себестоимости продукции	136
5. Таблицы затрат и себестоимости	139

PROBLEMS OF AGRICULTURAL ECONOMICS

COST AND RENTABILITY OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN POLAND

Summary

I. Costs and Rentability of Agricultural Production in Individual Peasant Farms in 1960—1965 — Z. Grochowski, R. Bachańska	3
1. Method of calculation of unit costs and rentability of production	4
2. Analysis of costs and rentability of production	21
3. Tables of outlays and unit costs	40
4. Tables of rentability of production	50
II. Costs and Rentability of the Planned Agricultural Production in Individual Peasant Farms in 1970 — Z. Grochowski, R. Bachańska, L. Wiśniewski	59
1. General level of input and output and rentability of farming in the years 1960—1965 and 1970	59
2. Unit costs, profitability and rentability of farm products in the years 1963—1965 and 1970	74
3. Some investigations in the ways to combine the income and production growth in the light of cost-price relations in agriculture in the years 1966—1970	95
III. Costs of Basic Agricultural Products in the State Farms in 1964/65 — E. Jeleński, Z. Kaprzyk, T. Księżopolska, St. Makowski	107
1. Distribution of farms subject to investigation	108
2. Representativeness and characteristics of farms subject to investigation	109
3. Some interdependencies	119
4. Explications of method and technics of calculation of unit costs of production	136
5. Tables of outlays and unit costs	139

KOSZTY I OPLACALNOŚĆ PRODUKCJI ROLNEJ W POLSCE

Treść

I. Koszty, opłacalność i dochodowość produkcji rolnej w gospodarce indywidualnej w latach 1960—1965 — Z. Grochowski, R. Bachańska	3
1. Metoda obliczania kosztów jednostkowych, opłacalności i dochodowości produkcji	4
2. Analiza kosztów, dochodowości i opłacalności produkcji	21
3. Tabele nakładów i kosztów jednostkowych	40
4. Tabele opłacalności i dochodowości produkcji	50
II. Analiza kosztów, opłacalności i dochodowości planowanej produkcji rolnej w roku 1970 w porównaniu z wynikami lat 1960—1965 — Z. Grochowski, R. Bachańska, L. Wiśniewski	59
1. Ogólny poziom nakładów i produkcji oraz efektywność gospodarowania w latach 1960—1965 i w roku 1970	58
2. Koszty jednostkowe, opłacalność i dochodowość poszczególnych produktów rolnych w latach 1963—1965 i w roku 1970	74
3. Próba analizy dróg powiązania wzrostu dochodowości ze wzrostem produkcji w latach 1966—1970 w świetle kształtowania się kosztów i cen	95
III. Koszty podstawowych produktów rolnych w Państwowych Gospodarstwach Rolnych w 1964/65 r. — E. Jeleński, Z. Kaprzyk, T. Księżopolska, St. Makowski	107
1. Rozmieszczenie zbadanych gospodarstw	108
2. Reprezentatywność i charakterystyka zbadanych gospodarstw	109
3. Niektóre współzależności	119
4. Wyjaśnienie metody i techniki obliczania jednostkowych kosztów produkcji	136
5. Tabele nakładów i kosztów jednostkowych	139